

КАРЛ МАЙ

ВКАМЕНЕНАТА МОЛИТВА

Превод: Любомир Спасов

chitanka.info

Нишките на една заплетена и опасна история са отново в ръцете на Кара бен Немзи.

Коварни врагове се съюзяват, за да унищожат джамикуните, които живеят по силата на най-висшите християнски закони, за да заграбят богатствата им и да станат господари на цялата страна.

В тайнствените руини ще се срещнат жестокостта и благородството, користта и благочестието, за да изгрее истинската светлина.

„Вкаменената молитва“ е 4-ти том на блестящата четирилогия „В царството на сребърния лъв“. Останалите томове са:

„Лъвът на кръвното отмъщение“ (Band 26),

„Край развалините на Вавилон“ (Band 27),

„В царството на сребърния лъв“ (Band 28).

В ГРОБНИЦАТА

1. ГРОБОВНА БЛИЗОСТ

Намирах се в особено настроение, когато Устад ме поведе нагоре към предназначения за мен жилище. Не беше напрегнатост, още по-малко — любопитство. Имах чувството, че сега ще се осъществи един отдавна живеещ в мен, но не напълно осъзнат копнеж, сякаш ми предстои някакво щастие, за което отдавна, но без мое знание, съм бил подготвян. И защо бях толкова сериозен, като че на всяко от изкачваните стъпала бе застанала по една фигура от отминали дни с предупредително вдигната ръка?

Когато стигнахме пред жилището на Устад, видях второ стълбище. При извивката бе поставена запалена свещ. Той посочи нагоре и каза:

— Ти ще живееш там, над мен. И все пак толкова ниско, толкова ниско, както аз днес вече не бих желал да живея!

Погледнах го въпросително. Тогава той сложи ръка на рамото ми и продължи:

— Ефенди, страхуваш ли се от привидения?

— Не — отговорих.

— Или от гробове?

— Не.

— Качи се тогава и се огледай! За кратко време ще те оставя сам, но после ще дойда горе и аз. Може би е по-добре да кажа „долу“, защото, скъпи ми приятелю, ти ще живееш при труповете. Ти си първият и определено последният, значи единственият, който ще пристъпи в онази гробница, построена от мен за покойника от изминалите дни на моя живот. Говоря с мрачни думи, ала тъкмо този мрак ще се превърне за теб в светлина! Това е моето сърдечно желание!

Той отвори жилището си, кимна ми с меланхолична усмивка и изчезна зад вратата. Аз продължих.

Докато го вършех, прехвърлих през ума си всичко, което бях чул от неговата уста. Колко дълбока, с каква значимост бе изпълнена всяка негова дума! От каква висота поглеждаше всяка мисъл на този мъж надолу към повърхността на обикновените хора! „Приятел“ ме бе

нарекъл. Както всичко бе толкова необичайно, така и тази дума не биваше да приемам в общоприетата форма на общуване. Той без съмнение я бе имал предвид не в празното, а в смисловото ѝ значение. Аз можех да бъда убеден, че трябва да търся и намеря нейното съдържание също в себе си.

Второто стълбище се изкачваше във вътрешността на скалата, на която се облягаше най-горният етаж на Високата къща. Видях само една врата. Тя стоеше отворена. Навън струеше мека светлина. Влязох. Каква изненада предлагаше тази „гробница“!

Та това си бе направо кабинет на европейски учен! Създаваше се впечатление, че той току-що бе напуснал помещението, но всеки момент ще се върне.

Географ ли беше? Етнолог? Подът бе покрит с кожи на диви животни ведно с препарираните глави, лапи и копита. По стените висяха бойните оръжия на различни народи и също всякакви мирни, но интересни предмети от бита. До много удобен персийски диван стоеше индийска седефена маса, а по нея лежаха разгърнати книги, които сякаш някой само преди малко бе чел. Пристъпих да погледна. Един отворен Нов завет!

С мастило бе подчертан стихът: „Бог е Дух и които се молят на Него, трябва да се молят с дух и истина!“ До него ръкопис, но не на отделни листи, а подвързан. На мястото на автора бе изписано изречението: „Моите мисли не са вашите мисли и моите пътища не са вашите пътища. Така говори Господ!“

Върху писалището гореше лампа, чиято светлина бе омекотена от зелен абажур. Той беше от коприна, извезана от женска ръка. Арабски писмена, но добре познати думи: „Любовта никога не стихва“. Когато повдигнах абажура, за да прочета тази правдива сентенция, видях, че това бе една от така наречените астрални лампи. Астрален! Думата по особен начин събуди у мен спомен от момчешките години. Бях чел в някаква стара книга, че има астрални духове, които живеят в непознати за нас звезди. Моята детска фантазия доста се постара да придаде фигура и цвят на тези духове, при което естествено се стигна до най-причудливи резултати. Тогава чух, че ректорът получил за кабинета си една астрална лампа като подарък за рождения си ден. Отидох на мига при него и го помолих да ми позволи една екскурзия из тази територия на духовете. Не е трудно да си

представи човек колко бях разочарован, когато при много подробно предприетата окултна инспекция не се изпълни ни едно-едничко от моите изключително напрегнати очаквания! Хер ректорът видя моята печал и попита за причината. Аз я споделих искрено с него. Тогава той се засмя и каза: „Скъпо мое момче, истинската астрална светлина се носи сияйно от звезда на звезда по цялото небесно пространство, за да освети целия свят с Божия дух. А името на тази малка земна лампа е откраднато от небето, та да може тенекеджията да превърне Божието великолепие в един добър, доходоносен гешефт за себе си и своите себеподобни.“ После се сети, че моята схватливост не е на неговото ниво, и продължи: „Ако и за в бъдеще държиш очите си все така отворени, ще проумееш това, което ти казах. Този тенекеджия не е единственият човек, когото Господ Бог спокойно понася. Има и други пансионери, гощаващи се от добре отрупаната небесна трапеза, макар чисто и просто да са си узурпирали това право.

В Божествената астрална светлина се явяват само извисени духове. А на светлината на тази лампа се греят най-вече нищожни духчета, които си въобразяват при маслото на дивата и култивирана рапица, че от своята маса могат да се доберат до същината на целия всемир. А пък седне ли някога край тази маса някой по-значителен мъж, хиляди дребосъци стоят нащрек, за да му угасят дори нея!“

Аз и последното разбрах колкото предишното, ала впоследствие животът ме научи как трябва да схващам думите на стария, сведущ ректор. И както стоях сега тук, във Високата къща, пред лампата на Устад, струваше ми се, че долавям край себе си една голяма шетня на все дребни духчета и стотици гласове да ми нашепват злорадо в ушите: „Ето я на, дето му я изгасихме. Ние търпим привидения, но не дух!“

Аз я взех от масата, за да разгледам двете съседни помещения отляво и дясно на тази стая. Едното беше предназначено за спане. Леглото бе застлано с бял ленен чаршаф. На пипане създаваше впечатление за европейски. По стените нямаше никаква украса освен една картина в примитивна рамка и много скромна големина. Висеше точно срещу прозореца.

Вдигнах лампата да я разгледам и видях, че бе изпълнена с много любов скица с перо, изобразяваща малка селска църквичка, кацнала върху планински хълм. Тук явно се касаеше не за творение на фантазията. Малкият Божи дом без всяко съмнение бе възпроизведен

от действителността. Под картината бяха изписани няколко реда. Прочетох:

*„Църквичке моя, църквичке малка,
благодест като теб да съм нека!
Висотата твоя дано стигна
и смиреността ти да постигна.
Църквичке моя, църквичке малка,
като теб да бъда ми се иска!“*

Кой го беше написал? И за кого бе написано? Ако съчинителят беше поет, то е бил далеч от мисълта да се хвали със своя дух. Къде може да има човек, който да не се чувства дребен пред един посветен на Бога дом! Дори най-великият от поетите знае, че трябва да се откаже от парадирщата рама, ако иска да встъпи в духа на църквата. Истински великият тук трябва да бъде най-скромен.

Помещението, в което сега влязох, беше библиотеката. Нейното наличие не можеше да ме изненада, Пекала ми беше говорила за книгите на Устат, макар да не допусках, че има право тук горе да шета и се разпорежда. По четирите стени имаше високи стелажи, запълнени с книги, карти и добре вързани пакети. Последните бяха подредени по години и месеци, а надписите им подсказаха, че съдържат писма. По пода имаше няколко отворени сандъка, пълни до ръба с писма или вестници. По средата на стаята стоеше необичайно голяма маса. Беше покрита с книги, карти и документи и предлагаше голямо удобство за един умствено работещ мъж, който обича да има много място.

Прозорците на цялото жилище бяха високи и широки, за да пропускат възможно повече светлина. От средното помещение, в което първо бях влязъл, една врата водеше вън на открито. Отворих я да се огледам. Как радостно се изненадах, когато видях, че се намирам на плосък покрив, под който много вероятно бе разположено жилището на Устат. Тук горе нямаше нищо друго, освен описаните три стаи. Бяха изградени далеч назад от предния фронт на къщата, отваряйки по този начин тази красива площадка, която ми предлагаше свободен изглед на север, изток и юг, докато от западната страна минаваше пътят нагоре за звънарницата.

Една от моите особености е да работя по възможност на открито, дори вечер и през нощта. Мога да кажа, че най-щастливото, духовно преживяно и плодотворно време съм прекарал по равните покриви на Ориента. Който е съзерцавал нощем под искрящото звездно небе от покривите на Сиут възвишенията на Стабл Антар, от Йерусалим — Мар Елиас, от Тиберия — Генисарет, от прекрасната Брумана на Ливан — светлините и пристанището на Бейрут, тези часове ще му останат в паметта за цял живот. И сега и тук, от Високата къща, неописуемо красивата гледка на ориенталската нощ, която не крачи както западната само от вечерта до утрото, а странства от рай към рай! Чух някакъв шум. Обърнах се и видях влезлия Устад. Той забеляза, че съм на площадката, и излезе. Бях се облегнал на перилата. Той не каза нищо. С опрени на камъка ръце се загледа безмълвно надолу към езерото. Чувах лекото му дишане. След малко се полуизвърна към мен и посочвайки надолу, заговори:

*В молитвената вдълбоченост размишлява езерото
сега*

какво ли със слънцето да говори и чуе за Господа.

*А пък то поглежда на неговото сърце чак в
дълбината.*

*Как ли тоз поглед пристигна грейнал така от
далнината?*

*И видя тогава по своята гладка и бистра вода
на цялото, цяло велелепно небе да почива лика.*

*Също на мен изпрати слънчевия поглед и светлина в
сърцето*

като поема хвалебствена и благодарствена.

Колко странно! Току-що се бяха появили и у мен подобни мисли! Но аз не казах нищо. Не можех да намеря дума, достойна да бъде изговорена сега. Това стихотворение беше възникнало в него в настоящия миг. А че той го беше формулирал веднага гласно, за мен бе напълно разбираемо. Всеки поет обикновено го прави. Той отново се извърна и след кратка пауза каза, изхождайки от последните си думи:

— Та нали днес бе ден на възхвала и благодарност. За мен той още не е отминал; отгласът му все още продължава в мен. Ти беше близо до физическата смърт, но възкръсна преди нея. Ето защо се отправихме към дома Господен.

— Позволи ми тогава да благодаря, че и ти сега си отново жив — казах.

— Аз? — попита той бързо.

— Да. Аз бях близо до смъртта, но ти си умираш.

— Кой ти го каза? Кой ти го каза?

— Пекала. Не биваше ли?

— Тя знае, че пред теб не искам да имам тайни. Но те е осведомила погрешно.

— Не си ли й казал, че си имал своя смъртен ден? Не говори ли преди малко и на мен за своята гробница?

— Действително. Но съм разбран погрешно от вас двамата. Моята гробница не е моят гроб. Само онова, което е отряло в мен, лежи тук погребано. Моят смъртен ден беше, когато то умря.

— Тогава от все сърце желая да имаш право! Ако е вече толкова тъжно да почувстваш как в теб умира нещо мило, то трябва да е направо ужасно телесно да си жив, но като духовно завършена личност да се знаеш вече умрял и погребан!

Той дълго ме гледа в лицето. После прекара ръка по челото, сякаш искаше да отстрани нещо оттам, и заговори:

— Наистина не мога да си представя нещо по-страшно от това, което току-що каза. Но въпреки всичко умряло в мен, аз и до днес съм напълно жив по отношение на онова, което ти нарече моя духовна личност.

— Да дава Бог!

Тонът, който неволно придадох на тези три думи, накара Устад отново да обърне лице към мен. Изразът му бе леко учуден. Сетне попита:

— Смяташ ли изобщо възможна смъртта на една завършена, може би значителна или дори велика личност?

— Да.

— От какво би умряла?

— От внезапно, привидно добре обосновано решение. Или също от самообвиняващо, бавно залиняване. В двата случая е налице

самоубийство, при положение че духът преди туй е бил здрав.

— Ефенди, знаеш ли колко твърдо говориш?

— Ние говорим за духа. Ето защо нека духът не говори на духа. А духът е твърд, може би по-твърд от всичко, което ние обикновено наричаме твърдо. Ти искаше да чуеш мнението ми за смъртта. Това не са сърдечни работи. Попитай ли сърцето ми, то ще говори, и то с удоволствие, с най-голямо удоволствие!

Той склочи ръце, вдигна очи нагоре и каза:

— Самоубиец ли да съм бил?! Ходех, моля те, опази ме от това!

— Ходех е всемогъщ, но дори на неговото всемогъщество не е възможно да предпази нещо, което вече се е случило.

— В такъв случай искам да се изпитам. Искам да знам какво съм извършил и дали пък е било възможно и е трябвало по друг начин да постъпя.

— Смяташ ли се за безпристрастен съдия над самия себе си?

— Не. Но ти ще ме съдиш.

— Аз? Това е невъзможно, защото те обичам.

— Тогава нека обединим сили. Ще се контролираме един друг, та присъдата да бъде справедлива. Аз искам в началото да бъда трети, свидетелят, който ще разкаже на теб и мен съобразно пълната истина как стана така, че ръката на смъртта посегна към моя вътрешен мир. Заявявам искрено, че те доведох тук горе, за да ти удостоверя една любов. Но може би ти си този, който ще я прояви. Мислех, че трябва да те спасявам не само от една, а и от друга смърт. Сега се питам дали задачата не е възложена обратно. Ти на мен да покажеш, че един мъртвец не може да предварди един жив от смъртта.

В този миг разговорът ни бе прекъснат. Чухме от площадката долу да се разнасят гласове и през портата да преминават камили с бавни влачеци стъпки. Двама мъже разговаряха. Единият беше Тифл, другият — непознат. После се включи и Педехр. Той явно зададе няколко въпроса, които не разбрахме. Сетне чухме ясно да казва:

— Слезте и бъдете добре дошли! Аз ще доложам желанието ви на нашия Устад.

Тогава този се наведе над перилата и викна надолу:

— С кого говориш, Педехр?

— С ага Сибил и неговия внук от Исфахан — отвърна запитаният. — Той е срещнал кръвния отмъстител и носи важна вест.

— Нека бъде наш гост. Веднага слизам.

След това ми се извини с няколко думи, че трябва за малко да се отдалечи, и поиска да тръгне.

— Позволи само миг — казах аз. — Кой е пристигналият?

— Един търговец от Исфахан, който върти оттам значителна търговия към вътрешността на страната. Той снабдява много от свободните племена с всичко, което им е необходимо, и е главният изкупчик също на нашите произведения. Хората му са почти винаги на път със стока. Но при заплащане на сметките той има навика лично да отива.

След тази информация ме напусна. Беше приел, че се осведомявам само защото бе казано, че има вест за Мултасим. Но аз имах и втора причина. Моят домакин в Багдад — според израза на Халеф „раншният бинбаши и сегашен миралай“ Дозорца — ми беше назовал, както си спомняте^[1], имената на някогашното си семейство. Същевременно бе казал, че неговият тъст се нарича мирза Сибил или ага Сибил и бил персийски търговец. Сега бе пристигнал един такъв от Исфахан. Аз естествено веднага помислих за „мъртъвците“, които моят клет домакин толкова дълго бе жалил. Бях далеч от мисълта веднага да приема нещо определено, но този ага Сибил имаше внук със себе си, не син, а внук, и това обстоятелство породило у мен мисълта, че в тази странна Висока къща може да се случи и трети вид възкресение, а именно завръщане от Страната на мнимите мъртъвци. Ето защо ми се искаше възможно по-скоро да поговоря лично с този търговец.

Но сега времето ми бе предопределено за Устад, за чието минало очаквах разказ, който щеше да се окаже за мен толкова важен, че в този миг изобщо не можех да си имам понятие. Ние, късогледите, незнаещи хора, дето се движим по изцяло погрешни, антропософски пътища, сме напълно слепи и глухи за голямата истина, че единият трябва да се разпознава в другия. Човечеството до такава степен се извява в отделния индивид, че не само физическите и духовни черти, но също начинът на живот на личности, които при повърхностен оглед ни се струват много различни, по абсолютна потребност притежават голяма вътрешна прилика, та дори еднаквост, чрез която човешкото познание щеше безусловно да се превърне в себепознание, ако не притежавахме фаталната особеност да се оглеждаме повече за зли отколкото за добри

хора и да поставяме взаимовръзката с човечеството само в служба на собствената ни изгода. Както кръвообращението се извършва по един и същ начин в милиони тела, така и духът пулсира в тези милиони по същите артерии. И ако тези артерии бяха разположени видимо за нашите очи, то много добре щяхме да забележим, че сред хилядите лежащи на сециращата маса духове няма ни един, който както анатомично, така и по отношение своя витализъм, и това, което преди малко нарекох „начин на живот“, да се отличава по такъв начин от другите, че на професора вече да не е възможно да демонстрира само по него с цялата му обстоятелственост защо всички останали имат сега еднаква съдба с него.

Кой сега има още желание да следва дръжката и може би силно заболяла езикова практика и прави разлика между духове? Докато един човек чрез мъчително и скучно събиране дори при осем-десетгодишен живот не съумява да получи сумата, друг още на двацет години я намира с едно бързо умножение. Но всяко отделно от вярно и добросъвестно отредените събираеми на първия тежи пред очите на най-висшия и най-справедлив от всички духове повече отколкото цялото, получено по по-удобен метод и без голямо усилие произведение на последния. Най-малкият дух може да бъде голям въпреки своята незначителност, а най-големият — малък въпреки своята големина. Сред духчетата и разните там витаещи нищожества, които ми бяха досаждали преди малко при лампата на Устад, вероятно се намираха някои отдавна потънали в миналото, дето навремето, когато са почнали да му я гасят, са се причислявали към великите духове. Сега тези изчезнали от живота „велики“ поддържаха печална страница в „гробницата“ на Високата къща, хем някой да не вземе да запали пак лампата!

В гореизложеното и през ум не ми е минавало да намеквам, че не вярвам във велики духове. Те са си съществували, съществуват и винаги ще ги има. Но те са били и са винаги само за хората, а не за онзи, който изпитва до най-големите подробности. Той изпраща столетията, в чийто ход трябва да се прояви тяхното величие, а когато отминат, те са като вчерашния ден. За непресекващата вечност всяко, дори най-прочутото човешко, име живее само един такъв ден. Но благополучието, което един човек носи на друг, се откъсва от името и

ако е съдено, се извисява от неговата земна слава, за да се превърне в този смисъл в безименно!

Откъде тези мисли? Нима тук, на откритата площадка пред „гробницата“, ме обветряше онази духовна атмосфера, съставена от такива безименни елементи? Нима тук се събираха освободените от праха мисли на добри, благородни, възвишени покойници, за да се обединят там горе при Алабастровия шатър за пътуването си към небето? Не можех да се занимавам по-дълго с тях, защото Устад се върна и ме помоли да отида с него в библиотеката. Той посегна да вземе лампата. Като видя, че погледът ми се е спрял върху надписа на абажура, каза:

— Любовта никога не стихва! Да, Божията! Но тази тук за мен престана. Или изобщо никога не е съществувала? Ако тези великолепни думи са били извезани не със сърцето, а само с ръката? С малката, нежна, красива ръка, която за мен се превърна в ноктестата лапа, макар толкова често да съм я притискал към моите истински верни устни?

След това пристъпи до седефената масичка, показва Завета и продължи:

— Бог е Дух! Аз търсех този Дух. Вярвах, че той, който е поселил всичкият живот, одушевява също тялото на човека. Затова го дирех там. Наблюдавах човечеството, когато будуваше, когато спеше и когато се молеше. В будуването то беше своя собствен бог. В спането сънуваше само себе си. А в моленето коленичеше пред самото себе си! Ето че Духът на Господа се появи в Изтока и тръгна като пастир, който търси стадото си от страна в страна, от народ към народ, от сърце към сърце. Навсякъде, където отиваше, му викаха „осанна“, а после го отхвърляха и разпваха. Навсякъде, по всяка Голгота се виждаше тялото на Господа да виси на кръста. Но къде оставаше Духът, който трябваше да ни води в истината? Къде в тази истина се кланяха на този Дух? Питам тук и там по земята. Намерих, наистина, някой и друг обор и ясли, където ангели бяха пели хвалебствени песни, царе и мъдреци се бяха кланяли. Намерих също още уханието от тамяна и мирото, принесени от хората в дар на Духа на любовта. Но той самият, той беше побягнал — от омразата и нейните оръжия. Накъде? Някои казват — към Египет.

Той докосна сега ръкописа с ръка, но бързо я отдръпна, сякаш бе докоснал нещо грозно или враждебно, и заговори:

— Тук лежи тялото на духа, с когото тръгнах да търся Духа. То умря и беше погребано. То престана да живее, когато от последно изписаните слова долових, че мислите на човека не са мислите на Бога. Защо трябваше с мислите на моя дух да продължавам и понататък да диря онази истина, която никога нямаше да мога да намеря с тях, защото те бяха съвсем различни от Божиите!

Той ме погледна, сякаш очакваше от мен някакво съгласие. Но аз поклатих леко глава и казах:

— Не е трябвало да свършиш с тези слова, а с тях да започнеш. Те щяха да ти кажат, че трябва да се търси не с проникателността на духа, а с погледа на вярата. Ако беше ходил с отворени очи „тук и там по земята“, както казваш, сигурно щеше да намериш не празни ясли, от които Господ е избягал от Ирод, а някоя радушна Витиния и някоя свидна Емаус, където е пребивавал преди и след разпването при своите, за да им разчупи хляба. Смяташ ли, че понеже ти не си намерил Духа на Господа, други също не са могли да го намерят?

— Аз въпреки всичко го намерих! Отвори този труп и прочети първите думи!

Когато отгърнах първата страница на ръкописа, видях едро изписания надслов: „Вярата е тази, която побеждава!“

— Е? — попита. — Не съм ли постъпил, както ти каза? Не съм ли тръгнал с вяра да търся? Не е ли била тя алфата на тази книга? Защо не по този, а по друг път съм стигнал до омегата?

— Твоят алфа-път е бил пътят на осанната. Ти си изхождал от вярата, за да намериш Господ. Но тогава те е срещнал онзи дух, който навремето е изкушавал Месията. Той е победил; ти си претърпял поражение. Не Божия Дух, а славата на твоя собствен си тръгнал да дириш оттук насетне. Него си намерил, фарисейския, фалшивия. Хората са ти викали „осанна“, макар това, което си яздел през кряскащата тълпа, да е било само едно магаре. То е стъпквало с копитата си палмовите клонки на твоята слава. Те наистина са били ценни! А зад теб някои гласове вече са започнали да викат „Разпване!“...

— Ефенди! — прекъсна ме той удивено. — Ти знаеш какво се е случило? И как би могъл да го знаеш?!

— Само аз? Та това го знае всеки! Който се стреми към истината и изкачва Голгота под ликуването на така наречените приятели, бива изоставен от тях, а от враговете — принуден да се откаже от своя дух.

— Откаже... от своя... дух! — повтори той. — Колко е вярно, колко е вярно това! Кажи ми, трябва ли човек да го стори? Длъжен ли е да го стори?

— Защо питаш мен, смъртния? Питай Този, който и днес още ни спасява с това, че е умрял за нас! „Татко, в Твоите ръце предоставям духа си!“, извикал той, издъхвайки от страданията. Кажи, о, Устад, ти последва ли неговия пример? Предаде ли ти на него духа си, заради който те измъчваха, както той е предал своя на Господ? Тук лежи трупът, казваш. Но къде е отишъл духът? Принуди ли се ти да се откажеш от него? Ако го беше положил в ръцете на неговия Господар, то щеше да може да възкръсне в любовта, както някога Иса бен Мериам е възкръснал в съвсем същата любов!

Стопанинът на Високата къща остави бавно, бавно лампата на масата.

— Почакай, ефенди! — каза.

После излезе на открито, крачка по крачка, сякаш внезапно му бе сложен тежък товар. Когато беше вече вън, се обърна още веднъж.

— Вярваш ли във възкресението на такива мъртъвци? — попита.

— Да! — отговорих.

— Наистина ли?

— Не само вярвам, но дори го знам!

— Ти?

— Да, аз!

— В такъв случай ми се иска аз да бях ти!

— Ти можеш и трябва. Необходимо е само да поискаш!

— Ефенди, ефенди! За кого беше запалена пак тази лампа! За теб? За мен? За двама ни? „Моите мисли не са ваши мисли и моите пътища не са ваши пътища. Така говори Господ!“ Почакай! Дай ми време!

Когато изчезна сега вън, аз взех все още отворения пред мен ръкопис, за да го затворя. Тогава в очите ми се наби заглавие. „Дух и Истина“ гласеше то. Седнах, държейки книгата в ръка. Из един път се почувствах уморен, много уморен. Истинска, физическа слабост ли ме овладя, или трябваше да седна под интелектуалната тежест на тези две

думи? Кой е човекът, че да се осмели въпреки липсващите му за целта качества, да пристъпи към една такава задача?! Тази книга определено е била започната в онова време на младостта, когато страната на възможното е почти без граници. Когато после старостта трябва да унищожи като негодно всичко, което с най-голямо напъгане на силите не може да извърши, то почти никога не го прави, а го струпва по всички къшета, за да послужи като доказателство на някой непогрешим песимист, че всичко, всичко на тази земя е суета.

Искаше ми се да мога да прочета ръкописа, ала едва ли щях да пристъпя с охота към тази работа, тъй като не ми бе възможно да се съглася с постановката. Така седях дълго, вгълбен в нерадостни мисли, докато Устад влезе и отново ме помоли да отида с него в библиотеката.

Станях и неволно плъзнах изпитателен поглед по неговата фигура. Друг ли беше станал? Нито по снагата, нито по видимия му образ се бе променило нещо. И все пак ми се струваше, че това вече не е онзи, който ми се бе явявал долу при постелята. У мен понечи да се промъкне нещо като срам за тази моя неблагодарност, ала срещу това чувство се възправи друго, по-могъщо, и, както вече знам, по-вярно и справедливо, което ме подкани: „Не се ласкай сам, давайки вид, че го щадиш. Сондата, която вкара в него, трябва и теб да заболи така както него!“ Той видя спрения ми върху него поглед и попита:

— Ти ме гледаш. В ръката си държиш моя труд. Може би си прочел нещо в него?

— Само заглавието.

— И затова този поглед?

— Да.

— Разбирам те. „Дух и Истина“! Може би щеше да е по-добре да се каже: „Дух или Истина“!

— Също това не.

— Значи нито „и“, нито „или“!

— Смяташ, че можеш да се доближиш до Духа, до Истината с граматически съюзи или случайни конюнктури? Когато си написал това заглавие, ти си написал произведението. Изобщо не е било нужно да почваш. То е трябвало да остане незавършено. Но духът, който е дръзнал да се заеме с тази задача, не е бивало да бъде изоставян от теб въпреки Кафия и Пилат. Убеден съм, че той щеше да постигне по-добри, по-благородни и по-възвисени неща от всичко, всичко, което

може да се прочете по тези изписани листа. Бих желал да не е умрял, а само заспал, за да може отново да се пробуди!

— Дали е мъртъв, или само заспал, това ми се иска да узная сега заедно с теб. Ще ти разкажа как възникна и как си тръгна от мен. Няма да е забавна история.

— История? В никой случай! Ако е мъртъв, ти ще държиш надгробното му слово. Но ако е като онзи „умрял“, за когото Христос е казал „нашият приятел спи“, то това няма да е разказ, а възкресяване. Тук стоим пред вратата на помещението, в което искаш да разказваш. Струва ми се, сякаш в мен прозвучава гласът на най-извисеният, който някога е живял и комуто е била дадена властта над смъртта: „Лазаре, излез!“

Той сложи лявата ръка на рамото ми и ме притисна към себе си. Аз го обгърнах топло с дясната и така пристъпихме вътре в задушевна прегръдка, сякаш представлявахме една личност.

Той постави лампата на голямата маса, отведе ме до един стол, на който се настаних, втична ръце в шнура около кръста и тръгна мълчаливо напред-назад. След известно време се облегна с гръб към масата, така че светлината да не пада в лицето му, и каза:

— Чуй встъплението ми, ефенди!

Аз кимнах и той продължи:

— Историята на всяка култова форма разкрива период на мъченичество, на преследване заради вярата. Имам предвид преследване със смъртоносно оръжие. Ако религиозната омраза бъде лишена от това оръжие, тя се оттегля, жадна за отмъщение, под закрилата на своите тезиси, които счита за непристъпни зидове, и продължава оттам да вреди при всяка възможност на иновърните. По твърдата Божия земя сигурно има само няколко градуса географска ширина, където човекът търпи и други почитания на Бога освен своето, макар да е работа само на Бога да определя как да се обръща човекът към него. Но тоя е достатъчно дързък да предписва на Господа какво да търпи, и какво — не, а ако някой друг се усъмни в правото на това предписание, той веднага довтасва с твърдението, че, видите ли, това е откровението на самия Бог. В притежание на това откровение се държи така, като че е взел под аренда небето с всичките му блаженства и може по собствена преценка да постави при входа табела със заплашителните думи: „Достъпът позволен само за привилегировани

личности, снабдени със собственоръчно подписано разрешително от Негова арендаторска милост. Който се осмели да проникне без такова удостоверение, ще бъде мигновено наказан с физическа, духовна и вечна смърт!“... Имаш ли нещо да възразиш против това изложение, ефенди?

— Трябва ли да бъда искрен? — попитах.

— Настоявам!

— Тогава знай! Ти стоиш пред мен като олицетворение на своя живот, който искаш да ми разкажеш. Това е индивидуален живот. Твоите възгледи са негов резултат. Аз трябва следователно да ги разглеждам като лично мнение, а не като меродавно послание свише. Аз съм, както се надявам, разумен човек. Като такъв трябва да уважавам не само сериозното старание, с което си се стремил към познание, но и плодовете на това старание, които ти ще бъдеш така искрен да сложиш пред мен. Знам, че няма да искаш да им се наслаждаваш, и следователно нямам ни най-малка причина за похвала или укор. Така че продължавай спокойно!

Той вероятно бе очаквал друг отговор, но не каза нищо, а веднага продължи:

— Ти може би си опознал някое такова „взето под аренда“ от Бога небе? Аз не няколко, а много. Колко странно, че всички те имат такава поразителна прилика! И знаеш ли каква аренда плаща един такъв всемогъщ представител на Бога? Каквото му е останало от прикадения за него тамянов дим, това праща нагоре за Господа. Повече нищо! И след като е приел всички поклони и метани, той бива толкова добър да направи от своя страна на Бога само една лека чупка в кръста. Повече нищо! Защото този Бог е една Извечна любов, милост, търпение и благодушие и узурпаторът на неговото небе хич не мисли за Деня на разплатата, когато сигурно ще бъде първия изхвърлен! Ще ме питаш как Всевечната справедливост търпи един такъв „небесен арендатор“ да се мъдри толкова дълго в Рая. Скъпи приятелю, та това, в което се е наместил, изобщо не е Небето, а онзи, някога великолепен, но сега превърнат в пустиня, мир на идеите, в който всяка следваща камила трябва да стъпва точно в отпечатъците на преднокрачещата, ако не иска водачът да я принуди да падне на предните крака, за да получи камшика.

Тук понечих да вмъкна една поправяща или поне смекчаваща забележка, ала той я отхвърли с бърз, енергичен жест, и продължи:

— Знам всичко, което искаш да кажеш, всичко! Ти каза, че стоя пред теб като олицетворение на моя живот, като индивид. Остави ме сега да бъда такъв! Аз имах намерение да говоря по друг начин. Искях да говоря с гласа на човечеството. Но ти ме накара да си послужа в качеството на отделно същество с онзи език, с който омразата и завистта ме прокудиха от улиците на живота към тази моя усамотеност тук. Благодаря ти, че ми предостави тази възможност! Няма да казвам неистини и нито ще преувеличавам, а ще назовавам всяко нещо с истинското му име. Но не изисквай да премълчавам или чак да представям в по-добра светлина там, където хората дори не са проявили снизхождение към мен. Измъчваният не може да издава други звуци, освен тези, които изтръгва от него болката. И когато се спускам сега в спомените от моите планини към онези местности, в които съм изтърпял най-големите страдания, то не се учудвай, ако не разказвам с тона на мъж, който е забравил враговете си!

— Въпреки това ще го сторя! — подметнах аз.

— Ти? Наистина ли?

— Да.

— Вярвам ти. Та нали Христос говори: „Любете враговете си!“ Но той е бил богочовек, а ти ме върна при моята индивидуалност, при моята специфика, така че тя ще бъде тази, която сега ще оставя да говори. Приканвам те да се разглеждаш като целокупността на моите врагове. На тях искам да приказвам, не на теб, комуто животът сигурно е давал само слънчева светлина и човечеството само радушно признание!

Тук останах безмълвен! Не казах нито дума, нито една-единствена! Но лицето ми явно е изразило мислите ми, защото той попита:

— Що за странна усмивка имаш, ефенди? За мен ли се отнася?

— Не. Продължавай, моля те! Каза, че си опознал много от онези взети под аренда небеса?

— Да. Като ти опиша едно, с него ще опознаеш и ти всичките. Та слушай! Спуснах се с моя кон Имтиханат^[2] от Джебел Дин^[3] в равната страна на хората. Отбих се там в една странноприемница и научих, че оттук минавал пътят за близкия рай. Поисках да ми го покажат и го

последвах. Всички хора, които срещях, ми изглеждаха много благочестиви. Те държаха ръцете си склучени и вдигаха нагоре очи съвсем иначе от обичайному. Обитавани шатри и къщи вече изобщо нямаше, но затова пък постройки, посветени все на Аллах, макар и под други имена. Редом с джамии виждах сгради с високи прозорци и кули, индийски храмове и китайски пагоди, малайски езически светилища и американски шамански вигвами, хотентотски жречески колиби и австралийски култови дупки. Много, много хора се стичаха по пътя пред мен. Всички искаха да отидат в Небето. Но почти също толкова много се връщаха печални, понеже не бяха допуснати в него. Попитах ги защо и узнах, че не притежавали позволение. Продължих да яздя.

Навалищата ставаше все по-голяма, докато най-сетне видях пред себе си портите на Небето. Там тълпата спираше, защото напреко на пътя бе опънат Хабл ел Милал^[4]. Не бях дошъл, за да влизам и оставам още отсега в Небето, а само да го проуча. Ето защо това въже изобщо не ме интересуваше. Пришпорих коня и го прескочих.

Сега се намерих на открития мегдан пред портата на рая. До много, много високите стени растяха разкошни палми, дървета и великолепно нацъфтели храсти. Но понеже не долових никакво ухание, се взрях по-остро и тогава всъщност видях, че не бяха истински, а само нарисувани. Едно-единствено от всичките дървета бе истинско, ала извънредно странно. Беше много ниско, но неимоверно широко. Цветовете и плодове нямаше, а хиляди необикновени листа с формата на човешки глави. Изглеждаха живи, защото постоянно движеха очи и бърбореха с незамлъкващи устни. Обърнах се и попитах един от стоящите наблизо що за чудатото растение е това.

„Това е дървото Ел Джаранил — беше ми отговорено. — Не го ли знаеш? То е посадено тук, тъй като Дървото на познанието, растяло някога в Рая, изсъхнало. Оттогава човек трябва да пита листата на Ел Джаранил, ако иска да узнае дали притежава благоволение на Аллах, или не. Защото те са единствените по цялата земя, на които той поверява всички тайни на своите решения.“

Едва бях научил това и бях видян от няколко листа. Първо се вдигна неразбираем шепот. Той ставаше все по-висок, колкото повече очи се отправяха към мен, докато накрая всички устни се мърдаха и викаха моето име. Следствие този обединен крясък се разтвори

всички близки врати и към мен ливна такова множество фигури, че щях да бъда задушен, ако не седях високо на коня. Аз го смуших да направи няколко странични скока, за да си осигури пространство, и попитах какво искат. Отговорът прозвуча на всички езици, де що ги има по земята. А и заобикалящите ме бяха облечени с носиите на всички народи. Всеки от тях имаше нещо в ръката, което наричаше своя „свещена книга“, и всеки уверяваше, че той единствено е авторизиран да издава показваните тук пропуски. Но аз много-много не си губих времето с тях и поисках да видя подписа на този, от когото са взели под аренда това небе. Такова искане още никой не беше предявявал и те така се слисаха, че изчезнаха отново в своите врати. И тъй, сега можех да яздя безпрепятствено през портата на рая. Но когато минавах край Дървото на любопитството и бърливостта Ел Джаранил, всички негови глави завикаха в един и същи тон:

„Той ще влезе, наистина, но никога няма да излезе. Който стъпи в това небесно царство, е изгубен. За това ще се погрижим ние, Божиите гласове!“

Тук Устад направи пауза. Каква картина представяше пред очите ми! Странна, но не съвсем невярна. Онова, което имах да кажа като справедливо мислещ наблюдател, запазих за по-късно, защото ходът на неговите мисли беше твърде интересен, за да го смутя. А и той много скоро продължи:

— Веднага щом оставих портата зад себе си, спрях да се огледам. Колко голямо беше удивлението ми, когато не можах да открия нищо, ама съвсем нищичко, което да нарека райско! Намирах се в една неописуемо гола, пуста, безжизнена неотраднаост. Никой дори не си бе дал труда да изрисува и вътрешната страна на зида като външната. Живописиста имаше за цел да заблуждава и примамва късогледите и наивни вярващи. Тъй като никой, зад когото бе останал Хабл ел Милал, не можеше да се върне обратно, не бяха сметнали за нужно да продължат това разкрасяване в рая. Не видях ни дърво, ни храст. Потоци не течаха. Не се различаваше никакъв път. Нищо, освен навети следи в сухия, безплоден пясък. Ето как лежеше пред очите ми така нареченият Едем, за който „просветените от Господа“ говореха с прехлас на стотици езици! При всяка стъпка те обземаше ужас, дръзнеше ли да продължиш тази безнадеждна пустош. И все пак явно се смяташе за съвсем естествено, че всеки новодошъл ще преодолее

този неизбежно обхванал го страх. Бяха се погрижили никой от спрелите при входа да не може да издаде на следващите своето безпокойство. Те стояха скрити от зида от двете страни на портата. При всяко ново пристигане бързо приближаваха отлично дресирани хора на камили и магарета, та никой да не намери време нещо да се усъмни. Също и аз, когато се появих, мигновено раздвижиха крака. Но видяха коня ми. Това бе достатъчно за тях да стоят далеч от мен. Както при хората всяко неблагоородно бива отблъсквано от благородното, така и при тези животни. Отделих време да ги разгледам. Всички магарета бяха с наситено тъмен цвят, дребни, но с толкова високи седла, та седналият на тях да изглежда много величествен. Вместо обичайната сбруя имаше само едно късо въже, което издърпваше толкова нависоко муцуната на магарето, че очите не виждаха нищо от земята, а можеха да гледат само нагоре към небето. Това бе толкова мъчително за животното, че поклатих глава над безразсъдството, което съумява да насили природата, да изисква винаги с „да“ да се отвърща, та дори една такава дресура да постигне! Но тази прекаленост при животното трябваше да бъде уравнена с друга крайност при ездача. За него нямаше юзди, с които да управлява магарето. Той просто бе предоставен на дресировката на животното.

По време на това описание Устад бе отправил с наведена глава взор в себе си. Сега ме погледна и попита:

— Разбираш ли ме, ефенди?

— Да — кимнах.

— Искаш ли нещо да отбележиш?

— Сега не, а по-късно, когато свършиш. Та нали не бих могъл да отговаря с пълнота, ако съм те оставил да се изкажеш само наполовина. Така че продължавай, моля, нататък!

— Да, нататък: камилите! Ти познаваш великолепните благородни бишарихн-хеджин, които за пари почти никога не можеш да имаш. Тяхното благородство се удостоверява с родословното дърво. Познаваш също несравнимо полезната бухараска и тюркистанска камила, без която в онези райони на земята не би могло да има нито живот, нито движение. Но сигурно познаваш и онзи западнал вид камили, които биват отглеждани при вас в нездравословни, лишени от светлина обори, за да носят по света в компанията на мечки, бодливи свинчета и алпийски мармоти маймуни на гърба си? Когато бях още

момче, ги намирах за много забавни. Но откак опознах благородната раса, видът на такива животни ми причинява болка. Казват, че ги развъждат предимно в Италия. Поне водачите на такива забележителности — те почти винаги са виртуози на гайда, под чиито звуци танцуват техните мечки и маймуни — са най-вече с италианска кръв. Представи си сега една такава родена в най-дълбока мръсотия и с камшик възпитавана камила, хранена с бодили и магарешки тръни, поена с мръсна вода, непочиствана от паразити, от глад и мизерия превърната в уродлив скелет с опадала козина, охлузена кожа и изранени стъпала, и ще имаш една точна картина на камилите, които се намираха в небесното царство и бяха принудени да дръглевеят, търпят мъки и мълчаливо се жертват за своите тлъсти арендатори! Главите им бяха вързани с ниско двойно въже за двете колена, така че пред очите си имаха сома земята, но никога небето. За коленичене тези въжета стигаха, но не и да си вдигнат главата. И също така не допускаха широка, свободна крачка. Те можеха да се тътрят предпазливо напред и да правят само онова, което повеляваше дресурата. На муцуните си имаха намордници, за да не могат да се бранят против побоя и също да не ядат от отровните треви, от които умират дори камили, но за целите на такъв рай са особено ценни. Седлата бяха като високи тронове, покрити с многобагрени килими, и украсени с пискюли и пера, така че ездачът — в случай че съумееше да се закрепи здраво на гордата височина и притежаваше онази фантазия, която страстно обича да язди гърбици — лесно можеше да си въобрази, че е любимец на Аллах... Разбра ли и тази картина, сихди?

— Да — отговорих. — Та тя е по-ясна, отколкото аз бих могъл да я дам. Сега те моля да насочиш коня!

— Направих го. Препуснах с отворени очи навътре в това възславяно небесно царство. Може би ще ме питаш колко дълго трая, додето го опозная? В продължение на една цяла, цяла човешка мизерия! Да ти опиша ли какво видях, какво открих? Кой може да опише неописуемото! Още в първия ден не останах сам. Човешката несрета дойде при мен, изплаквайки дълбоките си очни кухни. Не ме напусна до последната крачка. Земното страдание се присъедини към мен. Пропълзя върху коня и склочи здраво ръце около хълбоците ми. Немотията се улови за стремето и се повлече до страната ми. Дотърча Злочестието и се вкопчи в мундщука, за да ме обърка в посоката.

Когато здрачът се спусна, сенките на Престъплението затанцуваха пред мен, а в тихата нощ зад мен започнаха да вият Вината и Наказанието. Яздих седмици наред из развалини, в които злорадо ухилената Човешка химера ме поздравяваше като призрак на унищожението. Минах по едва ли не безкрайни гробища, от чиито ями се носеше безумното кискане на Верската нетърпимост. Видях руини на храмове, където Безразсъдството клечеше в най-дълбоко тъпоумие. Около разбитите колони на някогашни светилища Глупостта се кълчеше в противно щури подскоци. Край пресъхнали извори Безразличието дремеше в дрипи, които едва съумяваха да прикрият неговата голота. Лицемерието благоговееше пред срутени капели, за чието запазване не бе помръднало пръст. Сегиз-тогиз на хоризонта се мярваше един от онези ездачи, които притежават позволително. Но неговото животно се насочваше в бяг веднага, щом видеше, че не яздя камила или магаре. И ако някъде другаде виждах същество в това вкостеняло небесно царство, то това бе или някой лукав феннек^[5], който бързо изчезваше с отправен нагоре агнешки поглед, или лакома дибб^[6] прокрадваща се отдалеч край мен с подвита опашка и лицемерно сведена глава.

Тук Устад отново остави продължителна пауза. Бях го следил с голям интерес. Сега почувствах празнота в неговото изложение. Ето защо попитах:

— Но всички онези неизброими, които са получили достъп? Те все пак не може да са ти се явявали така поотделно и веднага пак да са изчезвали!

— Не — отговори той. — За съжаление не мога да ти ги спестя. Може би си мислиш, че този рай е обитаван от ангелски миролюбиво, взаимно обичащо и подкрепящо се население? Вярваш, че там можеш да намериш пастир и стадо? И аз познавам така добре като теб предвещаните слова: „Каквото никое око не е видяло и никое ухо не е чуло, и в никое човешко сърце не е влязло, това ще подготви Бог за тези, които обичате.“ Но какви неизразими блаженства видях и чух? Слушай и се диви! Сигурно си чувал, че сред дивите животни има такива, които се отдръпват пред себеподобните си и така люто ги мразят, че веднага разкъсват или по друг начин унищожават всяко, навлязло в тяхната територия?

— Да. Такъв е случаят особено при слоновете, носорозите, лъвовете, тигрите и други хищници. Хората обикновено наричат такива екземпляри „отшелници“.

— Е, тогава знай, че в това небе няма други обитатели, освен все такива „екземпляри“! Те не живеят заедно, а като отшелници, защото никой не вярва на другия. Всеки е слязъл от магарето или камилата си пред някой процеп или пещера. Заживял е там и брани мястото си до кръв срещу всеки, който по негово мнение не е за небето. Но тъй като има толкова много и различни мнения, колкото са индивидите, то между всички тях цари враждебност, пред която дори ние в земния живот бихме потреперили. Всяка цепнатина и всяка пещера представлява езически храм, в който обитателят въздига до фетиш самия себе си. Вярно, той твърди, че се моли на Бога, но натрапва на този бог собствените си мисли и следователно се поставя над него. Последицата от това самоизвисяване е, че никой от тези богове не смее да иде при друг, защото оня като нищо ще го изкърти. Ето какво, ефенди, ето какво е това небе! Над него сипе вечен зной палещото слънце на всичко изгарящата Самомнителност, която излиза на лов като онзи лукав феннек и онази коварна хиена, които дори тук в рая намират за ядене само дребни жаби или землистото оцветени насекоми. Колко радостен бях, когато завърших моето странстване! Чувствах се истински блажен, че можех да напусна тази фалшива блаженост. Когато стигнах отново при портата, стоящите там магарета и камили ни хвърлиха погледи на безкрайна завист, дето можем да си позволим да се махнем от тази ужасна мизерия. Арендаторите обаче се стекоха да ми възхваляват своя рай. Но аз им известих, че ще кажа на хората пълната истина. Те надигнаха яростен крясък, В дървото Ел Джаранил започна да се шуми. Всички негови очи се бяха отправили заплашително към мен. Главите се разтърсиха, а от устните прозвуча такъв вой, че въжето Ел Милал се скъса пред мен. Магаретата и камилите зад портата включиха своя рев. Но аз препуснах, без дума да кажа. Все ми беше едно дали ще ме сметнат за страхлив, или не. Който съумява да се измъкне от едно такова небе, сигурно трябва да притежава кураж!

При тези думи той плесна ръце, сякаш все още се радваше на този щастлив изход. След това премина няколко пъти с бавни крачки през стаята, спря пред мен и попита:

— Подозирал ли си някога, че има такъв рай, ефенди?

— Такива има много — отговорих, вдигайки очи към него. —
Защо навремето не си потърсил друг?

— Какъв въпрос! Не те разбирам!

— Та нали ми разказа, че от Джебел ед Дин си се спуснал в
равната страна на хората. Защо изобщо си напуснал своята Планина на
вярата? Трябвало ли е? И ако е трябвало или си искал, какво те накара
да потърсиш духовната низина, равнината, пустинята, където никаква
мисъл не се устремява към висота, а само по плоскост?

— Машаллах! — възкликна той удивено. — Така, значи така
разглеждаш това, което ти разказах?

— Естествено! Че как другояче?

— Аз говорех за хората!

— Разбира се! Но човекът само от тяло ли се състои? Нека не
говорим за душата, а да кажем, че човекът се състои от тяло и дух.
Тялото ще умре, а духът — не. Доколкото ние вземаме под
съображение както тялото, така и духа, живеем добре познатия земен
живот, който ще квалифицирам като „първия“. Но който е бил
дотогава силен, че да превъзмогне и отхвърли зад себе си всяко
съображение към тялото и неговата взаимовръзка с това на
човечеството и се разглежда вече само като дух — тялото за него е
умряло — той живее още тук, преди разложението на това тяло, един
друг, нов, висш живот, който временно, само засега, ще нарека
„втория“. Защото има хора, чийто дух не се формира до
индивидуалност. Ако приема това стъпало също за живот, то трябва
него да нарека „първия живот“, а споменатите преди малко две стъпала
да охарактеризирам като „втория“ и „третия живот“. Сега ми кажи, о,
Устад, на кое от тези стъпала се намираше, когато ми описа най-
недостойното небе, което мога да си представя? Аз бих искал да ти
опиша едно друго небе, може би моето!

— Видял ли си го?

— Да. Точно така, както ти описаното от теб! Пред моето небе
няма нито въже Ел Милал, нито дърво Ел Джаранил, нито стенописи.
И никакъв арендатор не си го е присвоил, нито пък край пътя, водещ
към него, се издигат езически светилища. Също така няма зидове и
порта. Към него водят толкова пътища, колкото хора има. То стои
открито за всички, стига само да пожелаят да отидат. В този мой

мисловен рай нищо не потъва, не бива унищожавано и забравяно. Там Божиите идеи на изминалите столетия се извисяват все така високо, както някога в утринната зора. А във вечерния зрак сияят новите, идни столетия, за да се превърнат в действителност, когато човечество утре или вдругиден каже: „Какво говориш ти за руини и гробищни полета? На духа те са непознати! Онова, което той някога е построил с ръката на тялото, е било за тялото, а не за него. Та то е било само копие на това, което е строил за себе си в духовното царство.“ А този високо разположен строеж е вечен. Копието може да рухне, но в оригинала не се впиват зъбите на земното време. Ако ти си видял с телесните си очи твоя рай да лежи в разруха и смърт, то в небесните висини над него се простира моят, и всичко, което при теб се е срутило в куп отломки, в мен остава съхранено в оригинала на майстора. И както всяко дело в моето небе е по-благородно отколкото в твоето, така и всички хора там са по-добри от твоите. Ти го съдиш. Аз няма за какво да съдя. Ти може би ми прощаваш. Но аз няма какво да прощавам. Защо? При мен хората не са извършили нищо! Пред моя рай замира всяка вражда. Тя не смее да влезе. И тъй като не може да ме сполети, то няма нищо, което да опрощавам, та даже и да го желаех.

— Излиза, че за теб дървото Ел Джаранил изобщо никога не е съществувало!

— Аз го познавам! Ти го постави при рая на самомнителността, което означава — на правилното място. И аз съм го виждал да стои там, това дърво на зрящи и говорещи листа, на вестниците, на обществения печат. Но аз гледах към него по-различно от теб. Царството на духа има голяма прилика с царството на земната природа. И тук, както там, няма развитие, което да не върви отдолу нагоре. Тяхната задача е отделянето от низшата материя и формирането на самостоятелен, свободно движещ се индивид. Не се усмихвай, като ти кажа, че всяка, ама наистина всяка духовна територия притежава своя минерален, растителен, животински и човешки свят!... Това веднага и навсякъде ще различиш, стига само да отвориш верните очи.

— Значи също и територията на обществения печат? — попита бързо той, като лицето му прие израз на напрегнато очакване.

— Да, също и тя! Земята, сиреч материята, е даденост. Не съществува скална формация или земно устройство, което да не е

налице и в това духовно царство. Или не си чувал така нареченият обществен глас да прозвучава от върховете на високи планини, от дълбоки долини, от мрачни клисури, от пясъчна пустош, от слънчеви ливади, а и от грозни тресавища? Няма ли безброй листа, в които говори само материята и само материалът взема думата? Но скоро животът се раздвижва, първо низшият, който трябва да се изкачи през всички разреди, за да се освободи от материята. Виждаш да се появяват духовни лишеи и мъхове, после папрат; чиято форма създава предпоставки за сетнешни палми, приветливи треви и билки, ухано цъфтящи храсти и плодни дръвчета. Но всички те, колкото мили, колкото добри, колкото полезни да искат да бъдат, все пак не са в състояние да напуснат земята, върху, която е израсъл листът, вестникът. Те вкlescват здраво корени в нея, а и трябва да го правят, защото намерението на издателя е тъкмо тази земя да култивира.

— Ами зоологията на пресата? — попита Устат.

— Тя не може и не бива да липсва, понеже само в нейните зидове освобождаването на материята се извършва по стремителен начин. И тук развитието започва с низшите организми. Виждам дребното златно бръмбарче да извлича своята духовна храна от цветни чашки и светещи огненокрилки да бръмчат около първобитни мисли. Дружелюбни пеперуди пърхат от читателка към читателка. Незнаещо почивка нравешко трудолюбие събира дума подир дума и изречение след изречение. А навсякъде жужат пчели, за да носят мед у дома. В изворите и потоците на дневните събития бързи преконоски се стрелкат насам-натам. А когато в утринния светлик или вечерен здрач през листата повее диханието на пролетта, хиляди сладки, радостни гласове разказват, че тъкмо най-любимите и добри певци принадлежат към често недооценявания „свят на перото“! Аз познавам някои благородни духове, които подобно албатроса никога не докосват праха на земята. Нали ти е известен конят за полска работа, който за малко овес, но много плява, протегля всеки ден своите бразди и в края на всеки ред поема пак назад, за да не би да го споходи чужда мисъл?

— Виждал съм го, колко често, колко често! — отговори той. — Но ти взе своите примери само от едната, от добрата страна. Полският кон ме отвежда до другата отсреща. Ти беше достатъчно искрен да говориш също за тресавища. Защо не спомена отровните растения, тръните, треската и другите там бурени? Вредните насекоми?

Хищните риби? Дневните жаби по листата на блатните растения, квакащи само за собствената си мъдрост? Отровните змии? Досадните врабчета? Совите и кукумявките, чийто боящ се от светлината неимоверен глад излиза само нощем за плячка? Лакомите за мърша лешояди? Живодерчетата, които мъчат жертвите си по бодли, преди да ги погълнат? Соколите и ястребите, които дори посред бял ден не се свенят да излязат за плюсканица? Мишките, плъховете, хамстерите и другите гризачи по духовната територия? Джафкащите и хапещи кучета, които скачат към прасеца на всеки, осмелил се макар и само да мине край някоя от техните мисли? Цялото неизброимо множество месояди, вкопчващи ноктести лапи във всеки, който не прилича изцяло на тях? Голямото стадо кряскащи четириръки, от свадливия и жаден за мъст лемур до опасната за хората горила? Защо не говори за тях? Трябва ли да приема, че искаш да представиш нещата в по-добра светлина?

— Далеч съм от тази мисъл. Ние говорим за твоя и моя мислен рай. Твоят е печален, моят — идеален. Настоящата истина лежи помежду двата, но според вечно валидните закони се приближават все повече не към твоята пустош, а към моя Едем. За жалост, ние правим сбора по съвсем различен начин. Твоят песимизъм събира сумата по стария навик, като пресмята надолу. Моят оптимизъм обаче намира, че е по-добре да се върви нагоре. Стигнал долу, ти свършваш с живота. Теглиш голямата черта и вписваш като получена сума твоята гола духовна пустиня. При мен обаче отгоре няма черта, защото моят рай непрекъснато ми праща нови събираеми. Те израстват във вечността. И ако тялото ми вече не може да следва този начин на пресмятане, то моят дух един ден със сигурност ще намери там сумата.

Той пристъпи до отворения прозорец и погледна навън.

— ... един ден със сигурност ще намери там сумата! — повтори думите ми.

За известно време помежду ни настана тишина. Не го смущавах. После той се обърна и попита:

— Приключи ли с твоите духовни природни царства на пресата, ефенди?

— Не — казах.

— Ти и тук вървеше отдолу нагоре. Това при теб, изглежда, е случаят за всички неща! Сега човекът ли идва наред?

— Да. В животното освобождаването от духовната почва излиза вече на все по-преден план. Но това ще бъде постигнато само от човека.

— От всички хора?

— Не. Би трябвало, но за съжаление не се прави. Има толкова много, които от хиляди съображения от всякакво естество все още остават във връзка с почвата, или пък други им влияят до такава степен със същите и подобни съмнения, че те не достигат до интелектуална самостоятелност, до духовна свобода, до пълно самоопределение и независимо движение. Иди в редакциите и питай какви съображения имат там решаващите, но в действителност толкова ограничени духове! Ала аз съм намирал и завършени личности, сегиз-тогиз, там, където изобщо не съм очаквал. Колко беше голяма тогава моята радост! И с какво удоволствие и искреност съм им отдавал своето признание! Един такъв дух не познава материални връзки. Той е разкъсал всички окови и ги е захвърлил пред нозете на човешкото себелюбие и духовно късогледство. Той не знае нито партийни интереси, нито светското лицеприятничене. За него вече няма тела, а само духове. Затова никога не дава преценка, която да изхожда от низостни съображения, и с която да прави мили очи на отправления към него поглед на материалния свят. На него през ум не му минава да охули макар и само един човек, защото знае, че духовно разглеждан, този човек е съвсем различен от онзи, гледан през злостните очи на мълвата, която въди своите присъди единствено в земната мръсотия. Той е схванал взаимовръзката на отделното с общото и знае, че отделното не може да се откъсва от цялото, за да бъде отритнато и ликвидирано от духовната враждебност. Той познава теченията и насрещните течения на свръхсетивната атмосфера, свободни от еманациите на болните от него човешки тела, и издига всеки блажен, преди още да го е огледал, до тези прозрачно бистри, чисти, незнаещи зложелателство висини.

— Но какво ще стане, ако се случи самият да стане обект на нападки, враждебност, клевета и присъди? — попита Устад.

— Тогава той прави именно това, което сега казах. Издига нападателите от тяхната дълбочина горе при себе си, за да ги опознае. Тогава от тях се отделя мръсотията и всичко друго, което ги е правило важни. Те стават леки, дотолкова свръх, или по-точно под всяка маса

леки, че полека-лека се превръщат пред очите му в нищо. Та нали са били направени само от мръсотия и без всяка следа от дух. Ето как се разбира изцяло от само себе си, че щом е паднала мръсотията им, за него от цялата им екзистенция не може да има налице вече нищо.

— Но той сигурно отговаря? Брани се?

— Що за въпрос! Та нали току-що ти казах, че за него те са се разтекли в Нищото. На кого да отговаря? На това Нищо? Би било пълен абсурд! Или на мръсотията? Тя изобщо не го засяга. Тя си е тяхна! На духа, дето изобщо го нямат? Не те проумявам! Ти да не би да им отговориш?

Той направи няколко бързи крачки към мен и извика:

— Ефенди, аз го сторих. Аз отговорих... за жалост, за жалост, за жалост!

— На мръсотията?

— Да.

— На Нищото?

— Не. Та нали съм стоял, както сега, едва сега, съзнавам, не толкова високо над моите врагове, че да се разтекат в мен в едно нищо. И сега разбирам, че аз също не съм могъл да бъда освободен от мръсотията. Защото ако не беше полепнала и по мен, държането ми щеше да бъде точно като на онзи възвисен, свободен дух, за когото ти говори. Имам чувството, че признавам грешки, които до настоящия час в никой случай не съм смятал за грешки. Днес при Бейт-и-Ходех ти се изповяда на Педехр. Аз бях покъртен от дълбините на сърцето от това. Твоята мъжествена откровеност ме впечатли. Сега ти си чист и свободен от всичко, което се е било захванало за теб. Не смятах, че аз също ще трябва да се очиствам. Но сега знам, че е така. Аз ще проявя същата смелост, която прояви ти. Аз също ще се изповядам на теб, както ти на Педехр. И ако чуя сетне от твоята уста, че може да ми бъде простено, ще приема, че това опрощение е било изговорено, че се е случило. Аз се бях измъкнал от това, което ти нарече „първия живот“. Намирах се във „втория живот“, защото чувствах, че в мен понечва да се формира моята духовна индивидуалност. Но не ми се удаде да достигна „третия“. Защо? Заедно ще потърсим причините, ти и аз. И предчувствам, че в тези причини ще открия мен, неизвестни ми досега грешки.

Беше стигнал дотук, когато чухме долу на площадката някой да изпляскава три пъти с ръце.

— Това се отнася за мен — каза той. — Педехр знае къде съм и че никой не бива да дойде при нас. Уговорих с него този знак, в случай че имат нужда от мен.

Излезе пред средната стая на покрива. Чух го да говори надолу. После се върна при мен и каза:

— Трябва да слеза при Педехр и да те взема със себе си. Касае се, изглежда, за нещо важно.

— Не ти ли казаха за какво?

— Не. Питам, наистина, но Педехр отговори, че не бивало да се провиква. Ела!

Слязохме. Педехр се намираше в аркадата, в която бях лежал. При него бяха Тифл и един друг джамики. В последния разпознах пазача, който в днешния следобед бе яздил презглава, за да ни доложи за идването на персийците. Халеф спеше здраво. Ханнех също бе отишла да спи. При него седеше синът му. Заради болния шейх на джамикуните ни посрещна с полугласно изговорената, но много важна вест:

— Кръвният отмъстител е отново тук!

— Къде? — попита Устад с тон на изненада.

— Не знаем.

— Кой го е видял?

— Моят син — отговори пазачът.

— Да не би да се е заблудил?

— Не. Та нали го познава. В следобеда го преведе през целия дуар до нашия Божи дом и следователно е могъл да го разгледа добре.

— Къде е синът ти?

— Забрах го със себе си. Чака вън.

— Иди го доведи!

Аз естествено веднага заподозрях, че се планира някаква дяволщина, и бях крайно напрегнат дали ще ни се удаде да узнаем от какво естество е. Разбира се, не биваше да си позволя да изпреваря въпросите на двамата предводители на племето. Синът на пазача имаше интелигентно лице. Дори изглеждаше малко хитроват. Той застана с баща си пред Устад.

— Бил си видял кръвния отмъстител?

— Да.
— Сам ли беше?
— Не. Още двама имаше с него.
— Откъде дойдоха?
— Отвън.
— Накъде отидоха?
— Не знам.
— Но може би насам?
— Вероятно.
— С коне?
— Не. Слязоха от тях.

Устад погледна Педехр, а той мен. Шейхът каза:

— Една както неочаквана, така и мистериозна и опасна вест. Какво ще речеш за тая работа, ефенди?

— Ще позволите ли да задам няколко въпроса? — отвърнах му аз.

— Естествено!

— Чух, че пристигнал един търговец от Исфахан и предал известие от кръвния отмъстител. Къде е този мъж?

— Сега сигурно вече спи — отговори Педехр. — Да накарам ли да го събудят?

— Ще се наложи само ако не можете да ми кажете онова, което искам да знам за него. Откъде идва?

— От северните джамикун. Срещнал персийците на превала на прохода.

— Как са се държали те с него?

— Нито приятелски, нито враждебно. Те го познават. Попитали го откъде идва и накъде иска да отиде. Той отговорил, че възнамерява да отиде на юг при калхураните. Тогава те му казали, че трябва да язди насам, за да направи хубава далавера. Било планирано голямо състезание, за което щели да пристигнат много хора. Ако разпънел тук търговската си шатра, щял да намери много купувачи. Той им благодарил много за сведението и казал, че ще последва съвета им и ще язди насам. Тогава получил от Мултасим посланието, което ни предаде.

— То какво гласеше?

— Беше извънредно странно и неразбираемо за всички нас. А именно два реда от изпятата днес от нас песен. „Разцъфни, сърце, на розата подобно, в която всички ухания са събрани!“ И кръвният отмъстител добавил: „Кажи в дуара, че розата още днес ще разцъфне!“ Не е ли странно, ефенди?

— Действително, но само в смисъл, че изобщо всяка непредпазливост трябва да бъде наречена странна.

— Непредпазливост? — попита той учудено.

— Да.

— Нещо не схващам. Ние изтъкувахме тези думи като допълнителна подигравка и се успокоихме.

— Искате ми се да ми го бяхте съобщили по-рано! Вероятно се касае за покушение.

— Ходех! — подскочи Педехр, а и другите проявиха уплаха при това мое тълкуване. — Срещу кого?

— Срещу мен.

— Невъзможно!

— Аз казах „вероятно“. А обикновено знам какво говоря. Въпросната песен сравнява розата и сърцето. Но с това сърце се има предвид моето. Буквално моето сърце! То трябва да разцъфне! С остра, заточена стомана!

— Кое те навежда на тази идея?

— За това по-късно! Сега трябва да задавам въпроси и да действам. Кръвният отмъстител не ни счита за достатъчно умни да го прозрем. В него живее омразата, а тя, както е известно, е сестра на непредпазливостта и самонадценяването. Той иска по-късно да се хвали, че неговото кърваво деяние е успяло, макар преди туй да ни е предупредил.

След това се обърнах към младия джамики и го попитах:

— Къде беше, когато видях Мултасим?

— Пред дуара — отговори той. — Бях вкарал овцете в кошарата и се бях излегнал зад един камък, за да погледам нагоре към Алабастровия шатър. От пътя не можех да бъда видян. По едно време от изток се зададоха четирима ездачи. Спряха наблизко и слязоха от конете.

— Нали бяха трима!

— Тримата, които споменах, се запромъкваха към дуара. Четвъртият остана при конете.

— Разпознал си Мултасим?

— Съвсем ясно. Беше един от тримата.

— Какви оръжия имаха?

— Преди да се отдалечат дадоха дългите си пушки на четвъртия. Всичко друго си остана по тях.

— Допусна ли да те видят?

— Не.

— Какво направи?

— Прокраднах се подир тримата. Те напуснаха пътя. Бързо и безшумно свиха напреко, за да се озоват зад дуара. Аз не можех да ги следвам така бързо, защото ако се изправех, щяха да ме видят. Затова ги изгубих от очи.

— И не ги последва нататък?

— Не. Отидох при татко и му разправих работата. Сетне веднага дойдохме до Високата къща, за да докладваме.

— Колко време мина, откак ги видя да слизат от конете?

— До момента едва ли половин час.

Аз го потупах по рамото и казах:

— Добре си си свършил работата. Не мога да не те похваля!

И обръщайки се към другите, продължих:

— Имаме време. Мултасим ще чака зад дуара, докато тук горе при нас угасне всяка светлина. Аз съм твърдо убеден, че по-рано няма да посмее да приближи. Това, което е наумил, е дръзко, толкова безогледно дръзко, че го съжалявам. Нима този мъж е толкова опитен и ловък в живота сред пущинака, че очаква да влезе неоткрит във Високата къща и безнаказано да намери с камата си моето сърце?

— Твоето сърце! — каза Устад. — Аз все още смятам, че това е невероятно! Сигурно се заблуждаваш!

— Не. Аз исках да оставя нещата в тайна, но след като кръвният отмъстител не изчака докато не напусна, а иска да превърне къщата ти в арена на убийство, още днес, същия ден, то считам за свой дълг да ти съобща какво се случи между него и мен и какво говорихме.

Разправих събитието накратко, представих им всяко „За“ и „Против“ по отношение моето гледище и ги убедих до такава степен, че когато свърших, Педехр извика възмутен:

— Имаш право, ефенди! Касае се за убийство, и то само твоето, само твоето! Аз веднага ще накарам да ударят камбаните за тревога и да се съберат всички жители на дуара...

— Стой! — прекъснах го. — Няма да го направиш!

— Не, ще го направя!

— Няма!

— Защо?

— Трябва ли кръвният отмъстител да отърве наказанието?

— Не! Това наистина не!

— Но ще го отърве. Веднага щом чуе данданията, ще приеме, че се отнася за него, и ще офейка. После ще ни се присмива отдалеко за нашето лекомислие, тъй като ние дори в намерение за убийство не можем да го уличим.

— Това е вярно, така е, ефенди! Но как другояче бихме могли да постъпим?

— Ще го заловим!

— Машаллах!

— С оръжието в ръка!

— Значи мислиш, че трябва да го оставим да дойде?

— Да.

— Това е твърде опасно!

— Не допусна ли и ти войниците да приближат и после ги плени? Те бяха толкова много, а тези са само трима!

— Това също е вярно!

— И той сигурно ще влезе сам. Другите двама ще бъдат неговите стражи.

— Влезе? Тук, имаш предвид?

— Да.

— Как стигна до тази мисъл?

— По най-лесния и същевременно най-сигурния начин. Той иска да ме убие. Кога? През нощта. Какво ще правя аз през нощта? Ще спя. Къде? Разбира се, горе, в новото си жилище. Но той не го знае. Днешната промяна му е неизвестна. Той мисли, че още спя тук, в откритата аркада, в която човек може нощем толкова лесно да се промъкне.

— Какво знае за досегашната ти постеля в аркадата?

— Сигурно достатъчно. В днешния следобед той говори с няколко джамикуни отсреща на хълма, но вероятно не за това, защото намерението му към мен може да се е породило едва след като си разменихме последните думи. Тифл придружи персийците. Мисля, че той може да ми съобщи нещо по този въпрос.

— Така е, мога, мога! — отговори Тифл.

— Е? — попитах.

— Аз яздох начело. Бях се зарекъл изобщо да не говоря с тези персийци. И удържах решението си. Моите хора язدهа отзад. Ахриман се приобщи към тях и подел приказка. Първо за дуара, сетне за Високата къща и накрая за сегашните гости. Когато по-късно узнах това, здравата се ядосах, защото са му дали сведения.

— Какво е научил?

— Къде лежи хаджи Халеф, къде спиш ти, кога си лягаш и кой още се намира през нощта в аркадата. Които са му го казали, не са знаели, че от тази вечер ти ще живееш при нашия Устад. По тая причина Ахриман знае, че спиш в десния ъгъл на аркадата.

— Какво още е питал?

— Когато спиш, дали има оръжия близо до теб.

— Аха! Така значи! И какво му е било отговорено?

— Че са окачени при постелята ти откъм краката.

— Те къде са сега? Не ги видях в новото си жилище.

— Позволи да ти съобщя по-късно! — намеси се тук Устад. Кимнах му и продължих, обръщайки се към Тифл:

— Имало ли е и други въпроси?

— Не — заяви той.

— Значи целият материал, необходим да ме убеди, че не съм се излъгал, е събран. Кой ще решава сега какво ще се прави?

— Ти — отговори Устад.

— Да, ти — пригласи Педехр.

— В такъв случай мнението ми е следното: кръвният отмъстител да бъде заловен, и то по възможно най-безопасен за нас начин. Пазени ли са пленените войници?

— Да — отвърна Педехр.

— От колко души?

— Двама, които стоят пред заключената врата. Това е напълно достатъчно.

— За днес не е достатъчно.

— Защо?

— Защото много вероятно Мултасим има намерение да освободи пленниците. С двамата си придружители той лесно може да изненада и надвие неочакващите подобно нещо стражи. Сега ние ще поставим повече хора, та изобщо да не се осмели да отиде на онази страна. Затова пък толкова по-сигурно ще се насочи към аркадата. На мястото, където спях, ще стъквим постеля. Но на нея няма да ляга никой. Даже и някой да е дотолкова куражлив да се нагърби с тази роля, то една кама или нож си остава опасна вещ и за най-силния мъж.

Кара бен Халеф беше приближил до постелята на баща си да слуша. При тези думи каза:

— Ако не беше толкова съсипан от болестта, знам какво щеше да се случи, ефенди!

— Е, какво?

— Щеше спокойно да лежиш, за да сграбиш вдигнатата ръка на убиеца, когато поиска да те намушка, и напълно да го изобличиш.

— Хм-м! Може би щях да го сторя! Но сега за това не може и дума да става. Кръвният отмъстител не бива да заподозре, че се е издал. Трябва грижливо да избягваме всичко, което би събудило у него мисълта, че знаем и сме подготвени за неговото присъствие. Ето защо ще се доверим само на толкова хора, колкото са неизбежно необходими. Повече никой друг не бива да научи нещо. Колко пътища водят насам?

— Само онзи през портата — отговори Педехр.

— Някоя потайна пътека?

— Не. Никой не може да се прехвърли през исполинските зидове.

— Значи и никой не може да се измъкне от другаде, освен през портата?

— Никой. А пък тя ще бъде заключена.

— Днес ще я оставим отворена, та да не се налага на Мултасим да драпа по нея. Ние ще облекчим максимално идването на него и спътниците му, за да бъде толкова по-трудно после тръгването им без наша воля. Аз съм на мнение, че и тримата ще се промъкнат през портата. Двамата ще се скрият на подходящо място, та в случай на нужда да могат да се притекат на помощ на Мултасим. Той ще

продължи пътя си сам. При портата трябва да се притаят хора със здрави ръце, които ще имат задача да пуснат персийците да влязат, но не и да излязат. Ала трябва да вършат всичко тихомълком, за да не ни провалят залавянето на Мултасим. При нас тук ще бъдат достатъчни пет-шест човека, които ще се оттеглят в тъмния заден план на аркадата, за да пипнат убиеца веднага щом се промъкне вътре и стигне до постелята. Заради хаджи Халеф трябва да избягваме всякакъв шум. Искане ми се Мултасим да бъде надвит в безмълвна тишина. Аз естествено също ще бъда тук, макар че няма да се намесвам активно. Ако и вие искате да присъствате, ще бъде добре, защото тогава хората ви ще се стараят двойно повече да свършат всичко както трябва. Зад вратата там в коридора ще поставим няколко души със запалени свещи, та в дадения миг веднага да осветят аркадата. Това е всичко, което имам да кажа. Някой има ли друго желание?

— Не — отговори Педехр. — Смяташ ли, че кръвният отмъстител ще ни накара дълго да го чакаме?

— Определено не. Днешните му придружители сигурно са в течение на всички негови замисли. Те ще чакат завръщането му с най-голямо любопитство. Също и мъжът с четирите коня не бива да остане дълго сам, защото всеки миг може да възникне ново обстоятелство и да го открият. Както вече казах, смятам, че когато тук угасне и последната светлина, Мултасим ще предположи, че спим, и незабавно ще пристъпи към дело.

— Е, добре, тогава нека побързаме. До десет минути всичко ще бъде готово за неговото посрещане. Ти ще идеш ли междувременно до твоето жилище, ефенди?

— Не. Ще остана тук.

— В такъв случай позволи да ви напусна, за да направя подготовката!

Той се отдалечи. Устад накара да донесат две възглавници, на които седнахме при задната стена, но така, че да държим под око трите арки и да можем да видим Мултасим при идването му. Кара беше отишъл при леглото на баща си. Пазачът и синът му клекнаха близо до нас, та в дадения миг да се включат в ловитбата. После дойде Педехр с още четирима здрави мъже, които се прикриха в задния ъгъл. От другата страна на вратата няколко души държаха запалени свещи. След това нашите бяха угасени. Тогава се сетих за моята лампа горе. Тя

гореше и нейната светлина със сигурност се виждаше долу от дуара. Казах го на Устад, който стана и лично отиде да я изгаси. Когато се върна, всичко вече беше готово, защото Педехр се бе погрижил дори в кухнята да е тъмно. Създаваше се впечатление, че всеки във Високата къща си бе легнал. Кръвният отмъстител можеше да се появи!

Не беше ли странно, че сърдечно желаех да дойде? Човек все пак не бива да таи желанието някой да се впусне в престъпление! Но не само мисловната способност, а и чувството си има своите съображения, макар и да не сме в състояние да формулираме тяхната логическа последователност. И ако аз се улавях, че желая Мултасим да дойде, то това сигурно си имаше своите основателни причини. Кръвният отмъстител съществуваше. Неговите намерения бяха насочени срещу мен. Те можеха да бъдат опасни, само ако не бях готов за неговото нападение. Аз трябваше да се опасявам не от самия него, а от ненадейното посегателство. Днес, сега, бях подготвен за него. Ако не проведеше настоящия си план, щеше да избегне възможността да бъде заловен и цялата ми предпазливост щеше да увисне в неизвестността. Ето защо желаех да не настъпи нещо, което да го отклони от намерението.

В аркадата беше тихо и толкова тъмно, че никой не можеше да види другия, макар да бяхме така близо. Мъждивият зрак на нощта се простираше до стълбите. Не можеше да достигне до колоните, понеже козирката над тях го улавяше. Ето защо трите арки на входа се открояваха забележимо на звездната светлина, но подът оставаше в мрак. Казах си, че персиецът със сигурност щеше да се вмъкне незабелязано, ако не бяхме научили за замисляното покушение. Трябва, разбира се, да отбележа, че нямах причини да го считам способен на онази сръчност в промъкването, която и опитният бедуин действително притежава, но в която истински майстори са само индианците и ловците от Далечния запад на Северна Америка. Скоро щях да узная, че се лъжех. Омразата винаги е майстор по потайните пътеки. Тя може да се хвали по отношение своето лукавство и упоритост, че е ненадмината. Седящият до мен Устад посегна и взе ръката ми в своята.

— Колко те обичам, ефенди! — прошепна. — Изобщо не го знаех. Но когато чух, че се касае за посегателство срещу живота ти, у мен се породило чувство, сякаш телесно и духовно сме толкова плътно

споени, че имаме еднакви мисли и възприятия, че образуваме неделимо единство.

— Чувство ли беше наистина? Или може би нещо друго? — попитах аз. — Когато сродни духове се целуват, пулсът на физическите им сърца се слива. Думата „духовна любов“ звучи призрачно, но е най-висшата и най-могъщата, която свързва този свят с отвъдния. Издигайки единия към другия, тя носи райско блаженство.

Може би щях да добавя още нещо, тъй като с тези мисли засягах любимата си тема, но се отказах, защото ми се стори, че току-що чух и видях нещо. Всъщност нищо определено, нищо осезаемо за очите и ушите, а само едно леко шумолене или полъх, произлязъл от ефирното одеяние на бързо преминало, безтелесно, несъществуващо в действителност същество.

— Видя ли нещо? Чу ли нещо? — попитах Устад.

— Не... Ти? — отговори той.

— Сякаш някаква полувидима мисъл прекоси бързо и безшумно аркадата.

— Накъде?

— Към ъгъла, към който трябва да отиде Мултасим.

— Ние го очакваме да дойде отвън. Той не е скрит тук в помещението. Сигурно е била, както каза, само някаква мисъл.

Това ми се стори правдоподобно и аз приех, че действително съм се заблудил. Онзи, когото очаквахме, все пак не можеше да дойде от ъгъла, в който спеше моят хаджи Халеф. Вниманието ни бе насочено само към входа, и то по такъв начин, че се очакваше веднага да видим кръвния отмъстител и при най-предпазливото му промъкване.

Но времето минаваше, четвърт час след четвърт час, без да забележим нещо. Но ето че — трябва да бе някъде след час — отнейде се донесе тихо драскане или стържене, а след това доста шумно, трескаво дишане, почти като хъхрене. Не можеше да се определи мястото, откъдето идваше. Сметнах, че някой от скритите джамикуни проявява непредпазливостта да диша така шумно, че можеше да ни издаде. В този миг прозвуча ясният глас на Кара бен Халеф:

— Сихди, нека влязат осветителите!

Аз естествено бях крайно изненадан, толкова повече че викът отекна не откъм леглото на неговия баща, където той се бе намирал.

— Къде си? — попитах го също така високо.

— Тук, при твоята мнима постеля.

— Каква непредпазливост!

— По-добре кажи — каква хитрост! Защото ако не бях непредпазлив от всички вас, той щеше да се измъкне. Аз го пипнах!

— Машаллах! Вярно ли?

— Щях ли да го кажа, ако беше другояче? Донесете свещи!

Всички наскачахме. Вратата към коридора за къщата бе отворена и стоящите там хора дойдоха със запалени свещи и маслени лампи. Онова, което видяхме, беше действително удивително. Досами леглото, което трябваше да бъде сметнато за моето, лежеше по очи и напълно неподвижно един мъж. Беше само по шалвари, а горната част на тялото и ръцете бяха натрити с мазнина. Това се практикува от промъквачи се към враг бедуини. Маслото или маста придава на телата им плъзгавост, която, в случай че ги открият, прави напразна всяка здрава, честна хватка. При него коленичеше Кара и стискаше така силно гърлото му с ръце, че спипаният престъпник бе напълно лишен от възможност за отбрана.

— Бързо го вържете! — казах аз, отлагайки всички въпроси за по-късно. — Излезте с него и светлините, които ще издадат на неговите придружители, че начинанието му е протекло зле!

Но още преди хората да са изпълнили разпореждането, последиците от внезапното осветяване на аркадата настъпиха. По площадката се чуха шумни стъпки, няколко приглушени вика. След това отново настана тишина. Един от поставените там джамикуни изкачи стъпалата и доложи:

— Заловени са. Като видяха светлините, поискаха да офейкат. Тогава ги хванахме!

— Доведете ги! — казах. — Ще ни намерите в коридора зад вратата.

— След като вече ги имаме, не можем ли да останем тук? — попита Педехр.

— Не — отговорих. — Ненадейното осветяване на помещението, на което бяха хвърлили око, ще направи впечатление на персиеца при конете и ще го предупреди. Изпрати бързо хората си долу да го заловят! Нека младият джамики, който знае мястото, ги води!

Докато Педехр изпълняваше това указание, вързаният бе изнесен и вратата се затвори зад всички нас, така че в аркадата сега отново

стана тъмно. Едва сега намерих време да разгледам лицето на пленника. Бяхме хванали точно когото трябваше — Гхулам ел Мултасим. Той лежеше със затворени очи. В безсъзнание ли беше, или само се преструваше? Има хора, които притежават смелост за злобно нападение, защото са твърде глупави да помислят за последиците, но когато те настъпят, затварят очи, сякаш това е достатъчно, за да избегнат добре заслуженото и неизбежно наказание. Онова, което външно е приличало на смелост, може после да се различи в неговата истинска форма на страхливост.

Сега доведоха двамата му другари. Те също бяха вързани. При тях кръвният отмъстител бе оставил свалените дрехи на пищовите си. Бил е въоръжен само с нож, който му изпаднал от ръката, когато Кара го пипнал за гърлото. Педехр го беше взел сега и ми го показва.

— Това е острието, с което трябваше да „разцъфне розата“ — каза той. — Какво ще правим с тези трима мъже, ефенди?

— Кой трябва да отреди?

— Ти, естествено. Нали нападението беше планирано срещу теб.

— Ще бъде ли изпълнено наистина това, което реша?

— Разбира се!

Когато хвърлих въпросителен поглед и към Устад, той заяви, изразявайки съгласие със своя шейх:

— В наша власт преминава всеки, който бъде срещнат тук с оръжие, без да притежава нашето позволение. Но ние нямаме навика да убиваме. Между нас и Мултасим бе уговорено, че въпросът за отмъщението, което го доведе тук, ще се реши на състезанието. Ако ти си сключил с него тайна спогодба, то това не ни засяга. Той ще си получи последиците от своята ръка. Аз бих могъл да го накажа, наистина, за това, че въпреки споразумението ни се е промъкнал с нож в моята къща, но ти отстъпвам правото си, ефенди. Прави с него и помагачите му каквото ти е угодно. Даваме го изцяло в своята ръка!

— Тогава отведи тези трима души засега така, както са, при другите пленници в сводестото помещение и нареди да ги пазят там! Утре, през деня, ще научат какво съм решил за тях. Те дойдоха през нощта, но аз ще дочакам деня, защото на тайното покушение искам да дам небоящи се от светлината отговори!

Разпореждането бе изпълнено незабавно. Когато персийците бяха изведени, дрехите на Мултасим още лежаха на земята. Педехр

накара Тифл да провери какво има в джобовете. Те съдържаха, както се оказа, само обичайните необходими предмети. Едва накрая Детето откри на едно скрито място още едно малко джобче, от което измъкна кожена подвързия с няколко изписани листа. Той предаде книжката на Педехр, който я разгледа внимателно и поклащайки глава, я подаде на Устад с думите:

— Странно! Това, изглежда, са само отделни букви. Думи не са. Виж и ти какво е!

Устад я взе в ръка, прегледа я и каза:

— Това е азбуката на „Телик“ с разместено повторение. Бих помислил, че е така нареченото помагало за начинаещи в писането, но на първата страница е записано със същия окръглен, силно наклонен наляво почерк: „За Гхулам, Джеллада^[7]“. Значи тефтерчето е предназначено специално за Гхулам. Той е наречен „палач“. Защо? На шега ли е било? В такъв случай нямаше да го съхранява толкова грижливо. Дали сам го е писал? Какво ще кажеш, ефенди?

— Не мога да кажа нищо, преди да съм го видял — отговорих. — Само азбуката ли е написана?

— Тя и надсловът, който прочетох. Защото двойката букви, които стоят под него, едва ли може да означават нещо. Те са едно Са и едно Лам.

— Повече нищо? — попитах бързо.

— И помежду знакът за удвояване — отговори той. — Ето, виж сам!

Даде ми тефтерчето. Да, това беше толкова добре известният ми разпознавателен знак за силлан! Веднага схванах, че тази наглед съвсем маловажна двойна азбука определено е от голяма важност. Но по какъв начин важна, това беше въпросът! Тя съдържаеше два пъти всичките персийски букви от „аелиф“ до „йей“ и дори „лам-елиф“. Но еднаквите букви не стояха една до друга, а вторият ред беше изместен, така че последните седем букви стояха не отзад, а в началото. Ако опитам да го поясня с немската азбука, ще придобие следния вид:

„Abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
tuvwxyzabcdefghijklmnopqrs“.

Можеше със сигурност да се приеме, че тази систематика е важна за всички силлан, но особено за Мултасим. Много ми се искаше да добия яснота в това отношение. Но от кого? Това можеше да стане

само чрез собствени разсъждения. Но сега нямах време за тази цел. Ето защо прибрах тефтерчето в джоба си и казах:

— Буквите вероятно са това, за което ги считаш, а именно помагало за мързеливи ученици. Мързеливият ученик без съмнение е самият Гхулам. Сега ме интересува единствено обстоятелството, че е наречен „палач“. Вие го познавате по-добре от мен. Чували ли сте това, или подобно прозвище относно неговата особа?

— Не, никога — отговори Педехр. — Но като представлява добрия владетел в качеството си на мултасим, със своята ненаситна алчност той сигурно на безчет хора действително е станал палач.

— Тук се сещам за една прилика — прибави Устад. — Данък-арендаторът на шах-ин-шаха и рай-арендаторът! Тук физическо, а там душевно и духовно палачество! Как може да има такива духовни и душевни палачи, които изпълняват своята служба, като на мястото на простата и честна азбука, дадена ни от Небесния властелин, поставят фалшива! Какво ще правим с дрехите на пленника?

— Нека останат тук, докато утре си ги получи. Това няма да стане, преди да съм сложил отново в джоба му тази азбука. Искам да си мисли, че е останала неоткрита. Когато вашите хора доведат четвъртия персиец с конете, тикнете го в отделен кауш. Мултасим засега още не трябва да знае, че сме заловили и него. И още едно. Имам нещо да ви кажа и покажа. То е пъхнато в кобура на седлото ми. Къде се намират вещите и оръжията ми?

— В моето жилище — отговори Устад.

— Значи при теб? Благодаря ти! Това показва колко ценно считаш имуществото на своя гост.

По неговото лице премина особена усмивка. Махна с ръка и каза:

— Причината е друга. Ако позволиш, ще ти я кажа горе. Да дойде ли и Педехр?

— Да.

Споменатият даде няколко указания на Тифл по отношение четвъртия персиец, след което се отправихме нагоре към жилището на Устад. То ни отведе не в стаята с балкона, а, след като бе запалил свещ, в една малка камера без прозорци, предназначена вероятно за прибиране на неупотребяеми предмети. Тук висяха всичките ми вещи. Освен тях можеше да се види само един стар сандък, произхождащ

някъде от паметивека. Като го посочи, Устад каза следните думи, които за момента не разбрах, но после добре схванах:

— Да знае само човек колко много му вредят такива стари вещи, дето ги мъкне с фалшив пиетет в живота! За подобна „наследствена обремененост“ килерът за вехтории е прекалено добър! В такива вехти предмети се крие цяло гъмжило духовно наследени молци, дървояди и хоботници. Отвори ли човек сандъка, те веднага изпъзват и излитат, за да превърнат всичко, което притежава стойност в живота, в проядени вехтории и прогризани дрипи. За такива духове-молци няма нищо свято, нищо неприкосновено. Те повреждат кралската пурпурна мантия със същата сигурност, с която превръщат хермелина на науката в оплешивяла кожа. Навестяват духовната одежда на Емир ел Муминин^[8] също така, както се загнездват в плъстената гугла на танцуващите и виещи дервиши. Наместват се в кафтана на неби^[9], в чалмата на сахиб-и-шерият^[10] и в чехлите на всички онези, които живеят в сянката на подобни предписания. Но изключителна сила на привличане има за тях хартията, особено произведената от отпадъци. Някои твърдят, наистина, че мирисът на печатарското мастило ги прогонва, но аз често съм разтварял и печатана хартия, от която веднага ме е обгръщал до затъмненост цял облак!

— Говориш със загадки — каза Педехр.

— Блазе ти, че за теб това са загадки, а не патила! Ти за щастие сигурно си си имал работа само с материални, но не с такива духовни вредители, които въпреки своята молешка нищета дръзват да се смятат за полезни, а всеки свободен, благороден дух причисляват към паразитите! И в това преиначаване на истинското състояние на нещата вярва целият, целият кожух, в който са се наместили молците!

Обръщайки се след това към мен, продължи:

— От този сандък бяха приборите, от които се храни горе в гората. Ти може би си го сметнал за особена почит, ала то беше нещо друго. Това е моят саван. Аз го поставих за собствената ти погребална гощавка. Така мислех! Но благодарение на теб той може би се превърна в мой възкресителен пир, на който съм те поканил без да подозирам. И погледни насам! Тук висят пушките и всичките ти вещи. Защо? Аз те смятах за еднакъв с мен, за мой духовен двойник. Вярвах, че си извървял същия път, който съм изминал и аз, и сега живееш във времето на своята „осанна“. Виждах да идва за теб времето, в което ще

се повлечеш нагоре към Голгота, където ратниците ще си поделят дрехите и оръжията ти. Затова ги донесох в моя килер за вехтории, та да те помоля драговошно да се откажеш от тях. Пред такива врагове ясно оръжие вреди! Пристъпи напълно невъоръжен пред тях! Бронята на духа е невидима, наистина, но никой молец и хоботник не се осмелява да се наеме с нея! Тези паразити си търсят храна само по такива вехтории, които и без молешкото преяждане нямат голяма дълготрайност... Така мислех! Но когато дойдох при теб горе в моята „гробница“, за да можеш да се разпознаеш в мен, чух от устата ти да прозвучават слова от онзи свят, в който така ми се искаше да пристъпя заедно с теб. Ти може би си вече отвъд? И без мен си видял и опознал неопишимо трудния път? Нищо ли не си узнал за човешкия страх и боязлив свян, които някога ме принуждаваха да отстъпвам разтреперан? Ти говореше толкова твърдо, толкова сигурно, толкова уверено, сякаш отдавна си постигнал онова, което аз исках да постигна, но все изпусках. Кажи ми и сега една твърда, сигурна дума! Ти едва ли ще разбереш моя въпрос, ала неговият пестник ще се вкопчи толкова силно във вътрешността ти, че ще се заизвиваш от болки, ако действително си мой двойник.

Той стоеше високо изправен пред мен със свещ в ръка и ме гледаше в очите с много сериозен, изпитателен поглед. Така, приблизително така трябва да погледне Съдът в очите на човека, когато един ден му поиска сметка за по-ранния живот.

— Изречи си въпроса! — казах аз.

— Ще се изплашиш! — извика той.

— Опитай!

Стояхме мъж срещу мъж. Или може би душа срещу душа, дух срещу дух?

— Ти Олд Шетърхенд ли си? — попита. — Чух това име от моя приятел Джафар.

— Бях този — отговорих спокойно, но категорично. Като чу, че превърнах неговото сегашно време в минало, той направи движение на изненада. После продължи:

— Ти Кара бен Немзи ефенди ли си?

— Бях този — отвърнах отново.

— Вече не си? Никой от двамата?

При тези думи очите му буквално заблестяха от изпълнена с очакване възбуда.

— Никой от двамата! — кимнах аз.

— Откога? Кажете ми!

— Откак тези две имена постигнаха онова, което трябваше и бяха длъжни да постигнат! В тези две имена бях задал една загадка на желаещите да я разрешат. От нейните двери трябваше да пристъпи освободеното от своите психични основи „Аз“ като засиял в радостни зари младеж. Това толкова презирано и злостно нападение „Аз“ в моите книги трябваше да разказва на всички, които имат уши, за един нов, неподозиран свят, в който тяло, дух и душа не са набутани едни в други като в сандъци, а се държат ръка за ръка и заедно действат. Това толкова често охулвано и обсипвано с гаври „Аз“ в моите произведения не беше славолюбивото изобретение на един скодоумен его-разказвач, който пише „невероятни индиански и бедуински истории“, за да му кадят тамян малолетни и безразсъдни. А невероятна, извън всяка мяра невероятна беше само слепотата на онези, които смятаха за възможно едно такова скудоумие. Те се задълбаваха в много желаната от тях заблуда, че тези мои книги служат само за някакво мъгляво развлечение на подрастващата младеж, а не че са писани, напротив, за духовните очи на ясно и спокойно разсъждаващия читател. На това толкова силно и знаещо собствената си цена „Аз“ и през ум не е минавало да броди из сокаците на духовното безсилие и да хлопа, просейки, по вратите, защото точно в тази духовна нищета живеят онези „аз“, които се страхуват от решението на моята задача. Това мое „Аз“, тъкмо напротив, отбягваше всички улици и редици къщи на бълканиците от хора градове и излизаше по целия свят...

Тук Устад ме прекъсна, като улови ръката ми и с тон на най-голяма изненада възкликна:

— По целия свят, за да каже на целия свят, че целият свят е изгубил своето „Аз“? Ефенди, ефенди, какво чувам от устата ти! Аз също бях един „Аз“-разказвач. Аз също пращах моите мисли по целия свят, за да... но не, за това по-късно! Аз не те познавах. Само подозирах за теб. Сякаш трябваше да следвам някаква вътрешна заповед. И ето че ние си приличаме, толкова много, толкова поразително си приличаме! Наистина ли? Ако във всичко, то все пак в

едно — не! Аз впрочем не съм свършил с питането! Пригответи се сега да чуеш главния въпрос! Той е кажи-речи немислим! Да го изрека ли?

— Да!

— Тук виси имуществото на Кара бен Немзи. Искаш ли да ми го подариш? Да ми го подариш и аз да мога да го задържа? После вече няма да е твое. Никога в живота си няма да го получиш обратно в твоите ръце. То ще остане за вечни времена в този килер за вехтории и на никого няма да бъде някога показано!

Какъв беше погледът, който буквално задълба в лицето ми? Сетих се за сатанинския Ахриман мирза! Да не би този изкусител да ме поглеждаше сега от мятащите искри очи на Устад? С такова пъклено очакване! Да, стоях пред един голям, много важен въпрос. Разбрах Устад. Целият пъкъл, срещу който някога се бе борил, сега ме гледаше през неговия поглед. Но аз можех да бъда спокоен. На мен този пъкъл нямаше да попречи да тръгна по пътя, който отдавна си бях начертал. Не ми беше трудно да реша. Подадох десница на Устад, погледнах го спокойно усмихнат в лицето и казах:

— Дай ми ръката си!

— Е? — попита той бързо, докато ми я подаваше. — Какво реши?

— Изпълнявам желанието ти с най-голямо удоволствие! Вземи всичко! Нека бъде твоя собственост!

— Всичко... всичко? — извика с неописуемо удивление.

— Всичко!

— Но знаеш ли какво правиш? Преставаш да бъдеш това, което си бил, и което си! Никога няма да можеш да пишеш такива книги, каквито си писал! Ще умреш! Трябва да станеш свършено друг! Държиш ли въпреки това на думата си?

— Държа!

— Невероятно! Ще ти припомня още веднъж последиците, ефенди!... Прочут ли си?

— Ами! Хората говорят за мен. Но щом не ме разбират, може да ми е безразлично какво говорят. Когато говорят погрешно за мен, значи говорят за погрешен човек, не за мен!

— Това звучи вярно, но и дръзко! Почти съм склонен да река „презрително“! Но помисли, ефенди! Ако не можеш да пишеш по

познатия начин, хората изобщо няма да говорят вече за теб! Тогава ти ще си мъртъв, мъртъв, мъртъв!

— Клети, клети Устад! Що за погрешни понятия имаш за този начин на живот и този вид смърт! Аз се подарих на теб — така, както вися по тези пирони. Тези емблеми на моята досегашна дейност са... аз! Това „Аз“ бях аз! Сега мъртъв ли съм?

— Да!

— Лъжеш се! В този миг аз преминавам в един друг живот, а той е по-висш, по-красив, безкрайно по-ценен. Аз написах множество книги. В тях оставих да говори моето „Аз“. Не бях разбран. Дадох най-прекрасното, което може да има по земята, в глинени съсъди. Изпълних ги с една загадка и предложих на човечеството да пие. Стотици хиляди пиха, но за всички напитката не бе нищо друго освен вода. Съдът заблуждаваше всички! Бях го направил твърде удобен за хората. Те пиеха лекомислено и после ме осмиваха. Това е голямата грешка, за която се упреквам, за друго не! Смъртният предпочита да пие блатна вода от златни съдове, отколкото божествен нектар от глинени. У мен се надигна гореща вълна. Свещен, макар и стаен, гняв обхвана душата ми. Не че разбих тези съсъди, о, не! Реших да дам златни, но със същата напитка, която хората бяха сметнали за вода. Златото за тази цел взех от ездата, която ме доведе до духовния глава на джамикуните. Ти навярно не подозираш къде го търсих и намерих. От днес ще пиша във Високата къща... съвсем различно отколкото досега. И ако хората схванат колко глупави са били някога, ще посегнат после и към онези съдове, които са оставили настрана. Тогава старите ми произведения ще се съживят. Хората ще ги четат с други очи. Душата, която живее дълбоко в тях, ще излезе на преден план. И когато тепърва различат духа, който ми е дал перото, той ще ги отнесе във всичките къщи, в които още не са поглеждали... Кажи ми сега, о, Устад, дали трябва да ме считаш за умрял!

Той ми протегна двете си ръце. Видях, че очите му овлажняха, когато заговори:

— Сихди, не тук ще ти кажа какво осъзнах! Ще отидем горе при теб. Но кажи преди това какво писмо искаше да ни покажеш!

— То сега е твое — отговорих.

— Мое? — попита той учудено.

— Да. Та нали е пъхнато в седловия ти кобур.

— В... седловия... ми... кобур! — повтори усмихнато думите ми. — Значи ти наистина сериозно си ми направил този подарък?

— Да, сериозно. Аз нищо не ти подарих. Ти само ме освободи. Да потърся ли писмото?

— Стори го!... После ще отидем в моята стая.

Намерих писмото, което читателят навярно още си спомня. Дадох го на Устад и излязох, без дори да погледна досегашното си имущество. Двамата ме последваха, при което Устад каза:

— Ефенди, ти остави тук своята известност. Искаш да си тръгнеш, без макар и един-единствен поглед да ѝ хвърлиш?

— Да — отвърнах. — Известност! Познаваш ли този вид известност? Ако тя ти е приятелка, трябва да се откажеш от себе си и да ѝ предадеш своя дух и цялата си душа!

— Колко вярно, колко вярно говориш! — изрази съгласие той с мен. — Аз я познавам. Тя ми беше не само приятелка; тя беше за мен нещо повече, нещо много повече. И какво ли само не поиска от мен! Какви жертви ѝ принесох! Трябваше да се хвърлям пред краката на всеки самохвален фанфарен и да се покланям пред всяка куха глава! С всеки глупец трябваше да бъда любезен, та да не ми навреди. Трябваше да понасям всяка надменност, за да не би пък да стане опасна за мен. Джобовите ми трябваше да бъдат отворени за всяка глупост и дори безразсъдството да ме съсипваше с хиляди идиотщини, заради тях трябваше да си трая. Завистта ден и нощ стоеше пред мен със своите аргусови очи. Недоброжелателството се промъкваше към мен по всички пътища и където и да поисках да седна за почивка, злобата вече беше там и ме погваше. Не можех да говоря, както исках, а онова, което пишех, биваше погрешно тълкувано от враждата. Много нещо изгубих, за което сега горчиво съжалявам, но че наред с всичко това изгубих и други работи, към които съм се стремил с ламтеж, равносilen почти на грях, е печалба, благодарение на която понасям с удоволствие загубата. Но стига по този въпрос! Влезте сега при мен!...

---

[1] Виж Карл Май, Събрани съчинения, том 27, „Край развалините на Вавилон“ — б.нем.изд. ↑

[2] Имтиханат — Изпитанията — б.а. ↑

[3] Джебел Дин — Планина на вярата — б.а. ↑

[4] Хабл ел Милал — Въже на изповеданието — б.а. ↑

- [5] Феннек — пустинна лисица — б.а. ↑
- [6] Дибб — хиена — б.а. ↑
- [7] Желлад — палач — б.а. ↑
- [8] Емир ел Муминин — върховен глава на вярващите — б.а. ↑
- [9] Неби — пророк — б.а. ↑
- [10] Сахиб-и-шерият — законодател — б.а. ↑

2. КНЯЗЪТ НА СЕНКИТЕ

Когато влязохме в неговата стая, чухме през отворената балконска врата конски тропот. Залавянето на четвъртия персиец беше приключило успешно. Устад остави свещта на масата и огледа писмото.

— Никакъв адрес! — каза. — Само знаците, които преди малко видяхме върху заглавната страница на азбуката. До кого е отправено писмото?

— До Гхулам ел Мултасим — отговорих аз.

— Откъде знаеш?

— Ще ти разкажа.

Седнахме и аз ги осведомих възможно най-кратко за нашето същинско познанство със силлан, от срещата ни при Тигър до кафеджията в Басра. След това казах още кого съм открил тук при джамикуните като принадлежащ към тази тайна лига. Дватамата слушатели следяха разказа ми с голямо внимание. Когато свърших, Устад се загледа замислено в пода. След известно време вдигна глава и каза:

— Ефенди, знаеш ли какво ни разправи?

— Е, какво?

— Събитията от Царството на приказките.

— Мислиш, че си фантазирам?

— О, не! Та нали писмото е доказателство. То лежи в ръката ми като предмет, принадлежащ към материалния свят. Ти ни разказа истински факти, нищо не добави, а точно обратното, много нещо изпусна, както предполагам. И въпреки това аз говоря за страна на приказките. Защо?

Той отново се замисли за известно време. После продължи:

— Басни и приказки! Не питам какво си представят другите хора при тези думи. Казвам каква представа събуждат у мен самия тези понятия. Кое то Бог премълчава пред умните и мъдрите, защото няма да му повярват, това разказва той на децата и непълнолетните, за да може съпротивяващият се разум да се учи от пресветлата вяра. Между

небето и земята витаят истини, на които съмнението на шумния ден забранява да се спуснат при човечеството. Но в смълчаната нощ, когато съмнението спи, те се изплъзват по дружелюбните лъчи на звездите, за да приемат, както всичко небесно, докоснало земята, видими фигури, когато достигнат забранената за тях страна. Те се надяват в тази телесна форма да бъдат подсигурени срещу враговете. Едната истина върви в тигров образ като създание от приказките през гори и поля и влиза дори в двора и къщата на човека, за да му съобщи образно онова, което е рисковано да му каже по друг начин. Другата е по-дръзка. Тя приема формата на известното тяло, станало прочуто като Божие подобие, и навестява градове и села, представяйки се за скромна приказка, която хората приемат за правдоподобна. Привидно казва малко и те с удоволствие ѝ позволяват тук и там да вземе думата. Когато говори, те на първо време не мислят нищо. Но когато си тръгне, неволно започват да се замислят. После излиза наяве, че тази така наречена „приказка“ е била небесно дете, което хората, ако им бе известно, щяха да напъдят. Но сега то вече е говорило, а каквото изговорило, е хванало място!... Ти се усмихваш, ефенди! Защо?

— Защото ти, изглежда, си приятел на тези по небесно чисти и, от друга страна, по земно хитровати истини — отговорих. — Аз също много ги обичам. Говори нататък!

— Знаеш ли приказката — продължи той — за слънчевия лъч, който станал цар тук на земята и управлявал с такава благодетел и доброта, че всички негови поданици се преобразявали след смъртта си в ярки слънчеви лъчи и се въздигали към небето?

— Знам я.

— Също другата, за сянката на лъча?

— Не.

— Сянката искала да прилича на светлината. Паднала в една дълбоко разположена страна и приела съвсем точно образа на другия владетел. Също станала цар и наподобявала всичко, което добрият властелин там горе вършел и говорел. Но за жалост била само сянката на този господар. Знаеш ли, ефенди, какво е сянка?

— Тя е тъмният, обратен образ на онези земни същества, намиращи се в светлината на небето — отговорих.

Това, разбира се, не беше точна физическа дефиниция, но не беше и необходимо да е такава. Аз подозирах какво иска да каже Устад

и му дадох обяснението, от което се нуждаеше.

— Правилно, много правилно! — одобри той. — Сянката предполага светлина. Тя наподобява фигурата, застанала в тази светлина. Ала подобие то е тъмно, колкото и вярно и точно да се стреми да постигне останалото. Спектърът на небесната светлина изцяло убягва на сянката. Тя е брачният, безсърдечен и безсъвестен двойник на всичко живо по земята. Дали в духовния или душевния свят има такива сенки както в света на материята? Какво ще речеш по въпроса, ефенди?

— Има естествено.

— Как си ги представяш?

— Постави нещо духовно или душевно на светлина и веднага ще видиш как се появява въпросната сянка. Зад всяка добродетел застава съответният порок, който е съвсем точна, но опака имитация на всички нейни достойнства. Зад мъдрата пестовност се появява скъперничеството, зад щедростта — пражосничеството, зад любовта към истината — грубата безогледност, зад благородния стремеж към честен труд — пражашката измама и кражба, зад смелостта — необмислеността, зад красноречието — плещенето, зад дискретността — твърдоглавието. Но аз виждам да стоят и други сенки. Безцеремонната тирания — зад благоденстващата власт, ласкателството — зад послушанието, размирицата — зад свободата, убийството — зад неизбежната самоотбрана, лицемерието — зад благочестието, угодничеството — зад смирението, самохвалството — зад себепознанието, чревоугодникът — зад умерения, пияницата — зад дегустатора, скитникът — зад друмника, клеветникът — зад съдията. Да продължавам ли, Устад?

— Не, това е достатъчно — отговори той. — Твоят регистър беше много интересен, макар вероятно да не знаеш защо го казвам. Ти приведе добродетели и пороци, порядки и подбуди. Как стана, че след това включи лица? Преднамерено ли се случи? Да не би от територията на „духа“ да искаше да посочиш царството на „духовете“? Представи и невидимата за нас страна, при чиито порти умрялото невежество извиква последната си дума: „Оттук връщане няма!“? Пред очите ти стоеше онова царство, което суеверният населява с призраци, макар той, той, той да е единственият съществуващ призрак?

— Аз дадох примери — отвърнах. — Далеч бях от мисълта да правя разграничения.

— Хубаво! В такъв случай да не поглеждаме нататък, а да си останем при хората! Всеки, застанал на слънце, може да се обърне и да види своята сянка. Това е физическо явление. Има обаче и други сенки. Аз няма да изброявам техните видове. Но бих желал да ти покажа все пак една от онези, които аз наричам логични. Те са били открити в древна Гърция и наименовани като Еринии или фурии. На теб известни ли са ти тези привидения, ефенди, дето са по-пъкдени и от самия Пъкъл?

— Само от митологията — казах аз.

— Лъжеш се. Ти си ги виждал и в реалния живот. Те обикалят навсякъде! Ти само не си ги прозрял, не си ги дефинирал. Когато слънцето стои точно в твоя зенит, нямаш сянка. Онази, която я има, лежи под краката ти; хората не я виждат. Но веднага щом то напусне връхната си точка, тя изпъзвява изпод теб и става толкова по-голяма, колкото повече светилото се отдалечава от теб. В мига, в който твоят ден е отмрял и то сякаш завинаги си е отишло от теб, сянката ти е „надхвърлила всичко човешко“ и така е покрила и напълно затъмнила цялата площ зад теб, като че в твоя живот никога не е имало светлина. Това можеш да наблюдаваш при всеки слънчев закат. Но има и други слънчеви залези. Да ти опиша ли един? Моят? И огромната сянка, която възникна там зад мен?

Той се загледа в малкото, появявано напред-назад пламъче на горещата свещ, после затвори очи, сякаш сега сам не можеше да понася дори матовото сияние, и продължи:

— Моето утро беше минало. Имах обяд. Слънцето стоеше точно над мен. Наоколо всичко бе ярко светло. Стана ми твърде горещо да стоя ей така без сянка на такава светлина. Целият ми свят сякаш излъчваше щастие и мир. Само приятелски очи гледаха към мен. Само приятелски ръце посягаха към моята десница. Ала в душевността ми беше невъзможно да бъда радостен при такава съвсем непомрачена слънчева светлина. Знаех легендата за онзи „земен бог“, дето не можел да понася човекът да се чувства щастлив. Погледнах угрижено нагоре към дарителя на цялата тази мярка светлина. Той ми се усмихваше с грейнало блаженство. Но видях, че е изоставил позицията спрямо мен. Линията от него до мен беше станала коса. И тогава „земният бог“

започна да се раздвижва под мен. А беше се обявил за напълно съгласен с пладнето на моята личност, сякаш изцяло се бе отказал от своята тъмнина. Тогава забелязах, че приятелските погледи ме напуснаха и се плъзнаха надолу. Гледаха зад мен. Погледнах се и аз, в краката. Какво видях там?! Една глава, която беше изпъзляла изпод мен! Наподобяваше моите движения. Да ми се присмее ли искаше? Или главите на сенките дотолкова нямат и следа от мозък, че за да могат да съществуват, разчитат на подражаването на „светло“ мислещия човек? Онзи „земен бог“ ли ги принуждаваше, тях, лишените от собствени мисли и преценка, да приемат всяка духовна форма и всяко интелектуално движение на тези хора и да ги изопачават в земната мръсотия, за да бъдат сметнати и те веднъж за „нещо“? Главата продължаваше да се измъква все по-ясна и по-ясна изпод мен. Стараеше се максимално да прилича на моята. Можеше да се различи дори стремеж да възпроизведе чертите ми. Но колкото и пъти да обърнех лице към нея, виждах, че не ѝ се удава. Тези привидения нали веднъж завинаги са се отказали от притежаването на човешки облик! Колкото повече слънцето се отдалечаваше от мен, толкова по-арогантен се показваше фантомът. Появиха се рамене, тяло, ръце, та дори крака, но не като истинска, осезаема, жива фигура, а като нереален, измамен образ, който може да стои неподвижно само доколкото самият човек не се движи. Веднага щом някой пристъпи към него или протегне ръка да го проучи, той бързо се отдръпва назад. Същевременно се забелязваше, че първоначално съществуващата прилика в очертанията намалява прогресивно в същата степен, с която се уголемяваше карикатурата. Много скоро изчезнаха не само онези контури, които можеха някак си да се свържат с мен, а уродливостта постепенно стана толкова безформена и полека-лека премина по такъв начин в чудовищност, че ми се струваше безумие да е възникнала от мястото, на което стоях. Вярно, нозете ѝ можеха да се видят точно там, където бяха стъпили моите, но освен това единствено обстоятелство нямаше втора причина да приема, че тази свръхуродлива рожба има някакво отношение към мен. Аз стоях на това място като изправена, самоуверена, силна и независимо движеща се личност! Но как стояха нещата със сянката? Тя се беше развила от мръсотията, която тъпчех с крака! Беше изпъзляла от нея, изпод моите нозе! От нея опитваше да се издигне, та дори да се извиси над мен в слънчевата светлина! Само

че няма сянка, която да не пада! Също и моята ултрауродлива сянка падаше! Тя не можеше да прави нищо друго, освен да пада... пада... пада! Такава е ужасната съдба на всяка сянка... на всяка тъмнина... на всеки мрак!... А само съзнанието? Можеше ли главата на моята сянка изобщо да съдържа нещо? Да? Е, но със сигурност не собствено самосъзнание, а само гротескното изкривяване на моето! Следствие това изкривяване вероятно си мислеше, че ме притежава, но аз, аз я имах! Тя беше сянка, тя е сянка и ще си остане сянка! Тя се нуждае от плътна човешка личност, за да може да съществува. Не се ли появи такава да я хвърли, тя не може да се доведе дори до просто привидение, тя е... нищо!... А силната и независимо движеща се личност? Всяка сянка означава липсваща светлина. Човек, който се превръща в сянка на друг, се отрича от своя дух и свободния си личен живот. Той е станал несамостоятелна тъмна екзистенция, която се стреми навсякъде, където има светлина, към мрака, тъмнилото. Тази фотофобия действа досущ както хидрофобията. Тя се посвещава изцяло на безумието и се мъкне стъпка след стъпка само за да... хапе!

След тази дълга последователност от мисли Устад спря. Виждаше се, че не очаква никаква забележка от наша страна. Аз имах едно-друго да възразя, но не виждах наложителна причина да го направя веднага. Срещу подобни възгледи и схващания човек трябва да процедира предпазливо. Има различия в мненията, които са отстраними не на мига, а с времето, но в случая ми се струваше, че тъкмо това време е затвърдило у него тези горчиви мисли. След тази пауза той продължи:

— Ти си познавал, ефенди, един мъж, хаджи Халеф Омар, шейха на хаддедихните ат племето шаммар, който е бил готов заедно със своя немски сихди да изтърпи всички мъки на земята и хиляди, хиляди пъти за него да умре?

Аз само кимнах.

— Щастливец! Аз нямах такъв, такъв Халеф! Не притежавах и един приятел, който макар донейде да прилича на твоя хаджия! А пък имаше толкова много, толкова много, които се наричаха мои приятели, когато стоях в средата на моя слънчев ден! Те не желяеха нищо от мен, не искаха нищо от мен, не изискваха нищо от мен, а всички, всички, всички ме обичаха толкова истински, толкова предано, толкова искрено! Само едно трябваше да им принасям, повече нищо, повече

нищичко, а именно жертви, пак жертви и само жертви! И аз им ги принасях! С какво удоволствие! Та нали обичах всички хора, всички! Вярвах, че са достойни за моята любов. Не знаех, че разумното е да обичаш не индивида сам по себе си, а човечеството в него. А моите приятели обсипвах с двойно повече любов! Но дойде мигът, когато забелязах, че моето слънце е застанало косо към мен. Какво неочаквано въздействие настъпи! Също и по моите приятели и познати толкова много неща започнаха сега да стават коси, криви! Те мислеха изкривено за мен, говореха криво за мен, поглеждаха ме накриво! Слънцето все повече и повече се отдръпваше от мен; сянката ми растеше; приятелите ставаха все по-криви! Привечер нещата се ускориха. Сянката ми вече изпълваше зад мен цялото протежение до хоризонта. Приятелите сега бяха станали толкова коси, че неизбежното трябваше да се случи. Те загубиха равновесие, започнаха и те да падат — един след друг, точно както падаше моята голяма безплътна сянка! Къде падаха? Естествено зад мен, като мои сенки, сенки, сенки! Аз ги хвърлях назад към нея, която се държеше като „земния бог“ — поглъщаше ги с лакомия на истински Оркус^[1] нейното нищо се раздуваше след поглъщането на хилядите други нищо до едно такова невъобразимо нищо, че то ставаше все по-рядко и по-рядко, и трябваше да се превърне накрая в невъзможност! Вече ми костваше усилие да различа неговото ултраизмерение. Тогава отклоних очи от безмълвно, но непредотвратимо приближаващата „сянкова“ катастрофа. Погледнах нагоре. Слънцето тъкмо изчезна. И тогава се случи онова, което се случва всеки ден, и което все пак и до ден-дневен не сме схванали. Западът запламтя в златно зарево. Трепкащи светкавици се стрелнаха на възбог. Потопих поглед в огнената феерия, обсипваща планините с рой искри. И тогава, когато тя ми разкри езотеричното, земните фантоми изчезнаха, превърнаха се в нищо. Моят също се разнесе и аз тръгнах, за да намеря „светлината без сянка“!

При последните, поетични изречения той бе станал и говорил прав. Сега излезе на балкона, за да успокои може би образите, които се бяха пробудили в него. Когато влезе после, спря пред мен и попита:

— Разбра ли кого и какво имах предвид с тези мои сенки?

— Да — отговорих.

— В такъв случай може би чрез мен ще се научиш да виждаш твоите!

Седях спокойно. Не отговорих. Но му се усмихнах.

— Защо оставаш безмълвен? — запита той.

— Заслужават ли сенките да се говори за тях? — отвърнах. Той ме погледна удивено, да, почти слисано. Аз продължих:

— Ако те са нищо, както твърдиш, защо тогава толкова много думи за тях? За *нищото* именно само нищо. Следователно за теб те все пак за били повече от нищо!

— Това беше в миналото. То отмина! — заяви той.

— Отминало?... Наистина ли?

— Да!

— И въпреки това мисълта за тях те вълнува и до днес по такъв начин, че току-що беше на въздух, за да се успокоиш! Устад, Устад! Ти каза: „И аз тръгнах, за да намеря «светлината без сянка»!“ Намери ли я?

Той отстъпи няколко крачки, поклати глава, отметна я поривисто и попита:

— Да не би ти, ефенди?

— Сега не става дума за мен, а за теб!

— Думата беше за теб, за твоите сенки! Никога ли не си знаел, че имаш такива?

Сега се изправих и аз.

— Приятелю — казах, — клети приятелю! Струва ми се, че си възприел живота съвсем наопаки. Онези *нищо* са били предназначени за теб, не за съдържателната действителност. Ти си искал да овладееш тази действителност, но за съжаление сам си бил управляван само от празни сенки. Затова си стоял безпомощно пред живота, когато е започнал турнирът му с теб, и си бил проснат на пясъка! Ти може би дори си го предизвикал. Възразявал си си, че си силен дух, и си искал да се биеш с други духове. Знаеш ли какво е сторил тогава животът, исполински силният, състрадателен, умен живот?

Той ме погледна въпросително, но не отговори.

— Той те е познавал. Какво ли би станало, ако беше приел твоята покана за дуел! На него не му е и хрумнало да застане пред теб в доспехи. Той ти е пробутал една от своите сенки, които ти сега самият наричаш само фантоми. Какво си направил ти? Захвърлил си своя

живот, своя дух и цялото си снаряжение, ударил си на бяг и си дошъл в тези планини, за да скриеш тук, в „гробницата“, в този гроб, своята младост, а себе си зад чуждо име! От кого? Да не би от живота, който изобщо не те е нападнал? Не, а от онова *нищо*, което за теб е ту „земен бог“ и ту *нищо* и никаква фантасмагория!

Говорех с много сериозен тон. Той посегна с ръце към главата си, заби поглед в пода, спусна пак ръце, пое дълбоко, дълбоко въздух и каза:

— Ефенди, ти наистина не ме щадиш! Виждам и чувам, че си мой приятел, истински! Никога не съм имал такава яснота, каквато ти ми даваш! Искаш да ме унищожиш, за да ме изправиш като друг човек? Е, добре, стори го! Но ми позволи да привикна с твоята яснота! Тя ми дойде твърде ненадейно! Едно *нищо*, а пък „земен бог“! Да, аз казах и двете, а имах предвид една и съща личност. Можела ли е тя да бъде и двете?

— Да, могла е. Но никога не мисли, моля те, за конкретна личност, никога! Селянинът изскубва отровните растения от земята и ги хвърля върху купището. Химикът обаче извлича от тях благотворни екстракти. Аз също познавам така наречените „земни богове“. Тук естествено нямам предвид истински великите хора, а тъкмо „боговете“ на мудното мислене и без собствено мислене. За мен те са само като онези растения. Аз си варя душите им, за да подсилвам моята с получената отвара. Други причини за тяхното съществуване не познавам. Те никога не виреят в духовната слънчева светлина, а винаги само там, където царството на сенките е устроило някоя от своите провинции. Там те са господари и майстори! Там няма личност, няма воля и желание. Та нали всички малки сенчици трябва да падат в голямата, за да се шмугват и промъкват, както се шмугва и промъкват тя. А когато си отвори понякога устата, защото там в слънчевата светлина една истинска екзистенция си е отворила своята, гледай само какво ще се появи! Онова, което там е било дихание на духа, тук е само омарата на безотрадно тъмната земя, по която лежи и пълзи сянката... Аз говоря всеобщо, понеже тук духовни личности няма. Както аз поставям най-спокойно нозе върху сенките на други, така и те могат съвсем несмущавано да стъпват по моята. С това те не нараняват истински човек. Но който иска да я накаже с ритници, той е глупак, защото по тези фантоми стъпка не се отпечатва! Додето съществува

земя, тези разкривени образи ще се скитат под нозете на човешкия разсъдък и мислещ разум, но аз още не съм чул някоя сянка да се е превърнала от ритници в човек. Затова не проумявам, о, Устад, как твоите са имали над теб такава голяма власт и я имат, изглежда, и до днес!

— Ефенди, това бяха митологичните сенки, фуриите! — извика той.

— Ако ще десет и ако ще хиляда пъти! Кой са фуриите? Има ли такива, или те живеят само в нашето въображение? В последния случай те са творения на моята фантазия и аз мога да ги унищожа, когато, където и както ми е угодно. В първия случай обаче питам, кой стои по-високо, те или аз? Те, които живеят от моите грешки и грехове, или аз, който ги захвърлям, за да стана чист и добър? Коя фурия ще дръзне да ми посегне заради грешка, която вече нямам, защото сега тя я държи в ноктите си, за да се гои с нея! Тя живее от това, което е станало противно за мен. Тя стои толкова ниско, безкрайно ниско под мен, че изобщо не мога да чуя или видя, когато костите на моите грехове пращат под хищническата ѝ захапка!

— Но други го чуват! — вметна той.

— Кой? — попитах бързо и късо. — Само такива, каквито живеят също така дълбоко там долу. Те действително надигат озъбено ликуване, че подобните им отново могат да се подкрепят с духовна мърша. Но всеки почтен човек, ако това му стане известно, ще признае, че ти вече не искаш да знаеш за твоите грешки. Но ти ще трябва да му го докажеш, като не ги оправдаваш, а мълчаливо предоставяш на ноктите на фуриите. Сега кажи, как се държа ти?!

Той седна, оброни глава, събра ръце и отговори:

— Ефенди, аз се отбранявах, отбранявах се срещу тези фурии почти до последния остатък на силите си!

— Тогава не се учудвай, че те дори и днес притежават власт над теб! Ти не си им позволил да си свършат добросъвестно работата. Казвам ти, тези евмениди^[2] не почиват. Те не без причина биват изобразявани с кукести нокти по пръстите, капеща отрова от устата и изплезен език. Тяхната отрова ще капе толкова дълго и езиците им ще бъдат изплезени толкова дълго, докато от тялото и душата ти бъде изтръгнат и последният, ама наистина последният остатък от онова, на което не му е мястото там!

Той се изправи рязко, улови ме за ръката и каза:

— Колко правилно, ефенди! Ох, ти май действително ги познаваш! Знаеш ли какво прави една такава фурия? Не, не може да го знаеш, нито даже да го подозираш! Сигурно ще го сметнеш за невъзможно, но то е пълната истина, можеш да ми вярваш! Като погълна публично моите така наречени обществени грешки, тази евменида не се засити. Тя започна да търси сега и тайни прегрешения. Прояви непредпазливостта да пише писма, в които питаше дали хората не знаят нещо срещу мен. Бяха ми донесени такива писма. Ако не ги бях видял и прочел, днес вероятно щях да вярвам, че изобщо няма фурии. Та виждаш значи, че те не са само митологични фигури, а и до днес — живи същества! Сенки, които се промъкваха нечуто тихо зад гърба ми, за да улавят и най-скритите движения, вълнения в моя живот, та хората да считат самите тях, въпреки тяхната тъмнота, за чисти, светли същества!... Вярваш ли, ефенди, на това, което тук ти разказвам?

Той не дочака отговора ми, а продължи:

— Ти се усмихваше, а сега дори се смееш! И то толкова особено! Защо? Изостряш вниманието ми! Дали може би и ти... ти... ти...? Но не! В твоята благочестива християнска страна нали никога не може да има такива фурии! Защото ако бъде открита някоя, ще трябва да се надигне цялото християнство начело с духовенството, за да удостовери възмутено, че неговата религия на любов, милосърдие и прошка не може да търпи евмениди! Прости ми! Прости ми в името на твоето християнство, задето изобщо ми дойде подобна мисъл! Виждам за свое удивление, че все още хвърлям сянка, дори върху свидния ти Запад!

— Успокой се! — помолих го аз. — Кралят на Страната на сенките, за когото разказва твоята приказка, има поданици навсякъде. Също и при нас! Но поиска ли някоя такава сянка да се превърне във фурия, ние се отнасяме с нея по друг начин отколкото ти с твоите евмениди. Ние я оставяме да си свърши своето окаяно деяние. Не я смущаваме. Та нали за нея е предостатъчно наказание, че го върши! Дори ѝ изказваме благодарност, но само публично, даже когато действа потайно. Виждаш, че ние и за фурните имаме само любов и разбирателство! Ние, християните, знаем много добре — ще дойде време, когато сенките ще изчезнат. Какво ще стане с тях, не знаем, наистина, но Светото писание казва: „Вашите дела ви следват!“ А аз,

аз не бих желал един ден да си имам работа с такива дела. Трябва да бъда снизходителен към хората, дори към такива фурии, защото искам, когато дойде времето за моята равносметка, Бог също да бъде милостив към мен!

Внезапно той каза със съвсем друг тон:

— Ти говориш с „ние“. Да не би с убеждение, ефенди? Комедия ли разиграваме помежду си? Наистина ли всички християни мислят и постъпват така, както искаш да ме накараш да повярвам с това „ние“?

— Комедии? — попитах. — Кой започна, аз или ти?

— Как така аз?

Сега той беше, който се усмихна при тези думи. Тази усмивка издаде, че му е много приятно, дето е бил разбран от мен. Но аз продължих да го притискам:

— Как беше замислена твоята молба за прошка, Устад?

— Точно така, както искаш; точно както натърти. Човек може с едни и същи думи да изрази вяра или съмнение, доверие или недоверие, похвала или укор. Зависи от интонацията и от волята на този, на когото се говори. Ти не си дете. Знам, че не е необходимо да ти пояснявам и с акцентиране онова, за което вече съм подбрал думи. Бих могъл да ти поднеса голяма изненада, ако ти кажа кои и какви бяха моите сенки, моите фурии. Сега-засега не си представяй някоя конкретна страна! Направи сам това, което ме посъветва, абстрахирай се! По-късно ще говоря по този въпрос. Само едно нещо, едно-единствено ще споделя още днес с теб. То се отнася до... но, не! И в това отношение ти още не си подготвен! Нали всичко трябва да си дойде като от само себе си. Всяко развитие, което прави скокове, е фалшиво... Моля, нека по-добре и най-после се върнем отново към писмото на Мултасим!

Той го беше оставил настрана. Сега го взе отново в ръка, за да разгледа и обратната страна.

— Няма специален печат! — каза. — Запечатали са го със златен туман. Това може да стори всеки, който притежава златна монета, значи е безразлично за нас.

— Не — казах аз. — При такива неща и най-дребното обстоятелство е от значение. Ето защо аз имам навика да вземам под внимание всичко, дори и наглед незначителното.

— Смяташ, че този отпечатък от туман може да ни наведе на някаква мисъл?

— Той не само може, а вече го стори.

— При теб?

— Да. Спомни си пръстените! Сребърни и златни. По-добрият метал означава по-голям ранг. Не е ли близко до ума предположението, че нещата стоят така и по отношение запечатването?

— Не е невъзможно, наистина. Не помислих за това!

— Колкото по-висок е рангът на подателя, толкова по-ценна златна монета трябва да вземе. И по-нататък! Защо не ползват печат, а монети?

— Чрез печата евентуално биха се издали. Монетите обаче не могат да дадат отправна точка.

— Много правилно! А от това може да се заключи, че съдържанието на този вид писма, в случай че попаднат в погрешни ръце, става опасно за самия подател. Туманът е най-стойностната монета. Значи авторът на това писмо притежава висок ранг. Но нататък, той е персийска монета. Писмото обаче е подадено долу в Ирак Араби, където се намира в обръщение турското злато. Какво следва от това?

— Че подателят е персиец и че носи тази златна монета със себе си като печат. Или не?

— Да. Виждаш ли как сега и теб те навествят някои мисли! Туманът първо ти се струваше безразличен, а сега вече ти каза толкова много!

— Но все пак без резултат! Туманът си е туман. Всеки, който притежава такава златна монета, може да е подателят на това писмо!

— Действително. Но при когото човек намери тази, точно тази, може да го сметне с много голяма вероятност за висшия силл, който го е пратил, нали?

— Разбира се! Но от кого би могъл да разбере, че това е точно същият, а не някой друг туман?

— От самия туман.

— Как тъй?

— Разгледай внимателно печата и ще откриеш!

Той го стори, но, както изглежда, напразно.

— Не виждам нищо особено по отпечатъка — каза после.

— Излез извън ръба на златната монета — наредих аз. — Какво виждаш там?

— Восъкът е дебел, отпечатъкът е дълбок. По ръбовете също има отпечатъци, малки, навярно случайни.

— Не, не са случайни. Разгледай ги внимателно, и то не поотделно, а си ги представяй заедно! Туманът е висял на тънка верижка, чиито брънки се състоят от буквите Са и Лем. Понеже при запечатването е взет повечко восък, са се отпечатали и няколко от тези брънки. Като ти казах това, сега сигурно ясно ще различиш споменатите брънки.

— Действително, действително — потвърди той. — Като го знам, сега и аз го виждам. Туманът е висял на синджирче. Той следователно е носен, за да бъде винаги подръка. Но къде?

— Потърси! Отговорът е налице.

— На кое място?

— Там на писмото.

— Не виждам нищо!

— Тогава нека ти го кажа аз, та и ти после да го видиш. Туманът виси на верижка. Другият край на тази верижка е захванат за халкичката на кесия. Златната монета е пъхната в кесията. Когато притежателят дръпне халката да я отвори, изтегля същевременно и тумана. По този начин не се налага тепърва да го вади измежду другите монети и не може да го изхарчи по погрешка или изгуби, в случай че не изгуби, разбира се, самата кесия.

— Всезнаещ ли си, ефенди? Аз не виждам нищо от това, което казваш!

— Но то се вижда веднага! Колко печата има писмото?

— Пет.

— То е подпечатано отдясно долу наляво горе. Восъкът е много добър и мек. Не се е втвърдил веднага. Синджирчето не е толкова дълго, колкото е широко писмото. Когато подателят е сложил последния печат вляво горе, кесията е легнала напреко първите три печата. Като е притиснал с пръсти тумана във восъка, той е притиснал — естествено, без да иска — с възглавничката на ръката кесията. Трите печата още не са били съвсем изстинали и втвърдени и ето как е станало, че от бримките на кесията и от долната част на халката са възникнали следи, които никак не е трудно да бъдат забелязани. Ти

трябваше да огледаш не само дълбоките отпечатыци на тумана, а и високите, широки ръбове на восъка. Тогава щеше да забележиш същото като мен.

Той ме погледна по-внимателно, подаде писмото на Педехр и каза:

— Погледни го и ти! Щеше ли да намериш нещо, ако не беше чул какво каза ефендите? А бримките се виждат съвсем ясно и също мястото, където се е впечатила халката. И аз си мислех, че мога да виждам!

— Ти също можеше да го видиш, но не разсъждаваше и комбинираше — поясних аз. — Не е така лесно, както може би сега си мислите, да се видят с телесните очи тези отпечатыци, а с духовните веднага след това верижката, кесията и пръстена. След като аз направих изводите и открих нещата, за вас не беше трудно да тръгнете назад по този път и да потвърдите, че не съм се заблудил. Твоето желание, Устад, следователно е изпълнено. Ти знаеш къде се носи туманът.

— Да — усмихна се той. — Ако видя някой човек, от чиято халка на кесията виси, когато я извади от джоба и отвори, на синджирче с брънки Са и Лам един персийски златен туман, то ще съм открил автора на това писмо! Скъпи ми ефенди, имай добрината да ми го доведеш толкова бързо и сигурно, както ни поучи да разбираме този печат! Можеш ли да правиш вълшебства?

— Не. Вълшебства изобщо няма. Но който умее да използва случая в правилното време и на подходящото място, на него се удават много неща, на които другите после шумно се удивляват. Авторът на това писмо е персиец. Ние сме в Персия. Невъзможно ли е някъде и някога да го срещнем? Но тогава действително ще го разпознаем и... бързо ще се възползваме от случая! Ето какво ще трябва да сторим! Ще го сторим ли?

— Надявам се! — отговори Устад, като взе писмото от Педехр. — Но писмото още не е отворено! Защо?

— Защото аз не съм получателят. Затворените писма за мен са свещени.

— Ама че човек си! Може ли и нещо на Сенките да бъде свещено за теб? Те даже са щели да ви убиват! А сега не смееш да погледнеш тази жалка хартия, макар да знаеш, че я е писала Сянка, и че с най-

голяма вероятност съдържа неща, които могат да нанесат вреда на добри, честни хора! Веднага ще я отворя!

Той взе писмото по такъв начин, че предположих — иска да счупи печатите.

— Стой! — викнах му. — Не така! Не повреждай печатите!

— Имаш предвид да го разрежа?

— Също не!

— Но какво друго? Защо тези протести?

— Защото имаме основание да бъдем предпазливи! Възможно е това писмо да ни бъде от полза срещу автора или Гхулам, до когото е отправено, а може би и срещу двамата.

— За да го знаем, трябва именно да го отворим и прочетем!

— Но внимателно! Какво ако след отварянето намерим основателна причина да накараме Сенките да повярват, че е невредимо?

— Машаллах! Счита ли го за възможно?

— Разбира се! Ние трябва така да го отворим, че да можем после да го затворим, както си е сега.

— Кой може да го стори! Аз нямам опитност в такива неща!

При тези думи той ми подаде писмото. Сега аз го погледнах по-внимателно отколкото преди. Бях на мнение, че се състои от един сгънат лист. Когато го задържах сега срещу светлината, забелязах, че се състои от две части: обвивката и същинското писмо вътре. Обвивката не беше плик в нашия смисъл, с четири сгънати на обратната страна и залепени там тгли, а просто един прегънат лист с подпъхнати краища. Следователно на обратната страна нямаше четири събиращи се ръба, а само един, който минаваше през средата. Той беше затворен със средния печат. Другите четири бяха значи излишни, макар да можеше да се приеме, че и те не са поставени без причина.

Така че се искаше да се отвори само средният печат, без това по-късно да бъде открито. Когато съобщих това на другите двама, Педехр ме помоли за писмото. Като го получи, той също го задържа срещу светлината, пъхна показалеца първо отдясно, после отляво в обвивката и каза усмихнато:

— Където учените напусто си трошат главите, там вроденият разум веднага намира правилното решение. Аз го отворих, без един печат да докосна!

Той измъкна от едната страна сгънатата навътре част от плика, мушна вътре два пръста и извади писмото. Устад се засмя и аз се присъединих. А Педехр каза сериозно:

— Тук за кой ли път се показва колко малко може да разчита злият на злото. И дори петкратно да запечата несправедният своите намерения, злината въпреки това излиза на бял свят, и то поради собственото му лекомислие и непредпазливост!

Разгънахме изписания лист. Бяхме кажи-речи любопитни да го прочетем. Сторихме го едновременно, аз глава до глава с Устад. Но само след късо време той дигна своята, аз моята. Спогледахме се удивено.

— Можеш ли да го прочетеш? — попита ме той.

— Не — отговорих.

— Аз също! Познат ли ти е този език?

— Не.

— На мен също! Така могат да говорят напълно диви създания. Но пък те не пишат!

— Това е телик-писменост!

— Съвсем правилно! Същата писменост, за която ние преди малко...

Той спря посред приказката, направи жест на изненада и продължи:

— Ефенди, каква мисъл! Ако е вярна!

— Ами изкажи я!

— Това писмо е писано от силл. Ти твърдиш, че Мултасим също е силл, и го смяташ за получателя. Дали пък азбуката не се отнася за тази кореспонденция?

Мисълта беше фрапираща, наистина, но напълно естествена. Заловихме се с тефтерчето, като го отворихме и започнахме да сравняваме. Как се зарадвахме, виждайки още при първите редове, че с предположението си Устад е нацелил вярното решение! В тефтерчето съвсем ясно се посочваше как трябва да четем писмото. Просто трябваше да разменяме буквите така, както бе показано там.

Устад донесе два листа — единия за себе си и другия за мен. После седнахме, за да преобразуваме изместените букви в правилните. Когато свършихме, установи се, че между двата текста няма ни най-малка разлика.

Сега заедно със смисъла на думите се бяхме запознали същевременно със съдържанието на писмото. За непосветените то дори и сега, след разшифроването, щеше да си остане загадка. Но колкото и малко да знаехме за сричките, то все пак бе достатъчно да разберем съдържанието. Писмото гласеше следното:

„До Гхулам ел Мултасим, моят палач!

Дойде времето Гюл-и-Шираз да разцъфне на гърдите на Рафадж Азрим. Това трябва да стане на петия ден от месец шабан, по времето на Вечерната молитва, нито час по-рано или по-късно. Няма да ти се наложи да го търсиш. Той ще ти бъде доведен, както е било винаги. Ти знаеш, че аз съм невидим, но всемогъщ и всеприсъстващ! Неразцъфне ли тя на него, със сигурност ще разцъфне на теб!

Емир-и-Силлан“

— Какво важно откритие направихме! — извика Устад, когато тези редове бяха прочетени на глас. — Само да знаехме кой е тоя Емир-и-Силлан!

— Не посягай веднага толкова високо! — призовах го аз.

— Какво искаш да кажеш? — попита той.

— Нека, преди да зачекнем въпросите, да погледнем духовно на писмото! Съдържанието за нас е разбираемо, но онова, за което се отнася, не ни е известно. Трябва да го търсим по пътя на разсъжденията. Само по този път можем да се натъкнем на „Върховния глава на Сенките“. А ти искаш, за да го намериш веднага, да прескочиш целия път и следователно да направиш едно салтомортале в неизвестното. Младежки луда глава!

Той се разсмя доволно, което при неговата дълбока старост бе безкрайно трогателно, и изказа веселата молба:

— Тогава ме разходи за ръка по този път, стъпка по стъпка, както подобава за немощен старчок като мен!

— Да, ела и ме хвани под ръка! Да тръгнем да търсим могъщия, за когото убийството и уханието на розата са равнозначни, защото в

него, вонящия още отдалеч на интелектуална тор, се въплъщава метежът срещу свещения ред на живота.

— Но дали ще го намерим?

— Ако не днес, то вероятно утре. Не е необходимо да бързаме, времето не ни притиска! И тъй, да започнем отпред, най-отпред, от нашето запознанство със Сенките!

— Значи от онзи залив на Тигър, когато при вас са дошли първите Сенки?

— Да. От каква националност бяха те?

— Персийци.

— Добре! Отбележи си го! Каква титла имаше техният предводител?

— Педер-и-Бахарат, Баща на подправките. Но той се оплакваше, че го третирали само като Силл-и-Сафаран, като Сянка на шафрана. Значи това също е било титла.

— Отбележи си, моля, и това, докато се върна после на него! Какъв пръстен имаше той?

— Златен. Следователно е заемал висок пост.

— Какъв силл срещнахме после?

— Просяка, който дошъл с жена си на вашия сал.

— Персиец?

— Не. Той е имал сребърен пръстен, значи е бил съвсем обикновен силл.

— Нататък! После?

— Сефира. Той е бил персиец и е имал златен пръстен.

— Продължавай, моля!

— Гхулам ел Мултасим със златен пръстен и Ахриман мирза с още по-висок отличителен знак, двамата персийци.

— Забрави контрабандистите, които заловихме при Бирс Нимруд. Считааш ли ги за персийци?

— Не. Защото са били помилвани, станали са турски митничари, което сигурно нямало да се случи, ако бяха персийски поданици. Защо питааш за националността на всички тези хора?

— Защото това е пътят, по който сега ще се разходим заедно. Висшите силли бяха персийци, но нисшите — не. Ти търсиш Емир-и-Силлан. Щом всички са идвали от Персия, къде тогава трябва да се намира с почти непогрешима сигурност най-висшият?

— Естествено също Персия! Това щеше да е за мен дори една неопровержима сигурност, ако не съществуваше едно обстоятелство, което говори против това допускане.

— Отгатвам какво имаш предвид.

— Е, какво?

— Че писмото е „подадено“ в Корна, толкова далеч оттук, на турска територия.

— Да, така е, ефенди. От това следва, че авторът или живее там долу в османския Ирак Араби, или е пребивавал там по времето, когато е било писано писмото. Виждаш, че и аз умея да се разхождам с моите мисли!

— Действително! Но това все пак не се прави със затворени очи!

— Слушай, аз мисля, моите са си съвсем отворени! Или не?

— Не. Ако ти бяха отворени, сигурно щеше да видиш сефира!

— Сефира? Че нали го виждам, даже много ясно. Той се намира в руините на Вавилон и няма нищо общо с Езара ел А'вар, комуто е било предадено писмото.

— Затова пък е толкова по-важен за въпроса, на който искаме да отговорим. Кажи ми, Устад, какво разбираш под сефир?

— Пратеник. Доверено лице, което бива изпращано, за да уреди някоя важна работа.

— Напълно вярно! Кой е пратил тоя сефир?

— Естествено Емир-и-Силлан.

— Накъде?

— Надолу към Вавилон.

— Значи към Ирак, където се намира и Корна, и където е било подадено писмото. Аз го получих в Басра. Но то кой знае колко е стояло при кафеджията, а и от Корна сигурно не е потеглило веднага. Сега те моля да пресметнеш! Ти знаеш нашите преживелици. Питам те кога се появява сефира във Вавилон? Сравни с това времето, в което трябва да е било предадено писмото в Корна. Какво намираш тогава?

— Че тези времена съвпадат, че са същите! Ефенди, твоите очи са май по-отворени от моите!

— Само почакай, аз още не съм свършил. Аз виждам и повече! Кога беше споменат сефира за първи път?

— При пленяването на стария полски бинбаши в руините. Тогава той е бил вече там.

— Много правилно! Значи той вече от години и нееднократно е бил в Ирак. Той познава тамошните силлан. Трябва следователно също да познава и Езара ел А'вар, на когото е било предадено писмото. А сега идва най-важното. Ще изпрати ли някой куриер там, където сам се намира?

— Не, определено не!

— Може ли тогава да се приеме, че Емир-и-Силлан е бил по същото време в Ирак, когато се е намирал там неговият представител?

— Едва ли?

— От това следва, че се касае за извънредно важни неща. Унищожаването на кервана на камерхера, подкупването на санджаки от Хиле и разни други работи ми се явяват сега в съвсем друга светлина оттогава. По-късно ще се спра на тях. Но всичко това е било толкова важно, че Емир-и-Силлан със сигурност би отишъл лично, ако се е намирал по същото време в този район. От тази и други причини аз съм напълно убеден, че не той самият е връчил това писмо в Корна. По-скоро приемам, че за тая работа се е погрижил сефира.

— Като представяш нещата по този начин, няма как да не ти дам право. Но Гхулам, Палача, който трябваше да получи писмото, нали е бил в Персия. Защо не му е било пратено директно? Защо е трябвало да направи един толкова далечен път през чужбина. Не го схващам. А ти?

— Да. Мисля, че знам причината.

— Любопитен съм да я науча и аз.

— Тя се нарича: предпазливост! Емир-и-Силлан трябва да се прикрива. Той се обгръща с най-дълбока тайна. Неговата лична сигурност го изисква. Нали чу, че Педер-и-Бахарат таеше бунтовнически помисли срещу него. Той спомена и други, които имали съвсем същите убеждения. Значи главатарят на Сенките трябва много да внимава не само пред обществените закони, но дори и пред собствените си хора. Никой не бива да узнае кой всъщност е той. Нали знаем, че винаги носи плетена ризница, когато се явява в „понеделника на заплатата“ на събранието на своите така наречени педерахн. Колкото по-голяма власт поверява на някого от своите подчинени, толкова повече трябва сам да се страхува от него. Пред кого трябва най-много да внимава?

— Това не знам!

— Нима? Но то е толкова лесно да се помисли! Силата се крие не в притежанието, а в изпълнението на властта. А властта над живота и смъртта е най-висшата. Не познаваш ли онзи, който изпълнява заповеди в това отношение?

— Машаллах! Сега го знам! Гхулам ел Мултасим. Той нали е палачът! Ти за него ли помисли, ефенди?

— Разбира се! Емир-и-Силлан не трябва да се пази от никого така, както от своя палач, защото този е кървавата сянка на собствените му престъпления. Той трябва непрекъснато и грижливо да се крие от него, та у онзи да не може да възникне и най-малка представа кой е „князът“ и къде се намира. И същевременно трябва непрекъснато и грижливо да го държи под око, за да бъде винаги точно осведомен за възгледите на Палача. Затова му пише в писмото: „Ти знаеш, че аз съм невидим, но всемогъщ и всеприсъстващ!“ Той следователно се намира почти винаги в близост до Палача — отчасти от предпазливост и отчасти за да му е постоянно под ръка за изпълнението на неговите заповеди и едновременно с това да може да го надзирава. Който иска да намери Княза на Сенките, трябва да отиде да го търси при Гхулам ел Мултасим!

Тук Педехр плесна шумно ръце и извика:

— Ефенди, аз си мълчах, наистина, досега, но също се разхождах заедно с вас. Направо е удивително как виждаш и окачваш всички неща, когато човек върви така с теб! Но като ги вземе човек в ръка и ги разгледа внимателно, кажи-речи е склонен да се упрекне, дето е бил толкова сляп. Сега и мен ме сподобиха някои мисли, които бих желал да споделя с теб. Позволяваш ли?

— За позволение не може и дума да става. Аз те моля да го сториш — отговорих.

— Вие преди малко забравихте още няколко силлан. А именно двамата мъже в кхан Искендерийех, където сте напоили конете си и сте чули от тях, че идва керванът на камерхера. Те не са били персийци и са имали само сребърни пръстени. Това също подсказва, че висшите силлан се намират само тук в Персия. Но аз имам и едно много по-добро доказателство в тази насока. Педехр-и-Бахарат е споменал една синагога, в която тези висши се събират в „понеделника на заплатата“. Ако тази синагога се намира там, където се говори арабски или турски, той съвсем определено щеше да я нарече синавон, хавра или йехуди

хаврази. Но тъй като я е наименовал меджме-и-йехуди, то може да се приеме, че тя се намира тук в Персия. Също така предполагам, че педерахн не могат да имат своите седалища на голяма отдалеченост от нея, защото иначе нямаше да им е възможно да се явяват редовно в деня на събирането. Даваш ли ми тук право?

— Да. Точно на това исках по-късно да ви обърна внимание по особени причини.

— А сега подправките — продължи Педехр. — Те ми направиха впечатление. Говорило се е за Баща на подправките, за Сянка на шафрана. Бил е споменат и сафлорът. Педер-и-Бахарат казал: „Защо бях определен за всички бахарат, а получавам все пак само сеферан? Трябва ли да търпя това?“ Изглежда, задълженията и функциите на всеки педер се обозначават с миризмата на определената подправка, и че Педер-и-Бахарат е трябвало да надзирава изпълнението на тези задължения и затова да бъде заплащан по-добре от другите. Бих искал да ми разрешиш да се изкача по тези „благовония“ до „уханието на розата“, ефенди!

— Стори го! — отговорих бързо. — Чувам, че си на верния път.

Той продължи:

— Онова, което вършат силлан, е грях, престъпление. Те започват с контрабандата, която някои едва ли считат за прегрешение, и се изкачват нагоре до убийството, най-тежкото от всички углавни деяния.

— Така е — кимнах аз. — Сигурно няма силл, за когото да може да се каже „той се ползва с «добра миризма»“^[3]. Говори нататък!

— Уханието на розата означава смърт. Знаем го, откак днес трябваше да разцъфне твоята. Това на шафрана, види се, е контрабандата. Имам ли право, като приемам, че писмото до Мултасим съдържа заповед за убийство на някой човек?

— Да.

— Но тук е странно, че не става дума за розата въобще, а за великолепната Гюл-и-Шираз!

— За мен никак не е странно. Това е просто степенуване.

— Степенуване на убийството? Мога ли, ако пречукам някого, още и да степенувам злодеянието?

— Имах предвид нещо друго. Мирисът на обикновената роза означава убийство на обикновена личност. Каква личност ще се има

тогава предвид, ако се посяга на най-прекрасната от всички рози?

— Аха, това ли е решението? Значи се касае не за обикновен, а вероятно за много високопоставен човек!

— Така е. Поне аз мисля така. Ти прекъсна хода на нашите мисли със споменаването за подправките. Бяхме стигнали до убеждението, че Емир-и-Силлан трябва да се търси в близост на Мултасим. Той не му вярва. Не иска да допусне да разбере, че е необходимо само да протегне ръка, за да го унищожи. Тъкмо обратното, иска да породи у него мнението, че персонално се намира много далеч от него, ако е възможно дори отвъд персийската граница. Затова е накарал Сефира да отнесе това писмо долу до Ирак Араби, откъдето сетне да се върне в Персия до Мултасим.

Тук се намеси Устад:

— Това звучи много правилно, наистина, но поражда у мен едно съмнение!

— Какво? — попитах.

— Не отгатваш ли?

— Напротив! Ако мнението ми е правилно, то Мултасим при всички случаи би трябвало да научи от кое селище идва писмото, нали?

— Да! Така мисля. Но нищо такова няма в писмото!

— Нека го огледаме по-внимателно. Може би ще намерим нещо. И дори то да не е нищо повече от някакъв знак. Име не е посочено действително, защото това би могло да доведе до издайничество.

Проучихме двете страни на писмото, но не можахме да открием нищо дори когато го задържахме срещу светлината. Ето защо взехме плика. Досега бяхме отделили внимание само на неговата външна страна. Като огледахме сега и вътрешната, действително видяхме няколко надраскани с тънко перо думи, до самия външен ръб, които непременно биха се изплъзнали на всеки друг освен на посветения. Те гласяха: „През Дърчин в Корна от Емира.“ „Дърчин“ е персийската дума за „канела“.

— Е? — попитах, зарадван от откритието.

— Да, май всичките ти заключения ще се потвърдят — отговори Устад. — Не съм подозирал, че човек може при разходката по един такъв път, по който наглед няма нищо, да събере толкова красиви и важни цветя. Явно при силлан има предписание къде и как да се

добавят такива сведения. Но сега идва най-главното. Кой трябва да бъде убит?

— Надявам се, че ще открием и това.

— На мен ми се струва невъзможно!

— На мен не. При всички случаи се касае за знатна особа. Ти си запознат с Двора. Сигурно знаеш имената на всички лични мъже в Персия.

— Знам ги действително. Но такъв Рафадж Азрим не познавам. Името звучи и по арабски, и по персийски, ала не ми е известен мъж, който да го носи.

— Може би той изобщо не се казва така, а другояче — подхвърли Педехр. — На плика нали също бе казано Дърчин вместо Езара ел А'вар!

— Но Рафадж Азрим не е подправка! — отвърна Устад.

— Дали тук няма да помогне азбуката?

Опитахме, ала напразно. Но ето че Устад бе осенен от някаква мисъл. Той взе писмото в ръце, прочете го и извика:

— Имам го! Колко лесно, но и колко чудовищно!

— Е, кой е? — попитах напрегнато.

— Прочети го сам! Прочети името отзад напред! Толкова лесно! Как не можахме да се сетим!

Поиска да ми даде писмото, ала аз не го взех, защото не бе необходимо да видя написаните думи, за да знам, че прочетено обратно, името Рафадж Азрим гласеше Джафар мирза.

Тримата се спогледахме не само удивено, а крайно слисано.

— Но това нали не е мирза Джафар, моят познат? — попитах аз.

— Напротив! — увери Устад.

— Но той не беше принц!

— Бил си е. Но по време на своето голямо, неколкогодишно изследователско пътешествие е поставял „мирза“ не зад, а пред името си. Смятал е, че има основание да избягва всякаква шумотевица около себе си. Пътувал е в името на шах-ин-шаха, а това никой не е бивало да знае.

— Какъв е той сега?

— Няма специална служба. Той се отказа от всички почести и титли. Не иска да се нарежда в редицата на онези, които се представят за слуги на владетеля, а в действителност са само негови противници.

Но той му е посветил целия си живот и всичките си сили. А когато се касае народът да се убеди в добротата и справедливостта на своя господар, той е винаги налице.

— В такъв случай Ахриман мирза трябва да го мрази, ако, разбира се, го познава!

— Дали го познава! Та те стоят един срещу друг както огънят и ледът, както светлината и мракът, както любовта и омразата, както добродетелта и престъпността.

— Къде е Джафар мирза сега?

— Не знам. Наскоро беше в Техеран при шаха, който сега се намира в Исфахан. Мога само да ти кажа, той е мой приятел! Това е достатъчно! Аз трябва да го предупредя! Веднага да го предупредя!

Аз сложих ръка върху неговата и казах:

— Не! Няма да го предупредиш!

— Право ли чух? Искай от мен всичко, само това не!

— Аз го искам!

Тогава той се отдръпна от мен, погледна ме с несигурни, почти гневни очи в лицето и попита:

— Трябва ли да започна да се разочаровам от теб, ефенди?

— Разочаровай се! Но не бъди непредпазлив!

— Непредпазлив? Тук може да има само една-единствена предпазливост, една-единствена мисъл, едно-единствено решение и един-единствен дълг — да спася моя приятел!

— Ти ще го сториш!

— Без да го предупредя?

— Да. Защото ако го предупредиш, той ще бъде засега спасен, но по-късно вероятно изгубен!

— Докажи го!

Аз поклатих съжалително глава и казах:

— От собствената ти уста чух, че ме обичаш, че се чувстваш едно цяло с мен. Това беше, когато се намирах в смъртна опасност. Аз ти казах, че когато духовете се целуват, те имат оттук насетне един общ пулс. А сега? Сега? Наистина ли е било любов това? Целувка на духове? Само час по-късно помежду ни застава друга фигура! Единството изчезва и животът прокарва пукнатина между нас! Ти искаш доказателства! Не можеш ли да ми се довериш? Само току-що „се разхождаше“ под ръка с мен. Но ето че от отминалите дни се

появява един образ. Той се въздига към нас от твоята „гробница“. Това е сянката, която някога те е владеела. Можеш ли да я закълнеш? Да? Опитай!

Той стоеше със сведена глава пред мен и не казваше нищо. Тогава Педехр се обади с успокоителен глас:

— Не се гневи, ефенди! Ние ти вярваме! Щом искаш Джафар мирза да не бъде предупреден, той няма да бъде предупреден. Ти си имаш своите причини!

— Да, имам ги и ще ви ги кажа. Кога е денят на състезанието, Педехр?

— На пети шабан^[4] — отговори той.

— Кога трябва да бъде убит Джафар мирза?

— На пети от месец ша...

Стигна само до тази сричка, когато Устад вметна бързо и удивено:

— Машаллах! На... на съвсем същия ден!

— Забелязваш ли нещо, Устад? — попитах го.

— Не — призна той.

— Още не? Неговата кръв трябва да бъде пролята тук, при вас!

— Ефенди! — подскочи той.

— Моля ви да не се стряскате! — продължих аз. — Тая работа сигурно е била решена другояче. Когато Емир-и-Силлан е заповядал Джафар мирза да умре, не е знаел, че ще прекара този ден при вас.

— При нас... тук, при нас? — попитаха двамата като с един глас.

— Да, тук, в дуара на джамикуните!

— Емир-и-Силлан? — извика Устад.

— Той самият? — пригласи Педехр.

— Той самият! — потвърдих аз. — Ще дойде със своя палач.

— Но този е тук! Нали го хванахме! — подметна Устад. — Забрави ли, че Мултасим е палачът? Нашият пленник, или по-точно твоят пленник, на когото ще убиеш желанието да се явява някога пак тук!

— Да му убия желанието? Това ще бъде най-голямата грешка, която бих могъл да извърша в качеството си на ваш приятел! Ако днес или утре река да му посегна, то може би още вдругиден ще ви се изсипе цял рояк Сенки, които ще съм ви докарал с моето деяние! Ние искаме да унищожим враговете, но не да призоваваме нови!

— Да не би да се каниш да го пуснеш да си върви? — попита Педехр.

— Да — признах.

— Да освободиш Палача, който трябва да убие Джафар мирза? Размисли, ефенди! — извика той предупредително.

— Размислил съм!

Тогава Устад каза с успокоителен тон на Педехр:

— Забравяш едно. Мултасим не е получил писмото. Той следователно не знае какво иска Емир-и-Силлан и значи няма как да го извърши.

— Лъжеш се? — намесих се аз. — Той ще получи писмото.

— От кого?

— От нас. Макар и не директно.

Двамата утихнаха. Ето защо вдигнах приятелски предупредителен пръст и казах:

— Педехр, Педехр! Ти само преди малко ме смяташе за разсъдлив, а сега ме гледаш, сякаш съвсем си забравил, че „си имам своите причини“! Вие минахте заедно с мен през цялото писмо, а очите ви все още не са отворени. Виждам как буквално се ужасявате при мисълта, че Емир-и-Силлан може да дойде тук. И защо? Та той нали вече е бил тук.

— Кога? — запита Устад с тон на неверие.

— Тайно може би често. А съвсем открито — днес.

— Днес...? Кога? Къде? Как?

— С персийците. Той нали е персиец.

— Ефенди, не знам какво да кажа!

— Не казвай нищо, а търси!

— Къде?

— В това писмо и в речите, които бяха държани при нас. Човек трябва да се научи да вижда и чува не само телесно, а и духовно!

— Аз не виждам нищо и не чувам нищо!

— Имам предвид тона, с който е написано това писмо и бе държана онази реч. Сега ще го чуеш още веднъж. Убеден съм, че после веднага ще ми кажеш името на Емир-и-Силлан.

Вдигнах високо листа с лявата ръка и го прочетох по възнамерявания начин, имитирайки с десницата наблюдаваните днес

безкрайно самоуверени жестове. Едва бе излязла последната дума от устните ми, Педехр се провикна:

— Мирзата, мирзата, цял-целеничък!

А Устад пое дълбоко дъх. Очите му сякаш бяха станали по-големи. Гледаха през отворената врата навън в нощта, точно с онзи поглед, който бе отправил в незримата далечина, когато бе стоял днес пред Джемма под дървото.

— Ах... ри... ман... мир... за...! — въздъхна после. — Кой от двама ни е ясновидецът, ефенди? Когато стоях днес пред вас и слушах този глас, чиято имитация сега толкова измамливо ти се удаде, в мен се породиха стари, далечни, далечни картини. Една сянка излезе от мен и тръгна далеч през тези мои любими планини. В Запада пристигнала, тя се изправи, за да приеме фигура, цветове и жест. Разпознах тази фигура. Това бях аз, лицето беше моето! Но ето че то започна да се преобразява. Възприемаше други контури и други черти, а когато метаморфозата бе завършена, като кой стоях аз тогава там? Като Ахриман, като Ахриман мирза, който в този миг говореше в моята джемма. Дали тази изплувала от моето минало сянка не беше приела тук в настоящето човешки облик, та най-сетне, най-сетне да стигна до озарението на кого дължах стремглавия срыв на моя жизнен път? Кой ме тръшна тогава? Кой ми внуши мисълта да побягна? Ти каза, ефенди, че това не бил животът, а моята собствена сянка. Аз толкова често, толкова често я бях виждал, но така и никога не я разпознах. Днес най-сетне тя ми показва своя лик. Днес тя беше Ахриман, духовният „светоразрушител“, който се поменува от низките стремежи на сляпата маса, за да унищожава всичко, що му е омразно.

— Много добре — рекох. — Видял си когото трябва!

— И ти ли мислиш така? Мирзата с фалшиво бляскащите накити? Духът на имитираните скъпоценни камъни, с чието искрене прави впечатление на тълпата? Благонамереният лъстив демократ, а в действителност противен демагог? Верният радетел за обществен просперитет, който обаче се стреми само към своя собствен? Винаги готовият за помощ родолюбец, но който стъпква душата на своя народ с егоистични кроежи? Общопризнатият враг и съдник на всяка лъжа, но който веднага щом му отърва, я развъжда тъкмо в своите обори? Аз отдавна вече трябваше да съм го видял и те моля, ефенди, отбележи си го!

Направих, без да отговоря, неволно движение с ръка, което го подтикна към въпроса:

— Какво имаш предвид? Какво искаш да кажеш с този жест? Аз мислех, наистина, че си го видял за първи път при мене, но ти толкова често си бил в източните страни, та е възможно да си го срещал и по-рано.

— В източните страни? — засмях се аз. — Не, не! Аз също го познавам; повече не мога да кажа. Ти го обрисуваш добре. Като те слуша човек как говориш, изобщо не може да се заблуди. А сега и аз трябва да те питам нещо. Днес ти му прости. По каква причина?

— Простил? Аз? Как тъй?

— Разправи му онази приказка от „Хиляда и един ден“, в която Дявола става блажен. Откъде взе тази поетична творба, че и Преизподнята се въздига пред човечността до Небето?

— Опрощението е по-благородно от отмъщението. Не го ли знаеш, ефенди?

— Зная го. Но пред опрощението трябва да върви разкаянието. Това е Божи порядък! Аз също съм съгрешавал, много съгрешавал. Когато осъзнах това, се разкаях и покаях. Бях само един човек, значи можех да бъда извинен. Аз прощавам с удоволствие, с най-голямо удоволствие, защото и на мен е било простено. Но аз не съм Бог, който може да променя своя порядък. Трябва ли аз самият да се разкайвам, а моята сянка — не? Казвам ти, аз щях да му разправам една съвсем друга приказка, не от „Хиляда и една нощ“ и не от „Хиляда и един ден“, а онзи великолепен край от „Хиляда и един глупака“, в който султанът отрежда всички те да бъдат запрени при виещите и танцуващи дервиши!

Той дълго гледа замислено в земята. После каза, някак си извинително:

— А любовта, ефенди, твоята християнска любов?!

— Стига, Устад? Не се обръщай към моята, нали си имаш своята! Истинската християнска любов не знае нищо за безхарактерността и за безполезния разнежен унес! Тя не се хвърля като продажна жена в обятията на всяко недостойно лекомислие. Тя не се смее и усмихва през целия ден. Тя е сериозно небесно чадло. Трябва да изпълнява Божията воля. Знае много добре какво има да върши. В едната си ръка носи Книгата на милостта, в другата Книгата на наказанието. Човекът

може да избира. Разкажанието ликува; Дяволът трепери. Но за глупците няма нито възнаграждение, нито наказание. Без да ги удостои с отговор, тя ги оставя да брътвят и дава права на султана, който ги кара да вият и танцуват пред целия свят в нейните „Хиляда и една приказки“!

— Така, така ли изглежда твоята любов? — попита той. — Според мен Бог оставя своето слънце да грее над праведни и неправедни!

— Слънцето там горе, небесното тяло, да. Той дори дава на неправедния всичко, от което се нуждае за земния живот. Но като върши това в своята доброта, той избягва да го прилага в справедливостта си по отношение другия живот. Знае, че тогава всички неправедни биха изпълнили Небето, за да не пуснат праведните да влязат! Според твоята любима теория Небето бързо ще се превърне в пъкъл, но не Пъкълът в небе. Логичната последица е, че всичко добро ще изчезне и Бог би трябвало да се превърне в дявол. Нашата Библия не без причина говори за червея, който никога не умира, за огъня, който никога не угасва, и за мястото, където се вие и се трака със зъби. Като допускаш в своята приказка Пъкълът да стане блажен, ти отменяш горните страдания за онези окаяни създания, които той е подвел... Да не би това да е съдържанието на книгите, които си писал? Усвоил си онази „Божия“ и „християнска“ любов, която опрощава наказанието на всеки виновен само за да не стои празно небето на Бога? Бил си огласител на онова неразсъждаващо милосърдие, което щади злите, та да могат те толкова по-немилостиво да се отнасят с добрите? Проповядвал си онова псевдобожие търпение, което позволява на бурена да избуи, додето задуши пшеницата? Ако ми отговориш с „да“ на тези въпроси, значи си отглеждал греха и порока, самомнителността и лицемерието и не бива да се учудваш, че в крайна сметка и сам си бил овладян от тези твои сенки! Ти си се застъпвал за християнската слабост, но не за християнската любов! Ти си пренесъл тази слабост от собствения си живот в практиката и си се превърнал в тръстика, която се скършва, когато вече не може да се приведе пониско! Вярвал си, че си призван да...

— Престани, ефенди, престани! — извика той, като замаха отбранително ръце към мен. — Прав си, прав, о, колко прав! Преди малко ти спомена за унес. Това беше вярно! Аз още се унасям, и до

днес, и досега! Когато изяви намерение да пуснеш Мултасим, може би за да получиш в ръцете си всичките му съмишленици, бях против. Искях незабавно наказание, но меко, снизходително. Привидно го дадох изцяло в ръцете ти, но ако намерението ти беше напълно да го обезвредиш, да го унищожиш, щях да се възпротивя с всички средства, които стоят на мое разположение!

— Наистина ли? Нямах представа!

— Така е, съвсем определено! Виждаш, че си признавам честно. В последните пет минути ти ме изцери. Унес! Колко вярно, колко вярно, колко вярно! В този унес аз изсмуках мозъка от тялото и духа си. Но това ще се промени, промени, промени! Вярно, аз съм стар, ала все още имам кости, имам мускули — не само в тялото, а и в духа. Позволи да ги закаля при теб! Аз ще се изправя. Да, така е. Знам, че ще го сторя! До теб искам да се въздигна. Бъди ръката, от която ще добия сила! Бъди това сега, от този час! Аз утре заминавам, за една седмица. Моля те да застъпиш на мое място! Ти ще бъдеш господарят на Високата къща. В твоята ръка моето малко царство ще бъде най-добре съхранено. Моят Педехр слуша какво казвам. Той ще съумее да изпълни заповяданото от теб така, сякаш самият аз съм му наредил.

— Ще пътуваш? — попитах удивено.

— Да — отговори той.

— Мога ли да науча закъде?

— Естествено! Нали сега ти си господарят, от този час! Отивам в Исфахан, при шах-ин-шаха. Причината е това, което чух днес от моите врагове.

— Отлична идея! — одобрих аз.

— Много ме радва, че си на същото мнение. Аз честно им съобщих, че ще отида да потърся помощ от съответното място. Те ми се присмяха. Който разчита на своя шах и го казва открито и без страх, хората му се подиграват, наистина, и го правят за смях, но когато дойде времето на шаха, амджашпанд^[5] разперват крила и дух след дух потеглят с мечове да доведат синовната вяра до небесна победа!

Той беше уловил ръката ми и гледаше нагоре с поглед, озарен от упование, на което действително никаква подигравка не можеше да направи впечатление.

— Искаш да говориш лично с владетеля? — попитах.

— Само с него! Между него и мен няма посредник. Аз му казвам всичко, всичко — така, както едно дете говори с баща си. То е като молитва, при която трети само би смущавал.

— За какво ще го молиш?

— За нищо. Ще му кажа каквото имам да му кажа. После нека самият постъпи, както сметне за правилно. Пред него аз стоя изправен като пред Бога. Въздържам се да се прибутвам пъзливо, на свити колене към трона, за да постигна там лична изгода, а сетне да не го зачитам. Така че ми е напълно неизвестно какво ще отреди за мен и за нас. Но съм убеден, че то ще надмине всички пожелания, които таиш за мен в сърцето си.

— Но дългият път! Не се ли страхуваш от него?

— Да се страхувам? От пътя до моя шах? Колко е далеч небето от земята! А всеки ден аз се изкачвам, за да говоря с Ходех! За вратата, за упованието никога един път не е дълъг и никога един владетел не е далеч! А и аз няма да направя пътуването сам. До страната си ще имам джамикуни, които ще ме придружават. Търговецът, дето спи днес при нас, също ще тръгне с мен.

— Ага Сибил?

— Да.

— „Сибил“ означава „мустак“. Това истинското му име ли е, или го наричат така, може би, само заради неговите мустаци?

— Вероятно е последното, защото той има мустак, какъвто друг не съм виждал. Аз стоя настрана от търговските сделки. С най-голямо удоволствие ги предоставям на Педехр. Той може да ти даде сведения, ако искаш.

Изцяло от само себе си се разбира, че бе желателно да узная нещо възможно по-определено за търговеца. Ето защо попитах шейха:

— Знаеш ли как стоят нещата при този ага Сибил?

— Нямам навика да правя пазарлъци с хора, които не познавам. Той е богат, много богат, но честен и скромен.

— Има ли деца?

— Една дъщеря и двама внуци.

— Внуците деца на тази дъщеря ли са?

— Да.

— Само ако им знаеше имената!

— Знам ги, защото, когато отивам в Исфахан, обикновено съм техен гост. Дъщерята се казва Елмаз. Мъжът ѝ е бил турски офицер, разстрелян в Дамаск. Нейният син, който днес е при нас със своя дядо, се казва Икбал, а дъщеря ѝ — Сефа.

— Дъщерята задомена ли е?

— Не. Иска да си остане в къщата на ага Сибил.

— Как е станало, че дъщерята на един персийски търговец в Исфахан е била жена на турски офицер в Дамаск? Последният вероятно е бил сунит, докато тя е шиитка!

— В кръга на семейството, мисля, чух, че преди туй той бил даже християнин. Ако не се лъжа, бил родом от страната, наричана Лехистан^[6]. Запознал се е с търговеца в Палестина, където този живеел по онова време. Като се оженил после за дъщеря му, отишъл в Дамаск. Ага Сибил се изселил заедно с тях. При голямото гонение на християните там семейството било сполетяло от голямо нещастие. Офицерът бил разстрелян за неподчинение. Ага Сибил бил напълно ограбен и като шиит трябвало да бяга. Успял да се измъкне с дъщерята и децата ѝ в Персия, където захванал нова търговия и с трудолюбие и честност стигнал до сегашното си състояние. Твоите очи блестят, ефенди. Защо? Може би вече ти е известно нещо от това, което разказах?

— Да — отговорих, като тръгнах напред-назад из стаята с радостна възбуда.

— Какво? Или за кого?

— За кого? За офицера.

— Познавал си го, преди да бъде разстрелян?

— Не, а след разстрела.

— Значи си видял неговия труп?

— Труп? Хм-м! Да! Защото той действително беше труп. Но аз говорих с разстреляния.

— Машаллах! Та мъртвите вече не говорят.

— От време на време все пак! Особено разстреляни, които не са получили куршум!

— Не са получили... куршум...? Ефенди, сигурно се шегуваш!

— Говоря с най-голяма сериозност. Приказвах с мъртвия и вие двамата също го знаете.

— Ние...? Нещо не съм наясно!

— Нали ви разказах за онзи стар бинбаши от Багдад, дето стана после миралай!

— Действително. При когото си живял и който е бил пленен от сефира?

— Същият! Той сега ви е двоен познайник, защото го знаете, първо, от мен и, второ, от търговеца ага Сибил. Сега дори съм убеден, че ще го опознаете и лично. Той е именно офицерът, разстрелян навремето в Дамаск.

Педехр подскочи от мястото си, сякаш беше запратен нагоре от мощна невидима пружина.

— Християнинът, за когото толкова много са плакали? — извика. — Сунитът, на когото шиитите са останали верни, макар да е умрял? Мъжът, който е бил оплакван от своята жена? Бащата, когото неговите дъщери и до днес обичат, макар и да не си го спомнят? Той не е мъртъв? Той е още жив? Той също е останал верен на всички, всички тях верен, макар да е отишъл в друга страна? Ефенди, това едва ли е за вярване! Знам, че не лъжеш, но те моля да разкажеш как е станало!

— Да. Искам и трябва да ви разкажа. Няма да ви карам да чакате, докато сам той се появи, за да ви докаже, че когато Бог пожелае, смъртта е само едно празно сказание. Седнете си пак на местата и слушайте какво ще ви разкажа!

Тъй като бях научил вече всичко останало за стария митничарски бинбаши, сега бе необходимо да разправа само онова, което той бе споделил с мен за своите семейни отношения. След това описах неговата скръб по изгубените и накрая споменах усилията си да събудя у него надежда, че те може би все пак са още живи. Устад стана от мястото си, бавно събра ръце. Дълбоко вдишване повдигна гърдите му. После каза:

— Ти си говорил на този твой приятел за възкресение на покойници и ние сме призвани да приведем на дело това възкресение. На мен също е известен един такъв покойник. Той от мнозина беше смятан за мъртъв. Те мислят сега, че е отишъл в друга страна. Какво мислиш ти за него, ефенди? Нали знаеш кого имам предвид!

Почувствах, че в очите ми се появи необикновена светлина. Гореща вълна се придвижи от сърцето към главата. Отидох при него, обгърнах с ръка раменете му, опрях буза до неговата и попитах:

— Желаш той да възкръсне от тази наложена смърт?

Той само кимна, не каза нищо. Но сложи ръка на главата ми, за да я притисне здраво към своята.

— Е, добре! — продължих аз. — След като възнамеряваме да приведем на дело „възкресението на покойници“, нека използваме възможността да възкресим и него! Устройва ли те това?

Очите му, намиращи се сега толкова близо до мен, се вгледаха с безкрайна любов в моите.

— Можеш ли? Искаш ли? — попита.

— За теб на драга воля! — отговорих.

— Смяташ ли, че е възможно?

— Понеже се обичаме, това е лесно, толкова лесно!

— Но как може да се направи?

— Моля те да предоставиш това на мен! Сложи спокойно ръката си в моята! Ако чувстваш в себе си смелостта, героизма да ми дариш своята душа, своя дух, то ще отпразнуваме възкресението, като се потопим тук един в друг!

Той обви ръце около мен, притисна ме здраво, толкова здраво към себе си, сякаш телата ни трябваше да образуват едно-единствено тяло, и отговори:

— Имам смелост, аз съм твой, взemi me!

Внезапно свещта угасна. Беше напълно догоряла. Педехр тръгна да оправи нещата. Когато се върна, ние стояхме във на терасата. Устад тъкмо посочи с ръка озарения от небето малък свят пред нас и каза:

— Това е, което сякаш съм подготвил за теб, та на моите джамикун сега да бъде даден и истинският дух. Онзи дух на любящата неутолимост, който ми отвори очите и ни е толкова нужен в тази „Сенчеста страна“! Днес ти ме удвои, а чрез това и надеждата за успех. Двама Устадат^[7], но същевременно само един-единствен! Постави две свещи една до друга. Дават ли две светлини? Не. Просто един двоен пламък!

В този момент Педехр пристъпи до вратата и ни подкани:

— Можете да влезете. Сега е по-светло отпреди.

Отзовахме се на думите. Той посочи масата. Там сега стояха две свещи вместо една. Странно! Устад се усмихна.

— Виждаш ли? — пошегува се той. — Дали сме автори, или само автор, ние доставяме мислите, а той като практичен Педехр на джамикуните е тутакси готов да ги вмести във форма. Така трябва да

бъде винаги. И скоро това ще предизвика в дуара динамичен, радостен живот!

Обичаше да говори картинно. Който искаше да го разбере, трябваше да се замисля. Така и тук. Кого ли, какво имаше предвид с джамикуните, на които принадлежеше цялото му сърце? Къде се намираше или се намира дуарът, над който „камбаните на молитвата“ бият при всяко пожелание? В Персия? Не искам да издам. Бъдещето ще покаже!

Още не бяхме приключили с обсъждането, шейхът предупреди:

— Сигурно вече е полунощ. Няма ли да поспиш преди пътуването, Устад? А ефендите все още се намира в оздравителен процес. Бдението нощем му е забранено.

Устад отговори:

— Нямам нито време, нито желание за отдих. Онова, което живее в мен, не знае полунощ.

А аз прибавих:

— Моето тяло е свикнало да се подчинява на волята. Засега все още не чувствам умора. Душата има власт да придава своята сила на отслабналата обвивка. Ще издържа докато свършим.

Устад посегна към ръката ми, попила пулса и произнесе удивено:

— Колко спокоен и силен! Също като моя! Да, мисля, че можем да продължим. Къде спряхме? Май при Ахриман. Възкръсналият офицер ни отведе при него. Искаш ли да продължиш, ефенди?

— Да — отговорих. — Аз ще напиша едно писмо до стария миралай в Багдад. Той ще го получи от неколцина джамикунци, които ще яздят дотам, за да го доведат заедно с дебелия Кепек. Той ще може да пристигне още преди деня на състезанието. Ти ще разрешиш на неговия тъст да разпъне тук в този ден своята търговска шатра. Аз ще говоря с него, преди да е отпътувал с теб. Той ще доведе своята дъщеря и децата ѝ. Това ще даде среща, на която безкрайно ще се радвам. Съгласен ли си с този порядък?

— Винаги съм съгласен с твоите решения! Ага Сибил в деня на състезанието ли ще бъде изненадан, или още сега искаш да му кажеш всичко?

— Още сега, всичко! Жестокост е да лишиш човек от радост, която можеш да му доставиш веднага. А за такива душевни вълнения, каквито тук се очакват, трябва много добре да бъде подготвен.

— Давам ти право. Този въпрос уреден ли е?

— Да. И нека се заемем сега отново с Ахриман мирза! Ще опитам да приведа доказателство, че той е Емир-и-Силлан.

— Ти вече го приведе. Поне за мен това е повече от добре доказано.

— Чрез какво?

— Чрез тона, с който ни прочете неговото писмо. Този тон е само неговият. Никой друг не говори и пише така. А и той притежава най-високия силлански отличителен знак.

— Нима знаем, че е най-високият?

— Не, наистина. Възможно е да има и по-висок.

— Не само е възможно, а съвсем сигурно!

— Ефенди! Ама ти сам си противоречиш! Ако има по-висок знак, то ще има и по-висш силл. Който го носи, стои следователно над миризмата!

— Това е логически правилен, но практически погрешен извод. Той носи и двата!

— Двата? Казваш го с такава сигурност! Откъде го знаеш?

— Моля те да разсъдиш. Като върховен глава той притежава всички знаци. Има и тумана на верижката. Убеден съм, че сметне ли за необходимо, надява и сребърния пръстен, за да се представи за обикновен силл. Напротив, когато се появява като емир в събранието на своите педерахн, носи най-високото отличие. Но ти чу, че трябва да се страхува за себе си. На това събрание той със сигурност си маскира лицето. Освен това в обикновения живот не може да се крие. Ще се издаде ли тогава с носенето на най-висшето отличие?

— Определено не. Но някакъв знак все пак трябва да носи. Защо да не вземе обикновен пръстен?

— Стара психология! — пошегувах се аз. — Нима все още не знаеш, че пророкът е по-самоуверителен от добродетелта, грозотата — по-суетна от красотата? А точно този мъж има мания да се харесва, която едва ли има равна на себе си. Нали видя неговия тоалет и сбруята на коня му. Всичко по него е разкош, лъскавина, перчене и самохвалство! Един обикновен пръстен може да сложи само от лукавство. Когато такива хора „се принизяват“, винаги имат зло на ума си. Неговото високомерие, неговата самоуверителност не допуска да бъде сметнат за някой от неговите педерахн. Тази надменност

пренебрегва дори предпазливостта. Той се изкачва до последната граница на опасността. Ако не бива да бъде разпознат като княз на Сенките, то хората поне трябва да смятат, че притежава изтъкнат ранг. Още ли не си чул, че сред себеподобни престъплението се стреми да се прави на по-голямо, отколкото е в действителност? Грижата за неговия живот и неговата сигурност му повелява да се прави на по-малък, но да слезе много крачки надолу, това и през ум не му минава. Той прави само една-единствена. Измисля знак, който привидно сочи по-нисък ранг, но само привидно, защото съм убеден, че само той единствено притежава такава катарам, никой друг. Който я види, ще го сметне за висш силл, макар и не най-висшия. По този начин той се справя с две неща — предпазливостта и суетността. А сега имам един въпрос. Той каза днес пред джемма: „Вие ме виждате днес за първи път. Също и името ми ви беше досега неизвестно. Значи не знаете кой и какъв съм.“ Как можеше да говори по този начин? Наистина ли неговата личност и името му ви бяха толкова неизвестни, както той си мислеше?

— Не — отговори Устад. — Той също не го вярваше. По-скоро знае добре, че специално аз го познавам, защото често съм го срещал и разговарял с него.

— Това е, което исках да знам! Неговото високомерие го подведе да каже повече, отколкото възнамеряваше. Неговата личност и името му са ви известни. Той го знае. Въпреки това заяви, че не знаете кой е и какъв е. Той следователно трябва да е някой и нещо извън името Ахриман мирза. И какво е то? Нещо обикновено или нещо значително? Аз мисля — последното, защото той каза в това отношение: „Моето приятелство носи блаженство, а враждата ми — проклятие.“ Който може да каже това, трябва да се счита за най-знатният в цялото царство! Но в какво отношение? В добрия или в лошия смисъл? В добрия, законния смисъл това е шахът. Значи остава само опаката страна на доброто, сиреч злото. Който казва „враждата ми носи проклятие“, е невъзможно да бъде добър човек. Тук се добавя и аргументът, че той трябва да държи в тайна това, което му придава власт. То следователно е нещо забранено, нещо незаконно. Това са отделните пера. Сега да установим резултата!

— Нека го сторя аз! — помоли Педехр. — Аз също искам да участвам в разговора!

— Добре! Стори го! — отговорих, защото ме радваше неговото старание да ме следи внимателно.

— Резултатът е изненадващ — каза той. — В царството има две сили — една добра и една зла. Добрата почива в ръцете на шах-иншаха, злата е упражнявана от Ахриман мирза. Но понеже, както знаем, Емир-и-Силлан държи тази в ръцете, то Ахриман мирза трябва да е Князът на Сенките. Правилно ли е, ефенди?

— Приблизително. Кажи, Устад, съгласен ли си и ти с това сбиране?

— Напълно! То е вярно! — заяви той.

— В такъв случай се отказвам да ви привеждам по-нататъшни доводи, макар да имам още няколко. За мен Ахриман мирза и Емир-и-Силлан са едно и също лице! Съвпада също така и обстоятелството, че той и палачът му се намират близо един до друг. Той не го изпуска от очи. След като сме наясно в това отношение, идва нещо друго. А именно въпросът, какво търси мирзата тук при джамикуните? Какви тайни причини и намерения са го довели насам? Този въпрос ме кара да се замисля, да, той дори може да ми причини, както усещам, главоболия!

— Защо? — попита Устад. — Ти гледаш твърде черно!

— По-добре кажи, че виждам в черното! Не може да се отрече, че той е искал да дойде директно тук. А дето е навестил калхураните по път, е станало само заради неговия палач. Какво го е довело насам?

— Кръвното отмъщение! — подметна Педехр.

— То не засягаше него, а само Мултасим. Също така той вече е бил на път за насам, когато се е явил поводът за кръвното отмъщение.

— Тогава е дошъл, за да държи речта, която чухме от него!

— Не стреляш нахалост, наистина, но не в центъра! Той искаше да ви даде друг шейх. Знаете ли какво означава това? Той е дошъл да унищожи благодатното, духовно влияние на вашия Устад. И как е възнамерявал най-добре да подхване работата? Като преди всичко отстрани Педехр, чието призвание е да предава на джамикуните по материален път духовните продукти на техния Устад. Той трябваше да бъде заместен от някой си Тифл, който може да се похвали, наистина, само с едно възпитание „а ла кервизена супа“ и да предизвика смут в целия свят с крясъците си заради няколко сливи, но пък притежава желателната способност да обяздва всеки опак жребец или преуморена

кобила, които му водят! Мирзата беше убеден, че е необходимо да се демонстрира пред джамикуните ездата само на такива стари и болни кранти, за да направи от тях послушни масабани!

— Знаеш как беше отпратен с това предложение — отвърна Педехр. — Така че главоболията са излишни!

— Така ли мислиш? Той обаче не се остави да бъде отпратен, а иска в деня на състезанието да го повтори и навярно ще опита да придаде по някакъв начин тежест на думите си.

— Но ще има същия неуспех. В това отношение няма защо да се опасяваш!

— Сигурно! Когато казах, че не си улучил центъра, в главата ми се въртеше нещо друго. Веднъж вече го споменах, като изразих предположение, че Емир-и-Силлан вече е бил тук, макар и само тайно.

— Дали този път не се лъжеш?

— Възможно! Защото нямам доказателство! Това е само предположение. Но има предположения, които се потвърждават само от обстоятелството, че изобщо са могли да се породят! Трябва ли да обърна внимание на факта, че вашият дуар не е чак толкова непознат на силлан, както, изглежда, си мислите.

— Това действително ще е ново за нас!

— За мен не! Как е постъпил днес Мултасим? Не е оставил конете далеч въвн пред дуара, както го прави човек, незапознат с терена, а е слязъл съвсем наблизно.

— Той познава мястото, защото днес на два пъти е минал оттам!

— Това ме прави толкова по-подозрителен! Точно там той е срещнал пазача, който после бързо дойде да ни предупреди. Защо не е предположил, че вечерта толкова повече ще има пазач? Ако синът на онзи случайно не се бе сетил за овцете, то Мултасим нямаше да бъде открит! После той се е промъкнал напъряко към задната страна на дуара. Значи е знаел точно местоположението. Къщите и шатрите са разположени в две редици към пътя за нагоре към Високата къща. Лунна светлина нямаше. Може ли един напълно незапознат с терена човек да се промъкне незабелязано? После пътят с многобройните извивки нагоре до къщата! Аз познавам. Като прибавя към него и дължината на дуара, то един школуван в промъкването индианец ще се нуждае най-малко от два пълни часа, за да стигне горе до портата. Но

от угасването на нашите свещи до появата на Мултасим мина само половината от това време. Значи пътят не му е непознат.

— Но той доказва, че в промъкването е изключително опитен!

— Това не променя нищо, защото аз изходих от един поне също толкова опитен индианец, а пък Палача не беше и сам. Той имаше двама придружители, чието бързо пленяване доказва, че те не умеят дори да се прикрият достатъчно добре! Не, не! Не е възможно това нощно посещение да е първото! Ще се заема с Мултасим, преди да го освободя заранта. Може би ще ми се удаде да изкопча нещо от него.

Горните възражения бяха направени от Педехр. Сега Устад се сети нещо. Той му отправи въпроса:

— Как стояха нещата с онзи непознат персиец, за когото се грижихме тук, докато оздравее навехнатият му крак? По какви причини се беше покачил на зидовете?

— За да търси антики — отговори запитаният. — Беше от Техеран. Там имал дюкян, в който продавал такива неща. Беше вторник, когато го намерихме.

— Тук се сещам и за онзи лекар от Хамадан, който в един понеделник толкова дълго отказваше да остане при нас.

— Беше се заблудил. Наши хора го срещнали, когато вече се било стъмнило, и го доведоха горе при нас. Той изобщо не искаше да се задържа, макар да не можеше да изтъкне истински уважителна причина. Но тези двама души въобще не влизат в сметката. Те бяха почтени люде, а не силлан. В замяна на това ми идва нещо друго на ум. Спомняш ли си камшика, който Тифл намери, когато се изкачвал по зидовете, за да търси див кекит оту^[8] за кухнята?

— Знам го естествено. Не беше много отдавна, а камшикът лежи там зад книгите ми. Аз записах деня, в който бе намерен, на една бележка, та евентуално да издиря собственика. Той не принадлежеше на никого от джамикуните. Това тогава не ми направи впечатление. Но сега ме обхващат съмнения. Ти иначе сещаш ли се нещо друго?

— Не.

— Аз също не.

Тогава аз извиках:

— Това е достатъчно, напълно доста тъмно! Ама и вие какви сте мили, непринудени, добри хорица!

— И тук ли виждаш причина да таиш подозрения? — попита Устад.

— Само една ли? Десет, двадесет причини имам! Моля те да ми покажеш най-напред камшика!

Той отиде да го донесе. Беше камшик за езда. На дръжката висеше бележка. На нея пишеше: „Вторник, 9 сафар^[9]“.

Дръжката беше лакирана в черно. На едно място лакът се бе олющил и видях светла ламарина. Значи беше куха. Топчето беше масивно и тежко, очевидно излято от олово. Опитах се да го развъртя. Ставаше. Когато го магнах, кухнята се разкри. Вътре бе пъхнато нещо тъмно. Извадих го. Беше черна коприна, навита на плътно руло. Разгънах го. Три дупки! За устата и очите! Четири шнура, за да се връзва зад ушите и на тила.

— Какво е това? — попитах, като сложих коприната на лицето.

— Маска! — извика Педехр.

— Да, маска! — потвърди Устад.

— А за кого предполагах, че със сигурност се явява маскиран пред своите педерахи?

— За Емир-и-Силлан — отговори последният.

— Намерена във вторник! А кога е „денят на заплатата“, за който спомена Педер-и-Бахарат?

— Понеделник.

— В какъв ден лекарят от Хамадан не е искал да остане при вас?

— Един понеделник вечерта.

— В какъв ден са се натъкнали хората ви на търговеца на антики с навехнатия крак?

— Един вторник заранта.

— Устад! Педехр! И сега ли все още сте слепи?

Те не отговориха. Погледнаха ме в лицето, вцепенени от изумление.

— Все още ли не вярвате, че никакъв силл не е идвал при вас? — Продължих. — О, нещата даже са още по-лоши, отколкото предполагах!

— Все още по-лоши? — повтори думите ми Устад.

— Да! За съжаление! Три понеделника, три понеделника! Помислете върху това!

— Говори по-ясно! — прикани ме той.

— По-ясно? Та нали понеделникът е определен за събранието на педерахн!

— Ходех! Ходех! — почти изкряска той. — На каква мисъл искаш да ме наведеш! Невъзможно е да я възприема и би било безумие да я изрека!

— И въпреки това трябва, трябва и трябва да бъде изречена! Ако вие не смеете, ще го сторя аз. Силлан не само са били при вас, а те най-редовно си идват тук. Да, главатарите на силлан, наричани педерахн, си провеждат своите сбирки в „понеделника на заплатата“ тук на ваша територия — вероятно в руините, където е бил намерен този камшик!

Изобщо не може да се опише въздействието от тези думи! Двамата сякаш бяха напълно онемели.

— И на тези събрания Княза на Сенките има навика да се явява лично! — продължих аз. — Той е бил тук. Той никога не показва своето лице. Носел е тази маска. Камшикът е негов. Дали го е изгубил, или забравил, все едно. Поради тъмнината не го е намерил, а посред бял ден не е можел да се размотава, защото сте щели да го видите. Лекарят от Хамадан на кон ли дойде при вас?

— Не. Когато са го срещнали, е бил пеша — отговори Педехр смутено.

— Но той не може да е извървял дългия път от Хамадан дотук!

— Наистина. Той имаше кон.

— Къде?

— Беше го вързал за колче далеч пред дуара на езерния бряг.

— Предполагам, че търговецът на антики също е имал такъв?

— Да.

— Къде?

— На същото място.

— Помислих си го! И това не ви се стори странно?

— Не можеше ли да бъде сметнато за случайност?

— Случайност! Та случайност изобщо няма. Всичко, което се случва, става по определени причини или по определена воля. Но воля и причини изключват всяка случайност. Това хората най-сетне би трябвало да осъзнаят! И дори да вярваш в съществуването на случайност, то в тези два случая за такава изобщо не може да става дума. Никой не си крие случайно коня, а преднамерено, та да не го

видят. Когато педерахн идват, първата им работа след една такава езда е да напоят конете си. Ето защо слизат при езерото, вероятно все на едно и също място. Ще трябва да го видя.

— Мога ли да те придружа? — попита той.

— Да. Но не казвай на никого!

— На никого?... Защо?

— Живеещите в дуара силлан биха могли да научат.

— Ефенди, ти си... за малко да кажа „луд“! Ти вярваш направо в невъзможното!

Каза го с голяма възбуда. Но толкова по-спокойно продължих аз:

— Убеден съм, че това, което предполагам, не би могло да се случи, ако враговете нямат тук помагачи.

— Ако това беше вярно, то те щяха да се заемат с навехнатия крака си силл и другия, който се беше заблудил в нощта!

— Дали наистина се е бил заблудил? Когато са го изненадали, той го е изтъкнал като претекст. Който слиза от коня толкова близо до дуара и го води при езерото на водопой, той иска, първо, да избегне дуара, и, второ, в никой случай не би могъл да се заблуди, защото шатрите и къщите се издигат точно пред носа му. А който иска да броди из руините за антики, няма да го стори през нощта, я, и след като е скрил толкова грижливо коня си. Той ще иде през деня, за да събере сведения, да поиска разрешение и да помоли за водач! Вие сте проявили направо детинска доверчивост. Казваш, че тукашните силлан щели да приемат търговеца на антики. Но аз мисля, че те изобщо не са знаели за неговата злополука.

— Въпреки всичко не мога да възприема подозрението ти. При нас няма човек, който да носи пръстена на силлан.

— Толкова точно ли го знаеш?

— Да се закълна, наистина, не мога. Знам само, че никога не съм виждал пръстен с този знак.

— Аз и не го считам за необходимо. Със сигурност не всеки силл носи пръстен. Който има такъв, определено е силл. Но също така не можеш да кажеш за един войник, който няма медал за храброст, че не е войник.

— Това е нова идея! Значи ти считаш пръстена не като отличителен знак, а като знак за заслуги?

— Да. Княза на Сенките ще се пази да дава на всеки свой силл, значи и на онези, които още не са се проявили, такъв пръстен! Ако у някого видиш този каинов знак, можеш със сигурност да приемеш, че не е начинаещ в злото! А ако при вас никой не е достигнал все още до това отличие, не означава, че сред вас няма силлан! При коварството, с което емирът действа, възможно е дори някой да е силл, без изобщо да го съзнава. Да, ти дори за себе си можеш да твърдиш, че никога и по никакъв начин не си му извършвал услуга! Ясно ти е, че аз не подозирам конкретно никого от твоите джамикун. Но те питам дали можеш да твърдиш, че във вашето малко царство има само светлина!

— За съжаление случаят не е такъв. Цялата тази местност по-рано беше населена с масабани — онези „нещастници“, които са били подведени под всички възможни грешни пътища да се грижат за своята „издръжка“. Те се нахвърляха най-безскрупулно върху всичко, което им пристигаше тук в ръцете. И дори благородният вехтошар, извървял босоног пътя си, им беше добре дошъл и можеше да си продължи сетне с празни ръце.

Когато Педехр стигна дотук, мълчащият напоследък Устад взе с новосъбудена живост думата:

— Това беше най-лошото грабителство, което човек може да си представи, и никой не беше сигурен тук в своето имущество. Сганта не знае скрупули и разлика не прави. Днес се нахвърля върху някой богат, а утре по същия начин ограбва до шушка заклет сиромас. Мисля, че не би зачала дори духовната собственост и като едното нищо би задигнала „Юнгфрау“, „Фауст“ от маните^[10] на Шилер, Гьоте! Масабаните се въртяха най-вече из древните зидарии, в които някога е живяло благочестието на изчезналите народи. В тяхна закрила те се чувстваха сигурни. А как са хазяйствали там можеш да видиш, ако речеш да идеш да потърсиш нещо свято. Няма да намериш нищо, освен останки от разрушението, унищожило всичко онова, което някога е било извисено!

Той ми хвърли изучаващ поглед и попита:

— Разбираш ли какво говоря, ефенди?

— Да — отвърнах. — Точно аз няма защо да търся далеч тези масабани! Та нали и мен съблякоха до ботушите, макар да не съм нито Шилер, нито Гьоте. Аз повярвах на техните „честни динарунски“ обноси. Но после, разбира се, съзнах, че моя милост и оръжията ми

трябваше да им служат срещу почтени хора. И тогава ги придружих до собствената им клопка, не се побоях от смъртния скок, който ме пренесе през тяхната бездна. Сега навярно схващаш, че съм разбрал кого имаш предвид! Те дори имаха глупостта да ме предупредят за този скок, ала аз въпреки това го сторих и ги оставих натикани в Долината на чувала.

— И се спаси тъкмо в онази местност, където някога се бе подвизавало тяхното боящо се от светлината рицарство! — прибави Устад. — Да би могъл да измериш омразата, с която се нахвърлиха върху мен, когато се видяха изтласкани от тази територия! Те, които никога не си пожелаваха нещо добро, постоянно се хапеха помежду си и се зъбеха един на друг, веднага се почувстваха сърдечни приятели, когато се обърнаха срещу мен. Нали ти е известен последният им поход, който предприеха, за да ме погубят! Тогава всички бяха незабавно на линия, никой не искаше да отсъства! Дори жените се присъединиха към тях! И всичко друго там, дето му казват „багаж“, бе помъкнато подире им с волове и магарета, та да участва в очакваната лесна победа! Това си е напълно в стила на тези хора, които аз именувам само като масабани, „нещастници“, наистина, защото и във врага виждам човека, ала на тях биха им подхождали и съвсем други прозвища, с много по-малка мекота и снизходителност в звученето!... Не беше лесно да очистим територията от тях. Те не се отказаха доброволно. Трябваше да устоим на тежки битки. А когато вече със сила нищо не можеха да постигнат, прибегнаха към хитрост. Така и не можах да се отърва от мисълта, че в руините се крие нещо, което ги привлича. Може би е нещо подобно на онова, намерено от вас в Бирс Нимруд. Ние още дълго след това виждахме следи от чужди нозе в древния градеж, а и доскоро се случваше да искат да се поселят тук хора, които след тайно проучване аз отправях. Сред тях имаше и сродници на няколко джамикуни, които, както изглежда, не могат да забравят, че не съм позволил чуждото натрапничество. И това е, което Педехр имаше предвид със забележката, че и при нас не всичко е само светлина.

Аз побързах да се позова на това признание:

— Това, което сега каза, ме връща към въпроса. Какво възнамерява всъщност мирзата тук? Защо точно тази местност е

толкова важна за него, че пренебрегва всяка предпазливост само и само да си възвърне по-раншното влияние?

— Не зная. Ти сигурно се досещаш? Аз също мога да предположа, но да видя ясно, още не ми е възможно.

— Припомни си неговата реч! Та нали той арогантно ни разви своята досега държана в тайна програма, фактът, че той, умният, днес буквално бе увлечен до тази глупост, трябва да ни подсказва колко е голям за него залогът тук! Него го отблъсква духовната и нравствена култура. Където тя разцъфтява, той губи властта си. Той трябва да култивира тъпоумието, което нито вижда, нито чува, а заедно с него и онова недоволство, което непрестанно крещи за помощ, защото е твърде лениво и безпомощно да си помогне само. Той трябва да умъртви истинската, неподправена вяра в Бога, която придава сила и смелост за борба в живота, като в замяна закриля онази слабоумна набожност, дето смята за ангел на своето небе всеки, погалил я по бузата. Тук на земята не бива да има пролет, която прочиства от полята всичко отживяло. По градове и села трябва да има метър прах, а където тече вода, тя трябва да е мътна и едвам-едвам да се мъкне! После идват онези нощни привидения, които са всичко друго само не и духове. Те прелитат навсякъде с лекия мах на вампирски крила. А където се установят при народа, скоро му изсмукват пъпните артерии. Сетне вече не се виждат радостни хора, огрени от чистата Божия светлина. Погледът пада само върху духовна немощ и всичко наоколо се превръща в... Страна на Сенки!

— Така беше тук, така беше, както казваш! — изрази съгласие Устад. — Това беше духовна пустиня, досущ като онзи рай, за който ти разказах, равна, гола, пустинна страна на безпътни сенки! Тъпоумието пълзеше в дълбок прах. Злобата се промъкваше нощем, скърцайки зъби, отвред. Боящата се от работа леност се тупаше благочестиво в гърдите и зяпаше лакомо за трохите на глупостта. В сухия пясък лежеше изчерпаното трудолюбие. А над тези и хиляди други сенки прелитаха нечуто с тъмни ципести крила онези, на които ти даде правилното име вампири... От такова, от такова естество бяха жителите на тази безотрадна територия и следователно също моите сегашни джамикуни, когато дойдох при тях. Често бях чувал, наистина, да се говори за човешка мизерия и бях опознал и по други, и по себе си някои „земни мъки“, но че тази несрета не се предопределя

от съдбата, а по-скоро трябва да се приписва на смукателната жажда на тези ципокрили, ми беше напълно неизвестно. Запитах се дали помощта бе все още възможна. Докато гледах неизброимите им орляци, чух до нозете си да стене унинието Отблъснах го и се замислих. Един човек, само един, не можеше да помогне, нито дори хиляди. Тези нощни твари стояха под закрила, по-могъща от човешката слабост — закрилата на мрака. Но пък къде-къде по-могъща от нея е тази на светлината. Успеех ли да я отнеса там в строежа, който от дълго време беше почти изцяло затворен, то тези изсмуквачи щяха да побегнат навън в яркия ден, където всеки щеше да може да ги разпознае и сетне избягва.

Когато Устад направи тук пауза, Педехр взе думата.

— И каквото сега каза, го изпълни. Ние още не те познавахме. Ти нямаше подкрепа и рискува сам да отидеш в руините. Но тъкмо тази дързост те спечели за нас!

— Беше много по-лесно, отколкото можеше да си го представи човек! — усмихна се Устад. — Аз не се промъкнах крадешком. Отидох в пълната, ярка светлина на деня и честно казах кой съм и какъв съм. Тогава ме сметнаха за сянка, изхвърлена тук в тяхната тъмнина от света на светлината. Но и това не бе в състояние да ме склони към измама. Извадих свещта си и я запалих. Онези нямаха нищо против. Малкото пламъче, изглежда, им достави дори радост. То нали можеше да направи тази голяма тъмнина само още по-дълбока. А и хората вън трябваше да имат доказателство, че в руините умеят да ценят светлината.

Тук Педехр се намеси:

— Ние я видяхме тази светлина. Тя ни привлече. Запътихме се към строежа. Първо поединично, но скоро на по-големи групи. Навлязохме в градежа. Вътре стана светло, защото и ние бяхме дошли със свещи. По всичките му ходници се разнесе пронизително кряскане. Навсякъде започнаха да прелитат и се носят същества с ципести крила. Ние осветявахме всички ъгли и ги подплашвахме. Стоящите вън ги виждаха как излитат от всяка дупка на зидарията като плахи, блудни мисли и бързо изчезват зад ъглите. Дали някои от тях останаха дълбоко скрити в строежа, не ни интересуваше, защото нямахме намерение да го използваме. Започнахме да строим на слънчева светлина и до ден днешен нямаме причина да се разкайваме за това.

— И по-нататък няма да намерите такава причина — рекох аз. — За мен заслужава внимание изказването ти, че не знаеш дали навремето някои от масабаните са останали неоткрити. Нима не претърсихте внимателно руините?

— Напротив! Но доколкото бяха проходими. Имаше и древни, изцяло или полузатрупани галерии, в които не проникнахме, защото няхмахме наложителни причини. Строежът на дуара така ни ангажираше, че няхмахме време да разравяме стари дупки.

— Хубаво! Нека оставим това засега на мира! Имаме още работа с Емир-и-Силлан. Той безсрамно се перчеше, че масабаните били под негова закрила, че било в негова власт да ви отнеме с помощта на войниците бившата територия на тези хора. Но нямало да го стори, ако склоните да му предоставите едно решаващо влияние над вас. Защо? Той трябва да си има някакви причини! Дали те не са свързани с обстоятелството, че все още не познавате някои части от руините? Ние ще проследим този въпрос, веднага щом намерим време. За него има и една друга, по-обхватна и по-важна причина да ви безпокои. Аз вече я изтъкнах. Той мрази културата, защото тя му отнема властта. В негов интерес е да я унищожи и никога да не ѝ позволи да се съвземе. Това е съвсем същият дух, който е отнемал етаж след етаж от първоначалната цел на вашата каменна пирамида, за да я насили накрая с хора, събрани от кол и въже. И точно когато го е постигнал и е можел да пристъпи към дело с това, което предполагам, дошъл Устад, за да прогони отново с помощта на джамикуните тази сган...

— Какво предполагаш? — попита ме Устад.

— За това по-късно! — отговорих. — За сегашния ми ход на мислите е достатъчна само забележката, че Емир-и-Силлан е гледал и гледа и до днес на вашата територия като отправна точка на своите планове. Възможно е дори вашите руини да имат за него по-голямо значение от тези на Бирс Нимруд. Неговите планове, изглежда, са тръгнали към своето осъществяване. Ако не беше такъв случаят, той нямаше да дойде собственоръчно и открито и още по-малко щеше да се разкрие със своите речи и пратеници.

— Може би придаваш на всичко това по-голямо значение, отколкото заслужава — подхвърли Устад.

— Не вярвам. Аз разсъждавам хладно и обективно. Мирзата каза днес неща, за каквито човек говори ясно само тогава, когато иска да ги

изиграе като последен и най-голям коз. Защо например тази странна проява на интерес към състезанието? Какъв смисъл има за него това надбягване? Да не би за да ви спечели няколко коня или камили? Вярваш ли го? Може би за да има възможност небиещо на очи да пребивава тук известно време и се скита наоколо? Ние ще бъдем нащрек и аз се надявам, че ще ни се удаде да влезем в дирите на неговите намерения! Ти смяташ, Устад, че отивам твърде далеч. Но помисли за какъв човек става дума! Има голяма разлика дали обикновен войник, или висш генерал крои тайни планове. Когато един принц с тежестта на Ахриман мирза ви заплашва с унищожение зад гърба на шах-ин-шаха, хвали се с тайната си сила и ви прави откачено звучащи предложения, които един разумен човек не може да проумее, то не може да се касае за незначително възбунтуване на някой войник срещу своето сержантче, а работата трябва да е изключително важна, и то не само за теб и твоите джамикуни!

— Страх ли искаш да ми вдъхнеш, ефенди? — попита той угрижено.

— Не! Искам само да докажа, че трябва да бъдем предпазливи. Ако мирзата и занапред бъде така бърлив като днес, поне аз не мисля да се безпокоя. Само не бива да заподозре, че сме започнали да го прозираме. Ето защо няма да го безпокоим в покушението срещу Джафар мирза, преди да му е дошло времето. И тъй, нека затворим отново неговото писмо до Палача. Мултасим при всички случаи трябва да го получи.

— Но как?

— По начин, който да не му навее подозрения кой е бил куриерът.

— За тази работа аз много лесно ще се погрижа в Исфахан. Той нали живее там!

— Да, стори го! А аз веднага ще си препиша писмото и азбуката. Притежаването на копие по-късно може да ни бъде от голяма полза.

Направих двата преписа в бележника си. Когато свърших, Устад се осведоми:

— Възможно е да срещна в Исфахан Джафар мирза. Значи нищо да не му казвам?

— Не. Искам той да бъде напълно естествен, та Ахриман мирза да не забележи нищо. Той ще го накара по някакъв начин да язди

насам. Това е отлична възможност да припише после убийството на нас, която Ахриман мирза определено няма да изтърве. Ти само кажи на Джафар, че съм тук. Като чуе това, той сигурно ще дойде. Тогава вероятно ще бъдем по-точно осведомени и ще можем да му съобщим нещо по-конкретно. А сега той би чул от нас кажи-речи само предположения.

— Като спомена, че ще се опитат да примамят Джафар за състезанието, ме подсещаш, че той притежава най-добрия и благороден кон в цяла Персия.

— Доста силно казано! — отбелязах аз.

— Но е вярно!

— Сигурно не го е отгледал сам?

— Не. Подарък му е от шах-ин-шаха.

— В такъв случай ще бъде погубен при Джафар. Той не е ездач и никога няма да стане. Разбрах го, когато се запознах с него.

— Ти си познавач и все пак не си прав. Досега той не е погубен нито от Джафар, нито от някой друг. Никой още не го е яздил.

— Защо?

— Причината е както проста, така и невероятна. С други думи този най-великолепен от всички чистокръвни коне не позволява да бъде язден, абсолютно!

— Хайде бе! — възкликнах невярващо. — Персия има ездачи!

— Действително! Но най-добрите, най-дръзките и също най-търпеливите напразно опитваха.

— Не допуска никой да го възседне или хвърля всекиго?

— Нито едно от двете. Позволява на всеки да го яхне и не хвърля никого. Стои кротко като агне, точно така, стои. Не прави нито крачка, ни една-единствена! С никаква примамка или камшик не може да бъде склонен да се помръдне от мястото.

— Но ако го водят, докато някой седи отгоре му?

— Тогава прави точно толкова крачки, колкото бива воден, нито една-едничка повече. Все съм се питал дали това е природа, или дресура.

— Природа... дресура? Никаква дресура не може да наложи онова, което природата изрично забранява. Така наречената дресура може да поизмести малко границите на искането и моженето, повече нищо. Когато животното извърши от любов към своя господар нещо,

което се сблъсква с неговата тъй наречена природа, или дори постепенно намери радост в някоя необичайна за инстинкта му постъпка, тогава вече не може да се говори за дресура. Има разлика дали дресьорът стои там с камшика, или животното от съвсем свободна воля върши нещо, заучено от по-рано. При коня на Джафар не стои никой, който с тайни знаци или явни заплахи да го принуждава да извърши нещо, което всъщност му е противно. Той мисли, проявява воля, следва някакво собствено решение и дори го провежда с такава издръжлива енергия, че някои хора биха могли да вземат пример от него. Не позволява да бъде разколебан нито с приятелски съблазни, нито със заплахи или грубости. Това е най-висшата „конска аристокрация“! Една обикновена кранта ще се подчини само при вида на камшика. Онова, което е вложил шах-ин-шахът в този кон, не е вкостенял навик, тъпоумно, наложено послушание. Благородното животно е получило тази „сирр“ от много обичлива и добра ръка и само същият подход може да го освободи от нея.

— Сирр ли каза?... Странно! — възкликна той.

— Защо? — попитах.

— Това е името на коня. Той се казва Сирр. Ти може би вече си чувал за него или по случайност употреби тази дума?

— Случайност? Нали знаеш, че за мен случайност няма! Аз не знаех нищо за този кон.

— Но няма да седнеш да твърдиш, че името ти е внушено от съдбата или провидението! Би било смешно! Да ме прощаваш за думата!

— Аз не твърдя нищо, не предполагам нищо и не правя никакви изводи. Само повтарям, че за мен тази приятелка на лекомислието, случайност, вече не съществува. Хората я наричат още „сляпа случайност“. Тя само привидно е „случайна“ и в никой случай не е сляпа. Който чака спокойно и си държи очите отворени, той със сигурност ще се научи да разпознава скритите пътеводни нишки.

— Скрити нишки между теб и Сирр? — засмя се той. — Ефенди, ефенди, каква вяра в чудеса!

— Кой ги свърза? Ти самият! — отговорих аз също така развеселен. — Ти натърти една дума, при която аз не си представих нищо. Дали интонацията произхождаше само от теб и следователно е

без значение, ще си покаже. Никога ли не е говорил всъщност Джафар с шах-ин-шаха за тази тайна?

— Напротив! Той ми разказа. Владетелят го попитал веднъж как се чувства конят. Тогава той му изплакал неволята си и му разправил за многобройните напразни опити, които били предприети. Шахът се усмихнал като от някаква тайна радост и казал: „Когато се яви подходящият мъж, той веднага ще се подчини и винаги ще се подчинява, но само на него. Това е моята сирр. Никой няма да се добере до нея!“ Джафар не разбрал тези думи. Те и за мен са неясни. Ти какво мислиш по въпроса, ефенди?

— Нищо! Сирр означава „тайна“, даже „мистерия“. Нека я зачетем, като не опипваме около нея. Такава е волята на владетеля!

— В такъв случай да приключим засега. Моля за разрешение да те отведа горе в твоето жилище.

И обръщайки се към Педехр, прибави:

— Подготви нещата, та веднага след като е готово писмото до офицера, няколко пратеника да потеглят за Багдад, за да доведат него и слугата му. Без този той няма да се реши да пътува. За тежкия Кепек трябва да вземат една камилска носилка, защото друго транспортно средство за него ще бъде само изтезание.

Разделихме се с шейха. Той слезе в приземния етаж. А Устад взе една от двете свещи и тръгнахме нагоре.

---

[1] Оркус — римският бог на смъртта и Подземното царство — б.пр. ↑

[2] Евмениди (гр.) — богини на отмъщението — б.пр. ↑

[3] Игра на думи — в немския думата „миризма“ има преносно значение на „репутация“ — б.пр. ↑

[4] Шабан — десетият месец от мюсюлманската лунна година — б.пр. ↑

[5] Амджашпанд — сонм ангели — б.а. ↑

[6] Лехистан — Полша — б.а. ↑

[7] Устадат — мн.ч. от Устад — б.а. ↑

[8] Кекит оту — мащерка — б.а. ↑

[9] Сафар — вторият месец от мюсюлманската лунна година — б.пр. ↑

[10] Мани (лат. „manes“) — духове на умрели — б.пр. ↑

3. КЪМ УТРОТО

Когато излязохме от неговата стая и се озовахме пред вратата на килера за вехтории, той я отвори за мое учудване и влезе вътре.

— Ела, ефенди! — каза. — Пристъпи по-близо!

— Защо? — попитах аз.

— Ти ми подари тези неща, но много добре трябва да знаеш: което е мое, то е и твое! Може би нямах право, но се подчиних на порива да те изпитам. Ти издържа! По-добре, много по-добре, отколкото можех да очаквам! Като ми подари всички тези вещи, ти сне нещо от себе си. Какво е то, размисли! А като ги поставям всичките отново на твое разположение, когато и колкото често поискаш, аз правя нещо, което би трябвало безкрайно да те радва. Какво е то, размисли и върху това! Ти дойде при мен от една страна, по която няма здрави пътища. В полет ли искаш да достигнеш оттук целта си? Зная, че страхът ти е напълно непознат. Ти се чувстваш сигурен до ръката, която никога не изоставя онзи, който ѝ се е доверил. Но не вдигай крак от крепката земя! Още не си си вкъщи! Не можеш да се лишиш от оръжията си! Приеми това предупреждение! След като те изпитах, придобих правото и също дълга да ти говоря с този сериозен тон!

Той вдигна ръка и ми се закани добродушно с пръст. Внезапно ме обхвана щастие, но не някакво смътно, а бистро и ясно, добре осъзнато. Прихванах го за вдигнатата ръка, потеглих го навън, затворих вратата и казах:

— Излез от нашия килер и ела бързо горе при мен! Трябва да ти кажа нещо!

— Какво? — попита.

— Едно признание. Хайде ела, ела! Толкова много се радвам!

— Признание? И от друга страна радост?

— Да! Ти току-що удържа една победа, една вътрешна победа над мен, следователно над нас двамата!

Той ме последва със същата бързина, с която аз изкачвах стълбището. Като стигнахме горе, аз взех свещта и запалих пак

лампата, която той бе угасил заради персите. След това го помолих да застане пред мен. Погледнах го радостно в очите и казах:

— При мен и теб нещата потръгнаха така, както при някой с неговия дух. Той не го познава, додето врагът не му го покаже. Аз не знаех нищо за теб, докато масабаните не ме отведоха до онези следи, при които за пръв път чух името Устад. За теб те говорех като за някаква мистериозна личност, за която „нищо лошо не бива да се каже“. Те имаха респект и се страхуваха от теб, но въпреки това таяха само вражда, защото в качеството си на „нещастни“ можеха единствено да те мразят. После срещнах Педехр, който ми се довери. Побягна, но аз бързо настигнах с моя кон твоя. Беше почти като при онази утринна езда в приказката „Данизех“, при която най-бързият кон на човешкия дух бил задминат от сребристобелият жребец на човешката душа. Когато говорих после с него, чух за втори път за теб и започнах да си изграждам във фантазията твоя образ. После ме тръшна онази тежка болест, от която се възродих тук при теб. Лежах в безсъзнание, без духовна дейност. Но ето че започнах да се пробуждам. Една ръка полегна върху челото ми и добих усещането, сякаш по цялото ми същество премина добра, чиста, нематериална сила. И един дълбок глас изрече думите: „Господ ще пази изхождението ти и вхождението ти. От сега и до века. Амин!“

— Това бях аз — каза Устад.

— Да, това беше ти. Ти идваше често, когато не бях буден. После имах един сън. Или това бе едно лице? Намирах се сред дъбравите на долината Мамре, при дъба на Авраам. Високата фигура на патриарха пристъпи към мен и ме поздрави със сияйни очи: „Мир на теб!“ А когато отворих моите, ти стоеше пред мен, протегна благославящо ръка и изрече съвсем същите думи. Затова ти израстваше в моите сънища на треска и оздравяване до пълното подобие на онзи халдейски преселник, на когото Господ дал някога обещанието: „Ще те направя народ голям!“^[1] Когато се възстанових дотолкова, че можех да се надигна от постелята и да седна във пред аркадата, ти дойде при мен. И онова, което каза, и начинът по който го изрече, беше в духа на първия завет, донесъл във втория преображението. Днес дойде Денят на благодарността. Ако можеше да израснеш още по-високо в мен, това определено щеше да стане отсреща при вашия Божи дом. Там ти се показва не само дорасъл за Ахриман мирза, а израсъл над него. Аз

гледах нагоре към теб, бих казал, с удивление! В сърцето ми се породих желанието да стана толкова велик и чист като теб. Това навярно бе и неясно осъзнатата причина да изрека после онази изповед. Искях да бъда достоен за теб, тихомълком в моя душевен мир!

— Приятелю мой, скъпи, скъпи приятелю! — извика той покъртен.

— Почакай — помолих аз — и чуй по-нататък! Стана вечер. Тогава се появиха тъмните сенки. Ти ги призова от ранни времена и хвърли за жалост в своето настояще. Светлината изчезна. Ти стана за мен почти тъмен. Позволи на тези твои сенки да растат. Те възприеха онази исполинска големина, за която говори в своя „слънчев ден“! А пък ти се смаяваше в моите очи, ставаше все по-малък и по-малък! Аз се възпротивявах, ала напразно. Искях да ти запазя величавата фигура. Но въпреки това ти вършеше и говореше всичко онова, което трябваше да те направи дребен и нищожен. За мен ти вече не беше онзи „Авраам от бронз“, когото никоя сянка не можеше да прегризе, никое привидение да поклати. Беше се превърнал в бързоног заек, който при всяка сянка на дърво, паднала върху дупката му, удря на бяг и слепешката се стрелва към храста, за да спаси там своята бързливост.

— Машаллах! — удиви се той сега. — Такова впечатление ли ти направих, само такава?

— Да! — отговорих.

— Как е било възможно?

— Възможно? Кажи неизбежно! Преди малко ти спомена, че не познавам страха. Аз почти го презирам. Не мога да го проумея. Но ето че виждам фигурата, която по-рано ми се е струвала като излята и поставена от ръката на самата съдба върху най-твърд гранит, да скача от тази сигурна скала и да удря на безумен бяг! Пред кого? Пред никого, освен пред собствената си сянка! Нима не разбираше какво трябваше да почувствам? Нима си нямаше представа какво трябваше да се разруши в мен? Колко печална бе ездата ти през твоя мисловен рай! Не заради глупците, попаднали в негова власт, не, а заради твоята свещена простота, с която ти се спусна от извисеността на планините, за да прогладуваш в пустошта и зачетеш сетне дори Дървото на бърливостта! Ти се беше превърнал за мен почти в такъв идеал като образа на Акхал, Прозрителя, когото никой човек не може да подведе. Но какво стана с този дух на непогрешимостта, когато го видях да удря

слепешката на бяг, преследван от фантомите, които и до днес не са го напуснали!

Той сведе глава и за кратко време притихна. После я вдигна с енергично движение и каза:

— Това беше една зла, зла сонда, ефенди! Но ти не знаеш колко ти благодаря! Чувствам, че в мен се кани да просветлее. Виждаш ли сенките, които се отдръпват от мен и побягват през вратата? Не? Аз също. Но чувствам, че го правят, че са подплашени от теб и трябва да ме напуснат. Ти ми каза самата истина. Сега ми кажи още нещо. Вярваш ли, че притежавам вътрешната сила да стана отново това, което бях за теб преди днешната вечер?

— Да! Ти вече си почти това! Преди да се качим тук, аз споменах за моето признание и същевременно за радостта си. Първото вече го направих. Последното ти сега ще споделиш с мен.

— Радост? За какво?

— За теб! Спомни си строгостта, с която ми говори долу в килера! Това беше мъжът от бронз! Вече не беглецът от сенки! Ти из един път отново израсна нависоко. Постави крак обратно върху гранита. Моля те, качи се пак на старото, добро място! Давам ти думата си, никоя сянка не е достойна, та дори и най-голямата, човек да обърне макар и един-единствен път глава назад заради нея!

— Да обърне назад! — повтори той. — Назад! Към миналото! И тъкмо на теб, на теб, който не считааш за достойно усилието макар и само глава да обърнеш, пожелах да доведа всички, всички свои сенки! Излез! Искам да ти покажа къде се таят! Виждам, че се догаждаш какво желая. Ти си щастлив от това. Очите ти светят! Ти спомена за победа, която съм удържал над теб и мен. Но сега ти извоюва една много, много по-голяма — победата над онези, от които някога претърпях поражение, над всички, всички, всички тях! Още веднъж те моля, да излезем!

Той взе лампата и ме изведе в библиотеката. Там я остави на масата.

— Тук смятах да ти разказвам, вероятно часове, часове наред — каза. — Може би и до утрото нямаше да съм свършил. Но сега ще го направя накратко, толкова накратко, колкото заслужават тези сенки!

Той посочи една редица книги, подвързани съвсем еднакво, и продължи:

— Тук стои моят дух, добре разчленен на томове и правилно номериран, както му е обичаят при хората. Надникни вътре и ми кажи после дали тези книги имат също една душа!

Посегнах да взема една от стелажа. Той помоли:

— Не сега! Ще имаш време, когато съм заминал и никой няма да те безпокои. Аз трябва да ти покажа и нещо друго. Възнамерявах да ти разкажа и обясня с каква цел съм писал тези произведения. Сега се отказвам, защото мисля по-различно отколкото само преди час. Ти ще ги прочетеш. Това означава, все едно съм казал: ще разбереш и тях, и мен. Това са само скици, предварителни работи, бегли етюди за упражнение на мен и читателя. За какво трябваше да подготвят почвата, ще премълча. Това се изразява чрез дела! Мислиш ли, че има хора, които са толкова неопитни, че да сметнат беглите упражнителни скици на един художник за напълно завършени произведения? Не? Нали? Невъзможно? Тогава аз, изглежда, съм майстор първи ранг, защото не се намери и един критик, който да разпознае моите лекокрили лястовици като предвестници на „моята приятелка Пролетта“, както е казал един известен поет.

— Майстор първи ранг! — усмихнах се аз. — И защо тази ирония, която е съвсем излишна тук? Хората не са разбрали чуруликането на твоите лястовици, защото са били още оковани в зимен лед, и защото те не пеят по онези ноти, дето стоят на петолинието! Трябваше ли да те огорчи това?

Той ме погледна — първо учудено, после замислено. Накрая се усмихна и той.

— Де и аз да притежавах ведрото злато, излъчващо сега светлината на очите ти! — възкликна. После прибави, посочвайки към стените: — Погледни писмата тук! Големи пълни сандъци! Така ми пишеха хората! Само обич имаше в тях! А тук са сандъците с листове от вестници. Те са изпълнени от омразата, която трябваше да ме унищожи. Аз се отдръпнах пред тази омраза. Хвана ме гнус! Но я охарактеризирах! Изтъкнах нейните причини! Отбранявах се, отбранявах се, отбранявах се!

— С какъв успех? — попитах.

— Трябваше да си тръгна! Моята последна дума към тези, от които трябваше да се махна, бе следната.

Той пристъпи до един от сандъците, взе лежащия най-отгоре вестник и зачете:

— „Аз съм човек. Вие не искате да го разберете, защото свръхчовеци сте навярно вече вие. Щом ме мъкнат на лобното място такива богове, нося мълком екзекуционното одеяние. Изкачвам се аз спокойно върху моята клада, която за мен собственоръчно вие издигнахте, и нека от духа на пламъка кръстен да бъде, за когото толкова тела вече изгорихте. Но ако не ме последвате, където отивам, нямам никаква работа с вашата божественост, защото, докато аз в очистващия огън заставам, вас виждам върху моите лаври да почивате с гордост. Пламъците да ме обгърнат с удоволствие оставям, защото ще се очисти в огъня само моят метал, ала на моите палачи твърдо аз заявявам: На ваше място да бъде никога не бих желал!“

Той сгъна вестника и го върна на мястото му. После попита:

— Знаеш ли за кого се сетих неволно при последните редове? За Гхулам ел Мултасим, Палача на мирзата! Така разголени като него лежат и моите палачи пред духовните ми очи. Те също бяха натрити с масло, което придава на всяко тяло хлъзгавостта на змиорка, на змия. Ти ще ги познаеш, всичките, всичките! Ей там лежат. Бездруго ще имаш време за четене!

— Аз? За четене? Какво трябва да чета? — попитах.

— Тези вестникарски статии за мен!

Тук бях принуден да се разсмея толкова високо и сърдечно, че той видимо изпадна в смущение.

— Откъде из един път тази веселост? — поиска да знае.

— Откъде? И още питаш? Като си представя необикновената картина, която се появи преди малко пред духовния ти поглед, несъзнателно се сещам за някои „Забавни страници“, осмиващи духовните недъзи! А ще бъде присмех за самия мен, ако поискам да се върна в онова блато, което вече отдавна-отдавна съм прекосил. Навремето един от тези развлекателни журнари помести весела илюстрация на това блато. Един човек крачеше с пръски през него. Отдолу се четеше: „През блатото на живота трябва да шляпаме, а когато при това кални води пръскаме, над нашите прегрешения тогава квакат жабите всички, които там в тинята клечат.“ Сега ми кажи честно, приятелю мой! Сериозно ли искаш още веднъж да изслушам тази музика, която много добре съм опознал? Когато излязох

навремето от блатото, аз се обърнах и сърдечно се разсмях на земноводните, които до пръсване се мъчеха да ми покажат кои и какви са. Тази комична картина ми се мярна, когато заговори за четене на тези макулатури^[2]. Сега разбираш ли ме?

— Да — отговори той. — Разбирам те дори много по-добре, отколкото подозираш!

— Нека видим дали е вярно. Имам една молба. Подари ми тези вестници!

— Какво се каниш да правиш с тях?

— Да ги изгоря! Никога не съм имал навика да съхранявам такива неща, още по-малко да ги чета. Веднага щом ги получа, те отлитат в огъня. Така при мен не се появяват никакви сенки. Искam да те освободя от твоите. Ще изпълниш ли желанието ми?

Той тръгна от сандък към сандък, подритвайки ги с крак, и каза:

— Това са фуриите, Ериниите, които ти описах. Те лъжат, без да им мигне окото!... Ето злорадите и лекомислени папагали и подражатели, дето се кълнат в Бога, че са невинни, понеже само препечатват и нищо не влагат от себе си! И ето така наречените приятели, които винаги твърдят, че искат да помогнат, а пък го правят толкова нескъпо, че вредят повече от всички други... Подарявам ти ги. Вземи ги! Изгори ги! Имаш право, тук трябва да се разчисти!

— Но аз наистина ще ги изгоря! — уверих.

— Знам, че говориш сериозно! Но аз също! Сега искам най-сетне, най-сетне да стана свободен дух.

— Благодаря ти! Ти искаш „най-сетне да станеш свободен дух“. Знаеш ли какво каза с тези думи? Несвободен дух няма. Който лежи в окови, може да е интелектуалец, но никога дух! Ти значи вече не искаш да си само едно мислецо същество според предписаните правила, а дух, за когото тези правила съществуват само доколкото съвпадат със собствените му пътища. Ти искаш да си една от онези самоопределящи се личности, които принадлежат, както изложих преди, към „третия живот“. Това е едно голямо решение, което си в състояние да изпълниш само ако съумееш да превърнеш тялото — твой досегашен повелител, в най-послушния от слугите ти и да въздигнеш своята досегашна робиня — болната душа, в своя единствена приятелка. Защото, знай, духът без душа никога не може да намери пътя за нагоре

към Духа на всички духове! И тъй, бъди оттук насетне само дух и... търси своята душа!

Стояхме един срещу друг. Аз го гледах с очакване в лицето дали ще ме разбере, а той гледаше замислено към своите книги, сякаш само там можеше да се намери това, което търсех сега при него.

— Моята душа! — проговори. — Аз те помолих да надникнеш в моите произведения и да видиш дали я има там. Там има душа, знам го съвсем точно!

— Душа? Само душа? Това е все едно нищо! Или по-скоро означава само „дух“. Ти трябва не да имаш дух и душа, а сам да бъдеш дух и душа! Трябва да си личността Дух и личността Душа! Една стойностна личност в царството на духовете и една стойностна личност в царството на душите, двете единени в теб както светлината и топлината в горящия пламък, ето какво трябва да бъдеш. Тялото да бъде... фитилът!

— Фитилът! — повтори той замислено. — Светлина и топлина, както в пламъка! Това е душа и дух! Тялото на човека е нищо, нищо, нищо, освен фитил! А маслото, ефенди? Може би ще науча и това! Какво ли вече не ми каза ти! Има толкова много неща, които не схващам добре, а други дори никак. Може би тъкмо защото звучат така просто. Защо? Кой е издрънкал лъжата на човешкия дух, че за неговите стремежи и трудолюбие има стойност само онова, което заплетеният начин на изразяване на псевдоерудицията прави неразбрано за него? В мен също живее все още остатък от онази гордост, която се възхвалява със собствената си каста и собствения си език. Но редом с това държа свещената книга на книгите, в която изследователският дух странства през светове и небеса и същевременно говори на език, разбираем за всяко дете. Нима тази детинска простота, тази яснота сега из един път излезе от мен, за да приеме твоята фигура? Аз те виждам като онази част от себе си, която не може да бъде подведена от изкуствени диалектни скокове, понеже говори на чистия, непорочно истинен език, избягващ всякакъв диалект. Като те слушам да говориш по този начин, все едно ти си аз, само по-млад, по-мек, по-задълбочен, само привидно твърд, и все пак с воля, която дори другото Аз не може да разколебае. Имам чувството, като че ти все млад е трябвало да останеш, като че от двама ни само аз съм можел да остареея. Готов съм да се закълна, че виждам през теб, сякаш

си кристал. И въпреки това аз още далеч, далеч не те познавам. За мен ти си една тайна и може би ще си останеш такава. Можеш ли да ми го обясниш?

— Когато станеш наясно със себе си, ще мога да ти го обясня, по-рано не! — отговорих аз. — Ти сега ме хвалиш, но тази похвала е укор както за теб, така и за мен!

— Не звучи ли и това отново така тайнствено?!

Аз улових ръцете му и го приках:

— Погледни ме право в лицето!

Той го стори.

— Кой съм аз? — попитах.

— Моят приятел — отговори той.

— Не, аз съм нещо повече, нещо много повече! Ще ти задам другояче въпроса. Какъв съм аз? Какъв съм за теб?

Той се замисли, но напразно. После каза:

— Не знам. Спохождат ме, наистина, някои думи, ала нито една не отразява вярно, не казва достатъчно!

— И все пак има една! Една малка, малка думичка. И тя е правилната! И тя казва достатъчно, повече от достатъчно!

— Коя?

— Няма да я чуеш от мен. Ти самият трябва да я намериш. Защото ако аз ти я кажа, няма да я схванеш. Но като я откриеш ти, ще си я разбрал.

— Мислиш ли, че ще я открия?

— Да, определено. Аз ще те наведа на нея.

— Кога?

— Скоро. Може би още днес, още сега, още преди да се разделим. Аз говорих за светлина и топлина в пламъка. Подхвърлих ти също сравнението с фитила. Ти после дори ме попита за маслото. Говорихме за духа и душата. Ако си духът, за когото те смятам, със сигурност ще намериш малката думичка!

Сега бях по-ясен отпреди, но той явно не можеше да се освободи от веднъж уловената мисъл. Отиде до рафта отсреща, на който стояха неговите произведения, извади една книга, донесе ми я и каза:

— Ако моят дух и моята душа някъде са се намерили, както казваш, то това е станало в тези листа тук. Те са пламъци, истински пламъци! Погледни ги!

Отворих томчето. Не беше печатано, а ръкопис. Върху титулната страничка прочетох: „Моят път към Голгота“. Бях разочарован, да, дори много разочарован.

— Твоята биография? — попитах.

— Да — отговори той.

— Може би даже твоето оправдание?

— Разбира се! Все пак го дължах на себе си!

— Горко ти, Устад, ако все още си дължиш нещо!

— Колко строго звучи изявлението ти! И колко сериозно ме гледаш, ефенди! Тогава нека се изразя другояче. Дължах го на враговете си, на света, който ме отблъсна!

Аз вдигнах предупредително ръка и изрекох:

— *Когато от своите двери те е изхвърлил светът, продължи спокойно, жалбите остави!*

С тази прокуда те е вече той освободил и с вината ти цяла трябва да се нагърби!

Ако си дух, действително дух, ще разбереш тези думи и така ще видиш тяхната истинност, че тя до възкресение ще те доведе! Лазаре, казвам ти, излез!

Очите му започнаха да се уголемяват. Вдигна ръце към челото, сякаш искаше да улови и задържи някаква мисъл, и каза:

— Какво пристъпва сега към мен? Кой е това? Кого ми даваш? Не виждам нищо. Не чувам нищо. И все пак виждам, чувам и чувствам нещо прекрасно, нещо безкрайно ощастливяващо! Ясно усещам, че ставам свободен! Нещо духовно ли е то? Нещо душевно?

Аз отговорих:

— *Нагоре дай да ти отнесе сърцето.*

От Бога благословено ще го върна и ще бие само с пулса на небето

за твоята и моята благочестина!

Запомни добре тези думи, Устад! Не допускай да отлетят от съзнанието ти!

Той затвори очи, сякаш това, което ставаше в него, не биваше да бъде смутено отвън, пристъпи бавно към прозореца, без да каже нещо, и се облегна навън.

Аз все още държах в ръка книгата „Моят път към Голгота“ и започнах да я прелиствам, но без същински да се зачитам. Отделни

подчертани изречения привличаха вниманието ми. При тях се задържах. Да, това бяха „пламъци“. От тях бликаше и искреше пърлещ гняв. На предпоследната страница книгата завършваше със стихотворение. То гласеше:

Дойдох при теб смирено в деня на „осанна“ и видях те как сред триумф през Салем яздеше, но видях отнапред и онази сетнина, която в свитата зад тебе вече крачеше.

Към Стената на плача тогава се насочих и горещо чело на камъка опрях в хлада.

В ликуването общо моята печал примесих, защото с теб заедно беше дошъл и Юда.

При теб дойдох в деня на „или лама“^[3] и видях те да клюмваш в смътна болка глава, но като „савахтани“ изрече твойта уста добих за възкресението близко представа.

Нали се нявга на оназ' планина изкачи, дето я славят Преображение хората, и двете — гроба и смъртта, ги ти победи със своя сила, свободен дух от земята.

Сега идвам в деня на възкресението и ти казвам, камъните вече изчезнаха.

Учениците в гроба погледнаха в раното още и трупа ти там те не намериха.

Трябва ли духът в гробницата тук да остане, където тялото възкръснало е отдавна?

Стани, стани! Има още много за писане, но оттук насетне само с... ръката духовна!

Прочетох го още веднъж и после за трети път. Каква поезия! Нямам предвид художествената стойност. Тя никак, ама никак не ме интересуваше. Не формата, а духът стоеше пред мен. Ясно го виждах — с всичко, което можех да похваля, и с всичко, което можех да укоря. Мъжът, писал тези редове, несъмнено беше присъствал и телом в Йерусалим. Видях го да минава през Яфската порта и да се спуска по стъпаловидния път надолу към Светилището. Но той не искаше там да отиде, а зави наляво към тесните базари, стигащи до Дамаската порта.

Там се насочи надясно, към Пътя на страданията, нагоре към Голгота, мястото, станало предмет на фантазии, защото отдавна вече не се знае истинското. В дъното се намира Стената на плача. Там някога са се чували викове на истински копнеж по избавлението. Но сега само просяци си кърват пръстите по камъка, за да получат някой мизерен бакшиш. Така става навсякъде, не само в свещения Йерусалим. Човешката душа ходи да проси, когато изгуби духа, нейния водач тук, за да го поведе после нагоре! Но той, този дух, се промъква през сух^[4] на простолудието, покрай амбулантни калайджии, бакали и сарафи с ястребови носове, в търсене на душата, която е изгубил, защото сърцето му е било привързано към суетни неща! И когато не я намира, излиза пред древните стени на Салем, спуска се тук и там в пустите долини, където градът изхвърля умрелите си животни, изкачва се сетне по Елеонския хълм, където се колят овните край пътя за Йерихон. А когато стига горе и вижда от най-високото място на някогашния Йебус своята Мория, в него нещо дълбоко възнегодува. Тръсва строго празни ръце над Салем и изплаква с тон на болезнено разочарование: „Дойдох при теб... какво намерих?!“

Сега стоеше там до прозореца, обърнат с гръб към мен. Не ми обръщаше внимание, беше се вгълбил единствено в себе си. Последната страница на неговия „път на страданията“ беше още празна. На масата имаше мастило и перо. Кой говореше в мен? Той ли ми заповяда да напиша това, което чувах? Сторих го! Вмъкнах се в неговия начин на писане. Същата стихотворна стъпка и същия брой стихове. Три строфи започваха точно както неговите „Дойдох...“, „Дойдох...“ и после „Сега идвам...“ Той не видя, че пишех. Свърших, затворих книгата и се магнах от масата. Тогава се обърна, дръпна се от прозореца и се упъти към мястото, където бях писал. Спря там и заговори бавно, с дълбок тон:

— Къде го прочетох? А може би не съм го чел. Някой разказал ли ми го е? Насън ли съм го видял? Не зная, но то е в мен. Искam сега да ти го кажа.

Вдигна поглед към мен. По лицето му пробяга сякаш светлина и той възкликна:

— Имаше твоите очи! Съвсем същите очи, които сега лежат в сянка и все пак изглеждат толкова светли! Странно!

Замисли се за кратко. После продължи:

— Беше ден, в който Небето стоеше отворено. И заговори Господ: „Тръгнете да избавяте!“ Те се подчиниха на заповедта, всички, всички, хиляди. Сред тях и предопределената за мен. Беше Джаннех, Божият слънчев лъч!

Каква дума! Джаннех! Неговият дух започваше да мисли ясно, определено, чисто. Чувах и виждах, че е намерил правилния път. Продължи:

— Потърси ме. Колко трудно можех да бъда намерен! Лежах в най-затънтения, най-мрачния земен кът, при моите бледи предци, изцяло покрит от дрипавото наметало на лишенията. Гладувах. Беше толкова спарено, толкова тъмно под моята жалка завивка. Но ето че една малка, малка ръчичка се мушна и леко я повдигна. Слънчев лъч пропълзя към мен и там, където вътрешно свършват нервите на слуха, прозвучаха тихите, ласкави думи: „Сега си мой! Аз съм поздрав от небесното Божие царство и трябва да остана завинаги при теб като душа. Но ме дръж здраво! И излез от този ъгъл при нас навън в светлината! Ако не искаш да ме изгубиш, отправяй своя дух нагоре, не надолу! Аз се нуждаю от Божието дихание, а болния лъх на дълбината трябва да избягвам!“ Тогава аз отметнах дрипите и отидох в светлината на деня, в топлината. Едва сега видях с какво обилие дарява човека Господното благоволение и посегнах с твърда ръка към него, мислещ за дедите, на които то бе нужно. Тогава те, разсипниците на живота, се стекоха, те, които толкова малко ги е еня за бледната сиромашия, че дори за дрипите ѝ зловидят. Тлъстите, накичени със злато пестници сграбчиха мършавата ръка, за да ѝ изтръгнат онова, което си бе извоювала с тежък труд. Стигна се до битка! В нейните къси паузи виждах две бистри, ласкави очи, но които ставаха все по-тъжни и по-тъжни, а онзи душевен глас ми нашепна: „Обръщам внимание на твоя дух! Онези дрипи бяха криле, той не можеше да ги види!“ Ала този дух се възправи гневно пред мен и предяви своите „свещени права“. Аз се подчиних и в дните на битката, които не искаха да свършат, душевната молба отзвучаваше все повече и повече в далнината, докато накрая престанах да я чувам. Също онези очи не видях никога вече. Техният тъжен поглед беше угаснал за мен!

Тук той спря. Лицето му бе приело израз на тиха меланхолия, който сигурно често го бе спохождал в тихи часове. Но то се разведри отново, когато продължи:

— Ето, че дойде ти! В безсъзнание... болен... слаб... оздравяващ! Видях през всички тези стадии. Твоите очи ги преминаваха заедно с теб. Колкото повече се възстановяваше, толкова по-познат ми ставаше твоят поглед. Мислих, мислих... и накрая намерих отговора: „Джаннех, моят слънчев лъч!“ Може ли някой човек да има очи на душа? Не питам! Защото вече питах, преди малко, когато поисках да знам кого или какво ми даде ти! Като стоях там до прозореца, в мен ставаше по-светло и по-светло. Още не съвсем светло, но продължава, продължава, продължава! Ефенди, аз и днес лежа в мрачния, затънт земен кът. Толкова е студено, толкова е спарено под моето наметало. Отново чувствам близостта на моите деди. Ще дойде ли някой както тогава да повдигне духовните дрипи и да ми върне моята Божия светлина, моята Джаннех, която изгубих в битката на живота, понеже престанах да ѝ обръщам внимание?

— Да — отговорих. — Ще дойде. Той е вече тук!

— Кой? — попита.

— Аз! Аз съм този! Наистина ли желаш да повдигна твоето наметало?

— Да! — кимна той, при което очите му просветнаха.

— И ти ще го отметнеш както някога и ще отидеш в светлината на деня?

— Несъмнено, несъмнено!... С какво удоволствие!

Тогава аз го отместих от масата, посегнах към ръкописа и казах:

— То лежи тук! Това е то! Твоят „път към Голгота“, твоята биография, твоето оправдание — ето кои са твоите вехти дрипи, които трябва да отидат в огъня също както онези сандъци там с макулатурите! Аз те моля да ми подариш и тях!

— Ръкописа, целия, целия ръкопис? — попита учудено.

— Да, целия!

— Но ти не го познаваш! Та ти още не си го чел! Прочети поне стихотворението отзад!

— Устад, Устад! Ти мислиш, че с това стихотворение можеш да спасиш ръкописа! Да, вярно е, твоите деди седят при теб, духовната нищета, изтощената мисловна способност, безсилието се спотайват под дрипите, с които хората се обгръщат с гореща любов, защото продължават, продължават и продължават да ги смятат за безмерно ценни, макар да не искат да го признаят! Мислиш, стихотворението ми

е познато. Аз го познавам по-добре от теб. Слушай! Трябва да видиш дрипите да летят!

Отворих предпоследната страница и зачетох. Вярно, в никой случай не с тона, с който той вероятно щеше да го стори. Моят беше иронично-лицемерен, умолително-патетичен, при последните четири реда дори саркастичен. Като свърших, аз го погледнах.

— Ефенди, ти ме унищожаваш! — извика той.

— Не! Не теб, а твоите предци! Мислиш, че можеш да се гордееш с такива духовни предсепки? Аз зная какво правя, но не зная милосърдие за онези пълзиви духове, които изтръгват от римските наемници парцалите от наметалото на Спасителя и се увиват в тях, понеже не притежават нито силата, нито куража да сторят онова, което той иска от тях: „Всеки да поеме своя кръст и да ме следва!“ Ти си носил тези парцали през твоето „осанна време“, това е било смешно! Носил си ги в твоя „Или лама ден“, това е било самонадеяно! А сега искаш да ги носиш дори в твоя „ден на възкресението“! И как би станала тая работа?! Това мнимо възкресение ще се превърне в едно трупосквернение! В ръкописа видях отбелязани места. Ти говориш там за Небесното царство, за блаженството! Нима знаеш дали точно твоето небесно царство ще се хареса и на всеки друг? Неизвестно ли ти е било кои са блажените от проповедта на Христос в планината? А ти искаш да направиш блажени глупците, които вършат тъкмо обратното на онова, което изисква Учителя! Колко извисено велик е бил онзи дух около когото и след две хиляди години все още се събират всички възвисени, благородни духове, за да поглеждат нагоре към него. Къде се крие твойт? При нозете на Христа ли? Аз го търся там, но не го намирам. Може би се таи в сянката на Спасителя? Предупреждавам те! Той трябва да излезе на светлината! А сега чуй последното! Колко възвисен, колко възвисен си представяш ти този свой дух! Той, който пред голи привидения е ударил на бяг, изпълнен със страх, той щял сега да възкръсне, да напусне своето убежище, да дръзне да излезе от своята „Гробница“, и то за страх и ужас на онези, пред които така безумно е избягал? Ти говориш за своята „духовна ръка“. Трябва да научиш какво можеш да очакваш от тази ръка! Ето, гледай!

Отгърнах последния лист на книгата и му я подадох. Той видя новите редове.

— Някакво стихотворение! — каза.
— Моят отговор на твоето — обясних аз.
— Кога го написа?
— Докато стоеше при прозореца. Нека го чуя, високо!
Той зачете:

*— Дойдох при теб смирено в моя слънчев светлик,
ала ти не поиска мен и него да имаш.*

*Нали се мислеше, че дух си много велик, бе свикнал
дарите на тоз' дух да възхваляваш.*

*За вечността онова написано считаше, което за
човешки очи пише човешка ръка, а пък самият един
ръкопис оставаше, който неотпечатан си остава в
сандъка!*

*Дойдох при теб с моята слънчева светлина, ала ти
вярваше собствена да излъчваш. Тя мъждееше май, но не
беше сияйна, и ти скъпо трябваше за лампа доплащаш. В
миг целия свят да озариш ти искаше за твоята и на
глупците ти блажеността, но фитилът се лека-полека
смъкваше, и самият си вече обгърнат в тъмнота!*

*Сега идвам с целия онзи слънчев блясък, в който се
духовете молят на Господа. Възнамерявам наистина за
най-последно към теб да пристъпя в обилие от яснота. Не
схванеш ли и сега чудото велико, а то е толкоз просто, на
лампата мизерна като фитила се смъкни и това е всичко
— на духа ти липсва и следа от светлина!*

Беше започнал четенето с онзи висок тон, какъвто смяташе, че се изисква от стихотворния размер. Но само след първите редове той започна да се снижава. Изреченията се следваха по-бавно, защото мисълта се възпротивяваше да върви с тях толкова бързо. Настъпваха дори кратки паузи. Лицето на Устад ставаше все по-сериозно и по-сериозно. Когато стигна до края, препречете още веднъж тихо стихотворението.

Сега бях крайно напрегнат за онова, което щеше да направи. Той не каза нищо, нито дума. Обърна се бавно и отиде отново до

прозореца. Аз стоях безмълвно, изпълнен с очакване. Безмълвна бе и моята вътрешност. Никаква мисъл не се явяваше, никакво чувство не се пораждаше. Сърцето ми тупкаше. Чувах го. Някой, който мълком се молеше, ли имаше в мен?

Устад напусна прозореца. Възможно ли е едно лице за толкова кратко време толкова много да се промени? Неговото беше като озарено от духовно сияние. Очите му грееха. Спря пред мен и откъсна бавно и грижливо от ръкописа последния лист, за да не го повреди. После захвърли томчето към старите вестници и извика с радостен тон:

— Тук имаш, ефенди, всичко, всичко! „Пътят към страданията“, „Биографията“ и преди всичко „Оправданието“, което не дължа на ни един-едничък човек тук на земята! Изгори го, когато можеш, заедно с вестниците-макулатури! Сега най-сетне, най-сетне те разбрах: *„Ако човечеството ме от дверите изхвърли, за да мен, човека, на кръста прикове, то ще мен от моята вина освободи, но от своята така няма да се отърве!“*

Сега изпъна високо фигура. Челото му внезапно се помрачи от свещена, неумолима сериозност. От очите му запламтяха гневни лъчи, а гласът му звучеше от най-голямата си дълбочина, когато продължи:

— Трябваше ли да тръгна по „моя път към Голгота“, или трябваше да приканя враговете да се грижат за гредата в своето око, а не за същицата в моето? От кой монарх или бог бяха натоварени да проведат съд над мен? Да не би да стояха като извисени духове на неизмерима дал над мен? Не! Защото тогава изобщо нямаше да ме зачетат! Те бяха фитил, точно както аз, повече нищо! Да, те нямаха дори собствено масло, а живееха от моето! И тъкмо това е, което ги отличава! Ако не се намери някой, от чиито грешки могат да живеят, в техните фенери ще настъпи тъмна нощ. Но намерят ли веднъж такъв, те не го изпускат с години, докато не го погълнат напълно, както някога в съня на фараона седемте мършави крави изядоха седемте тлъсти! А когато сетне духът стане дефицит в страната, поне те ще са спасени от гладна смърт... за вечното благо на цялата нация! Трябваше ли да се оставя да бъда подет от техните рога? Длъжен ли бях да се оставя заради грешките си да ме прогонят греховете на други от един свят, върху който притежавам поне също толкова големи права като техните? Кой вътрешен или външен закон може да ме осъди да бъда

единственият сред милиони, който драговошно поема грешките си, докато останалите, затънали до шия в своите, със злорада наслаждават към мен? А като ме сочат сега за умрял и погребан, не е ли един почти непонятен позор да хленча тук в моя „гроб“, вместо мощно да се раздвижа и да разпилява камъните?

Той премина няколко пъти през стаята, после спря пред мен и продължи:

— Казват, че гробовете много често са месторождения на блуждаещи огънове. Значи дори няма и фитил, а само газ от разложението! Върху моя също блуждаят такива. Ефенди, аз ставам, аз трябва да изляза! Ти ме попита дали наистина съм решил да тръгна отново в светлината на деня. Аз ти дадох думата си и ще я сдържа. Там лежи парцаливото наметало, което ми отмахна, моето оправдание, което не дължах на никого. Още преди да го хвърлиш в огъня, аз отново имам в ръцете си моя дял от живота. Чувствам, че старата сила е отново налице. Само съм пропуснал време и трябва да започна оттам, където съм престанал.

— Само време! — отговорих аз. — Устад, Устад, ти не можеш да изгубиш нищо по-скъпоценно от времето! То никога не се връща!

— Бъди уверен, че ще наваксам пропуснатото!

— Но за тази цел отново ще се нуждаеш от време, което пак ще трябва да наваксваш! И откъде се каниш да започнеш? От мястото на своята работа, където си я прекъснал, или от мястото, където по-рано си живял?

— И от двете. Трябва да го направя, трябва! Помисли за стихотворението, с което отговори на моето. Всичко друго аз захвърлих, но листа с твоето стихотворение скътах. Ще го нося върху сърцето си. Колко си прав с упрека „блаженост за глупците“! Наистина ли Бог е само любов, нищо друго, освен любов? Не е ли той и справедлив? Докато вярвах, че мога само да бъда обичан, в небето, за което учех, нямаше наистина нищо друго освен любов. Но когато се превих под плесника на омразата и към мен запълзя отровната завист, тогава осъзнах, че трябва да съм се заблуждавал. Нима е толкова бедно Небето, че за любовта и омразата да има една и съща монета? И само Бог ли единствено да има право да наказва злото, не също човекът, не аз? Ако хиляди ме тъпчат с нозе, твърдейки, че те само вървят по пътя към блаженството, трябва ли да признавам тяхната заблуда като истина

и да се оставя напълно да ме смажат? Тези въпроси често се пораждаха у мен, без да посмея да им отговоря. „Любете враговете си!“, звучеше дълбоко в мен. Но ето че ти дойде преди малко с твоето „блаженство за глупците“ и очите ми сякаш се отвориха. Да, повеля на Христа е „Любете враговете си!“ и аз ще я следвам, докато съм жив, но сега знам, че съм схващал истинската любов към врага също така малко както любовта изобщо. Ако врагът си постави за цел да ме унищожи, тогава и аз трябва да постъпя строго с него, но само за да го спася! Това е истинската любов към врага, а не болната сантименталност! Отворена ръка за всяка отворена ръка, но юмрук за всеки, който свие своя срещу мен! За да пощадя враговете, аз напуснах страната и се превърнах за тях в мъртвец. Какво постигнах за себе си, и какво за тях? Нищо! Ето защо реших да се върна и да наваксам пропуска. Ще пристъпя към тях същият, какъвто бях, но същевременно и съвършено друг. Ще им...

— ... покажа пестник! — прекъснах го аз. — Нали, Устад?

— Да — кимна твой.

— А твоите джамикуни...? Какво ще стане с тях?

Погледнах го сериозно, въпросително в очите. Той ги сведе към земята. Възникна пауза, но много къса. Той вдигна отново поглед, подаде ми ръка и отговори, весело усмихнат:

— Каква младежка припряност на тези стари години! Прости ми от името на тези мои верни приятели! Как бих могъл да ги напусна, след като те никога, никога няма да ме изоставят! Виждаш колко лесно може гневът да поведе по погрешни пътища, та дори и мен, дето толкова обичам разсъдливостта!

— Това не беше ти, а старата сянка. Тя все иска да се прави на голяма, но в действителност не е! Ти искаше да се върнеш в онази вече чужда за теб страна и също на онова място, където си престанал да пишеш. От едното се отказа. А другото?

— Вече чужда, казваш, и това е вярно! Страната... май и работата!

— Да, така е! Перото е почивало, но не твоят дух, а истинският дух не знае връщане назад. Искам да ти покажа какво трябва да впишеш. Ела с мен вън и чуй какво ще ти кажа!

Хванах го под ръка и го изведох през средната стая на плоския покрив. Описвайки с ръка дъга над перилото, продължих:

— Тук лежи твоето царство, царството на „невръстните“, към които си бил тласнат от „зрелите“. Но техните очи са виждали по-добре и по-остро от тези, които са се считали за мъдри. При последните лежи твоето минало, с което си скъсал. Остави ги да правят с него каквото си щат! Та нали не са нищо повече от тъмни, чезнещи сенки на едно време, което лежи зад всеки от нас, отправил взор към слънцето. А това слънце идва. Погледни на изток! Руините все още тънат в дълбок мрак, ала над езерото вече се кълби мъгла. Тя ни казва, че сега започва да се издига онова, което не иска да остане в ниското. Следователно копнежът на земята е налице. Само липсва горе още светлата сила, която да спусне любещи лъчи, за да утоли този копнеж. Един лек повей вече осведомява за утрото. Мислиш ли, че то ще ни измами, че няма да дойде?

— Определено ще дойде, с Божия сигурност! — отговори той.

— Тогава кажи тази сигурност само във времето ли съществува, което ден след ден носи същите часове? Няма ли и други утрини, които идват също така сигурно след другите нощи? И други мъгли, които точно сега се кълбят, както тези тук при езерото на джамикуните? Ти си донесъл в тази страна стремеж към висини. Та нали го видях колко силно се проявява. Тук е било нощ, но аз усетих полъха, който винаги със сигурност оповестява новия ден. Мислиш ли, че има самонадеяни люде, които ще противопоставят своята нощ на светлината, за да бъде унищожен денят? И дори някое безумие действително да можеше да добие такава мощ, че да изгаси със своя дъх слънцето, със своето дихание всички звезди и да притури към така възникналия мрак ужасната тъма на своя мозък, то това ще е и ще си остане именно само едно безумие! Хиляди такива тъмни безумци да подгонят един-единствен светъл, ясен човешки дух, то ще се случи онова, което е неизбежно. Не тези заблудени ще го затъмнят, не, а той ще осветли тяхната заблуда и всичко, що лежи зад тях. Закрачи ли към тяхната мъгла, ще я превърне в ден, пред който сенките се губят. Това е другата Божия светлина, която неумолимо приближава, посяга към всяка маска, всяка завеса повдига и извежда на слънчева светлина всичко онова, което се е спотаявало от страх пред тази светлина.

— Колко правилно! — кимна той. — Та нали знаем, че ще дойдат онези сенки, които днес осведомиха тук за съществуването си. Касае се за голяма, решителна битка между светлината и мрака. Кой

ще излезе победител, природният закон го казва. Подозирам, че те няма да дойдат само открито. Сестрата на мрака е потайността. И ако са на мнение, че ще ни надвият, то съвсем определено възнамеряват също незабавно да се възползват от победата. Ето защо се опасявам, че няма да дойдат само до езерото, а ще заемат и отвъд страната ни. Следователно аз трябва да се погрижа да сме подготвени и за това. Виждаш, че вече не мисля за по-раншния си свят, към който исках час по-скоро да се върна. Оставам при моите джамикунни, за да довърша онова, което някога съм започнал. Единствено за тях построих Алабастровия шатър и съм длъжен да ги въздигам, додето се озоват горе. А каквото съм сътворил за моята „духовна ръка“, ще си остане завинаги поезия. В крайна сметка не съм бил покойник и не съм надзъртал през онази граница, която никой не може да прекрачи, докато е жив.

— В такъв случай ти явно все още не си схванал! — рекох аз.

— Какво? — попита.

— Мястото от последната ми строфа: *„Не схванеш ли и сега чудото велико, а то е толкоз просто...!“* Ти се считах за поет, защото стихоплетстваш. И все пак не знаеш какво е стихотворение и как то възниква. И два пъти по-задълбочено и красиво да мислиш и се изразяваш в рими, написаното въпреки всичко не е поезия. Вярно, истинският поет също мисли и пише, но онова, което пише е действителност, живот, никога само измислица. На единия липсва личното преживяване на другия. Единият може би „има“ дух, но другият „е“ дух. А този дух не познава онази граница, за която ти спомена. За него дверите на другите светове са отворени. Там той си влиза и излиза. Когато се върне, за да сподели видяното, може да го стори само с езика, който хората тук в материалния свят разбират. А преводът никак не е лесен; учи се само с труд и лишения. Аз не познавам нито един, който да е станал в това отношение майстор; всички се застояват при чирачеството. И този превод е също неблагодарен. Имам предвид неблагодарен в земен смисъл. Който иска да превежда духовен живот, той не намира при нас и една-единствена форма и нито едно понятие за онова, което ни дава. Той трябва да се задоволява със земни образи и човешки думи, които обаче са крайно недостатъчни за неговата цел. Той не може да каже ясно онова, което има да ни каже, и не може открито да ни покаже онова, което трябва да

видим. А ние, ние стоим целите обърнати на телесни сетива, но сме кажи-речи слепи и глухи за всичките му усилия. Разбира се, сериозният, който мисли логически и има усет за великото и чистото, много скоро добива представа, че се касае за нещо неописуемо, за нещо свято, и се старее да изостри своите очи и уши. И за този прилежен тогава израства собственият му дух, той лека-полека се научава да разбира другия.

— Приблизително така, както трябва да израствам аз — вметна тук Устад.

— Но който не притежава такова чисто сърце — продължих аз — и има основателни причини да мрази неопетнения дух, се нахвърля яростно върху клетата дума и нежелания образ и всячески се старее да ги унищожи. Удаде ли му се, той шумно се хвали, че е победил духа, и бива провъзгласен от себеподобните си за вожд. Не успее ли, тогава замята върху бламирането си наметалото на наглата подигравка и вместо духа сега напада и човека, за да не му остави нищо от онова, което го прави човек. И какво ликуване сега за всички онези, споделящи неговото низостно мислене! Те се нахвърлят със същата страст към ненавистния. Той бива охулван, прокуждан, обявяван извън законите, и тежко му и горко, ако се прояви в друга светлина, а не като човек, изправен на позорния стълб! Сега знаеш ли, Устад, колко неблагоприятно, да, колко рисковано е дори да пожелаеш да пишеш с „духовна ръка“? Гаврата веднага ще те обсеби. Рафинираната, безогледна лъжа ще пристъпи към теб, за да подправи и превърне в „призрак“ извисеното понятие, което се явява пред духовния ти поглед при думата „дух“. Хората ще твърдят, че ти нямаш предвид царството на духа, на великия, благороден човек, а царството на духовете, които се плодят само в суеверието. И дори да говориш не с човешки, а с ангелски език, безразсъдството няма да „може“ да те разбере и враждата няма да „иска“ да те схване, а ще ти приписва всички възможни качества и намерения, но само не и някои добри!

— Ами разумните, ефенди?

— Те не могат да ти дадат помощ, защото са безсилни срещу армията на другите. Ти можеш да разчиташ единствено на себе си. Трябва да стоиш сам, съвсем, съвсем сам, в най-дълбока душевна самота, твърд, силен, непоклатим... напълно безразличен към всяка мръсотия, с която те замерят, към всяка низост, всяко коварство, което

секне ноздри срещу теб. Дори тези, които са привързани към теб, най-често те разбират погрешно, защото им трябва мисловна вечност, докато се научат да улавят от думата и образа смисъла, духа, душата. Значи и те не стоят при теб, до страната ти. Но точно тази самота, това уединение ти предлага най-добрата, единствената закрила. Ако си достатъчно силен да ѝ се отдадеш, ти ще я обикнеш, неимоверно обикнеш. Ухото ти вече няма да чува нито похвали, нито нападки, и всичко, което се възправя срещу теб, ще рухва безсилно.

— Разбирам те и същевременно не те разбирам — призна той. — Аз също се отдадох на уединение, но после намерих своите джамикуни. Самотата, за която говориш, за мен е почти немислима.

— Тогава пиши, както искаше, с твоята духовна ръка и веднага ще я опознаеш! Опитай да предадеш на читателите си с материален език що е дух, що е душа, и толкова бързо ще усетиш последиците, че ужас ще те обхване! Покажи им веднъж един цялостен Човек-Аз, за чието същество те въпреки цялата психология още понятие си нямат. Разчлени го пред очите им в ясни форми, за които мислиш, че веднага ще бъдат разбрани... каква ще бъде последицата? Хората не виждат това, което описваш, и ето защо си мислят, че говориш само за материални неща. Това изтръгва у слепеца онази усмивка, при която на зрящия му иде направо да зареве. Хората те наричат лъжец, фукльо. Говорят за самохвалство, за противна самореклама. И все пак нийде арогантността не може да бъде толкова чудовищна както точно при тези глупци, които пращат своите слепи желания в лика на Създателя и хората, та дори на цялата природа, като върховен закон. Какво ще сториш сетне, когато тези...

Не можах да продължа, защото под нас отекна изстрел и после още един. Веднага след това чух Кара бен Халеф, чиято постеля беше, както е известно, върху равния покрив над аркадата, да извиква:

— Какво беше това? Защо се стреля?

— Пленниците избягаха! — извика женски глас.

— Валлахи! Не ги пускайте в къщата! Аз ще ги зачеша отсреща!

Едва го бе казал и го стори. Започна да стреля от покрива към двора.

— Това беше гласът на моята бдителна Шакара! — викна Устад. — Побързай долу при нея, ефенди! Аз ще дам на моите джамикуни

сигнал с камбаните и после ще дойда. Вземи си оръжията, но не са заредени!

За да остане лампата да свети, запалих една лоена свещ и се спуснах бързо в „килера за вехтории“. Щом някой не спазва мира, то и миролюбивият не бива да се отказва от отбрана. Това сега бе доказано на нас двамата. Грабнах карабината с шепя патрони и се понесох тичешком по долното стълбище. Шакара стоеше пред вратата, водеща към аркадата. Беше тикнала желязното резе и имаше пищов в ръката. На пода стоеше запалена лампа, а до нея се подмятаха дрехите на кръвния отмъстител. От двора ревяха заплашително един през друг множество гласове. Изстрелите на Кара трещяха. Той бранеше отгоре стъпалата към аркадата. Захвърлих свещта, понеже ми пречеше, заех се с мълниеносна бързина да зареждам пушката и по време на това занимание се осведомих от кюрдката:

— Как стана, че си въоръжена и си открила бягството на пленниците?

— Питай по-късно! — отговори тя. — Слушай! Камбаните бият! Сега ще се събудят всички наши воители. Тогава опасността за Високата къща ще е отминала. Враговете сега не могат да сторят нищо повече, освен незабавно да побегнат. Запознай ги с гласа на твоята пушка!

Тя избута резето и отвори вратата. Точно когато излязох в тъмната аркада, от горе дойде Ханнех.

— Моят Халеф, моят Халеф! — извика. — Ако чуе изстрелите, ще се събуди и дълбоко ще се развълнува.

Побърза към него. За свое успокоение аз установих, че външен човек тук не беше проникнал. Почти всички вече се бяха изнизали през портата. Пратих подире им няколко заряда, но само с намерението да ги сплаша, а не да улуча някого.

— Разделете се бързо, бързо! — чух да реве кръвният отмъстител. — Само не допускате отново да ви заловят! Само да се измъкнем веднъж от селото! Та нали пак ще дойдем. Но тогава отмъщение, отмъщение!

Камбаните продължаваха да бият с отделни, предупредителни удари. В зеленчуковата градина и сега отекваха изстрели. Тифл, както узнах по-късно, беше застанал там зад храстите. Появиха се останалите мъжки обитатели на къщата, а долу в селото пушките

шумно заговориха. Но къде беше Педехр? И къде бяха стражите, стоели при портите на затвора? Не ги виждах.

В този момент камбаните престанаха да бият и Устад слезе при нас. Срещна се с търговеца от Исфахан и внука му, които сега също се появиха. Аз помолих да запалят факли и преди всичко да заключат отново портата. Когато това стана, наредих да свикат хората. Беше сторено с припряност, сякаш тепърва предстоеше да се предварди това, което вече беше станало. Възбудата беше обхванала всички, дори и Устад. Но аз бях свикнал при всяко положение да запазвам вътрешно спокойствие и можех най-много да се учудвам, че Педехр все още никакъв не се мяркаше. Когато попитах за него, Шакара беше тази, която отговори.

— Видях го да отива към пленниците, но не и да се връща — каза тя.

— Ти къде беше, когато го забеляза? — попитах.

— Тук, в аркадата. Искаше ми се Ханнех и Кара да поспят и затова помолих да бдя при хаджи Халеф. Те удовлетвориох желанието ми.

— Винаги добрата и жертвоготовната! — прекъснах я аз. — Какво всъщност се е канел да прави Педехр ей така посред нощ при тези чужденци?

— Не зная. Той изобщо не говори с мен, може би защото не ме е виждал. Понеже не се върна, аз се угрижих за него и излязох на стълбите. Тогава видях портата на затвора отворена и войниците тихо да излизат. Така се изплаших, че дума не можех да отроня, а помощ бе нужна. Ето защо побързах към вътрешността на къщата и взех пистолета на Педехр, който е винаги зареден. Изстрелях и двете цеви, а после зарезих вратата, та никой враг да не успее да дойде горе при вас. Какво се случи сетне, знаеш, ефенди.

Как ли стана, че ръката ми се протегна да стигне нейната? След това заговорих:

— Ако духът на къщата сънува безполезни неща или пък в пълно будувание прояви непредпазливост, то тогава наистина душата трябва да си държи очите отворени. А тази душа беше ти за нас, о, Шакара! Предполагам, че Педехр е тикнат в сводестото помещение и е затворник на мястото на тези, които имаше задача да държи здраво. Да идем да видим!

— Дали е мъртъв? — попита крайно угрижено Тифл. — Ония може да са го убили!

— О, не! Който иска да се върне за състезанието като тоя Мултасим, би извършил тайно, но не и явно убийство. Педехр сигурно е попаднал в ръцете му като някакъв Да'ва 'л Ихана^[5] и не е намерил правилното сравнение между себе си и него. При това положение не ни остава нищо друго, освен сега да запазим спокойствие, а по-късно да процедираме по-различно от него. Хайде елате!

Минахме през двора с две факли. Поради изстрелите, вдигнали тревога, бегълците не бяха намерили време да затворят вратата. Тя беше само притворена. Във вътрешността цареше дълбок мрак, но от нашите факли стана светло. Видяхме на земята да лежат Педехр и пазачите — вързани и със запушени уста. Всички, влезли с мен, подеха викове на смайване, удивление, та дори на ужас. Устад плесна ръце и явно се наклони да се впусне в резки въпроси, ала аз бързо го пресякох с движение на ръката и казах:

— Никой да не говори! Тук се касае за нещо съвсем различно от това, което си мислите! Педехр е сторил онова, което не е можел да допусне. Така че нека не намаляваме славата му! Развържете другите, те могат да си вървят!

Докато другите правеха това, аз се наведох да освободя шейха от същите въжета, които бяха предназначени за неговите и наши врагове. Махнах му и парцала от устата. Той се изправи полека. Погледна ни и се усмихна. Странно! Поиска да заговори, но не излезе нищо. Тогава аз казах:

— Не си давай труда, о, Педехр! Който е позволил на противниците да му отнемат гласа, няма защо да се напруга и пред приятелите!

После се обърнах и излязох. Другите ме последваха. Когато се озовахме отново в двора, при голямата порта бе поискан достъп. Бяха джамикуни. Бяха заловили неколцина от избягалите войници и ги водеха обратно, но офицер, да не говорим за кръвния отмъстител, сред тях нямаше. Ето защо разпоредих просто да изведат тези съвсем обикновени хора от двора и да ги пуснат да си вървят, но толкова повече да внимават за конете и другите животни, защото не бе изключено неприятелите да са им хвърлили око. С настъпване на утрото околността трябваше да бъде претърсена и всеки намерен

беглец да бъде вразумен с камшик, че повече няма какво да търси тук при джамикуните. След това те се отдалечиха и портата беше отново зарезана. Сега Устад ме попита какво най-напред и преди всичко трябва още да се свърши.

— Най-напред и преди всичко? — отговорих усмихнато. — Преди всичко ще спим.

— Аз също?

— Да! Външен човек няма да ни обезпокои вече.

— Възможно, но ние имаме още толкова много неща да обсъждаме и решаваме!

— Драги приятелю, ние вече обсъждахме твърде много, далеч повече, отколкото беше необходимо. И да решаваме? За тая цел ще имаме време, когато сме се наспали, преди да отпътуваш. Нека ти кажа открито. Думата има стойност само когато се въплъти в дело. Така че нека оттук насетне да говорим повече с дела отколкото с думи! Понятно е, че вечерта и част от нощта бяха толкова богати на слова. Изминалият ден ни даде материал, а и нощта бе налице, мъгли се кълбеха. Ела още веднъж с мен горе! Нека видим дали са още там, дали ги има.

Качихме се в моето жилище, където лампата още гореше. Угасих я. Долу в аркадата й под дърветата в двора бе още съвсем тъмно. Но отворената тук врата водеше на открито и там сенки нямаше.

Когато излязохме, планинските купени на изток вече бяха потопени в опаловосинкави зари. Високо над нас прозираха дупчиците на нощния воал, бавно гаснейки от приближаващия дневен светлик. В ниското и сега езерото лежеше като в сън, ала този сън беше ясен, изчистен от мътни сенки. А мъглите, които гледахме само преди малко? Бяха изчезнали! Къде? Кой може да каже!

— Е? — попитах, посочвайки надолу към водата.

— Махнали са се! — отговори Устад.

— А тук?

Показах навътре към библиотеката. Той си пое дълбоко дъх и рече:

— Да, това също бяха мъгли, омари, но и нещо съвсем друго! Как ли да го назова?

— Ти вече го нарече и нацели правилното име, като заяви, че по твоя гроб блуждаят огньове. Изпаренията дават трепкащото сияние,

вземайки своето последно причастие. Сега разбираш ли какво имах предвид, като изрекох толкова много думи? Трепкат призрачни светлини. Къде? Над старите блата! Това не вреди, въздухът ще се изчисти. После рояците жилещи инсекти ще се изпокрият по земята и приветливи мисли ще дойдат подобно пъстроцветни дневни пеперуди, за да сменят грозното и ожесточеното. Ти говореше за своя гроб, за своята гробница, намираща се в тези помещения. Мислиш ли, че е било правилно?

Той се загледа замислено към земята и след известно време отговори:

— Знаеш, че не е лесно на човек да се раздели със стари имена и образи, към които е навикнал.

— Така е. Но какво е било тогава Алабастровия шатър? Да не би мавзолей над обичната гробница?

Той се сепна, погледна ме като в радостен уплах и извика:

— Ефенди, ефенди! Що за дума ми каза! Онова, което не постигна с речи през вчерашния ден и цялата нощ, ми каза и доказва с една-единствена дума! Който построи шатъра си толкова нависоко, той бива считан може би от глупостта за умрял. Но за тази глупост всеки умен е мъртъв. И понеже тя ме смята за мъртъв, то аз съм жив! Ефенди, ти имаш право. Ние дълги, дълги часове трепкахме и играехме като блуждаещи огньове. Това може да е било и целебно, заради жилещите насекоми и нощните буболечки. Но сега, едва сега, когато денят започна да се заражда, ти най-сетне ми даде ясната дума и вярната светлина, в която съзнах, че само от мен зависи дали ще сторя на глупостта услугата да бъде мъртъв!

— Погледни тогава на изток! Там се образува първата пурпурна ивица и нежни лъчи я целуват отдалеч. С богати познания приближава утрото и, ако ти пожелаеш, то ще ги сподели с теб.

— Да, аз му казвам „добре дошло“ и то ще бъде моят учител — извика той. — Но ти трябва да си отдъхнеш и отспиш през целия днешен дан. Аз поисках твърде много от твоето още неукрепнало тяло. Мога ли да те събудя за кратко, преди да потегля, ефенди?

— Да, непременно! Преди туй имам да говоря с ага Сибил и после да напиша писмото до Багдад.

— Приеми сега моята благодарност и приспи до сърцето си любовта, която бди над теб и мен, свързвайки ни в една-единствена

душа!

Той ме притегли задушечно към себе си и ме целуна по челото и устата. После слезе. Едва се бе отдалечил и настъпи дълго сдържаната слабост. Врълхлетя ме толкова голяма умора, че бързо потърсих постелята и веднага легнах, както си бях. Прозорецът стоеше отворен. Отправих последен поглед навън. По небето лъчите заблестяха в златни пръски. После сякаш ме заля море от светлина. Затворих очи и заспах, но без да стане тъмно около мен. Колко странно!...

---

[1] Библия, Битие, 12:2 — б.пр. ↑

[2] Макулатура (лат. maculatura) — бездарна литература — б.пр.

↑

[3] Последните думи на Христос според евангелието на Марко са: „Или, или, лама савахтани“ — б.пр. ↑

[4] Сукх — пазар — б.а. ↑

[5] Да'ва 'л Ихана — оскърбителен процес — б.а. ↑

4. ШАКАРА

Ако някой художник би могъл да нанесе върху ленено платно всичко онова, което вчера си говорихме с Устад, може би щеше да го озаглави „Утринни зари в човешката душевност“. Предшестващото, опасно за живота заболяване, радостта от оздравяването, религиозният празник в деня на храма, появата на дружината на кръвния отмъстител, осуетеното убийство в аркадата, всичко това бе повдигнало въпреки вътрешното ми спокойствие и непоколебимост у мен мъгли, които едва позволиха да издържа до края на прекомерно дълго водения разговор. И още по-тежки се бяха раздвижили в Устад. Неговите житейски възгледи водеха корените си от обраслата с дъбрави долина Мамре, където някога ангелите навестили Авраам, а тяхната връхна точка се намираше в думите на Христа: „Любете враговете си; благославяйте тези, които ви проклинат!“ Тези повеля бе била през цялото време, през всяко житейско положение неговото ръководно начало. Но ето че другите, които също така се наричали християни, се нахвърлили с омраза върху него, за да унищожат и него, и любовта му към ближния. Той направил само няколко кратки опита да се защити, но като съзнал с какви оръжия се борят срещу него, оттеглил се в тихата, спокойна страна на мълчанието, размишлявайки върху назиданието на Христос: „Ако някой поиска да ти вземе ризата, остави му и връхната си дреха!“ Ала в душевния му мир се надигали трудните, важни въпроси. Кой има право? На чия страна стои Божията истина. Божията воля? При Христос, който говори: „Който от вас е безгрешен, той пръв да хвърли камък върху нея.“ Или при отправящите поглед нагоре християнски свещеници и миряни, които в най-тесен оперативен съюз с безбожниците се стремят да изхвърлят въодушевения изповедник на учението за любовта от „лоното на вярващите“? Та нали може само едно от двете да е вярно и правилно! Или Спасителя се е заблуждавал, като е изисквал нещо напълно невъзможно, или тези господа се отдръпват с противене пред най-християнската от неговите повели, защото им липсва самоовладяването да я изпълняват!

Ако такива въпроси са се стремели в Устад към ясен отговор и разрешение, то трябва всичко, което е било твърдо формирано в него, да се е разклатило и разтърсило. Оттук и желанието му да ме въвлече и задържи в разговор, докато види ясно къде всъщност се намира истинското християнство, при него или при другите. Къде да го търси аз знаех точно, но не биваше да му го казвам с ясни думи, защото яснотата трябваше да възникне в собствената му душевност. Това бе причината за моето дилаторично поведение, за разтягане на материята, но пък после и всеобщата ни радост, когато най-сетне, най-сетне отговорът се спусна от Алабастровия шатър.

Сега бе станало ярко и светло, дори в моя сън. Знаех, че не сънувам, и въпреки това имах усещането, все едно сънувам. Кой ли бях и къде ли се намирах? Не дишах и все пак всичко беше дихание! Не се движех, но в мен се носеха хиляди и хиляди вълни на безкрайно щастие. Очите ми бяха затворени и въпреки това виждах около мен непонятни великолепия. И внезапно се сдобих с крила. Полетях. Накъде? През вечността! Докато се уморих и потърсих място, където да отдъхна. И го намерих, намерих отново мястото на земен покой в царството на вечността. И къде се намираше то? В съня, в дълбокия, дълбокия сън. Спуснах се към него и... отворих очи.

Слънцето стоеше вече в средата на предобеда и около мен всичко бе светло и топло. Шумът на деня се донесе горе до мен. Чувствах се укрепнал и свеж, както не се бях чувствал от дълго време насам. Станах и излязох на открито на покрива. В двора долу бяха оседлани камилите на Устад. Него самия не видях. Вляво отсреща нашите коне пасяха по планинското пасище, което граничеше с комплекса на руините. Езерото проблясваше в лазурносиньо. Жителите на дуара щъкаха оживено — заради пътуването на Устад. От моята тераса ред стъпала водеха към пътя за камбаните, който се спускаше до нивото на градината. Там бликаше извор, край който господарят на Високата къща бе заградил кръгъл басейн за къпане. Една такава баня ми се стори много полезна. Слязох бавно по баира и намерих вратата към водата отворена. Как само освежаваше тя, сякаш придаваше на тялото двойна сила!

Когато свърших, се поразходих по меката трева до нашите коне. Каква радост, когато ме разпознаха! А като си тръгнах после, поискаха непременно да ме придружат и трябваше много настойчиво да им

втълпя, че сега не го желая. Вървейки през градината към двора, минах край кухнята. Вратата беше отворена. „Весталката“ ме видя, излезе, плесна удивено ръце, че направо излющя, и извика:

— Машаллах, ти вече не спиш, ефенди! Цялата къща трябваше да се движи безшумно, та да не те събуди. Как само те обича нашият Устад!

— Къде се намира той сега? — осведомих се аз.

— В стаята си.

— А ага Сибил?

— Седи с внука си в аркадата. Аз половината нощ пекох хлябове и месо, за да приготвя провизии за пътуването за Исфахан. Но въпреки това намерих време и за теб. Знаеш ли, ефенди, какво помолих Устад да ми донесе от големия град?

— Е?

— Една казавайка^[1]!

При тези думи лицето ѝ засия в явно, но по моему болнаво блаженство.

— Казавайка? — попитах. — Откъде ти е известна? Такива неща тук изобщо не се носят!

— Видях я, когато още готвех с татко при шах-ин-шаха. Руските мадами ги имаха. И аз трябва да имам една такава! В червено и синьо, жълто и зелено. Така красиво ще изглежда на факелна светлина.

— Факелна светлина? Хм-м! Мислех, че винаги ходиш в бяло?

Тя слезе напълно по стълбите, приближи до мен, сложи тлъстата си ръчица върху ръката ми и каза с благоговейна доверчивост:

— Да, винаги бяло! Ама сегиз-тогиз и шарено, много шарено! То ми отива по-добре, много, много по-добре! Ашикът^[2] също ми го казва!

— Ти имаш възлюбен, Пекала?

Тя се изчерви до цвета на персийски мак, възприе тайнствен тон и ми нашепна:

— Доверявам го само на теб, ефенди, единствено и само на теб! Това е дълбока тайна. На мнозина вече ми се е искало да я кажа, ама все съм се страхувала, че ще я издадат. Но твоето сърце е изпълнено с толкова радушие и доброта, че сигурно няма да я избъбриш на други. Едно благородно женско сърце непременно трябва да си има някое благородно мъжко сърце, което напълно да го разбира. Тифл е едно

мило, послушно дете, наистина, ама да схване благородното женско сърце не умее!

Тя ме гледаше така разтопено и „благородно“, че цялата работа щеше да ми се стори много забавна, ако няхах неясното чувство, че стоя пред може би много важно откритие. С психически неустановените особи винаги трябва да се процедира с предпазливост. Ето защо отговорих по обичайния си дружелюбно-сериозен маниер:

— Кажи ми, Пекала, какво трябва да разбира у теб едно благородно мъжко сърце!

— Три неща. Първо, че може да ми се има доверие. Второ, че може да се разчита на моята мълчаливост. Трето, че не желая вечно да си остана готвачка! Стана ли ти ясно, ефенди?

— Напълно!

— Знаех си. Ти си по-разумен от хилядите други мъже, дето не разбират благородното женско сърце. Затова си знаех, че мога да споделя с теб всичко, всичко, което пред повечето хора премълчавам.

— Пред повечето значи! Това е много предпазливо от твоя страна! Сега ми кажи преди всичко от кого всъщност научи това за „благородното женско сърце“?

— От моя ашик. Аз изобщо не знаех, че също притежавам нещо толкова благородно, ала той веднага го различи и ми го каза.

— Ами той пък откъде се е научил?

— От една англичанка, която срещнал с нейния англичанин в Бушир. Всичките дни тя искала ново книжно ветрило, като казвала, че имала благородно женско сърце и не бивало да похабява тена на лицето си. Ей затова и моят ашик винаги ми носи, колчем дойде, две или три книжни ветрила.

— Откъде ги купува? Той джамики ли е?

— Какво си въобразяваш, ефенди! Още на никой джамики не е дошло на акъла да нарече сърцето ми благородно! О, не, моят ашик не е тукашен и нито е обикновен мъж, а знатен шахзаде^[3] от Исфахан.

— Щастливка! Отдавна ли го познаваш?

— Вече няколко години.

— Често ли те навестява?

— Почти винаги след като са минали четири седмици.

— Има ли си определен ден?

— Да, защото един такъв височайш шахзадех е винаги точен. Идва винаги, когато е пазар гюню^[4]. Тогава аз свалям вечер белите си неща и обличам красивите шарени, дето все той ми ги подарява. После отивам при него там край руините и се разхождам в компанията му на лунната светлина като царска дъщеря. А когато е тъмно, слизаме във вътрешността и палим факли.

— Защо се виждате там, а не тук?

— Защото той може да идва само тайно. За благородните сърца именно е неимоверно трудно да се свързват открито. Ние можем да идем заедно в Исфахан едвам когато сегашният шах се е споминал. Ето защо аз се заклех да пазя всичко в най-дълбока тайна. Но понеже тя и при теб ще бъде също така мъком съхранена, то съдържам двойно клетвата си, като ти я разпавям.

— И каква пък причина имаш тъкмо с мен да я споделиш?

— Една много голяма, важна причина. Когато нашият Устад замине, ти ще бъдеш господарят на Високата къща, нали?

— Да.

— Знаех го. Устад ни каза, че във всичко трябва веднага и драговошно да ти се подчиняваме. И понеже ще повеляваш над всичко, трябва да те помоля нещо, с което ще мога да спася живота на моя ашик. Аз значи бях принудена да ти издам тайната си. Ако не беше така, нямаше да ти се доверя, макар да чувствам, че и ти си толкова благороден като мен! Но ето че идва Педехр. Не ме издавай, ефенди! Никой не бива да знае за тая работа, ни един-единствен! Само аз и ти! Може би още днес ще ти кажа повече. А сега трябва да вървя в кухнята!

Тя направи най-дълбокия реверанс, който талията ѝ позволяваше, и изчезна после в своето царство. Педехр действително бе възнамерявал да отиде в кухнята, но веднага се бе върнал, за да не ни обезпокои. Това ми бе приятно. Бях говорил само с тази готвачка, Пекала, ала трябва да призная, че въпреки това не се намирах в настроение да разговарям с други хора за други неща.

Какви мисли ме бяха вълнували досега! Почти до този миг! И сега внезапно това духовно нищожество, десетократно, стократно нищожество тъкмо поради своята сияйно-дружелюбна фигура! Тази нула беше празна, в това отношение нямаше никакво съмнение. Но зад нея стоеше мрак, готов изцяло да я изпълни с гибел за нас! И толкова

много беше това, което така неочаквано бях узнал! Оттеглих се под дърветата на градината да размисля.

Сметнах, че сега-засега трябва да премълча тази новост пред Устад. Не биваше да усложнявам пътуването му с грижи, които много лесно можеха да помътят бистрия му поглед. Освен това тази Пекала бе навлязла сега за мен в свършено нов, трети стадий. Омаломощен от болестта, аз я бях считал за едно мило, макар и доста незначително същество. После се бе породило определено недоверие към нея, което не скрих от Устад. Но сега работата беше станала сериозна, много сериозна! Човек, който притежава характер и съдържание, може да преценява, но една Пекала — не. Въпреки цялата си доброта тя можеше да бъде по-опасна от някои злодеи. Такива хора приличат на приятните за окото пеперуди, които обаче трябва да бъдат обезвреждани заради гъсениците им.

Кой беше този ашик, чиято шпионка бе станала по толкова смехотворен начин? Много вероятно някой силл, подчинен на Ахриман мирза. Той идваше веднъж месечно при нея, и то в неделя. Понеделникът обаче беше „денят на заплатата“, сиреч ден за събрание. Той сигурно я подпитваше за всичко, което се бе случило междувременно при джамикуните, и после го предаваше по-нататък. Така силлан бяха винаги отлично осведомени. Следователно цялото жизнено дело на Устад зависеше от бърливостта на една личност, която не бе нищо повече от една будала, една откачалка! Кой знае колко бе навредила вече досега! Но дали бе сама в своето предателство, или имаше и довереници? Бях много склонен да приема, че поне Тифл, нейното „дете“, е повлиян покрай нея. Можеше ли човек изобщо да сметне за вероятно, че тайните сбирки на Сенките ще се провеждат тук, в руините, ей така, без всяка подкрепа и предателство от страна на джамикуните? На мен това ми се струваше кажи-речи немислимо. Можеше да е както си ще, аз още вчера бях взел решение да проуча тукашните тайни на силлан, а след сегашния разговор с готвачката изцяло от само себе си се разбираше, че щях да започна от нея, и то възможно най-скоро.

Тръгнах към двора. Там ага Сибил стоеше с внука си при готовите за тръгване камили. Веднага го познах по безподобно дебелиите, грамадни мустаци, каквито още не бях виждал. Аз също трябва да му бях вече описан, защото щом ме видя, тръгна към мен.

Назова своето и моето име, представи ми внука си и ме помоли да седна при тях под сянката на дърветата, за да могат с подробности да узнаят от мен онова, което от други им бе само загатнато. Самопонятно е, че аз с най-голямо удоволствие изпълних тази молба.

Още докато разказвах, от аркадата дойде Устад с и Педехр. Те се присъединиха към нас. Педехр се държеше към мен така, сякаш изобщо нищо не се бе случило, и ето защо аз показвах същата непринуденост. Но Устад, изглежда, бе говорил много сериозно с него и дори сега все още избягваше неговия поглед. Търговецът, достопочтен, честен мъж, беше безкрайно щастлив и благодарен за това, което му разказвах. Той на драго сърце щеше да ме слуша още часове наред, но се налагаше да се сбогува. Трябваше вече да потеглят, понеже намерението на Устад беше още днес да стигне до сродените калхурани, за да им предаде новината за удовлетворителното състояние на техния шейх. Но остана време да обсъдим най-важното.

Устад ми предаде жилището си с всички ключове, а аз още веднъж му обърнах специално внимание на писмото от Басра, за което трябваше да се погрижи в Исфахан да стигне до Палача. Когато направих забележка за опасността, застрашаваща го от страна на избягалите войници, той сподели, че в селото го чака дружина въоръжени джамикуни, които ще го съпровождат през всички опасности. След това бяха свикани всички обитатели на Високата къща, за да може да си вземе сбогом с тях. Точно в този момент се върна Кара бен Халеф от един тур, който беше предприел за поддържане гъвкавостта на своя кон за състезанието. Той веднага го обърна, защото смяташе за свой почетен дълг да придружи Устад до границата на неговата територия.

На мен, за съжаление, не ми бе възможно да проявя същата учтивост. Трябваше да си остана тук и най-много можех да се кача горе на моята платформа, за да следя първо с очи, а после и със сърцето този, от когото, въпреки всичкото външно разстояние, то вътрешно щях да се чувствам неразделен. Сега бях господар на неговата къща и се зарекох да бъда такъв в най-добрия смисъл на човешките възможности!

Всъщност сега бях възнамерявал и трябваше да си легна, но странно защо не усещах и следа от умора. Ето защо слязох отново, за да видя най-напред моя Халеф, за когото днес още нищо не бях чул.

Той току-що бе отворил очи и отправи поглед към мен, когато седнах при него. Една мила, блага усмивка премина по хлътналото му лице.

— Сихди, дай ми ръката си! — прошепна. — Трябва да я целуна!

Познавах го и знаех, че не бива да му откажа тази проява на любов. Той поднесе ръката ми до устните си и я задържа там възможно по-здраво. Същевременно бе затворил отново очи.

— Сихди, къде... къде си бил? — попита тихо. — От твоята ръка струи... живот... сила... и здраве! Да не си бил... в съня си там, където... където... където...

Не продължи, а заспа.

После минах през градината към пасището. Нещо сякаш ме подтикваше да добия по-голяма яснота отколкото досега към лежащите толкова наблизко руини. Подозирах, че от тях тръгва началото на нишките, които се намираха сега в моята за съжаление още толкова слаба ръка. Днес вървенето ми бе по-леко от вчера. Крепката ми натура започваше да се проявява. Оставяйки конете странично, аз се насочих към онова място на древните зидове, където растяха последните храсти. Там един от циклопските камъни беше повдигнат с някаква цел от фугите и изправен върху високия кант. Хвърляше сянка на север. Там смятах да седна, та зидарията да ми е пред очите. Но там вече седеше някой... Шакара. Стъпките ми бяха недоловими по тревата. Тя забеляза моето идване едва когато видя сянката ми да се появява до нея на камъка. Обърна глава да види кой може да е. Когато ме съгледа, поиска да стане, но аз я помолих да остане спокойно да си седи, и се настаних до нея.

Тя не показва и най-малка следа от смущение, докато едно европейско момиче, изненадано в същото занимание, сигурно щеше да скочи и да побегне. С други думи, тя беше разпуснала дългите си, тежки, черни плитки и сега решеше с гребен обилието от коси.

— Не се безпокой, Шакара! — казах. — Тук аз не съм кюрд и нито европеец.

— Европеец...? — Погледна ме въпросително. После я осени разбиране. — При вас позор ли е за жените да оправят пред очите ви своите коси?

— Позор не, наистина, но не и чест. Нашите жени показват косите си само в изкусно подредено състояние.

— Изкусно подредено? — усмихна се тя. — Значи при вас този порядък не е естество, а изкуство? Може така да е правилно, не разбирам.

Колко просто и непринудено прозвуча това изказване! Колко ведро и безгрижно ме гледаше! И как несмутимо продължи своето занимание! Отправих очи към руините, без да продължа на първо време разговора. Не се долавяше никакъв полъх. Владееше дълбока тишина и само... какво всъщност беше това? Докато Шакара редеше косата ми, се чуваше онзи високо пращящ своеобразен шум, който възниква при прескачане на електрически искри. Тя забеляза бързото движение на главата ми и попита:

— Искаш нещо да кажеш ли, ефенди?

— Всъщност не, но винаги ли така пука косата ти, когато я решиш?

— Да. Често и много по-високо.

— Откога?

— Откакто се помня.

— Познаваш ли и други хора, при които възниква същият шум?

— Само един човек, а именно Марах Дуримех. Колкото често съм сплитала дългите ѝ бели коси, винаги са се чували тези приятни звуци, а към ръцете ми сякаш прескачаха хиляди искри. Тя казва, че така трябвало да бъде, когато между тяло и душа не стои нищо чуждо. Това явление не ти ли беше известно, ефенди?

— Напротив!

— При мнозина?

— Не, само при един, при мен. Ето защо не съм можел да сравнявам и да потърся причините.

— Причината е животът, душата. Когато не е изнемощяла, тя има сила да покаже, че притежава жизнени способности.

— Как само говориш, Шакара!

— Как другояче да говоря? Чух го от Марах Дуримех, която е моя учителка, откакто съм родена. Тя много обича това пукане, дори го поддържа, грижи се за него, когато някой път намалее. Говори за него в приказките си за стари времена, когато хората не са знаели болести. Не ти ли е казвала за онзи неизвестен поет, който изгубил своята поезия и веднага разбрал за връщането ѝ по това припукване? Това бил конят на небесната фантазия, верният жребец с искрометната грива, който не

носел никого, освен своя търсещ далечната родина господар. Веднага щом този се метнел на седлото, за двамата имало само една обединена воля. Копитата отхвърляли време и пространство, черната опашка замитала миналото. Бързината на хода издигала нагоре пътеката. На твърда земя се обръщали веднага облаци, изпарения, мъгли, а препускането гърмело и тътнело през етера нагоре, нагоре към ясната звездна страна. Летяла там гривата през кометни орбити, а всеки косъм пращял от силата, която произхождала от най-високото от всички слънца и затова служи само на най-извисените дарования. И когато се отворели отново дверите, водещи надолу към земния час, кон и ездач утолявали жажда от извора, бликащ от дълбината на тамошния живот, и се връщали пак в звездния зрак. Ездачът се загръщал леко в сребристото наметало, което месецът замаял върху неговите плещи, а гъстите му къдри се стелели на вълни от главата. Вятърът развявал тъмната грива, отнасяйки сякаш черни късчета строфи върху заристия фон на наметалото. А онази вълшебна сила, произхождаща от най-високото от всички слънца, прескачала в мисловно богатство като рой ярки искри от вълнистата грива на приказния кон към къдриците на поета и с искрист пукот се понасяла из всемира.

Говореше бавно и естествено, без всяка изкуствена приповдигнатост, като че този начин на изразяване си бе обичаен за нея. Бях учуден, да, повече от учуден. По-малко от картинния начин на изразяване, който е свойствен за Ориента, но повече от дълбочината и поетичната стойност на изразените от нея мисли. Какво мислене, виждане и усещане! Какъв богат, странен свят в нейната душевност! Какви съкровища носеше в себе си тя, която седеше така непретенциозно тук, на земята! Сега започна отново да събира в плитки разпуснатата си коса. Не гледаше към мен, ала въпреки това почувства спрения ми върху нея поглед, защото каза:

— Ефенди, ти ме изучаваш. Но по-добре ме питай, ако искаш нещо да знаеш! С удоволствие ще ти го кажа.

И аз побързах да се осведомя:

— Ти нарече Марах Дуримех своя учителка. Какво те е учила и по какъв начин го е вършила?

— Като истинска муаллима^[5], която не върши нищо фалшиво или излишно. Най-напред ме научи на четмо и писмо. После полека-

лека ме запозна с всички книги, съдържащи онова, което трябваше да науча.

— Печатани книги?

— Не, изпървом още не. Тях получих едва след години, когато тя мислеше, че вече не мога да бъда обърквана от чужди или погрешни мисли. Онова, което трябваше на първо време да чета и уча, го пишеше самата тя и единствено за мен. Казваше, че така следвало да бъде, за да стана това, което трябвало да стана. От тези книги се искало да съдържат точните модели, според които да се формира духовната фигура, нито щрих по-малко, но и нито един в повече. И понеже никога двама души не притежават еднаква надареност, то формата за единия не можела да бъде форма и за другия. Ето защо освен училището на живота всяко друго било твърде тясно, за да накара малките по такъв начин да пораснат, че всеки да се развие в своята особеност... Ти ме поглеждаш учудено, ефенди? Нещо глупаво ли казах?

— Учудвам се, да, но по съвсем други причини, а не както си мислиш. Шакара, казвам ти, Марах Дуримех е истинска учителка! Има ли и други ученички освен теб?

— Кой може да каже! Тя най-често е потайна, наистина, но навсякъде, където се появи, е обичана, и всеки, при когото отиде, се учи от нея. Но мен навремето взе при себе си. Аз останах при нея и заедно деляхме всичко, което понасяше и вършеше. Може би за никого не е хвърляла толкова усилия както за мен и това, което съм, го дължа единствено на нея.

— В такъв случай тя трябва да знае, че си сега тук при Устад?

— Да. Аз дойдох по нейна заръка, за която той всъщност и досега не е научил. Трябваше на първо време да проучвам.

— Какво или кого? Мога ли да узная?

Тя ме погледна с големите си бистри очи и отговори:

— Имам чувството, че пред теб не бива да имам тайна, че трябва да ти кажа всичко, което ме вълнува. Ето защо няма да премълча, че проучвам Устад. Защо, за каква цел, това знае само Марах Дуримех. За мен е важна и местността, в която живее. Тук наблизно са погребани много неща, които искат да възкръснат. И той самият говори за своята гробница, но това не е много правилно. Погледни тези високи и дебели зидове пред нас, криещи сякаш тайни, които никое човешко око не

бива да види! Кой ги е строил? Защо по този начин? По каква причина не е придадено на строежа пълно откъсване от земята? Та така хората струпват крепости, от които искат кърваво да владеят! С каква цел тиранично седалище за Отца, който любящо се спуска при чадата си, когато го повикат с молитва? Като се питам така, няма как да не си спомня старото предание за „взидания Ходех“. Знаеш ли го, ефенди?

— Не.

— Нека ти го разкажа!

Тя се загледа към руините, кимна си като при някаква тайна мисъл и започна:

— Било по времето, когато Дявола бил споходен от мисълта да стане майстор строител. Нахвърлял хиляди планове, но ни един не му се виждал достатъчно благочестив. Тогава съзнал, че всяка професия, следователно и тази, трябва постепенно да се изучи. Ето защо решил да отиде при хората да се школува. Тъй като трябвало да започне отдолу, той се отправил най-напред към един народ, който строил само върху скала. Когато отминало времето му там, потърсил друг, който ломял огромни камъни от скалите и ги редял един върху друг в зидове. При трети народ се научил да сече тухли и да ги съединява с асфалт в постройките, които привидно имали вечна издръжливост. При четвърти се подготвил да гради върху исполински пиластри и колони, които не се срутвали и под най-тежки товари. При пети за пръв път чул да се говори за красота. Колоните получавали по-приветлива форма, а равните досега покриви се извисявали. При шести към това се добавила украсата и потребността от светлина в помещенията. Седми гледал на външния облик и за всеки строеж изисквал нови форми. Така че той наблегнал върху „стила“ и сетне върху всичко друго необходимо. А когато дошло ред за майсторския изпит, на какво се бил обучил да строи Дявола? Какво мислиш, ефенди?

— Позволи да чуя, не да гадая! — отговорих.

— На чисто благочестиви творения, които бивали издигани единствено за честта на този, към когото Дявола таял само омраза. Вярно, той също искал благочестивост, защото дори Дявола желае да изглежда благочестив, ала истинската благочестивост за него означавала гибел. Ето как неговата омраза се превърнала в гняв, в тиха ярост, защото всичките тези строежи служели на истината, не на привидността. И той решил при своя майсторски изпит да сътвори

произведение, при което всичко е илюзия, без всяка истина. Върнал се в онази скалиста страна, където някога започнал обучението, понеже там Бог бил любим небесен гост и често се спускал при своите чада. С удоволствие седял при тях на откритата алабастрова планина, сияен и величав, радващ се на своето слънце. И идвали всички те, които бил създал, големи и малки, да получат благословия от собствената му ръка. Обичали го; не зловидели на други за него; ревността към Бога и блаженството им била непозната. В този човешки мир и покой се появил другият, дето искал да направи своята пробна работа. Довел четите, които му служели, и разпространил наоколо завистта на Пъкъла. А когато Господ се явил в утринната зора, за да прекара отново тук един земен ден, всички, всички настояли да идва само при тях и нийде другаде да не ходи, защото другите хора не били достойни за това. Навел той глава и си тръгнал нажален. Не изрекъл благословия, думица не отронил. А другият се разприказвал: „Нима не знаете, че Бог не допуска да го принуждават? С какво е ценна молбата, ако не показва, че тя също има воля и желание! Докажете ли му своята сериозност, той трябва и ще направи това, което желаете. Аз искам да ви предоставя вашия истински Бог, останалият свят нека да си има други богове!“ И разпратил завистта на дружини да домъкне онова, което бил подготвил. А когато се появила следващата утринна зора, възприел божествената фигура на Всевишния и дошъл да подхване на дело привидната благочестивост. Седнал сияен и величав на планината и се усмихнал благоразположено на хората. А когато те повторили своята молба, влагайки сериозно натъртване на думите си, заговорил с тон на отческа доброта: „Аз ви изпитвах. Затова останах вчера безмълвен. Но днес ви казвам, вие издържахте изпита. Силата на благочестието е по-голяма от моята. Затова ме приемете като ваша собственост. Сега ще слушам само вас и никои други!“ И тогава полетели насам квадрите, колоните, камъните, тухлите. Скалата дала фундамента; зидовете се вкопчили здраво; започнали да израстват. Дявола седял като Бог в светилището. Дружините му се трудили неуморно час по-скоро да го вградят тук за народа. Строежът се издигал все по-високо край него — до тялото... гърдите... до шията! А той коленичел в молитвена съсредоточеност! Сега изчезнала и главата. Планината била почти затворена. Тогава от последния отвор се въззела една тъмна птица и с шумно биене на крила се изгубила в небитието.

И в същия миг архитектът се появил с доволство пред своето дело и започнал гръмко да го възхвалява... Що за строеж бил това? Никой не е в състояние да каже. Къде се намира планината? Аз не знам, но бих желала да я открия. И ако не се лъжа, ти си готов да я търсиш заедно с мен, ефенди.

— Вероятно си заслужава да се занимаем с това — отговорих аз. — Във всяка приказка, във всяко предание се крие зрънце истина, от което е възникнала поетичната творба. Сигурно и този разказ за „взидания Ходех“ съдържа правдивост, предадена в тази форма, за да бъде достъпна за всекиго. Само си мисля, че тази Божия планина със зазиданата алабастрова ниша трябва да се търси не на някакво географско място, а на чисто духовна територия.

— А аз не.

— Как? — попитах изненадано. — Ти си представяш истинска планина, по която бих могъл да се изкача ей с тези мои нозе?

По нейното красиво лице прелетя дяволита усмивка и отговорът ѝ прозвуча едва ли не снизходително:

— Ефенди, ефенди! Да не искаш да ме накараш да повярвам, че едно курманджийско момиче може да бъде по-умно от един западен учен? Какво имаш предвид, когато говориш за „истинска“? Само онова, което виждам, чувам и чувствам ли е истинско? И задължително ли е това, което ти окачестви като „духовна територия“, никога да не бъде доловено от нашите сетива? Не сме ли ние, хората, неизмеримо различно надарени? Един вижда, чува, помирисва, чувства или вкухва нещо, за което друг не притежава и един-едничък нерв на възприятие. Но в замяна на този друг са очевидни много по-дълбоки и скрити неща, които предишният смята за непонятни. Аз не съм като теб и ти не си като мен, но ако взаимно си вярваме и се допълваме, можем да се съединим в една личност и да постигнем онова, което поотделно не бихме били в състояние. Това е толкова лесно за разбиране. Ама я се огледай и кажи дали хората го вземат под внимание! Пустата гордост, ефенди, пустата гордост! И два пъти по-високо да смяташ, че стоиш, трябва да слезеш, за да се учиш и развиваш. Но ако не искаш да дължиш нещо на някой „простолюден“, значи стоиш под него, значи си по-низш от него! Бих искала да можеш да ти покажа планините, които за мен съществуват, макар ти да не ги виждаш!

— И аз също моите! — вметнах тук бързо.

— Къде се намират? — попита тя също така бързо.

— Там горе до границата, в тиха самота. Много рядко отива някой, за да се изкачи там и се завърне вкъщи, в Обетованата земя.

— До границата? Вкъщи? Обетованата земя? Ефенди, виждаш, че съм изненадана! Да не би да имаш предвид същото, което и аз? Същите скалисти зъбери, които толкова често ви припламват във вечерната заря? Същите пътеки през свещена тишина, в която се моли всяко цвете и всеки ветреца? Същия ромол на води, от които пие моето езеро, по-жадно и от устните, които охлаждам? Може би си бил в онази долина с астри, където душите странстват невидимо, ала нозете им оставят дири в зеления мъх? Навремето аз бях там с Марах Дуримех! Чухме нежен шепот около нас и лек повей като от небесни одежди. Една теменужка се виждаше до извора, единствената в цялата ширна долина, едва-що посадена, корените грижливо вложени в земята и навлажнени, за да може да пие. Марах Дуримех коленичи, обгърна я с милите си длани и заговори: „Значи той е бил тук! Познавам неговия маниер и също неназованата приятелка, която поздравява със своето любимо цвете!“ Не се осмелих да попитам кого имаше предвид. Сега обаче си мисля за постелята, която украсявах с твоите любими цветя, за да може тяхното ухание да ти съхрани душата... Кажи сега, ефенди, познаваш ли моите планини? Бил ли си вече там? Ти ли си душата, която поздравява с виолетки?

Станах и отидох до близкия елшак. Там цъфтяха няколко теменужки. Откъснах ги и ги подадох на питащата. Тя също се изправи, забодя цветята в косата си, която сега отново се спускаше в дебели плитки, и каза:

— „Познавам неговия маниер“, каза Марах Дуримех. Ефенди, ако отидеш в Долината на астрите и видиш там втора виолетка, полейте я, както аз напоих своята! Занапред нека бъде тя и мое любимо цвете. А сега кажи, защо дойде до този камък? Двама души, които вървят по едни и същи пътеки, взаимно усещат присъствието си. Руините ли те привлякоха при мен?

— Да, Шакара. Откровено ще ти кажа, че ще ги изследвам, тайно, до най-затънтените им кътчета. Никой не бива засега да го знае освен теб.

— Значи и тук се срещаме по еднакъв път! Аз често вече съм била там незабелязано, нощем.

— Защо?

— Защо? Нали знаеш какво търся! Планината, алабастровата пещера, пробната работа на архитекта, строил привидност върху привидност вместо с истина. Той излязъл накрая като прилеп. Какво може да съдържа при това положение сега пещерата? Разбира се, нищо! Трябва да е празна! Нито Бога, нито Дявола е бил зазидан. И все пак, и все пак още не съм си извлякла заключение. По-скоро трябва да продължа да размислям. Където Бог е бил изместен от Дявола, резултатът най-вероятно не може да се състои само в нищо. Аз съм жена и ти сигурно ще се усмихнеш на моята мантик^[6]. Но тук не се касае за две тела, които се срещат и се разделят, без да оставят нещо, а за въпроса какво възниква, когато Доброто бива изместено от Злото и...

Тя спря по средата. Не е лесно да се вникне в божественото и дяволското с човешко мислене.

— Шакара, остави, моля те, мантик да си бъде мантик — рекох.
— Ти усещаш правилното. В думи аз самият не бих посмял да го изразя. Щом Дявола е струпвал привидност върху привидност, то зад тези привидности трябва да е скрито нещо истинско. Какво е то, ние не можем да знаем. Но успеем ли да открием планината и отворим пещерата, ще си покаже от само себе си. Ти може би подозираш някаква определена взаимовръзка между тази планина и древната зидария тук на територията на джамикуните?

— Не само подозирам, а го чувствам съвсем ясно.

— Не се ли страхуваш да бродиш нощем сама из руините?

— От хора, да, но иначе от нищо.

— Намирала ли си следи от посещения на хора?

— Да. Такива следи не могат да учудят, защото любопитството вероятно тласка някои джамики, а и други, долу в древните постройки. Но аз съм виждала и неща, които не навяваха заключения за добри намерения.

— Какви бяха те, Шакара?

— Смятам, че е по-добре да ти ги покажа, вместо да бъбря, без да има някаква полза. Ти сега си още твърде слаб за такова напрежение, но състоянието ти скоро ще се подобри. Тогава ще слезем и ще видиш всичко, което съм открила. Казаха ми, че днес трябвало да спиш целия ден. Стори го, ефенди! Идват тежки дни и трябва да бъдеш

силен. Силата, която днес пропилееш, утре може вече да ти липсва. Повярвай ми, аз ти мисля доброто!

Изявлението прозвуча така загрижено, така по майчински, че отговорих:

— Ще се вслушам в съвета ти, но не веднага, а след обяда, когато Пекала...

— Пекала! — вметна тя бързо. — Сигурно искаше да кажеш, че тя ще ти донесе яденето. Ти се лъжеш. Отсега аз ще бъда тази, която ще се грижи за теб. Няма да те оставя в ръцете на други.

Не исках да акцентирам и приведох доводите си. Тогава тя отвори малката чантичка джазал, която висеше на колана ѝ, извади една пергаментова картичка, подаде ми я и каза:

— Когато те докараха онази нощ с Халеф тук при нас, аз изпратих през деня вестител до Марах Дуримех, защото сметнах за необходимо, че трябва да знае как стоят нещата с вашия живот. Оттогава често я осведомявам и получавам отговори от нея. Последният, който написа, са тези думи.

Прочетох:

„Нека той бъде духът, а ти бъди душата, неговата сестра. Покажи му това и го поздрави от мен.

Марах Дуримех“

Върнах ѝ пергамента, сложих ръка върху главата ѝ и заговорих:

— Онова, което казва моята приятелка, е винаги правилно. Аз искам да бъда твой брат, така че се грижи за мен! Сега трябва да се кача в жилището си, за да напиша писмо до Багдад. След половин час то ще бъде готово. После ще обядвам с теб и Ханнех в аркадата, а сетне ще опитам, както искаш, да си отспя.

Тази програма беше изпълнена. Пратениците до Багдад вече чакаха в готовност долу в селото. Заминаха веднага щом получиха писмото и взеха една камилска носилка за дебелия Кепек. Халеф все още спеше здраво, когато седнахме да се храним. Аз съм умерен консуматор, но днес ядох двойно повече от обичайното. Бях притискан от две страни — трябваше да се подчиня. Когато тръгнах нагоре, взех все още лежащите в коридора дрехи на кръвния отмъстител, за да ги

прибера в „килера за вехтории“. Със стигането си горе в моето жилище излязох на платформата, за да видя положението на слънцето. Беше един час след пладне. И си легнах.

Всъщност изобщо не бях уморен. Някои мисли пожелаха аудиенция и аз им я дадох. После задряхах за малко, но много скоро се събудих. Сега прибягнах към изкуствени средства. Казах напред и назад таблицата за умножението, рецитирах наум шилеровата „Камбана“ и някои други поеми, ала всичко бе напусто. Тогава станах, облякох се и погледнах пак слънцето. От яденето бе минал едва един час. Какво да правя сега? Да се зачета в произведенията на Устад? Да изгоря вестниците му? Да. Но тогава се сетих, че е мой дълг да навестя болния шейх на калхураните. Та слязох.

Ханнех и Шакара все още седяха в аркадата. Серирът^[7] обаче беше отнесен.

— Днес ми е невъзможно да заспя — казах. — Ето защо, за жалост, не мога да сдържа обещанието си. Надявам се, до довечера да се поуморя.

Те се спогледаха. Шакара остана сериозна. Ханнех обаче се засмя с цялото си лице и каза:

— Не можеш да заспиш, сихди? С какво се занимава през цялото това дълго време?

— Кое време? — попитах наставнически. — Та нали е минало най-много един час!

— Един час? Значи ти наистина не знаеш, че си спал цяло денонощие?

Гледай ти картинка, както казваме ние при нас в Запада! Но при шейха на калхураните сега отидох с толкова по-голямо основание, ала естествено, след като отново ядох за двама души. Новият господар на Високата къща встъпваше в задълженията си, както изглежда, с цялото му достойнство! Шейхът на калхураните се намираше под най-добри грижи. Надяваше се в най-скоро време да се изправи. Спомена кръвния отмъстител само един-единствен път, но по начин, който говореше повече от всякакви думи.

След това тръгнах да видя конете. Не се наложи да вървя много. Баркх и Асил бен Рих стояха в двора. Кара ги оседлаваше, за да излезе на езда. Със своя Гхалиб беше направил един упражнителен тур още в предобедна.

— Сихди, само да можеше да седнеш пак на седлото — каза той.
— Погледни как те моли твоя Асил!

Враният действително го правеше много ясно. Танцуваше и с четирите крака и както и да заставах, се буташе така към мен, че стремето попадеше в ръката ми. Поведението му беше и забавно, и покъртително. За да доставя на коня една макар и кратка радост, вдигнах крак, стъпих на стремето и се метнах на седлото. Искях да направя само една бавна обиколка из двора, повече нищо. Но едва се намерих горе, бях вече извън портата, а докато се наведе да хвана висящата юзда, кажи-речи бях стигнал дуара. При това не чувствах нито болки, нито нещо друго, което да ме накара да сляза. Успях да постигна дори и нещо като притискане на бедрата. Седях доста стабилно и не се клатушках. Кара бързо ме бе последвал. Радваше се като крал на номера, който конят ми беше изиграл.

— Той много-много не ти се церемони, сихди! — ухили се той.
— Колко далеч ще се осмелиш да яздиш?

— Нека видим — отговорих. — Но само ходом. Чувствам се съвсем добре. Да, дори сякаш седлото ми е съхранявало старата сила и тя сега се влива в мен. Странно!

Яздихме бавно през селото. Хората излизаха от шатрите, колибите и къщите, поздравяваха ни радостно и бяха много удивени да видят пациента си така внезапно на коня. После поехме по езерния бряг на изток. Издържах четвърт час. Уморих се и казах на Кара, че трябва да сляза и да си почина.

— Тогава да слизаме още тук — отговори той, посочвайки брега. Това е мястото, което Педехр трябваше да ти покаже.

— Откъде го знаеш?

— Той ми го каза вчера, когато минах край него тук с коня.

Беше ми интересно. Това значи бе мястото, където силлан имаха навика да поят конете си! Пуснахме нашите да отидат до водата и аз се излегнах в тревата. Кара подхвана:

— Сихди, много ли си изморен? Или мога да ти разправам една работа, която ми се струва много важна? Толкова важна, че мога да я споделя само с теб и никого другиги!

— Говори!

— Тифл лъже!

Каза само тези две думи и се умълча.

— Тъй!

Аз казах само тази дума и също се умълчах. След известно време продължи:

— Да, той лъже! А ти знаеш, че мразя лъжата и презирам лъжците! А пък съм длъжен да говоря с този човек, защото съм гост!

— Може би се заблуждаваш — подметнах. — Има голяма разлика между преднамерената лъжа, целяща да заблуди с лош умисъл, и една неистина, която някой разпространява, понеже я смята за истина.

— Зная го много добре, сихди, но аз проверих. Тифл много добре знае, че лъже. И това не е никаква лекомислена бърливост за безразлични неща, а за такива, които са от голяма важност за нас. Имам предвид Ахриман мирза.

— Него ли е излъгал?

— Не, а теб... нас!

— Как тъй?

— Завчера ти го попита преди опита за убийство откъде Палача знае мястото ти в аркадата. Той отговори, че яздел пред персийците и въобще не бил говорил с тях. Ахриман мирза подпитвал придружаващите го джамикуни и измъкнал от тях всичко, което искал да знае. Тифл дори твърдеше, че много им се разгневил за тази непредпазлива бърливост. Спомняш ли си, ефенди?

— Да. Спомням си всяка дума. Твоето твърдение за това негово изявление ли се отнася?

— Да. Той те излъга в лицето с пълното си съзнание! По време на ездата към границата Ахриман мирза не е разменил с друг джамики и една-единствена дума. Помисли за неговата гордост! Той е яздил напред с Тифл и Палача и тримата са беседвали помежду си много оживено, почти като добри приятели. На раздяла мирзата и Гхулам дори му подали ръка за сбогом. Така че онова, което са узнали, може да е произлязло само от неговата уста и от никоя друга.

— Откъде научи всичко това, Кара?

— От един, който най-добре трябва да го знае, а именно от самия Тифл. Това беше снощи, когато дадох за последен път вода на конете. Още не ми се спеше и отидох отзад, където пасището свършва и започват руините. Там един голям камък от зид е щръкнал нагоре, а само на няколко крачки от него расте гъсталак от кисил^[8]. Седнах край

него. Ти сигурно още не си бил там и следователно не познаваш мястото.

— Познавам го. Вчерашния предобед стоях при камъка и брах виолетки край кисила.

— Значи ти е известно колко близо са разположени и че човек може да чува от кисила всичко, което се говори при камъка. Не бях от кой знае колко дълго там и ето че дойдоха Пекала и Тифл. Седнаха, без да подозират, че се намирам толкова близо до тях. Не си дадох труда да се крия, но нямах и никаква причина да им обръщам специално внимание върху себе си. Достатъчно бе да проявят поне малко от малко бдителност, за да ме видят. Но има хора, за които непредпазливостта до такава степен се е превърнала във втора природа, че вече дори не знаят какво се разбира под предпазливост. Тази чудата майка говори на първо време със своето още по-чудато дете какви ли не неща, които ми бяха напълно безразлични. Тъкмо се канех тихомълком да се отдалеча, когато бе споменато твоето име, и аз останах. Онова, което казаха, в никой случай не можеше да бъде наречено умно. Те явно не знаеха какво да мислят за теб. Пекала увери, че те била склонила в сърцето, а Тифл рече, трябвало да бъдат много дружелюбни и вежливи с теб, защото не се знаело какво може да възникне от твоето приятелство с Устад. За него бе важно преди всичко какъв ездач си и в това отношение той храни твърдото упование, че с кобилата на Устад ще задмине теб и твоя Асил. Какво ще кажеш за тая работа, ефенди?

— Детинщини!

— Този човек е коняр, но не ездач! Грубо вкопчване, лудешка бързина и препускане, но нито следа от истинско ездаческо изкуство! За такива хора конят не е нищо повече от кон! После заговориха за Устад. Трябва да ти кажа, ефенди, болно ми стана от това, което чух. Те даваха вид, че го обичат. А може и да го обичат, но по свой начин. За двамата кухнята и кобилата стоят по-високо от Устад. Неговият дух и неговите мисли ги впечатляват, ала за личността му говореха по начин, който не можеше да ми хареса. Това си беше направо одумване! След това приказката дойде до някаква особа, която бе наречена „ашик“. Кого имаха предвид, не зная. Тоя ашик идвал редовно на всеки четири седмици, за да забере Пекала от камъка. Следващата неделя пак щял да дойде, един час преди полунощ. Сетне споменаха някакъв

голям бунт. Някой трябвало да бъде свален, ама кой, не можах да разбера. Тогава Пекала щяла да влезе тържествено на най-великолепната камила в някакъв голям град, а Тифл щял да стане много прочут мъж. От Устад също щяло да стане нещо значително, но какво точно, остана тайна за мен. Двамата мразят мирзата и кръвния отмъстител, само че трябва да се преструват пред тях, защото така желаел ашикът. И ето че стигам до най-главното. Когато Тифл повел персийците към границата, Ахриман и Гхулам го взели по средата и започнали да го разпитват. Той се страхувал да ги отреже заедно с въпросите и им казал всичко, което искали да знаят. Когато ти си го подложил сетне на разпит, не посмял да го премълчи, и те излъгал, прехвърляйки вината върху своите придружители.

— Пекала изрази ли съгласие с това?

— Да. Значи и двамата лъжат! Онова за бунта и за издигането на общественото им положение сигурно е било само детинско брътвене. Но другото ме накара много да се замисля. Пекала ми разправя за Исфахан, за баща си, за Тифл — как се бил напил, за Устад, който го приел при себе си, за неговата смърт и гроба му тук в къщата. Плачеше от разчувстваност. Разказът й бе изпъстрен с красиви места, стихове. Аз самият се покъртих и я приех като благочестиво, обично, добродушно същество. Но ето че тя го разказа с почти същите думи и със същите сълзи на моята майка. И изобщо го разказва на всеки, който се задържи при нея, даже на хаддехните, дето дойдоха с нас. Ама така осквернява най-святото! А като прибавя по всеки повод, че мъжете трябвало да бъдат възпитавани, става просто смешна. Но най-вече ме възмути следното. Едва-що говорили за високите качества на Устад, Пекала и Тифл започнаха да му приписват куп съвсем обикновени, та дори низостни недостатъци, каквито той въобще не притежава. Те самите обаче се поставяха високо над него, обявявайки за недостатък всичко онова, което не разбираха. И го правеха по такъв мерзки доверителен начин, сякаш той трябва да ги счита за ангели, от които да му е драго да взема пример! Беше дяволско, дважди дяволско, защото го изричаха с усмихнати уста и с топла препоръка. Аз го чух и всеки, който иска, може да го чуе. Само той единствено, незлобливият, доверчивият, си няма понятие за гмежта от такива отровни мисли-змии, дето вият пръстени при нозете му, без да забележи, понеже никога не обръща внимание на низкото, на подлото! Сихди, колко ли

може вече да му е навредило това! Колко добър си и ти към тая Пекала и тоя Тифл! Аз обаче ги смятам за изчадия, към които човек не бива да проявява никаква снизходителност. Кой е тоя ашик? Едва ли някой джамики. Те общуват с него, и то тайно, както изглежда. Също на него описват съвсем погрешно Устад. Той отнася тези сведения. И ето как хората из цялата страна се надсмиват над така наречените недостатъци и слабости на Устад, които в действителност съществуват единствено в болните глави на една дебела готвачка и един хилав коняр! Враговете са достатъчно умни да го знаят. Те тайно се смеят над туркинята и нейното „дете“. Открито обаче се правят, че вярват на глупостите и ги разпространяват с всички сили. По тази причина и наглият поглед на Ахриман мирза към Устад. По тази причина и безсрамното чело на Мултасим! Щяха ли тези хора да дръзнат да се държат така в дуара и храма, ако репутацията на Устад не бе вече почти унищожена? Сихди, казвам ти, двама души от тоя сой в собствената ти къща са по-опасни, далеч по-опасни отколкото стотици явни противници, които не лицемерят любов! Аз никога, никога не съм ти говорил по този начин. Но сега трябваше да го сторя. И защо? Прости, че ще ти го кажа! Заради една дебелана, която само наглед ви развеселява с кервизената си супа, но в действителност ви управлява!

Той седна. Очакваше какво ще кажа сега? Ако бе така, то не допусна това да се забележи. Гледаше към езерото, където лодката току-що бе отблъсната от брега. В нея седяха двама мъже. Единият гребеше, другият като че ли четеше.

— Това е джамики, който учи другите да пеят — каза Кара, сякаш смяташе разговора за приключен.

— А ти си хаддехихнът, който ме научи на нещо — отговорих. — Аз вярвах, че мога да разчитам само на собствените си очи. Мога ли отсега нататък да се допитвам за съвет и до твоите?

Той скочи поривисто, дойде при мен, сграбчи ръката ми и извика с тон на щастие, на най-искрена радост:

— Сихди, благодаря ти! Знаеш ли какво ми подари с тези думи?

— Зная, Кара, теб самия! Досега ти беше частица от едно множество, но сега си личност, формирана личност. Досега за теб решаваха други, сега ти самият ще решаваш за себе си. Кажи, има ли други хора тук, които ти вдъхват недоверие?

— Да.

— Кой?

— Искаш да чуеш предположения?

— Не.

— Тогава нека проверя, преди да назова имена. Аз мога да храня подозрения, но да ги разпространявам, без да имам доказателства, би означавало да действам безразсъдно. А това Кара бен Халеф няма да стори! Така че засега за хора няма да говоря, но за вещи мога. Трябва да ти покажа нещо, което намерих. Не знам дали това са скъпоценни камъни или стъкло, но искрят като истински диаманти.

Той извади от вътрешния джоб на елека си една тясна ламаринена кутия, отвори я и ми я подаде. Съдържаше аграф за чалма със снопче червени конски косми, обгърнато от кух златарски тел, който преди поставяне се отваряше. Големи фасети обграждаха двете букви Са и Лам, над които бе поставен знакът за удвояване. Фасетите бяха от стъкло, но добре шлифовани и с бляскаво покритие от долната страна, така че при изкуствена светлина би следвало да искрят като диаманти. Тези аграфи по-рано са били носени на тюрбаните само от много високопоставени личности. Шахът и до ден днешен украсява по този начин при тържествени случаи своя агнешки калпак, но естествено с истински камъни. Имитацията, която държах сега в ръцете си, нямаше истинска стойност, беше един „театрален аграф“, както биха казали у нас, но за мен от такова значение, че ме накара да надам вик на радост.

— Значи скъпоценни камъни? — попита по тази причина Кара.

— Не. Само стъкло, безстойностно стъкло, но въпреки това ти си направил находка, която едва ли би могла да се плати с пари. Как се добра до тази аграф, скъпи Кара?

— Работата стана на Джебел Адава^[9]...

— Но тя не се намира тук, а на територията на кюрдите таки! — прекъснах го аз.

„Таки“ означава „благочестив“. Въпросните кюрди носят това име, защото по отношение вярата са много строги и с голяма категоричност твърдят, че единствено те ще достигнат Небето. Всеки човек с друго мислене бива разглеждан като достоен за проклетие еретик и е преследван безмилостно, с безсърдечна неумолимост.

— Да, но въпреки това аз бях горе — отвърна той.

— Кога?

— Днес.

— Знае ли вече някой за тази твоя находка?

— Не, само ти.

— Разкажи ми тогава и засега си мълчи пред другите!

— Вчера яздих на север, съвсем сам. В началото винаги вземах Тифл, но сега не го правя. Не мога да имам край себе си хора, които не ми харесват. Срецнах един малък керван на смъртта, все персийски шиити, натоварили камилите и мулетата си с ковчези.

— Керван на смъртта? Тук? Странно! Та тук няма кервански път, който да води надолу към Кербела или Мешхед Али!

— Това си казах и аз и ето защо хората ми се сториха съмнителни. Но когато приближих до тях, те ме нарекоха сунитско куче и заплашиха да стрелят по мен. Така че спрях и ги оставих да минат отдалеч край мен. Но конят ми стана нетърпелив и пое напред още докато минаваше последната камила. По тази причина приближих дотолкова, че можех всичко ясно да видя. Тя носеше четири ковчега, по два на страна. Единият се бе разцепил и бе вързан с въже, но така небрежно, че можех да видя съдържанието.

— Навярно не труп?

— Не. Вече ми беше направило впечатление, че керванът не разпространява ни най-малка миризма. Сега работата се изясни. Пушките все пак не вонят.

— Аха! Пушки! Хубаво ли ги видя?

— Да. Заблуда не беше възможна. Продължих да яздя, изпървом без да поглеждам назад, защото хората не биваше да забележат, че вниманието ми е събудено. Но когато се бях отдалечил достатъчно, свърнах зад една скала, за да мога да наблюдавам оттам това мнимо погребално шествие. След като бе изчезнало в далечината, яздих след него в продължение на може би два часа, докато прекосихме границата. Там то се отклони от досегашната посока и се насочи към Джебел Адава. Аз, естествено, го последвах, но така, че да не бъда забелязан. В подножието на планината има вода. Но животните минаха край нея и продължиха без забавяне нагоре по стръмния пущинак. Защо? С каква цел? Това бе загадка за мен и аз реших да проуча нещата. Но трябваше за момента да се откажа, защото денят бе почти отминал, а и не исках да предприемам нещо, без преди туй да съм говорил с теб. Прибрах се късно. Ти спеше. Заранта станах рано. Ти

все още спеше. Тогава реших да действам самостоятелно и потеглих отново с Гхалиб.

— Срещна ли някого?

— Не, никакъв човек. Също така не вярвам някой да ме е видял. Когато се натъкнах на вчерашната диря на кервана на смъртта, видях за свое удивление, че беше двойна. По-точно казано водеше отново назад. Персийците бяха прекарвали нощта в планината и после бяха яздили обратно към дома си.

— Ех, да можех да видя следите!

— Нямай кахър, ефенди! Аз от теб съм се научил как да чета такива дири. Видях, че хората бяха яздили в тръс. Пясъкът беше изхвърлен далеч назад, а стъпките отпред бяха много резки, но равни и леки. Ако животните бяха тежко натоварени като вчера, отпечатьците щяха да са по-дълбоки. Значи пушките бяха разтоварени на Джебел Адава. Реших да яздя нататък, но много предпазливо, защото не беше изключено хората, получили оръжията, все още да се намират горе. Но това опасение отпадна. С приближаването си забелязах един отряд ездачи, който току-що се бе спуснал и се отдалечаваше на запад, където се намират пасищата на таки кюрдите.

— При тях ли бяха пушките?

— Не. Аз останах прикрит, докато вече не можех да ги виждам, после поех нагоре. Нямаше как да се заблудя, следите ми показваха пътя. Но горе всичко беше така объркано и заплетено и толкова много отпечатьци се кръстосваха, че ми беше невъзможно да добия представа какво се е случило.

— Имаше ли дървета, храсти?

— Предостатъчно! В добавка открих големи руини, навярно от прастаро време. Във вътрешността им е бил запален лагерният огън. Старателно и навред търсих къде може да е скрит товарът, но всичките ми усилия бяха напразни. От дългото провиране наоколо се уморих и се огледах за някое сенчесто място, където да отдъхна за кратко. Много скоро го намерих. Изтегнах се и свирнах на коня да дойде. Докато пасеше, се загледах в стария мюрвер^[10], който растеше до мен край четириъгълните колони. Беше кух. Дупката се намираше на приблизително две стъпки над земята. А после стана нещо, което ти толкова често си твърдял, сихди, а именно че няма случайност. И аз, наистина, не случайно, а под давлением на съвсем ясен подтик в мен

бръкнах в дупката с чувството, че вътре е пъхнато нещо, което непременно трябва да видя. Схващаш ли го, ефенди?

— Да. Ти си бръкнал и си намерил кутията!

— Така е! Кой ми каза да го сторя?

— Не питай, а се задоволи с находката, която за нас е много, много по-важна, отколкото си мислиш! После още дълго ли остана в планината?

— Не. Веднага щом отворих кутията и видях съдържанието, поех обратно към къщи. Дойдох твърде късно за ядене и се нахраних след другите. Като попитах за теб, чух, че все още спиш. Ето защо оседлах конете. Може би вечерта щях да мога да говоря с теб. Но тогава ти дойде. Не исках веднага да започна, а да те помоля да дойдеш с мен някъде настрани. Защото никой не биваше да види какво имах да ти покажа. Ама ето че ти възседна Асил и той незабавно отпраши. Бързо те последвах. Така стана, че сега се намираме тук.

— Сякаш всичко е било предвидено точно така! Трябва веднага да потеглиш.

— Накъде?

— Към Джебел Адава. Ако е възможно, не допускай да те видят по път. Вземи си кутията с аграфа. Пъхни я пак в кухото дърво и веднага препусни обратно.

— Защо всичко това, сихди?

— Сега няма време да ти обяснявам. Ще ти кажа по-късно. Мъжът, комуто принадлежи аграфът, не бива да заподозре, че е бил в наши ръце. Аз не вярвам, наистина, днес да отиде в планината, но искам да бъда сигурен. Сега тръгваш незабавно и след връщането си идваш веднага при мен, за да разбера дали си успял да изпълниш незабелязано заръката.

— Ама бива ли да те оставя, сихди? Ще можеш ли сам да яздиш до къщи?

— Ладията нали идва. Ходи-и-джуна иска, както виждам, да пристане при нас. Така че няма да бъда сам.

Той прибра кутията, метна се на Баркх и препусна тъкмо когато лодката удари в брега.

— Ще позволиш ли, ефенди, да те обезпокоя за няколко мига? — попита учителят по пеене, докато слизаше; другият остана да седи с греблата.

— Ти не ме безпокоиш — отговорих. — За мен е по-скоро радост, че ще седнеш отново при мен. Настаня се!

Той седна с думите:

— Идвам по една много важна работа. Имах причина да говоря с теб, без някой да забележи, че те посещавам във Високата къща. Тъкмо размишлявах как да подхвана нещата и те видях да минаваш покрай мен с коня. Веднага отидох до лодката, за да дочакам тук връщането ти. Но стана много добре, че слезе тук и не продължи нататък.

— Значи имаш да ми кажеш нещо тайно?

— Да.

— Но ние все пак не сме сами!

— Имаш предвид придружителя ми? Той е един от най-верните джамики и може всичко да чуе. Дори вече го знае...

— Верен джамики? Та това звучи кажи-речи така, сякаш има и неверни!

— Там, където живее Доброто, Злото винаги си строи къща. Но сега по моята работа! Имам един приятел в Хоремабад, главния град на нашата провинция. В сърцето си той е един добър джамики и вече ми е пращал тайни вести относно някои мерки на управата спрямо нас, които аз съм съобщавал на Устад. Днес, само преди малко, отново дойде един негов пратеник и ми предаде едно съобщение, от което първом се изплаших. При по-внимателно вглеждане обаче разсадих, че щеше да е много, много по-лошо, ако шейх ул ислям ни изненадаше напълно, както е залегнало в намеренията му.

— Шейх ул ислям? — попитах. — Иска да ни изненада? Значи да дойде насам?

— Да.

— Кога?

— Ще пристигне още утре.

— Та в това няма нищо ужасно, а точно обратното, крайно интересно!

Той вдигна предупредително пръст и заговори:

— Ефенди, не съди прибързано! Ти не си тукашен, дори си болен и не познаваш порядките! Шейх ул ислям е един много високопоставен, важен мъж, за чиято власт навярно си нямаш понятие. Той и за Устад щеше да е противник, с когото трябва много да се внимава. Ето защо никак не стана добре, дето нашият господар замина.

Аз те моля да не ми се сърдиш, че те предупреждавам! Зад утрешното посещение се крие някаква хитрост, която може да е само гибелна за нас. Ето затова ми се щеше Устад да си беше тук!

— Аз също го желая. Но след като отсъства, ще трябва да приемем случая такъв, какъвто си е. А той трябва, както всяко нещо, да бъде многостранно огледан. Ти се оплакваш, че шейх ул ислям ще бъде посрещнат от чужденец, но тъкмо това обстоятелство предлага предимство, което никак не е за подценяване, а именно че пред мен ще бъде принуден да се въздържа, независимо какво му е намерението. Докато на Устад можеше да даде бързи разпореждания, чието значение да се установи едва по-късно, сега ще трябва да се примири с факта, че аз ще го подпитвам предпазливо, без да бъда задължен после да се съглася с нещо. Следователно съзнаваш, че ако се касае за вражески намерения, от двамата противници аз съм този, който носи защитна екипировка, но другият — не!

Той кимна леко, ала плъзна изпитателно очи по мен, и каза:

— Той да бъде предпазливо попитан! Ефенди, за тая цел се иска мъж, какъвто още не познавам!

— Изчакай тогава спокойно и може да го видиш!

— Заради своя висок духовен сан шейх ул ислям е неприкосновен, а по отношение личната му хитрост никой не го превъзхожда. Към това се добавя още, че той е изключителен познавач на всички наши закони и порядки, докато ти се намираш при нас едва отскоро!

— Ако не искам или не мога, не е необходимо да се занимавам нито с неговите познания, нито с хитростта му. Преди всичко ще те помоля да не се безпокоиш и да се освободиш от всякакви предразсъдъци, независимо дали се отнасят до мен или до него. Пратеникът на твоя приятел още ли е тук?

— Не, замина си. Предпазливостта му повелява да се появява колкото може по-кратко. Отправи се обратно по обиколен път, за да не вземе пък да срещне шейх ул ислям.

— Тоя с голяма свита ли ще дойде, което при такива високи сановници е почти неизбежно?

— Това не знам. Не можах да узная също колко дълго възнамерява да остане при нас. Но това са си странични неща. Най-

главното е, че съм осведомен защо идва. Моят приятел е успял да научи.

— Аха! Значи вече има някой, който стои над него по хитрост! А ти казваше, че нямало такъв! Това само по себе си доста щеше да ме успокои, ако хранех някакъв страх. И толкова ли са лоши причините за това посещение?

— Не зная. И точно тази неизвестност смятам за опасна.

— Я кажи, този могъщ властник само в качеството си на шейх ул ислям ли идва, или и като хеким-и-шера^[11]?

Той ме погледна изненадано и попита:

— На теб ти е известно разпределението на този сан? Откъде пък може да го знаеш?

— При нас в Запада има хора, които вероятно познават вашите закони и порядки по-добре от вас самите. Или не знаеш, че когато искате да разберете нещо за самите себе си, молите да дойдат наши учени или други там образовани мъже?

— Не мога да го оспоря, наистина, ефенди. Дали твоят гост възнамерява да се яви само като духовник, или и като съдия, не ми е известно. Той иска да направи на Устад едно предложение, което звучи крайно съблазнително. Но когато някой идва при мен без всякакъв видим повод с такива големи подаръци, тайно ме обзема страх, защото тутакси си представям един още по-голям насрещен иск. С други думи, Устад трябвало да бъде въздигнат до устад и на таки кюрдите.

— Тъй! Повече нищо? — попитах усмихнато.

— Повече нищо! — отговори той удивено. — Моля те да вникнеш какво означава това! Какво увеличаване на могъществото ни!

— Какво намаляване на могъществото ви, искаш да кажеш! Ако си имал някакви кахъри, спокойно ги отхвърли! Този шейх ул ислям е ясен още отсега. На Устад и през ум не би му минало да продаде душите на своите джамикуни за някаква си празна чест! Един-единствен доблестен джамики за него е хиляди пъти по-желан от всичките таки кюрди, чиито метани имат само целта да го опиянят и превърнат в безволев, презрян инструмент! Той никога няма да премине на чужда служба. Той си е собствен господар и ще си остане такъв, без да пита кухите орехи, дето му ги носят с толкова многообещаваща вежливост.

Той се поизправи и попита, изпълнен с очакване:

— Но те ще си отмъстят! Немилостиво и по всякакъв възможен начин ще си отмъстят! Помисли ли за това?

— Естествено! Отмъщението е неизбежно. То е залегнало в природата на този род хора. Но нека си дойдат! Още не съм видял отмъщение, което накрая да не се самоунищожи!

— Значи си решил да не позволиш на шейх ул ислям да те съблазни?

— Разбира се! Твърдо съм решил! Ще се отнеса с него също така учтиво както той с мен. И нека си посяга към което средство иска, ще постигне само онова, което на мен е угодно!

Сега той скочи напълно, изправи се в цял ръст и извика с израз на облекчение и убеждение:

— В такъв случай мога да бъда спокоен! Ефенди, ефенди, дойдох с големи грижи, но ти разтовари сърцето ми! Аз познавам силата, която утре ще приближи до теб. Тя се гизди с името на Аллах и това на шах-ин-шаха. Постави се на страната на реда и поддържането му и следователно законът е с нея. Идва с бляскави одежди или просешка власеница и гали по тоя начин сетивата и чувствеността. Вещае всичко добро и прощава всяко зло. Търпелива е, внимателна, смирена — възплъщение на всички добродетели в човешки облик! Ти познаваш ли я, ефенди?

— Да.

— Тогава това е достатъчно! Утре тя ще се появи при теб от Хоремабад. Ще те ласкае насаме, ще те...

— Не, няма — вметнах аз. — Няма да може, защото на мен такива не ми минават. Аз няма да посрещна сам шейх ул ислям.

— Сигурно Педехр ще бъде при теб, защото той е шейх на племето?

— Да, той и ти.

— И аз? — попита в бликнала радост. — Защо и аз?

— Така искам. Това стига.

Той пристъпи крачка към мен и заговори:

— Ефенди, с това ти почиташ не само мен, а мнозина! Не знам дали вече са ти казали, аз уча не само на пеене, но и на всичко, което е необходимо като умение на духа и тялото, също физическа подготовка, яздене, стрелба, обучение в строй. Когато Устад ме избра, аз основах този вид занятия, а след увеличаване броя на учениците си назначих

помощници. Ние действаме тихо, без шумотевица. Добрият учител насочва вниманието върху своя предмет, а не към себе си. Затова вероятно си чул малко за нас, пък може и нищо. Който се хвали с това, на което е учил, той не е научил на нищо. Но отдаде ли се възможност джамикуните да покажат какво могат, те ще го покажат и аз се надявам да останеш доволен! Виждам да се задава буря и искам и съм длъжен да ти кажа преди всичко, че ние не се страхуваме от никакъв враг! Също по отношение състезанието с персийците можеш да бъдеш спокоен. Ние имаме добър ездачески и конски материал. Аз съм в центъра на приготовленията и когато ти е удобно, ще те осведомя. Шейх ул ислям е голям любител на еср-девани^[12]. Има добре поддържана конюшня и се слави с притежанието на „Най-добрия кон на Луристан“. Убеден съм, че веднага щом чуе за състезанието, ще се обади за участие. Хем пък не го отблъсквай! С това би накърнил нашата чест! Ето какво исках да ти кажа. Може би имаш още някой въпрос?

— Сега всичко ли знам, което пратеникът ти е съобщил?

— Да.

— Тогава за всичко останало, включително състезанието, по-късно. Само относно кобилата на Устад още не съм наясно. Струва ми се, че тоя Тифл изцяло я е изкарал от школата.

— Това е вярно, но само когато Тифл седи на седлото, иначе не.

— Но кой ще я язди?

— Че кой друг освен Устад? — попита учудено. — Сега той язди много рядко, но ще победи всеки кон, застанал срещу неговата Сахм, с изключение най-много на твоя Асил! А Тифл ще бъде изключен от състезанието.

— Защо?

— Ще ти кажа веднага щом нещата назреят. Предполагам, че този бърборко няма да принадлежи дълго към джамикуните. Устад го прие само от съчувствие, но снизхождението, което проявява към него и Пекала, е непонятно за мнозина.

— Бърборко? — попитах.

— Да. Достатъчен е един пример. Когато кръвният отмъстител беше тук, Тифл преведе персийците през границата. През целия този дълъг път той е яздил между мирзата и Мултасим и драговошно им е дал сведения за всичко, което са искали да знаят.

— От кого го научи?

— От моя гребец тук, който е бил с тях. Никой джамики не е разменил дума с тези хора. Само Тифл не си е затварял нито за миг устата. Но стига по този въпрос. Виждам, че искаш да потеглиш, ефенди.

Бях станал.

— Да, трябва да се връщам — рекох. — Но бих желал твоят човек да ме прекара през езерото. Искаш ли да седнеш на моя Асил и да ми го докараш на пристана?

— С какво удоволствие! — извика той. — Отдавна ми е мерак да имам веднъж твоя арап под себе си! Ще позволи ли да се кача?

— Ако аз нямам нищо против, да.

— В такъв случай няма да се бавя и миг.

Метна се на седлото. Асил изпръхтя учудено, но не се възпротиви. А когато ходи-и-джуна го подкара с елегантна танцуваща стъпка, видях, че двамата никак не си пасват лошо. След това се качих в лодката и джамики се залови за греблата.

---

[1] Казавайка — полско наметало с ръкави за жени — б.а. ↑

[2] Ашик (тур.) — възлюбен — б.а. ↑

[3] Шахзадех (перс.) — царски принц — б.а. ↑

[4] Пазар гюню (тур.) — неделя — б.а. ↑

[5] Муаллима — учителка — б.а. ↑

[6] Мантик (тур.) — логика — б.а. ↑

[7] Серир — масичка за хранене — б.а. ↑

[8] Кисил — елша — б.а. ↑

[9] Джебел Адава — Планина на враждата — б.а. ↑

[10] Мюрвер (тур.) — бъз — б.а. ↑

[11] Хеким-и-шера — съдия на писаните закони — б.а. ↑

[12] Еср-дегани — състезание с коне — б.а. ↑

ПОД РУИНИТЕ

1. ОПАСНОСТ В МАСКА

Колкото и къс да беше този неплануван излет, по време на него узнах извънредно важни неща. Мислите ми се занимаваха изключително с тях и само с усилие успях да ги насоча към красотите на околността, когато се озовахме по средата на езерото.

Сега за първи път видях пред себе си западната страна на долината и всичките ѝ линии, устремили се към небето. Само подножието на планината не беше така отвесно, а под наклон в едната и другата посока. Това ми напомни структурата на стените на Вади Яхфуфе в Ливан, през която се язди от Муаллака за Дамаск. Акцентирам особено върху този вид скална тектоника, защото тя ме наведе на едно откритие, което иначе навярно трудно щях да направя.

Когато погледнах оттук, от средата на езерото, нагоре към Алабастровия шатър, направи ми впечатление нещо, което от храма с розите не бях забелязал. С други думи, шатърът имаше формата на корона, като осем криле със сияйна белота поддържаха върху обръча начупения купол. Не беше разположен, както видях, на най-високата точка на хълма. Една по-светла скална ивица, оформена почти като протегната ръка, се спускаше надолу и образуваше досами отвесно пропадащия скат подобно на отворена пестница разширение, върху което бе положен шатърът. От двете страни на тази скална ивица се точеха сипеи от халтав трошляк. Не беше необходима голяма фантазия да си представя как някакъв порой или друг катаклизъм смива или свлича в пропастта хлабавия камънак. Тогава скалната ръка щеше да се протегне свободно във въздуха, разперила над долината могъща длан с алабастровата корона. Това бе само една от онези мимолетни идеи, над които човек поклаща усмихната глава. Но колко често привидно беглото се уплътнява до здрава форма, за да ни настави, че тази идея трябва все пак да е била нещо по-различно от един пукнал се в нищото мисловен мехур!

Колкото повече приближавахме брега, толкова повече мислите ми биваха привличани от по-долни части на хълма. Занимаваше ме косата структура на скалите. Неволно проследих с очи фрапиращо

правилните линии на тази тектоника. Интересно ми беше да гледам с каква еднаквост в наклона се простираха всички без изключение. Без изключение? Не, не! Забелязах едно място, при което случаят не беше такъв. Точно там, където хълмът пристъпваше най-близо до езерото, снижаващите се линии прекъсваха, но не за да тръгнат другояче, а оттам нататък нямаше вече нито една. Мястото не беше голямо, широко, но гъсто обрасло с буйна зеленина от пълзящи растения, провиснали чак във водата от хумусната почва на брега. Там нямаше градини и нивя, а само некултивирана земя, и ето защо още на никого не бе дошла мисълта да се поинтересува от гъсталака и почвената подложка. Но на мен тя веднага привлече вниманието. Аз не съм учен, наистина, макар да са ме учили на едно-друго, но все пак си казах, че там, където естествените линии преставаха, трябваше да са заместени с нещо друго, което не е естествено, а изкуствено... следователно дело на човешка ръка.

Стотици други бяха гребали покрай мястото, без да проявят по-нататъшен интерес към това привидно маловажно обстоятелство. На мен обаче това не можеше да се случи. Насочих ладията да плава досами шубрака и взех после едното гребло от ръката на джамика. Като отместих с него настрани ластарите, видях под тях не естествени скали, а градени камъни. Бяха точно от онези колосални блокове, от които се състоеше циклопският зид отсреща по хълма! Започнах да подозирам някои неща и продължих изследването, но възможно по-неочебийно и привидно като на игра, защото не бе необходимо джамики да отгатне какви мисли и предположения ме занимаваха. И правилно! В един момент промуших, напълно промуших греблото! Тук имаше отверстие, което водеше под тесния селски път към вътрешността на хълма! Водата тук беше дълбока, много дълбока. Да не би езерото да бе свързано чрез този обрасъл отвор с вътрешността на хълма? Естеството на осеяните с процепи и оврази скали в никой случай не изключваше тази възможност. Реших друг път да проследя този въпрос и накарах джамики да гребе сега към пристана. Не личеше да е отгатнал нещо, напротив, беше му напълно безразлично моето бърникане из шубрака.

Ходи-и-джуна ме очакваше с коня. Той го превъзнесе като най-доброто животно, на което някога бил седял, и каза, че на другия ден ще дойде при мен веднага щом пратя да го повикат. Яздих бавно

нагоре по хълма и после през портата в двора. При откритата се там гледка забравих да сляза. Халеф беше накарал да го изнесат заедно с постелята от неговия ъгъл в аркадата вън пред колоните. Там лежеше с удобно привдигната глава и ме видя да се връщам вкъщи от първата си езда. Помаха ми със слабата си уморена ръка. Продължих да яздя и накарах Асил да изкачи стълбите.

— Сихди, каква радост! — каза той. — Отново на кон! Сега сигурно и на мен ще дойде скоро редът!

Ханнех седеше при него. Тя го помилва нежно по страната и ми обясни:

— Изплашихме се, когато Асил побягна с теб, но Кара, моят син, ни викна, че ще те последва и ще те пази. Това ни успокои. После те видяхме да яздиш до него край езерото и вече нямаше защо да се притесняваме. По-късно Халеф се събуди и аз му разправих, че сега опитваш първата си езда. И той вече нямаше мира. Трябваше да го донесем тук, за да те види, когато се връщаш. Сега си тук. Как се радва милият!

Слязох и седнах при тях. Асил сам тръгна надолу по стълбите. Тогава дойде Тифл.

— Ефенди, аз ще го разседлая — каза. — Но когато тръгнеш отново на езда, взemi ме със себе си. Ти ми го обеща! Спомняш ли си?

— Да. А каквото съм обещал, сдържам. Но ако ти самият не искаш тогава да яздиш с мен, необходимо е само да ми кажеш.

Това бе намек, който той обаче не разбра. Онова, което ми бе разказал Кара за него, беше потвърдено от учителя. Куция оттук насетне щеше да стои под надзор, без да подозира. И странно, когато отведе врания, Халеф се загледа подире му и каза:

— Призрак! Няколко пъти го виждах... когато отварях очи... Стоеше пред мен и ме гледаше грозно... Сихди, не допускай този мъж при мен... не мога да го понасям!

— Така се чувствам аз с неговата Пекала — забеляза Ханнех. — Защо единият от тях винаги се върти тук край нас, за да гледа какво става и чува какво се говори? Трудно ми е да приема това само за празно любопитство, но пък и мястото не е за шпиони!

Премълчах. От срам ли? Защо спрямо Тифл и Пекала не бях имал веднага същото чувство като Халеф и Ханнех? Вероятно защото те бяха деца на природата, притежаващи все още инстинкти, които ние

в хода на нашето „образование“ полека-лека бяхме изгубили. Винаги сияещата „весталка“ и нейното „оригинално дете“ ми се бяха стрували изключително естествени, докато сега все повече започвах да съзнавам, че една имитирана естественост вече не е естествена. Защото че си имах работа с актьорство, бе повече от вероятно. Лесно можех да отмина факта, че се бях заблудил. Толкова по-страшни обаче за мен бяха детински наивните, съзлививи маски, от които бях допуснал да бъда заблуден. Като какъв ли трябва да разглеждаш и третираш човек, който гледа и говори така искрено като тези двамата, но не е откровен и честен! В Персия има множество секти. Една от тях, „Шуйух“, учи, че човешкото тяло било дадено само с цел духовете да се заблуждават един друг. Земният живот бил един голям, непрекъснат бал с маски, но в никой случай за удоволствие. И колкото по-красив, по-дружелюбен и по-мил ти се явявал даден маскиран образ, толкова повече трябвало да внимаваш с него. Детските маски обаче били най-лошите. Аз не съм нито персиец, нито сектант, но сега никак не ми бе трудно да приема мисълта, че Пекала и Тифл играят при джамикуните бал с маски. И аз, който така сърдечно обичам децата, се бях оплел в мрежата на „най-лошите“ от тях.

За Халеф се радвах. От вчера той явно бе направил голям напредък и помоли до вечерта да остане на открито. Ето защо аз предложих на това място по-късно да вечеряме и те с удоволствие се съгласиха. Когато Ханнех ме попита къде е останал Кара, казах само, че привечер ще се върне и отидох в градината. Там, както бях чул, се намираще Педехр. Седеше на пейката, където бях нападен от Тифл като крадец на сливи. Седнах при него.

— Познаваш ли шейх ул ислям? — попитах.

— Да — отговори той, тутакси наостраяйки слух, — но не лично.

— Трябва ли човек да му има страха?

— Ти може би не, но ние.

— Погрешно! Сега аз съм джамики, така изцяло джамики, че не познавам опасност, която да не съществува за мен, а само за вас. Шейх ул ислям утре ще дойде при нас.

— Вярно ли? Кой ти го каза? — извика изплашено.

— Ходи-и-джуна.

— Значи той наистина ще дойде. Ходи винаги е добре осведомен. Никога не се е лъгал, когато ни е предупреждавал. Щом шейх ул ислям

идва лично при нас, трябва да се касае за работа от изключителна важност. Той е княз сред духовническото съсловие и сигурно не би предприел едно такова пътуване, без грижливо да е претеглил тежестта на причините. Ефенди, нищо добро не ни предстои!

— Защо „нищо добро“? Защо трябва непременно да ни носи зло?

— Защото от негова страна нищо добро не може да дойде. Той, строго погледнато, не е персиец, а таки кюрд. Една известна приказка гласи: „Колчем таки вдигне благочестиво поглед към небето, някого стъпкава с крак.“ А този добродетелен и свят властелин почти винаги гледа нагоре. Кой може да изброи тези, които вече е стъпкал под своите леки, меки, безшумни ходила! Ние ще видим неговия смирен, благочестив поглед нагоре, но ще почувстваме и фанатичните му ритници. В неговите стъпки и стрък трева не се изправя.

— Тогава нека го накараме да стъпва само по тръни! Това ще бъде полезно за нас и целебно за него. За съжаление не можах да разбера сам ли ще дойде, или не.

— Сам? Това не може да се мисли! Та нали трябва да е обкръжен с блясък и гордост, за да се открие толкова по-ясно неговото смирение! Ние ще имаме високи, много високи гости, и то немалко. Така че трябва да се подготвим!

— Не! Той в никакъв случай не бива да забележи, че знаем за неговото пристигане. Гостите ще получат само онова, което е налице. Никакви разпореждания и приготовления. В кухнята никой не бива да заподозре нищо. И специално се погрижи Пекала и Тифл да не научат нищо. Това е строгото ми изискване!

Той се загледа мълчаливо в земята и не каза нищо. Ето защо продължих:

— Значи никакви приготовления, най-вече заради тези двамата, които не бива нищо да забележат! А къде ще подслоним гостите?

— В аркадата.

— Където лежи хаджи Халеф?

— Ако разрешиш, ще махнем постелята му. Нещата се нареждат добре, понеже Ханнех преди малко ме попита кога ще може да го има горе при себе си. Така ще й бъде по-лесно да се грижи за него, а и той ще има повече спокойствие отколкото в аркадата, която е постоянно отворена за влизане и излизане.

— В такъв случай веднага след вечеря го настанете горе! Ханнех има право; желанието ѝ е много разумно. Но не ѝ казвай за шейх ул ислям, не казвай изобщо на никого. Който трябва да го научи, ще му кажа аз самият. Този „властелин“ трябва да остане изцяло с впечатлението, че напълно ни е изненадал. И не си мисли за някакво голямо угощение! Дори е много възможно и той, и неговите придружители да не получат и залък от нас.

— Ефенди, вземи си думите обратно! Това е изключено, напълно изключено!

— Защо?

— Помисли най-напред за висшия дълг на гостоприемството!

— Аз го знам също така добре като теб и никой не може да бъде по-гостоприемен от мен. Само трябва да изчакам дали шейх ул ислям ще се държи спрямо нас така, че да му позволя да бъде наш гост.

Той ме зяпна.

— Та това звучи, сякаш нехаеш за този висш сановник!

— Ще постъпя с него точно според „материала“, който притежава, ни повече, ни по-малко. Килими, възглавници, лули, тютюн, кафе, вода, всичко това бездруго си е налице. Ако трябва да дам още нещо и после ще има време да го кажа. Ще присъстваме само ти, ходи-и-джуна и аз. Той е единственият, с когото можеш да обсъждаш нещата. Дали ще имам нужда и от други джамики, сега не мога да знам, това тепърва ще си покаже. Чувал ли си някога за „Най-добрия кон на Луристан“?

— Много често. Той принадлежи на шейх ул ислям и е най-бързият и издръжлив бегач от разплода на таки. Никога не е бил побеждаван и собственикът му вече е спечелил не една и две награди с него.

— Как се е сдобил с това животно?

— Племето му го направи подарък, за да възнагради неговата безпримерна благочестивост и строго спазване на вярата. Няма друг таки, който да се е издигнал толкова високо като този мъж. Ето защо те се гордеят с него и смятат за чест да го наричат един от своите. Той казва, любовта към коня била единствената земна любов, която си позволявал. И понеже с удоволствие отваря конюшните си за всеки бегач, никак не е изключено, като чуе за надбягването, да поиска да се включи.

— Трябва ли да приема?

— Твоя си работа, ефенди. Аз не мога да кажа нито да, нито не. Един кон, който никога не е бил побеждаван, е опасен противник. Но затова пък толкова по-славно ще е да бъде победен. Тук нещата опират преди всичко до високата цена.

— Знаеш ли дали шейх ул ислям има някаква лична връзка с Ахриман мирза?

— Не.

— Или с Гхулам ел Мултасим?

— Да, те поддържат тясно приятелство. Шейх ул ислям дори е въздигнал Гхулам до сан на един от своите каси^[1] и често го вижда като гост в къщата си.

— За мен това е важно, изключително важно! А сега нещо друго. Досега оставях тази работа настрана, но сега заемам мястото на Устад и е мой дълг да се заема с нея. Бях при шейха на калхураните и се зарадвах, че неговото оздравяване напредва. Той не е член на вашата джемма, но ти каза, че жена му трябвало да бъде наказана, понеже проляла кръв.

— Така е. Веднага щом той напусне постелята, трябва да я съдим.

— Ти на нейно място другояче ли щеше да постъпиш? Щеше ли да оставиш съпруга ти да бъде напълно пребита?

— Какво щях да сторя аз, е без значение. Ние имаме закон и сме длъжни да процедираме според него.

— Значи и при вас владее буквата, не духът на закона!

— Заблуждаваш се. Ние ще изберем най-малкото наказание.

— Но все пак наказание! Нима не е възможно да бъде оправдана?

— Не.

— Кой има право да помилва?

— Устад.

— Знаеш, че в Персия всеки вели има власт над живота и смъртта и следователно притежава също правото да помилва, а Устад е вели на нашата околия.

— Кой сега е такъв, когато той замина?

— Неговият заместник, значи ти.

— В такъв случай те моля да отидеш при калхури. Кажи му, че на мястото на неговата жена аз също щях да пролея кръв.

Следователно я считам невинна като мен и теб и не съм съгласен да бъде наказана. Който порицава някого заради деяние, което самият би извършил при дадените обстоятелства, заслужава същото наказание. Тръгвай веднага!

— Ефенди, това е радостна вест. Бързам да им я предам. С това ти ще спечелиш сърцата на всички джамикуни и калхурани!

Отправих се към моето жилище, за да взема ключовете за стаите на Устад. Трябваше надлежно да се подготвя за утрешната визита, да съм добре осведомен в нещата за назряващите събития. Намерих една чанта, съдържаща всички документи относно прехвърлянето на територията, управлението, правата и задълженията на джамикуните. Устад изобщо се беше погрижил лесно да мога да се ориентирам. Навсякъде имаше бележки, уведомяващи за съответното съдържание, и ето как без дълго търсене намерих и най-ценния документ. При него бе поставена бележката: „Никога не е използван и на никого още не е показван, но без двоумение да се употреби!“

Отворих го напрегнато и го прочетох. Съдържаше споразуменията, поддържани без всякакви свидетели лично между шаха и Устад и подсигуряващи на последния закрила, по-могъща от която никой вели не би могъл да желае. Като голяма рядкост присъстваше саморъчният подпис на владетеля и трикратно поставеният личен печат. Към документа бе приложена и картичка от пергамент с тежка позлата. Четирите ъгъла съдържаха ръчно изрисувания персийски герб — слънце с лежащ пред него лъв. А в средата беше изписано с перо и изящен калиграфски почерк, естествено на персийски, но аз го предавам в превод: *„Който това покаже, е длъжен само на мен да се подчинява!“* Отдолу също бяха поставени саморъчният подпис на владетеля и печата, чийто надпис се състоеше от думите: *„Когато Наср-ед-Дин печата в ръката вземе, викът на справедливостта отеква от луната до рибите.“* Шахът, както е известно, прилежен калиграф, собственоръчно беше изрисувал и написал тази картичка и по тази причина тя бе легитимация, която заставяше към незабавно подчинение дори най-високопоставения служител в царството.

С нея притежавах много повече, отколкото се нуждаех за утрешния ден, и вече се канех да си вървя, когато вратата се отвори и

влезе Пекала. Лицето ѝ сияеше в обичайното, приповдигнато радушие, а тонът, с който заговори, бе извънредно повелителен:

— Видях пъхнатия ключ, ефенди, и веднага си помислих, че си в стаята. Аз нямам време, наистина, но за теб винаги. Бих искала да те попитам дали бива да ти кажа онова за моя ашик.

— Нека чуем!

— Ама няма да издадеш нищо?

— Нима е нещо тайно? — заобиколих въпроса ѝ.

— Да, естествено! — отговори тя важно. — Имам куп тайни, за които никой нищо не бива да знае. На теб обаче може би ще кажа няколко. Най-важната ще чуеш веднага. Че моят ашик идва винаги след четири седмици, вече ти съобщих. Но че наскоро дойде извън това време, не знаеш. Можеш ли да отгатнеш защо дойде?

— Не. Кажи го и го направи възможно по-късо!

— Защо това искане? Та аз винаги приказвам късо, ефенди! Моят ашик е решил да говори с нашия Устад и да му съобщи много работи, които биха го избавили от смърт.

— Кого ще избавят? Ашика или Устад?

— Ашика, но може и двамата. Не знам точно. Трябваше да кажа на Устад, че той ще дойде следващата неделя, точно в полунощ. Но аз ще се срещна с него един час преди туй.

— И ти го съобщи на Устад?

— Не.

— Защо?

— Защото... защото... защото ме беше страх от него.

— Но от мен не?

— Напротив, от теб също! Ама времето минава и ако продължавам да се страхувам и нищо да не казвам, ще изгубя моя ашик. Защото той рече, че никога вече няма да дойде, ако не му осигуря възможност да приказва с Устад. Затова най-сетне събрах кураж и изложих молбата на теб, понеже до другата неделя Устад може още да не се е върнал. Какво ще кажеш сега за тая работа?

Избърса влажното си чело и отдъхна облекчено. Явно ѝ бе трудно да се обърне към мен.

— Нима на ашика му е все едно дали ще се срещне с мен, или с Устад? — попитах.

— Така мисля. Ти нали заместваш Устад и понеже работата не търпи отлагане, трябва да се съгласиш.

— Знае ли още някой, че той ще дойде в неделя?

— Не.

— Също Тифл?

— Тифл? С този бърборещ човек не бива да споделя подобни неща. Той не знае нито дума!

Това бе лъжа, но казана с най-честната и искрена физиономия на света. Малките очички ме гледаха така открито, толкова чистосърдечно, че едва не ме накараха да се замисля дали не се заблуждавам.

— Каза ли ашикът на кое място желае да говори с Устад? — продължих.

— Не. Това сега ти трябва да определиш. Ще имаш ли добрината да ми кажеш къде?

— Днес още не. Но ще ти го съобщя навреме. А сега ме изслушай! Трябва да си мълчиш пред всеки, също пред Тифл! Ако кажеш само на един-единствен човек, че ашикът ти ще дойде, няма да говоря с него, а теб ще изгоня от къщата!

— Ефенди — извика, отскачайки уплашено назад. — Какви страшни очи ми правиш! Ти из един път доби съвсем друго лице!

— Това е лицето ми, когато си наумявам непременно да свърша нещо. Ти още не си го видяла. Пази се от повторното виждане! Ако не си затваряш устата, ще наредя още неделната нощ да те откарат отвъд границата, без да питам какво ще стане после с теб! Разбра ли?

— Да, да, съвсем точно! — увери тя, свивайки се от страх. — Ефенди, ама Устад е по-любезен от теб. Кой би го помислил!

— Всяко нещо на мястото си, строгостта редом с любезността! Имаш ли още нещо да кажеш?

— Не.

— Тогава върви!

Вътрешно съкрушена, тя направи някакъв много объркан реверанс и се отдалечи със значително по-малко фамилиарност отколкото при влизането. А аз заключих грижливо жилището и тръгнах да говоря с Шакара.

Как ли стана, че изобщо не попитах къде се намира, а сякаш го знаех съвсем точно? Минах през градината. Като стигнах до извора,

видях „сестрата“ при конете. Сахм скубеше тук и там тревица с Гхалиб. Асил беше легнал. Шакара седеше до него, облегната на врата му, и сплиташе гривата в плитки, виейки в тях виолетки. Враният се протягаше от време на време да пощипне приятелски ръката ѝ с устни. Поспях се да ги наблюдавам, после отидох да седна при тях.

Не беше нещо неотложно онова, което исках да обсъдя с Шакара. Исках само да ѝ съобща кой ще дойде утре. Но когато го сторих, в мен сякаш се отвори всичко заключено, за да бъде видяно, проучено, потвърдено или отхвърлено от нея. Говореше малко, и то само когато я попитах. А казаното от нея звучеше безкористно, скромно, но същевременно твърдо, категорично и сигурно. Все повече съзнавах, че носи в себе си нещо безкрайно велико, красиво, бистро. Замислих се как ли да го нарека. Определено беше онова, което ние „образованите“ наричаме възгледи за света и живота и все пак беше нещо много, много повече! Нейните възгледи се простираха и над съвсем други съкровища от онези, които ни предлагат така нареченият „свят“ и мнимият „живот“. Говорейки сега с нея, пред мен отново изплува мигът, в който я видях за втори път от болничната си постеля. Седеше недалеч от вратата сред растителната зеленина. Бяла беше дрехата ѝ. Воалът бе отметнат назад. Тъмната коса се спускаше в дълги, тежки плитки. Изящните пръсти се плъзгаха по струните на сандурах. Можем ли да сравним едно човешко същество с поема? Та нали казват, че човекът бил най-прекрасната поема в цялата вселена. Ако не най-прекрасното, то определено едно от най-благоденствените виждах сега тук!

Тогава чух от нея звуците на арфа. Свиреше, за да задържи душата ми и тази на Халеф. Сега слушах от нея думи, но всички те и начинът, по който ги казваше, имаха дълбоко, тясно родство с онези арфови звуци. Всичко бе така мелодично, така хармонично, така пълно, така чисто, без всяка следа от дисонанс. Продължавах да говоря ли, говоря, само за да слушам как отговарят тези устни, от които не можеше да се отрони нищо мъгляво, нищо светотатствено. Струваше ми се, че трябва да ѝ предам всичките си мисли, за да си ги получа после обратно избистрени и уяснени. Знаела ли е това Марах Дуримех, когато е писала, че аз трябва да бъда духът, а тя — душата, моята сестра? Психология, научена не теоретично, а практически! Измъдрена

не от научни ръководства, а извлечена директно от духовния и душевния живот, без дребнаво тълкуване!

Така седяхме много по-дълго, отколкото бях възнамерявал, додето дойде Кара бен Халеф със своя Баркх и ми доложи, че е изпълнил поръчението, без да е видян от някого. Претърсил внимателно въпросното място и бил убеден, че междувременно друг крак не е стъпвал там. Понеже бе станало време за храна, поканих го да дойде и вечеря с нас. Но той отклони поканата, защото трябваше да се погрижи за бавното охлаждане на Баркх, за да не се схване. Той беше така разсъдлив във всичко, оставено в неговите ръце — наследствена черта повече от майката отколкото от бащата, често твърде прибързания хаджи, чийто буен темперамент обичаше да излиза от пътя на спокойното размишление.

След храна се оттеглих, за да подложа на предварително проучване всичко, което исках да изгоря от работите на Устад. От тях добих един дълбок поглед в неговия живот, в неговите човеколюбиви желания и възприятия. Вестниците ме отвращаваха. Бях заявил, че не искам да ги чета, и не го сторих. Но докато отделните листа преминаваха през ръцете ми, очите ми от време на време се приковаваха на едно или друго място, а сетне смачканите страници отлитаха възможно по-далеч от мен. Човек едва ли би сметнал за възможно с какви нелепости и дрънканици се занимава онова странно същество — вестникът, залъгващо тези, които го притежават, че са духовно богати! Ако Устад действително беше прочел всичко това, то бе направо чудо, че все още вярно съхраняваше своята любов към човечеството. Велико нещо е истинската, не лицемерната, а действително бликащата от сърцето хуманност, която притежава силата да издържа от своето общочовешко гледище дори срещу онези противници, които не се свенят да нападат само с оръжията на личния интерес, но уверяват, че са радатели за човешките права, защитници на благородното човечество. И тъй, да вървят по дяволите тези драсканици! Хвърлих ги в огнището, запалих ги, а когато пламъците лумнаха, вътре полетя и „Оправданието“, написано без всякаква причина.

След като се позанимавах още известно време с произведенията на Устад, отидох да спя и не се събудих, докато на вратата ми не се почука. За да ме будят, трябваше да има основателна причина.

Станах и отворих. Педехр беше.

— Прощавай, ефенди, дето сигурно ти смутих съня! — каза той.
— Няма да мине много и шейх ул ислям ще бъде тук.

— Толкова рано? Откъде знаеш? — осведомих се аз.

— Снощи говорих и с ходи-и-джуна. Той сметна, че ще е добре да сме наясно с нещата. Ето защо тръгна на кон по посока Хоремабад. Стигнал до граничния дуар на джамикуните и узнал, че шейх ул ислям ношува там и се кани днес призори да потегли. Повелил мълчание и сега е тук, защото не иска да отсъства. Но иначе никой друг не знае за тая работа. Ще слезеш ли?

— Не. Изпрати ми закуската горе! Кой още идва с него?

— Господари и слуги, общо петнайсет души, с много добри коне и добре въоръжени. В дуара им казали, че никой външен човек не може без специалното разрешение на Устад да носи оръжия при нас, а трябва да ги предаде веднага щом стъпи на територията на джамикуните. Те обаче отказали да го сторят.

— Е, после какво? Принудили ли са ги?

— Не, сметнали, че не бива да процедират строго, понеже това е шейх ул ислям. Естествено, те и тук ще бъдат спрени при първата къща. Ако искаш, ще наредя при всички случаи да ги разоръжат. Не пожелаят ли, нека обръщат конете, а аз ще изпратя една дружина да ги придружава, додето минат границата.

— Ха така, Педехр! Така ми харесваш! Няма човек, от когото да имаме основание да се страхуваме, а страхът изобщо е най-голямата щуротия, която ми е известна. Но всяко нещо на своето място и с времето си! Пестник срещу пестник, ала и срещу хитрост нищо друго, освен хитрост и пак хитрост! Ще ме предупреждавате за лукавщината на този шейх ул ислям, ще се пазя да налитам с лапи като глупава мечка. А ако поискаме да разоръжим тези петнайсет души още при входа на дуара, ще трябва да разставя там толкова джамикуни, че онези веднага ще си кажат: „Те са знаели, че идваме!“ А точно това трябва да остане скрито! Така че нека си идват, както си щат! Вие двамата, сиреч ти и ходи-и-джуна, ще ги посрещнете с всички признаци на изненада и ще ги отведете в аркадата, където ще разговаряте с тях, докато дойда.

— Трябва ли да заръчам да те доведат?

— Не. За да подсилим мнението, че нищо не сме знаели, ще кажеш, че не съм си вкъщи, а съм излязъл на разходка. Аз наистина ще го сторя, но няма да се отдалечавам много. Ще имам грижата да видя пристигането им, а после ще дойда в аркадата. Сега върви! И възможно по-бързо закуската ми!

Той се отдалечи и веднага я прати. След като се нахраних, заключих жилището си и отидох в това на Устат, за да взема златната картичка на шаха. Беше напълно възможно да имам необходимост от нея. После заключих и тук и тръгнах, но не слязох по стълбите. Спуснах се по пътя за звънарницата, който водеше надолу до градината, банята и конското пасище. Никой не ме забеляза. Понеже за мен бе важно да наблюдавам пристигането на шейх ул ислям, потърсих място, от което да мога незабелязано да го сторя. Дългата периферия на градината и пасището бе обградена от гъст храсталак, зад който се спускаше отвесно гигантският зид. Ако се промуших до ръба на зидарията, щях да имам свободния изглед, който исках. И тъй, насочих се към едно място, където една пролука водеше навътре в храстите. Но когато навлязох, видях, че не излизаше до края. Тук беше оформено нещо като беседка с издигнати околоръст чимове за сядане. Зеленината бе така преплетена и гъста, че човек не можеше да надзърне през нея и толкова по-малко да проникне, без да скърши клони и вейки. Но в непосредствена близост растяха няколко тамариска, където при необходимост можех да се провря, без да ги повредя. Сторих го, ала не успях да стигна до края, а трябваше да свърна встрани, сиреч зад беседката. Имаше достатъчно клони да ме скрият и същевременно толкова много пролуки, че можех да огледам цялата долина и няколко завоя от водещия нагоре път. Настаних се възможно най-удобно и се приготвих за дълго чакане, но не се наложи. Едва се бях изтегнал и подпрял глава с ръка, отдясно долу се зададе отряд ездачи, който не можеше да бъде друг, освен този на шейх ул ислям. Вярно, преброих повече от петнайсет коня, но върху лишните идваха джамикуните, придадени от граничния дуар като съпровод.

Животните носеха богатата персийска сбруя, наричана решма, като едно от тях особено биеше на очи. Мъжът, който седеше на него, имаше на главата си таки чалма с огромен диаметър. Беше украсена с няколко дълги, пъстри пера и от нея се спускаше бял воал, който покриваше като наметало не само ездача, но и цялата задница на коня.

И тази набиваща се на очите фигура ли да беше благочестивият сановник? Смиреният? Мъжът с леките, меки, безшумни ходила? Докато си задавах тези въпроси, разглеждах и другите, които яздеха семпло и естествено трябваше да представляват подвластни лица. Един от тях се придържаше съвсем в края. Носеше напълно обикновен таки тоалет, но седеше на кон, който ангажира цялото ми внимание. Разстоянието беше твърде голямо, за да различа подробности, но това благородство в стойката, тази жизненост във всяко движение, тази грациозна сигурност и еластичност на вървежа, тази самоувереност въпреки бедрата на ездача и юздата бяха достатъчно да приема, че това бе най-добрият, най-ценният кон от всичките петнайсет. Светлокафяв, с бели „ботушки“ на предните крака!

Отрядът зави по пътя за Високата къща. Поради непрекъснато намаляващото разстояние можех все по-ясно да различавам коня и понеже оцених продажната му цена на не по-малко от девет хиляди немски марки, си казах, че седящият върху него няма как да принадлежи към сияе^[2].

И тъй, две от лицата не ми се струваха това, за което човек трябваше да ги смята по всичките външни белези. Ездачът с белия шлейф и последният с най-голяма вероятност разчитаха на външността си да ни заблудят. Първият трябваше да изглежда с по-висок ранг от действителния, а последният — с по-нисък. Санът на първия можеше да ми е безразличен, но на последния — не. Ако единият от тези двама души изобщо беше нещо повече от това, което искаше да представлява, то имах всички основания да се изкача с моето предположение не само до следващото, а веднага до най-високото стъпало: мнимият коняр беше самият шейх ул ислям!

Докато ми минаваха тези мисли през главата, видях Тифл да се появява на пътя, за да слезе по някаква причина до селото. Той не знаеше нищо за пристигането на тези хора и спря изненадано, като ги съгледа. Когато стигнаха до него, ги заговори и ми бе изключително интересно да забележа, че яздещите начело знатни сановници го препратиха към последния ездач. Това обстоятелство превърна предположението ми почти в сигурност.

Той махна на другите да продължат и спря при Тифл. Този знак издаде, че той беше действително командващ. Поговориха късо време. После чужденецът подкара отново светлокафявия кон, а Тифл закричи

обратно до него, разговаряйки оживено с него, докато изчезнаха зад последния, най-горния завой на пътя.

Колко добре, че бях дошъл тук за наблюдение! По този начин бях узнал, че на шейх ул ислям май много му се е искало да „поактьорничи“ с нас и сега вече вероятно се бе заел със замислената „Комедия на заблудението“! Понеже нямах ни най-малка причина да наведа гостите на идеята, че сме извън себе си от радост от тяхното идване, хич не се и разбързах, а останах още доста време да си седя на мястото. А колко добре бях постъпил, се установи, когато чух стъпки, бързо приближаващи към беседката, зад която се намирах. Влязоха двама души.

— Никой не ни видя, това е добре! — чух гласа на Тифл. — Той пита дали има някое място, където може незабелязано да говори с теб. Ето защо побързах да те доведа тук. Сега ще пратя и него.

След тези думи той тръгна. Кой се намираше сега в беседката? Не се наложи дълго да чакам, за да разбера. Отново приближиха стъпки, бързи, но тихи, предпазливо прокрадващи се, като от стъпващи върху меки пружини нозе.

— Ти ли си поганската туркиня Пекала? — попита новодошлият.

— Да — отговори тя, потвърждавайки лекомислено лъжливостта на своята религия. — А ти кой си?

— Как се казвам, не е нужно да споменавам, но съм приятел на този, който се нарича твой ашик.

Тя плесна ръце и извика:

— Приятел на моя ашик! Колко се радвам! Кой би помислил, че...

— Не говори толкова високо! — прекъсна я онзи заповеднически, ала тутакси прибави с нежен, ласкав тон: — Искам да ти докажа, че знам за вас двамата и вашата любов. Той ще дойде идната неделя, един час преди полунощ, а ти ще го чакаш при изправения камък от древния градеж. Съзнаваш ли сега, че съм негов довереник, негов приятел и значи също твой?

— Да, имам ти доверие — потвърди тя. — Сигурно и ти имаш такова благородно мъжко сърце като него и знаеш какво означава едно благородно женско сърце!

Чу се прокашляне, сякаш оня трябваше да се пребори с не навреме напушил го смях. Не можех да го виждам, но знаех, че веднага

ще го разпознава по говора. Той изговаряше гърлените фрикативни съгласни с по-голяма от обичайната кюрдска острота и имаше такова увуларно „rrrrrr“, сякаш страдаше от някакво злокачествено заболяване на мъжеца.

— Знам дори защо ще дойде този път — продължи. — Искаше да говори с Устад, но понеже този не е тук, ще разговаря с чуждоземния ефенди, тъй като работата е неотложна. Аз нямах представа за наличието на този заместник и тепърва ще си покаже дали това е добре, или зле за нас. Твоят ашик трябва непременно да бъде приет като гост в къщата на Устад. Планирано беше да се настани в помещението, които вашият повелител нарича свой „гроб“. За съжаление узнах от твоя Тифл, че там бил приет чужденецът. Затова пък сега са свободни личните стаи на Устад и нас ще ни задоволи твоят ашик да получи поне тях. Господарката на тази къща си ти, Пекала. Знам го много добре. И на твоята любезност никой не може да противостои. Ашикът ти непременно ще склони ефендите да го приеме, ама къде ли! Подочух, че със своята чаровност ти изцяло си спечелила този мъж. Сега кажи, смяташ ли, че можеш да го увещаеш да подслони ощастливителя на твоето благородно женско сърце в помещението на Устад?

— Начаса, начаса ще разреши! — изликува тя толкова непредпазливо, че онзи заповяда с тон на внезапен гняв:

— Замълчи, котка непредпазлива! Твоята фалшива уста вече издаде предостатъчно, ама на мен тя не ми...

Спря посред изречението и продължи с напълно променена интонация:

— Сърцето ми съзнава величието на твоето щастие, да видиш ашика като свой гост, о, вярно, красиво цвете на неговия живот, но те моля да заключиш това щастие дълбоко и мълчаливо в себе си, докато дойде жадуваното време, когато вече няма да е необходимо да го криеш! Нали знаеш, че животът на ашика, а вероятно и твоят, зависи от дискретността ти!

— Ходех! И моят живот? Моят собствен? — попита тя шокирано.

— Да. Неговите врагове са и твои врагове и ако убият него, теб също няма да оставят жива.

— Ама кои са те всъщност? Той никога не ми ги е назовавал.

— За да не помътни погледа на твоите сияйни очи, който стои за него над всичко друго. Затова и аз ще премълча. Твоето сърце трябва да остане чисто и непринудено. Аз познавам Устад, но ефендите — не. Що за човек е той? Кой е по-умният от двамата?

— Никой мъж не е умен. Всички те трябва да бъдат възпитавани. Аз имам куп тайни, които на повечето хора не казвам, понеже мисля, че ще ги издадат. На теб обаче имам доверие. Ето защо ще ти разкрия една от тях. Устад ми е по-драг от ефендите.

— По каква причина?

— Защото ефендите иска да ме изпъди.

— Защо?

— Ако съм издадяла, че щял да говори с моя ашик.

— О, Аллах, каква въпиеща глупост! И една такава жена иска да възпитава мъже и...

Отново прекъсна по средата на изречението, за да не я обиди. Този мъж не умееше да овладява темперамента си. Или не проявяваше по-голяма предпазливост само защото знаеше, че си има работа с една „кръгла нула“? А колко приятелски и спокойно звучеше гласът му, когато продължи:

— Нима не чувстваш, че ефендите не може да бъде укоряван за това, а хвален? Зная, че ти сече пипето. Така че не може да не съзнаеш, че той изисква мълчание само с най-добро намерение. Аз също те моля да не издаваш нищо. Той може да те заплашва само с изпъждане, ала аз знам, че разбъбриш ли се, това ще е твоята сигурна смърт. Враговете на твоя ашик са безмилостни, особено към теб. Ето защо се пази и мълчи! Аз често съм чувал за тоя ефенди, но днес ще го видя за пръв път. Добродушен ли е?

— Много!

— Прозорлив ли е?

— Хич! Вярва на всичко, което му кажеш!

— Познава ли тукашните порядки?

— Не. В това отношение моят Тифл е сто пъти по-умен!

— Как стоят нещата с неговата религия?

— Той няма никаква. Тук никой не го е виждал барем веднъж да се помоли.

— Красив мъж ли е?

Тя замълча, вероятно размисляйки върху въпроса. Задалият го определено не беше лош познавач на хората, а готвачката и понятие си нямаше какво всъщност целеше с този крайно излишен наглед разпит. После отговори:

— Не е красив, но не е и грозен. Има съвсем обикновено лице. Мисля, че ако не беше чуждоземен, хората изобщо нямаше да му обръщат внимание.

— Машаллах! Това не звучи добре! Щеше да ми е по-приятно, ако го беше нарекла красив. А сега отговаряй нататък! Има ли някакви особености? В гласа, в говора, в държането, в походката или нещо друго?

— Не, изобщо. Той е мъж като всички други мъже. Няма защо да се боиш от него. Той не е и наполовина знатен колкото теб!

— Откъде знаеш?

— То ти личи. Необходимо ти е само да облечеш други дрехи и си готов паша!

— Така ли мислиш, мила ми Пекала?

Прозвуча поласкано. Мъжът значи беше суетен! Това се потвърди от следващите му думи:

— Сега трябва да тръгвам и ти казвам, че ми хареса. Бих желал да ти го докажа с някакъв подарък, който ще ти пратя по твоя ашик. Знам, че обичаш гиздилата и красивите дрехи, които временно съхраняваш в руините, докато дойдат по-добри дни. Пожелай си нещо!

— С най-голямо удоволствие! Но какво? — попита тя бързо.

— Каквото искаш!

— Добре, ти беден ли си, или богат?

— Само пожелай! Тогава ще ти кажа дали ще го получиш, или не!

Това отново прозвуча така студено, така властно, сякаш не беше я нарекъл току-що „мила ми Пекала“. Мъжът ставаше все по-интересен.

— Изпрати ми едни златни наддара^[3]! — помоли тя с най-сладък сопран.

— Наддара? За какво? — попита онзи учудено.

— Така човек изглежда по-знатен, по-учен. В Исфахан много често виждах една мадама от Русия. Тя винаги имаше две стъкла пред очите, когато слизаше от носилката. Това ѝ придаваше толкова гордост.

Човек можеше да я сметне за императрицата на Русия. Ето защо искам и аз едни наддара. Ама да са от злато, иначе не!

— Жено, ти си откачена! В теб живее някакъв зъл и същевременно смехотворен дух, когото ще смачкам веднага щом...

Беше прекъснат в този изблик на презрителен гняв. Тифл дойде и доложи:

— Праща ме шейх ул ислям. Моли те да отидеш при него. Аз ще те водя.

— Веднага! — отвърна другият строго. И също така строго, а може би по-строго, прозвуча по-нататък: — Ти ще имаш наддара, Пекала, и то такива силни, че зъркелите ти ще изскочат! Ефендите е имал право с мълчаливостта. Аз също го изисквам от теб, от вас. Предателят не заслужава нищо друго, освен смърт. Отбележи си го и ти, Тифл! А сега ме води при моите... при шейх ул ислям, но без някой да забележи къде съм бил!

Тръгна с Тифл. После чух, че Пекала също се отдалечи. Кой беше мъжът, сега знаех. Той самият се беше издал, и то само с наполовина изговореното изречение: „А сега ме води при моите...“ „хора“ щеше да каже. Той самият беше шейх ул ислям, а другият, който беше пратил за него, трябваше да играе тази роля.

Почаках малко, после напуснах скривалището си, измуших се през тамариските и като видях, че няма никого, тръгнах през градината към двора. Там стояха конете на персийците, при тях слугите. Застанал на стъпалата, Тифл се облягаше на една от колоните. На друга бе облегат облеченият по кюрдски ездач на светлокафявия жребец с белите предни ботушки. Двамата разговаряха помежду си и не видяха откъде дойдох. Поздравих конярите радушно и спрях при конете да ги разгледам. Но не желяех да мина за познавач, така че се държах подобаващо за случая. Тифл ме видя и обърна внимание на кюрда. Този погледна към мен и зорко ме огледа.

Имаше висока, красиво сложена фигура. Дългата, вълнообразно спускаща се сива брада беше много, много рядка, сякаш природата не е проявила достатъчно добра воля да осъществи намерението си. Той видя, че се застоях повече при малоценните коне отколкото при добрите, а кафявия с ботушките отминах безразлично, все едно бе обикновена кранта. Подхвърли някаква забележка на Тифл, която сигурно не беше особено ласкателна, защото я придружи с

презрително отмятане на глава. Слугите също ми се изхилиха, макар не така очебийно, че да забележа при неголямо внимание. Това ме устройваше. За колкото по-малко способни ни смятаха, толкова повече после щяха да се каят.

Когато закрачих бавно към стълбите, Кара бен Халеф се изправи на покрива на аркадата, където бе седял. Викна ми оттам утринния си поздрав.

— Слез долу, Кара! — поканих го аз. — Чух, че е дошъл шейх ул ислям. Ти също трябва да го поздравиш.

Казах го толкова високо, че да се чуе в аркадата. Намерението ми беше да дойде Педехр. Постигнах го. Той се появи веднага, слезе по всички стъпала до мен и доложи посещението по такъв начин, сякаш не знаех нищо по въпроса.

— Значи не познаваш шейх ул ислям лично? — попитах полугласно, обръщайки се така, че Тифл и кюрдът да не могат да разберат думите ми.

— Не — отговори той.

— Кой джамики вече го е виждал?

— Не знам такъв. Шейх ул ислям по-рано беше във Ферагхан и едва преди няма и година бе преместен близо до племето си. Само Устад го познава добре. Той не е така скромнен, както си мислех. Едва в граничния ни дуар е научил, че Устад е отпътувал.

Докато казваше това, посочи към хълма с храма отсреща, за да ги накара да помислят, че говорим за нещо съвсем безобидно.

— Кой е кюрдът, дето стои при Тифл? — поисках още да знам.

— Кетибът^[4] на шейх ул ислям. Той трябва да седи до него, но досега неговото място оставаше празно.

— Тогава ела!

Тръгнахме по стъпалата нагоре. Кетибът кръстоса ръце и ми се поклони вежливо усмихнат.

— Да бъде благословено утрото ти! — поздрави любезно.

— А на теб целият ден! — отговорих аз.

Ах, този глас! И това увуларно „р“! Той беше мъжът, говорил с Пекала, значи шейх ул ислям! Тръгна веднага след нас и се отправи към мястото си. Персийците станаха, когато се появих, поклониха се много учтиво и останаха прави, за да дочакат краткото ми обръщение. Аз спрях на предписаното разстояние, разперих ръце, поклоних се,

скръстих ги на гърдите, поклоних се отново, разперих ги с трети поклон, после ги спуснах и вдигнах дясната длан за любезен жест, заговаряйки:

— Човек никога не знае щастието на следващия ден. Единствено Аллах знае какво ще проводи. Ако той е този, който ни е изненадал с вашето посещение, трябва да благодаря първо на него и после на вас. Пред шейх ул ислям няма затворени врати, защото Аллах иска неговият духовник да носи навсякъде само радост. Седнете и ни гостувайте, докато ви е угодно!

Те се поклониха като обучени статисти, а носителят на исполинската чалма заговори:

— Шейх ул ислям съм аз, ефенди. Ти ще узнаеш кои са моите придружители.

Като посочваше всеки поотделно, той споменава неговото име и положение. Първо назова духовните лица, след тях офицерите. Те бяха един ахалии-и-дженнет^[5], деин вехлийуллах^[6], един имам-и-джума^[7], един сертиб-и-еввел^[8], един сертиб-и-дуввум^[9] и накрая дойде ред и на писаря! Виждаше се, че тук бе събран все блясък. Аз се покланях на всеки, както и той на мен. После седнахме. Височайшите господа образуваха линия. Само писарят седна малко назад, до шейх ул ислям. Той много често му нашепваше какво да каже. Вярно, опитваше да прикрие движението на устните си с брадата, но тя беше толкова рядка, че го забелязах. Аз седях точно пред него, вдясно от мен — Педехр, вляво — ходи и малко назад Кара бен Халеф. Първите двама вече се бяха представили на персийците. Кара можех да спомена между другото.

Мълчах, защото бях изпълнил своя дълг, и сега учтивостта изискваше да оставя високия гост да започне. И той не закъсня.

— Дойдох да приказвам с Устад за джамикуните — каза. — Моето благоразположение сияе над него. Но чух, че бил тръгнал на път и го замествал един ефенди от Запада. Аз не те познавам и не са ми известни твоите достойнства и титли, а не бих желал да те лиша от нещо. Ето защо ми прости, задето ще изрека първом няколко въпроса. С какъв духовен сан си облечен в твоята страна?

— С никакъв — отговорих.

— Какъв военен чин притежаваш?

— Никакъв.

— Назови тогава поста си при правителството на твоя народ!

— Нямам такъв.

— Но какъв си тогава? Какво имаш?

— Аз съм си само аз и имам само себе си, повече нищо.

Намерението, с което бе задал тези въпроси, беше лесно за презиране. Трябваше да се почувствам възможно по-нищожен пред него! Преки неучтивости образованият персиец се старае да избягва. Затова той ми хвърли един много ясен съжалителен поглед, наистина, но продължи с добродушен тон:

— Ти можеше да премълчиш, че си хич нищо. Да, можеше дори да си прикачиш високи отличия, без на ум да ни дойде да го сметнем за лъжа. Но ти беше искрен и открит и това ти спечели уважението, подобаващо на всеки, който се бои да лъже. Нашите достойнства са недосегаеми. Като седнахме при теб, ние те почетохме с тях. Ала много бихме желали все пак да знаем доколко далеч се простират пълномощията, които Устад ти е дал.

— Те притежават пълна сила. Нещата стоят така, все едно самият той седи пред вас.

— Можеш ли да решаваши всичко, както ти е угодно?

— Да.

— И той ще го потвърди?

— Безусловно.

— В такъв случай ме радва, че мога да ти съобщя какъв голям, богат дар ви нося днес. Още когато бях във Ферагхан, чух да се говори за джамикуните, а в Двора на шах-ин-шаха се запознах с техния Устад. Откак се намирам в Хоремабад, непрестанно ви наблюдавам. Вие се стремите към високи цели. Искате да видите хората щастливи не едвам в Отвъдното, а още тук. И посягате към най-доброто средство за постигане на тази цел. Възвисявате народа с добри уроци и във всяко отношение, също във вярата, поддържате мир с всички хора. Ако всички племена постъпваха като вас, земята сигурно много скоро щеше да се превърне в отдавна жадуваното Осмо небе, небето на Аллах! В другите страни един такъв стремеж като вашия бива преследван. Който опита да съдейства, попада под ударите на враждата. Духовенството анатемосва всеки друговедец и не иска да знае за религиозен мир. А който стои високо, мрази просвещението на народа, защото само глупавият позволява да бъде глупаво управляван.

Но при нас в Персия положението е друго. Ние знаем, че има не само едно небе, и искаме чрез училища и джамии да убедим целия народ, че човек за човека е брат. При нас следователно няма преследване, а подкрепа. Ние не мразим, ние обичаме. Смяташ ли го за правилно? Или не?

— Напълно съм съгласен — отговорих.

— Очаквах го! Това доказва, че ти си достоен да заместваш Устад. Аз казах, че не преследвам, а подкрепям. Знам какво е изтърпял той от своите противници. Те са сторили всичко, за да го унищожат. Аз обаче идвам, за да го издигна. Искam да покажа на тези врагове кой е мъжът, когото някога са отблъснали. Той трябва да получи ново работно поле, което е по-достойно за него от малката, околоръст обградена от неприятели територия на джамикуните. Искam да му поверя хиляди подчинени, които да води по своите пътища към своите цели. Нося му сила и чест, много по-големи, отколкото някога е можел да сънува. Неговата слава, неговото щастие лежи тук в моята ръка. Трябва ли да си я дръпна, без да си посегнал към нея, ефенди?

Беше протегнал към мен ръка с безкрайно дружелюбие. Пуснах му една благодарствена усмивка и отговорих:

— Защо да отблъсквам една толкова блага ръка? Но ти все още не си ми казал какъв дар носиш на Устад.

— Значи си готов да го приемеш? Е, добре, тогава ще научиш. Знаеш ли, че съм син на благочестивите таки кюрди, които вървят непоколебимо по пътеките на Аллах?

— Да.

— А знаеш ли също, че това племе притежава най-красивите планини, най-тучните пасища на нашата страна? Че тази тяхна собственост е с неизмерима цена, понеже има изключително голямо стратегическо значение?

— И това знам.

— Е, тази богата територия с всичко живо по нея ще премине още днес в ръката на Устад.

— В каква форма?

— Той трябва да бъде устад не само на джамикуните, но и на кюрдите таки!

Каза го бавно и с особено натъртване. Неговите придружители нададоха възгласи на удивление, уверявайки, че един такъв дар е нещо

направо небивало. Той им кимна важно и продължи:

— Да, и нещо повече, още повече! Племето на таки кюрдите ще се обедини с племето на джамикуните, и то под чудесното име таки-джамикун. И това обединение ще се извърши с ръцете и под надзора на Устад. Той ще бъде повелителят на това ново племе, което после сигурно ще добие мощ и влияние като никое друго. Какво ще кажеш за моето предложение, ефенди?

— Че няма нито миг да се колебая да го приема — отговорих. Едно толкова бързо „захапване на въдицата“ той едва ли бе очаквал. Погледна ме въпросително.

— Готов съм да приема предложението ти, и то веднага — повторих.

— Наистина ли, наистина ли? — попита.

— Да.

Той като че пак не искаше да повярва, ала „писарят“ му нашепна някаква заповед, и ето как каза:

— В такъв случай целта на моето посещение е изпълнена! Но Устад ще потвърди ли извършеното от теб?

— Несъмнено.

— И ще застане начело на обединеното племе?

— Със сигурност. Давам ви думата си. А това означава, все едно той и аз сме се заклели.

Той стана, аз също. Пристъпихме един към друг и си разтърсихме ръцете. Беше очаквал, изглежда, че сега ще се впусна в уверение на нашата благодарност. Понеже не го сторих, каза, докато сега и неговите придружители се надигнаха:

— Една такава спогодба трябва да се потвърди с хляб и сол. Досега ние не сме вкусили още нищо. Ще имаш ли добрината да гледаш на нас като на свои гости, ефенди?

— Ако ти го желаеш, незабавно. Зная какво означават хлябът и солта. Който после се отметне, е мошеник. Така че помисли добре дали трябва да наредя да донесат тези две неща!

— Ти само прати, прати! Аз много добре знам какво правя!

— В такъв случай сега ще вземем по залък хляб със сол, а после ще ми окажете честта да приемете при нас една гхеда^[10]!

— На драго сърце! А междувременно ще отидем с конете отсреща до вашата джамия, откъдето би трябвало да се открива

чудесна гледка. Ще можеш ли да ни придружиш?

В действителност той би предпочел да няма никакъв съпровод, но аз отговорих:

— Дотам мога да рискувам да яздя ходом, ала по-нататък — не. Този млад мъж ще ми оседлае коня. Той е Кара бен Халеф, син на шейха на хаддедихните от племето шаммар.

Кара се поклони и тръгна към конете. Викнах подире му да вземе за себе си Гхалиб и за ходи-и-джуна Баркх. Гостите бяха прекомерно радостни от неподозирано бързия изход на своето безскрупулно предложение. Не искаха да допуснат да се забележи, наистина, но ясно си им личеше. Толкова по-сериозно беше лицето на Педехр. Той не ме разбираше. Ето защо му подхвърлих незабелязано думите:

— Не се безпокой! Всичко е наред. Не те мен, а аз тях залових. Бързо хляб и сол! После ще яздиш с нас.

— На кой кон? Устад временно ме лиши от Сахм. А някой обикновен кон в качеството си на шейх не мога да взема.

— Тогава остани тук и се погрижи за яденето!

След късо време Тифл донесе на един поднос купчинка сол и нарязан на дребно персийски хляб. Пристъпихме заедно. Всеки си взе залък и го топна в солта, мъжът с голямата гъжва заговори:

— Хлябът, който ядем, е плътта. Думата, която ни дадохте, е душата. Те стават неделима част от нас!

После всеки изяде хапката си и отново си стиснахме ръцете. Споразумението беше сключено и скрепено. Скоро след това Кара и ходи доведоха конете. Възседнахме и поехме надолу по хълма. Почувствах, че днес бях по-силен отколкото при първата езда, но не си дадох и най-малкия труд да се представя за добър ездач.

Персийците вярваха, че са постигнали каквото са искали да постигнат. Ето защо не сметнаха за необходимо да идат дотолкова далеч в съображението си към мен, че да яздят в траурното ми темпо. Те по-скоро искаха да покажат какви коне притежават и се понесоха стремглаво през дуара и после по нанагорнището на отвъдното възвишение. Мен това ме устройваше. Магнах на Кара и ходи да побързат след тях и закретах полека подире им. Едва бях изминал половината път и чух зад себе си тропота на галопиращ кон. Поглеждайки назад, видях, че бе Тифл. Яздеше неоседланата Сахм и префуча край мен, без да спре и пита дали му е разрешено да бъде с

гостите. Сигурно нямаше да се осмели да го стори, ако не е бил поканен от някого непременно да дойде с нас при Бейт-и-Ходех. Подмина ме, защото се страхуваше да не го отпратя. Всъщност беше правилно да го направя впоследствие, и то пред очите на всички, но в намерението ми нали беше залегнало да не бъде сметнат за прозорлив и енергичен, и ето защо сметнах за уместно да премълча.

Когато пристигнах горе, „писарят“ стоеше с Тифл до една от предните колони на храма. Детето, изглежда, му обясняваше местността. Не ме удостоиха с внимание. Иначе не видях никого от гостите. Кара и ходи стояха при конете. Яздих до тях и попитах къде са другите перси. Ходи отговори:

— „Светецът“, „блаженият“ и висшият духовник се провират наскоро из розите. Двамата генерали попитаха дали от по-горе има красив, открит изглед. Упътих ги към голямата горска поляна. Тръгнаха натам.

Посочи горския път, по който бях отведен от Тифл на трапезата в празничния ден.

— Има ли и други пътища до тази поляна? — осведомих се аз.

— Да, но обиколни. Най-добрият оттук не се вижда. Трябва да прекосиш цялата площ и да завиеш край онези букове. Той води право нагоре сред червените ели и стига до поляната.

— Може ли да се язди по него?

— Достатъчно широк е. Да не би да се каниш да идеш нататък?

— Да. Но никой не бива да знае. Трябва да видя какво правят там офицерите. Не си мислете впрочем, че са генерали. Те смятаха, че трябва да се изфукат колкото може повече. Ако някой ви пита накъде съм поел, кажете му нещо правдоподобно, но само не истината.

Минах по храмовата площадка и завих край споменатите букове. Там се разкри описаният път. От храма вече не можех да бъда видян. Сега подтиках Асил към по-голяма бързина. Минавах между високи ели. След известно време вдясно просветля. Там лежеше горската долина. Беше доста стръмна. В промеждутъците на дърветата видях офицерите. Седяха досами горния край и нещо пишеха или скицираха. Останалата част от пътя лежеше така, че нямаше защо да се опасявам, че ще ме забележат. Със стигането си горе завих надясно. Когато приближих на около седемдесет крачки, слязох. Сложих длан върху ноздрите на жребеца и казах само думичката „Ускут!“ (Тихо!). Сега

можех да бъда убеден, че няма да помръдне, няма да причини и най-малкия шум.

След това продължих. Меката горска почва правеше стъпките ми недоловими. Когато спрях, стоях само на пет метра зад двамата персийци. Те скицираха — виждах и чувах това. И то топографското положение на великолепно разстилащата се оттук пред погледа местност. Разговаряха. Смятаха, че са съвсем сами, и не го правеха тихо. Чувах всяка дума.

— Тоя ефенди е най-непредпазливият европейец, когото някога съм виждал — каза „дивизионният“. — Държеше се направо баламски!

— В замяна нашият каси толкоз по-добре си свърши работата — отбеляза „бригадният“. — Похвалата му беше като туткал; суетният човек залепна за него. Колко сляпо ни позволиха да се изкачим тук, за да скицираме проходите и пътищата и снемем цялото положение на дуара! Никога нямаше да узнаем колко е лесен за обграждане, ако не го бяхме видели със собствените си очи. Само да се махне първо оттук Устад и да иде при таки! Сетне ще са достатъчни два дни да завземем дуара и присвоим територията на джамикуните. Така с този най-опасен вид християнство ще бъде у нас веднъж завинаги свършено. Аллах да го прокълне!

— Да, така е, два дни стигат — пригласи другият. — Обединените таки и динаруни ще действат направо смазващо. Много добре, много добре, че тук ще се проведе състезание, в което шейх ул ислям непременно трябва да участва. Това ни дава отлична възможност да извършим приготовления, които иначе биха били невъзможни. Така спестяваме време и ще ударим по-рано.

— Ако всичко е наред. Но какво ще каже шахът за тая работа? Знае се, че той цени и закриля Устад.

— Предостави това на шейх ул ислям. Нали спомена вчера за някакъв довереник, който щял да отседне в къщата на Устад и да проучи всички негови книги, документи и тайни. Тоя мъж бил най-добрият джамбаз^[11] в страната. Родом бил от Исфахан, където преди много време се запознал с един готвач, чиято дъщеря пък сега е готвачка на Устад. Заради тежки и много изкусни кражби бил осъден в Техеран на няколко години тъмница, но избягал и дълго време се крил тук в руините, където готвачката тайно му носела храна. Как е бил

открит от наша страна, не разбрах, но шейх ул ислям се е заел с него и при известни условия възнамерява да му помогне да бъде освободен от наказанието. Какви са тези условия, не ни влиза в работата, но мога да си ги представя... Аз съм готов с моята скица.

— И аз почти.

— Побързай тогава, та отсъствието ни да не направи впечатление и да събуди подозрение.

Като чух това, аз бързо се отдалечих. Асил все още стоеше така, както го бях оставил. Възседнах го и поех надолу по същия път, по който бях дошъл. Зад буквите описях една широка дъга и когато се появих, се създаде впечатление, че не съм яздил нагоре. Ходи и Кара се намираха все още на същото място. Персийците сега се бяха събрали. Стояха във вътрешността на храма, Тифл — при тях. Когато стигнах, те се обърнаха към мен, а мнимият шейх ул ислям попита, посочвайки руините:

— Да знаеш случайно, ефенди, какъв е онзи древен причудлив градеж там отсреща?

— Тъкмо се канех теб да питам — отговорих. — Нали знаеш, че не съм нито духовник или офицер, нито служител или нещо от значение. Как мога при това положение, на всичкото отгоре и като европеец, да дам по-добра информация от теб, светлината на вярата, дето стоиш високо над всички знания и познания!

Той метна ухилено поглед на „писаря“, кимна ми благосклонно и заговори:

— Имаш право, за просветлените от Аллах всичко лежи ясно и открито дори там, където остроото око на науката не може нищо да различи. Този строеж е бил посветен на езичество, на идолопоклонничество. Първоначално са почитали само кумири, но накрая са се прекланяли и пред идоли, които някога са били хора. Като погледнеш насреща, си припомняш всички религии с изключение на нашия ислям. Как става така? Ами понеже ислямът е единствената религия, която спазва повелята на Аллах да не се правят икони и подобия. Или си видял някога джамия, в която да виси портрет на човек и пред него да се прекланят?

— Не — отговорих с тон на детска непринуденост. — Но това не е и нужно. Защото всички ваши „светци“ и „блажени“ биват отличавани още приживе, а не едвам след смъртта, по такъв начин от

другите люде, че преспокойно могат да се откажат от по-нататъшното преклонение.

При тези думи направих пред „светеца“ и „блажения“ по един дълбок, благоговееен поклон. Те ми отвърнаха с добродушно кимване. Но мъжът с великанската гъжва ме стрелна с усъмнен, изпитателен поглед дали зад тази моя непринуденост не се крие нещо друго. Вероятно не откри в лицето ми нищо притворно, защото продължи:

— Научихме се, че Устад възнамерявал да разчисти този древен строеж. Искал да събори останките от онези идолопоклоннически времена. Защо? В каква цел иска да вложи това колосално количество материал, което не може ей така просто да изчезне? Едно такова намерение не може да ни възрадва. До днес ние си мълчахме по този въпрос. Но след като сключихме и скрепихме сега съюза с теб и него, добиваме правото да повдигнем възражение. Тези постройки да си останат така, както са си! Те са един паметник на миналото, който не бива да побутваме. Защото дори заблудата става свещена, когато е устояла толкова дълго, че със своята старост назидава благоговение. И тъй, предупреждавам те, ефенди, предупреждавам и Устад! Аз като шейх ул ислям имам свещения дълг да съхранявам даже химерата, защото само чрез нея ще стигнем до истината. Оттук насетне вие ще се числите към таки кюрдите и каквото поискам аз в качеството си на върховен глава на таки, това трябва да иска и всеки джамики!

А-ха! Досега меката лапичка, но ето че вече се яви ноктестата лапа! Малко преждевременно! Своите същински интереси за съхраняването на руините той естествено не можеше да ми съобщи! За щастие бях избавен от даването на отговор, понеже двамата „генерали“ тъкмо дойдоха, и бе решено да тръгваме. Много добре забелязах довольното ухилване, с което осведомиха „писаря“, че благополучно са постигнали тайното си намерение.

Връщането се осъществи по същия начин както ездата към хълма. Типовете ме оставиха назад, но на мен и през ум не ми мина да се кося. Като стигнах вкъщи, видях, че и с яденето не бяха ме изчакали. То беше вече в пълен ход. Но аз се настаних най-радушно и започнах да се пресягам. Тайно ми доставяше удоволствие да гледам как народът вече се чувстваше съвсем като у дома си. Оня с гъжвата се правеше, сякаш само той имаше право да заповядва. Педехр толкова се ядосваше от това, че почти нищо не вкусваше. Ама не че пък на ония

им липсваше учтивост, о, не! Те дори ни ласкаеха по всякакъв начин. Сегиз-тогиз толкова очебийно, че направо се червахме. Най-приветлив от всички беше „писарят“. Той не говореше много, но каквото кажеше, беше комплимент, изискващ благодарност. Беше толкова естествен, толкова скромен, толкова доброжелателен. И цялата тази естественост, тази скромност, тази доброжелателност я добиваше сякаш от Небето чрез току отправения нагоре поглед. И всичко умееше да върши мълчешката, без много шум. Другите мляскаха при яденето като ориенталци прекомерно шумно; той единствено — не. Онова, което при тях се вършеше с тракане и дрънчене, при него ставаше така тихо, така нечуто, като че цялото му тяло беше от вата. Но от време на време, когато смяташе, че никой не го наблюдава, изстрелваше от очите си поглед, който говореше по-гърлено и от „rrrrrrr“-то по неговото небе!

По време на яденето научихме, че персийците няма да тръгнат от нас обратно за Хоремабад, а ще се отправят към кюрдите таки. Те проявиха непредпазливостта да добавят, че щели да го сторят даже и ако нашият „контракт“ не се бил осъществил! По този начин се отвори дума за конския разплод на таки и стана така, че „писарят“ за първи път се увлече в свързан разговор с мен. Той не подозираше, че с интереса си към конете издава или по-точно потвърждава кой е. Каза:

— Чухме, че при вас щяло да се проведе голямо състезание, ефенди. Кой може да участва в него?

— Всеки — отговорих.

— Какви са условията, наградите?

— Победителят печели победеното животно. Очите му просветнаха и той попита фрапиращо бързо:

— Също вашите хаддехишки коне?

— Да.

— Има ли задължителни правила в избора на противника?

— Не. Всеки застава, както му е угодно. Но никой няма право да отхвърля предложение. Всичко е въпрос на чест. Никой не бива да се опасява, че ще му бъде противопоставен недостоеен „материал“.

— Един кон само веднъж ли може да се състезава?

— Не, а според желанието.

— Отлично! Ние решихме да участваме. Ще позволите ли?

— С най-голямо удоволствие!

— Трябва ли да кажем с колко и какви коне?
— Не. Доведете, колкото искате.
— И вие нямате право да отблъснете нито един?
— Не.
— Трябва ли предварително да съобщим кой ще ги язди?
— Също не.
— Да допуснем, че поискаме един от нашите коне да бъде язден от някой джамики. Бихте ли попречили?
— Категорично не. Който се реши да извърши такова безчестие, на него ние вече няма какво да повеляваме или запретываме.
— Значи неговата личност при всички случаи си остава неприкосновена?
— Доколкото се държи като състезател, а не като враг, да.
— Това е, което исках да знам. Доволен съм. Ще смятаме, че сме се обадили за участие, и със сигурност ще дойдем.
Загледа се в земята, после ми хвърли приветлив, едва ли не нежен поглед и продължи:
— Всъщност имам още един въпрос. Отнася се до твоята вяра. Християнин ли си?
— Да. Но и ти също!
Дадох този странен отговор, понеже очаквах дълга, безплодна религиозна дискусия и исках максимално да съкратя работата. Времето на криеница за мен вече беше минало. Сега знаех достатъчно и няхах намерение да позволя да ме считат за човек с духовно изостанал мироглед. Оня отметна шокирано глава и извика:
— Аз? Християнин? Аллах да ме предварди! Кой ти е издрънkal тази най-голяма от всички лъжа?
— Лъжа, казваш? Корана лъжец ли е?
— Не. Всяка негова дума е свята и нашите тълковници са също така свети. Да не искаш да твърдиш, че това, което каза, си го взел...
— Да.
— Докажи го тогава! Ама какво ли може да знае един европейец, един християнин за Корана и неговите тълкувания!
Сключи съжалително ръце, вдигна очи нагоре и доби оттам поглед на небесно състрадание, който ми изпрати в несъкратен вид. Приех го спокойно и попитах:
— Кое стои за теб по-високо, Небето или земята?

— Небето естествено — отговори.

— Временното или вечното?

— Вечното.

— Един властелин и съдник на няколко милиона, или един властелин и съдник над всичко, което е живяло, живее и ще живее?

— Последният.

— Ти почиташ Мохамед. Вярваш в неговото учение и съдиш тук на земята според словата, които ви е оставил. Той следователно е законодател на всички мохамедани. Но какъв ще бъде един ден в онова небе?

— Най-величавият от всички пророци.

— Чувал ли си за Омайяд джами в Дамаск?

— Да. Тя е най-великолепната и всеизвестната, заради Съдния ден. Защото Иса бен Мериам^[12] ще се спусне в този ден на едно от нейните минарета, за да съди живи и мъртви. Но за какво тези въпроси, които ми се струват съвсем безсмислени и излишни?

— Как можеш да питаш така, о, кетиб! Твоят повелител, шейх ул ислям, до когото седиш, със сигурност е по-проницателен от теб и ще ти каже, че ти току-що се призна за християнин.

— Аз? — кипна той гневно. — По-умен от мен? Еф...

Спря по средата, защото почувства, че в този момент съвсем изпадна от ролята си на подчинен. Погледът му се отправи на възбог, за да си достави потребното душевно спокойствие, и когато това стана, продължи:

— Не те разбирам. Изясни се!

— Ти каза, че Христос е небесният властелин и съдник, дарителят на блаженството, комуто трябва да се подчиняват и прокълнатите. Така че изобщо не е необходимо да питам кой стои по-високо, той или Мохамед, а само ще потвърдя казаното от теб. Христос един ден ще съди всички, също мюсюлманите. Той следователно е ваш по-висш господар, от което излиза, че вие сте християни като нас!

Той се умълча. Другите също. По лицата им се четеше дълбоко смущение.

— Кой от вас ще дръзне да ми възрази? — попитах. — Кой от вас се мисли по-сведущ в Корана и неговите тълкувания от мен, християнина, европейца? Нека ми възрази и аз ще му отвърна с думите на Корана и неговите тълковници!

Писарят опита сега да се оправдае:

— Ти веднага ни изкачи твърде високо, ефенди. Човек трябва да започва отдолу. А ти подхващаш направо Небето, Страшния съд!

— Който не знае нищо, нека започва отдолу. Но ние християните сме добре осведомени за Небето, понеже там е нашият бащин дом, където ни чака Иса бен Мериам. Няма и една-единствена религия, над която да не стои онзи, който според собствените ви възгледи раздава смърт или живот, проклятие или блаженство, и следователно всички хора са християни. Възпротивявайте се колкото си щете, нещата си остават такива! Давайте на религията си каквото име искате, високо над всички тези имена ще стои пак този, според когото ние биваме наричани християни! Искаш ли още сведения за моята вяра, о, кетиб? С удоволствие ще ти ги дам!

— Стига вече религии, стига вече вероизповедания! — вметна тук бързо мнимият шейх ул ислям, за да измъкне своя „писар“ от видимото голямо затруднение. — Ние се намираме на територията на джамикуните, а не вече на Небето. На земята сме и ще те помоля, ефенди, да признаеш това, което важи тук, в страната, а именно върховното господство на Мохамед!

Мислеше, че е изиграл добър коз, но аз отговорих:

— Да, ние седим при джамикуните и трябва да се ръководим според това, което е валидно тук, в страната. Но то не е господството на Мохамед!

— Напротив! — подскочи той. — От днес вие сте такива джамикуните и значи трябва да вярвате в Мохамед! Та нали тъкмо това искахме да постигнем. Ние го скрепихме с хляб и сол и вие вече не можете да върнете нещата назад. При нас е в сила думата. Който не съдържа това, което е обещал с хляб и сол, е мошеник! Мошеник ли искаш да бъдеш?

Станах бавно, втиках невъзмутимо ръце в пояса и заговорих:

— Какво ни бе предложено и какво приехме и скрепихме? Цялата територия на кюрдите таки от днес преминава в ръката на Устад! Той ще бъде техен устад, друго нищо! Ти каза буквално: „Обединението на двете племена ще се извърши в ръцете и под надзора на Устад и той ще бъде повелителят на това ново племе!“ Това бе скрепено с хляб и сол. Е, питам аз, кой ще бъде сега мошеникът?

Никой не отговори. Аз продължих:

— Следователно за таки кюрдите няма друг повелител освен Устад. И понеже аз стоя на негово място пред вас, то аз съм господарят, комуто хората трябва да се подчиняват, тук и отвъд при таки. Къде е онзи, който иска да ни заповядва в какво да вярваме? Нека се изправи като мен и застане отпреде ми! Много ми се ще да знам що за очи ще има един такъв мошеник!

Никой не помръдна. Всички гледаха в земята. Но очите на Педехр заискриха, а ходи-и-джуна се усмихна леко на себе си.

— Вие мълчите — продължих. — Тогава отговорете поне на един друг мой въпрос! С чие пълномощие идвате тук да ми направите този „дар“? Господарят на страната, шах-ин-шахът, ли ви праща? От племето на таки кюрдите, копнеещи по нашия Устад, ли сте пратени? Провели са джемма и са решили, че той трябва да стане техен господар и повелител? Вие сте емисари, които са изпратили да ни го съобщите? Къде е подписът на шаха? Къде са печатите на старейшините на племето? Нима наистина сте смятали за възможно, че ще ви се удаде да изпълните при нас един такъв карагъоз оюню^[13]? Трябва ли да приема за истина, че сте дотолкова глупави, че да искате да ни давате заповеди относно по-нататъшното съществуване на руините? Аз го сметнах за някакъв нескопосен майтап! Що за безумие е да се мисли, че за едни празни слова ще ви хвърлим веднага послушно пред нозете всичко онова, което сме, и което имаме, за да се превърнем после в новото племе в нищо! Вие нямате никакви правомощия, наистина, но ви казвам: цялата страна, целия свят да ми дадете, пак няма да можете да спасите руините, дето са ви легнали толкова много на сърцето! Дойде ли им времето, те ще рухнат, защото това време няма да пита някакъв си там шейх ул ислям за разрешение!

„Писарят“ бързо скочи като изхвърлен от пружина. Очите му сега бяха съвсем други. Те мятаха мълнии към мен с внезапно разкрила се омраза. Докато другите също наставаха, той извика:

— Това, това значи бил истинският, същинският ефенди, не болният, слабият, който така удивително умееше да се преструва! Ефендито, дето не бил нищо, хич нищо в своята страна, а тук иска да си играе на господар и паша! Сега аз знам достатъчно за теб, но ти за мен нищо. Нека ти кажа...

— Че ти си всъщност великият шейх ул ислям, дошъл при нас само за да ни измами! — вмъкнах в приказката му. — Аз знам за теб и

други неща, но нека това ти е достатъчно. Който се счита за висш избраник на Аллах и тайно се разглежда като олицетворение на целия Коран, трябва да го показва открито и честно, а не да се принизява с шарлатанско смирение до нивото на един нищо и никакъв кетиб!

Той скръсти ръце на гърдите, изпъна се в цял ръст и попита:

— Свърши ли?

— С теб? Да!

— Но аз с теб, не! Помисли за състезанието! То ще протече съвсем другояче! Пазете се, ние ще дойдем. Ще ти кажа само едно-единствено име. Аз ще доведа „Най-добрия кон на Луристан“ и ще прегазя всичките ви кранти! И още нещо ще ви приготвя. Какво, ще разберете с прискърбие!

Обърна се и излезе с горда стойка от аркадата. Другите го последваха, без дума за кажат. Не ни удостоиха и с поглед. Скоро яздеха надолу по хълма, а Педехр се погрижи да бъдат придружени, макар и само отдалеч, до границата на таки кюрдите. Излязохме при него на двора. Той се обърна към мен.

— Това бе удар по всички глави, ефенди! — каза. — Кой би го помислил, след като преди туй допускаше всичко толкова спокойно! Никой не можа да отговори! Сега те си тръгнаха като явни мошеници! Работата ще се разчуе навсякъде и всеки, който държи на честта, ще страни от тях! Но сега отмъщението, отмъщението! Не се ли страхуваш?

— Не — отговорих. — То ще има съвсем същия успех като днешната им хитрост... удари по главите. Само не бива, както ти се канеше, да действаме прибързано. Ще се послушаме, докато разберем какво възнамеряват. Но после няма да чакаме, докато на тях им бъде удобно, а ще постъпим както сега. Ще се надигнем неочаквано от местата си и така ще ги цапардосаме, че веднага да си затворят зурлите. Истински умният мъж не се бои да мине за надхитрен. Той си трае, за да прозре враговете. Но когато дойде после неговото време, не щади дори високопоставени от ранга на шейх ул ислям и показва кой всъщност е бил шарлатанинът, вързаянъкът!

Тъкмо казах това, дойде Тифл от градината. Седеше на напълно оседланата Сахм и се канеше да излезе през портата.

— Къде? — попитах, като застанах на пътя му и посегнах към юздите.

— На езда — отговори. — Упражнявам Сахм за състезанието.

— Ти няма да я яздиш. Значи няма и да я упражняваш! Слизай!

— Нашият Устад ми го каза! — отвърна той, оставайки спокойно да си седи.

— Сега аз съм устад, а ти слизай веднага! Никога вече няма да седнеш на този кон!

— Защо?

При този въпрос лонгурът ме погледна така, сякаш бе решил да окаже съпротива. На мен естествено и през ум не ми мина лично да се захващам с него. Обърнах се към младия хаддедихн и му заповядах:

— Кара, смъкни келеша от коня!

По лицето на младежа пробяга радостна светкавица. Един бърз скок, мятане и той седеше зад Тифл върху кобилата. В следващия миг куцията полетя към земята.

— Ефенди, защо това? — попита Педехр удивено. — Та нашето „дете“ има разрешение по всяко време да...

— Чакай! — прекъснах го аз. После се обърнах към Тифл, който се изправи от земята и сега гледаше много смутено. — Защо на Сахм висят седловите кобури? Защо носиш не само шапката, но и тюрбана отгоре? Защо имаш обуца и наметало върху елека Така ли се влиза в упражнителна езда?

Не отговори, но смущението по лицето му се преобрази в израз на упорство.

— Къде се канеше да отидеш? — продължих да питам. — Наистина ли си мислеше, че няма да те прозра и ще можеш да отвлечеш Сахм, неблагодарно детенце? С коварство и предателство ли се отплащаш за благодеянията? Искаше да настигнеш персите и да идеш с тях при таки кюрдте! В състезанието щеше да яздиш срещу нас и за шейх ул ислям! Няма да ти попреча, та вие така добре си пасвате. Освобождавам те от племето и те предоставям на враговете. Но още сега да те няма! Предатели в нашите граници ние не търпим!

Той не направи и най-малък опит да ме опровергае. Педехр извика:

— Възможно ли е? За такива благодеяния една толкова дяволска отплата! Ефенди, този човек трябва да бъде бит с камшик!

— Не! Аз дори ще облекча заминаването му. Той ще получи един от задържаните войнишки коне, но нека двама джамикуни го

придружат, докато настигне персийците. Погрижи се за това веднага! Сега да се разкарва!

— Аз сам ще го отведа долу. Хайде!

Улови го за наметалото и го тикна пред себе си към портата. Ходи-и-джуна се сбогува с мен и тръгна след тях. А аз казах на Кара:

— Виждаш, че онова, което ми каза за Тифл, донесе бързо плодове. Довечера ще предприема нещо, което никой не бива да знае. Имай готовност, когато всички заспят, да тръгнеш с мен надолу към езерото!

Той ме погледна с искрена радост и каза:

— Едно потайно приключение! С теб, ефенди! Зная какво означава това доверие и ти благодаря!

Притегли ръката ми до сърцето си. После отидох в жилището на Устад, за да върна картичката на шаха на мястото ѝ. Не бях я използвал.

---

[1] Каси — асесор, съдебен заседател — б.а. ↑

[2] Сияе — мн.ч. от „саис“ — коняр — б.а. ↑

[3] Наддара — очила — б.а. ↑

[4] Кетиб — секретар, писар — б.а. ↑

[5] Ахалии-и-дженнет — блажен — б.а. ↑

[6] Вехлийуллах — светец — б.а. ↑

[7] Имам-и-джума — висш духовник — б.а. ↑

[8] Сертиб-и-еввел — дивизионен генерал — б.а. ↑

[9] Сертиб-и-дуввум — бригаден генерал — б.а. ↑

[10] Гхеда — втора закуска — б.а. ↑

[11] Джамбаз — препродавач на коне или друг добитък — б.а. ↑

[12] Иса бен Мериам — Исус, синът на Мария — б.нем.изд. ↑

[13] Карагъоз оюню — игра на сенки, фарс — б.а. ↑

2. ВКАМЕНЕНАТА МОЛИТВА

Останалата част от деня бе посветена само на сън и събиране на нови сили. Вечерта ядохме в аркадата. Бях научил, че след състезанието ще има осветление по всички възвишения. Вече бяха изготвени множество факли. Сред тях имаше много дълги и дебели, от палмови влакна, които горят в продължение на няколко часа и много трудно угасват. Тайно си доставих от Шакара половин дузина от тях и след храна ги взех горе със себе си. Шакара бе привлечена в тайната, понеже имах нужда от някого, който да държи отворена портата за мен и Кара. Начинанието ми не беше безопасно. Ето защо споделих с нея, че имам намерение да проникна от езерото в тайния канал, и ѝ наредих да ни чака най-много три часа. В случай че не сме се върнали, незабавно да изпрати помощ.

След десет часа, когато хората бяха отишли да почиват, се отправих към двора. Кара чакаше в готовност. Шакара беше при него. Повторих ѝ как си представях нейната евентуална намеса. Той взе донесените факли и тръгнахме. В дуара нямаше светлина. Хората и тук вече спяха. Намерихме лодката на пристана. Беше само вързана. Двете гребла висяха в ключовете. Качихме се и заплавахме към мястото, което бях изследвал. Не беше трудно да открия зад гъсталака отвора в зида. Нагласихме лодката под прав ъгъл и дадохме отзад няколко мощни гребни удара. Проникна до половината. Прибрахме вътре греблата, наведохме се и пропълзяхме под разделената сега плетеница от ластари до върха на лодката. Звездното небе изчезна. Намирахме се в гъст мрак. Взехме греблата и заопипвахме с тях надясно и ляво от лодката. Натъкнахме се на твърди стени и се отблъснахме от тях, докато и задната част на плавателния съд премина през шубрака. След това извадих от джоба шибхата^[1], за да запаля една от факлите. При нейната светлина видях точно на носа на лодката един отвор, в който я втиквах. По-късно научих, че бил пробит тъкмо за тази цел. Джамикуните обичаха да гребат вечер из езерото при нур-и-саратин^[2].

В началото беше много тесен. Но след известно разстояние стените отстъпиха двойно по-далеч, а и височината се увеличи в

същото отношение. Стените и таванът се състояха от често споменаваните вече исполински квадрати. Сега се придвижвахме с греблата вместо с ръце. Каналът вървеше все направо. Водата беше дълбока и черна, но същевременно прозрачна като кристал. Отражението на спокойно горящата факла поглеждаше към нас като от бездънна дълбочина.

Проявих предпазливостта да следя дължината на канала, естествено само приблизително, на око. Броят на квадратите ми даваше отправна точка. Четиридесет, шестдесет, осемдесет метра! Изразходването на толкова много материал не можеше да има само целта за едно просто втичане или оттичане на езерото или планинските води. Трябваше да има и други причини този приток и отток да не става горе наяве, а тук долу на скрито. Като се върнах мислено в далечното време, когато са възникнали тези строежи, то от разкъсвания едва на няколко лодкови дължини от факлата мрак ми се натрапи въпросът дали тази вода е била третирана като животворен елемент, или като мълчалив, мрачен помощник на смъртта.

Бяхме навлезли вече над осемдесет метра. Трябваше да се намираме приблизително под мястото, където отвън върху здравата скална основа започваше циклопският зид. Квадрите свършиха. Каналът стана още по-широк и висок, така че можехме удобно да простираме и въртим греблата. Стените вече се състояха от мъчително пробитата скала на хълма. Таванът беше засводен.

След това стигнахме до един страничен канал, който водеше надясно, и завихме в него. Беше широк и висок точно колкото основния, но къс. При създаването му хората си бяха дали по-малко труд. Дясната страна беше естествена скала, а лявата — зид, издигнат от исполински блокове, но не гладко издялани. И от двете страни имаше стърчащи ъгли, ръбове и върхове, които не бяха сметнали за нужно да отстранят. Там, където страничният канал свършваше, таванът из един път се губеше. Видяхме едно тъмно отворстие, чиято височина не можеше да се прецени, понеже светлината не бе достатъчна.

— Какво може да има горе, ефенди? — попита Кара. — Аз размишлявах къде ли се намираме. При всички случаи под руините, но на кое място?

— И аз тъкмо пресмятах наум — отговорих. — Утре в руините ще направя някои замервания и ще знам точно. По обратния път ще преброя по-точно камъните, които са с еднаква дължина и височина. Сега преценявам приблизително, че точно над нас лежи най-долният древен строеж, в чийто преден зид има малки отверстия, представляващи вероятно прозорци. Заклучавам това и от обстоятелството, че тази постройка се издига върху същата порода скала, от която се състои дясната страна на канала. Камъните от лявата преброих. Ще си го отбележа.

Извадих бележника от джоба, за да запиша данните. Тогава Кара каза, посочвайки нагоре:

— На един скален издатък нещо виси. Сякаш някой се е сгромолил оттам горе, където нищо не можем да видим, а от дрехата му се е откъснал парцал и е останал там.

Погледнах нагоре. Така беше. Висящият парцал се бе пропил с варовик и не беше изгнил.

— Дострашава ме, ефенди! — продължи Кара. — Ако онази черна дупка в тавана можеше да разкаже колко народ е изгнил в тъмната, леденостудена вода... Да се връщаме! Побиват ме мразовити тръпки!

Заловихме се за греблата и се върнахме в главния канал, който отвеждаше на късо разстояние по-нататък и излизаше после на голям подземен воден басейн. Намирахме се при южния му край. Потонът беше толкова висок, че при слабата светлина не можехме да го видим. Вляво естествената скална стена на басейна чезнеше в дълбоката тъма. Вдясно неподвижната и вероятно непрекъсната повърхност на водата лежеше в заплашителен мрак. Въздухът беше по-влажен, почти мокрещ, и с мирис на плесен. Тук сякаш се бяха извършвали гнилоствни процеси, отдавна отминали, наистина, но без неприятния лъх от разлагането да се е уталожил напълно. Не се дишаше добре, но се издържаше. А факлата гореше доста ярко. Трябваше да има някакво място, което свързваше злокобното помещение с външната атмосфера.

— Тук се носи смрад на стари, влажни гробове — каза Кара, като се потърси. — Сега ми е по-мразовито отколкото одева. Имам чувството, сякаш във водата под нас лежат само трупове! Какво ще правим сега, ефенди?

— Ще изследваме този воден басейн.

— Мислиш ли, че ще успеем да намерим пътя за връщане?

— Да.

— Но все пак беше кахърен! Показа го с нареждането, което даде на Шакара.

— Имах предвид нещастие от лош, задушаващ въздух. Но ние можем да дишаме, а тази естествена пещера навярно не е толкова голяма, че човек въпреки цялото си внимание да се заблуди. Ако действаме предпазливо, нищо няма да може да ни се случи. Да се придържаме на първо време към периферията на езерото! Тук вляво то свършва. Ако го следваме надясно по края, докато се върнем на сегашното място, ще сме се запознали с измерението му и ще знаем какво още ни предлага. Хайде!

Отклонихме се от канала надясно и заплавахме покрай свръхздравия наглед зид, от другата страна на който се намираше съседният канал. Броях квадратите му. Тук той беше малко по-дълъг отколкото откъд и ограждаше втори страничен канал, чиято друга страна представляваше не компактна стена, а естествени подпорни стълбове. Височината беше толкова голяма, че дори когато запалих втора факла, видяхме тавана твърде неясно. Той и тук не достигаше до края на канала. Тук също зееше горе един отвор с който знае какво предназначение. Докато гледах изучаващо нагоре, Кара изрази мнение:

— Вероятно и тук са бутали надолу към смъртта онези хора, които е трябвало да изчезнат! Вярно, няма категорични белези, но... Аллах в' Аллах! Погледни натам! Какво лежи върху камъка?

Посочи към последния от споменатите стълбове. Той излизаше от водата с диаметър най-малко шест метра, но веднага изтъняваше по такъв начин, че диаметърът му възлизаше нагоре на едва ли и два метра. Ето как възникваше една равна площадка с четири метра ширина и върху нея лежеше онова, което накара Кара да придаде такъв уплашен край на своето изречение. Приближихме лодката и видяхме, че въпросният предмет беше човешки скелет — превит, коленете придърпали към тялото, едната ръка отворена, сякаш молеше помощ, другата свита в юмрук, протегната в проклинаща закана.

— Това е един от нещастниците, за които говорих! — извика Кара. — Той е можел да плува и се е държал над водата, докато се натъкнал в мрака случайно на стълба. Напипал равното място и изпълзял горе. Там после окаяно чезнел, умираше от глад, гаснел. Как ли

се е молел, проклинал, кряскал, хленчел в този ужасен, мокър, безмилостен подземен свят! Хълцал, стенал, ревял, крещял в най-ужасни мъки и смъртен страх, докато одрезгавял по такъв начин, че можел вече само вътрешно да проклина, и с последното проклятие отишъл при Аллах, който така и не се вслушал в неговите молби!

Не казах нищо. Изследването на скелета за мен бе по-важно от всякакви други разсъждения. Беше влажен, но твърд като камък, пропит и изцяло покрит с варовик. На зрял мъж, в най-силните години. Високо, широко чело. В живота навярно красив, умен мислител. Първата мисъл в неговия живот — благословия за майката, последната — проклятие за своето рождение! Колко ли дълго лежеше на това място вкамененият скелет? Столетия? Хилядолетия? Към кой народ, кое съсловие, към коя религия са принадлежали чудовищните злодеи, запокитили го в подобна смърт? Предполагах, че точно над нас се намира строежът с двата изпъкнали релефа. Значи езичници!

— Да се махаме оттук! — казах. — Преднамерено се облякох топло, защото си казах, че тук ще бъде студено. Но мисля, че и на мен започна да ми става мразовито!

Басейнът завиваше оттук наляво, за да образува трети и после четвърти страничен канал. И странно! Тези канали лежаха, първо, по мое предположение, точно под третия и четвъртия етаж на руините. И, второ, всеки свършваше с подобно отворстие в потона, както бе случаят при първите два. Каква цел преследваше тази зловеща връзка на слънчевия горен свят с тъмния подземен басейн? Та вода горе е имало винаги и за всякакви нужди! Или причините са били също така мрачни и неумолими като леденостудените води, по които се носеше сега нашата лодка?

Когато поискахме сега да обърнем и потопихме по-дълбоко греблата, водата се раздвижи по-силно отколкото преди това. Вълнението умножи в дълбочина отраженията от факелните пламъци. Пречупването на светлината породило едно привидно приближаване на всичко, намиращо се там долу, и ето как пред очите ни се надигна множество човешки фигури, които сякаш се движеха и застрашително плуваха към нас. Кара нададе пронизителен вик на ужас, а и на мен гледката въздейства така, че за малко да изтърва греблото.

— Трупове, намираме се само над трупове! — произнесе с труд младият хаддехихн. — Ефенди, живи ли сме още, или сме умрели и

трябва самите да се намираме там долу?

— Овладей се. Кара! — окуражих го аз. — Ние сме живи, а и под нас не се намира смъртта, а нещо съвсем друго. Онова, което престъплението на по-раншните времена е опитвало да скрие и унищожи, тежката варовита вода е превръщала в камък, за да узнаят идните поколения какво е можел да очаква истинският човек от онзи, който само изтъква на показ своята човечност. Това, което видя сега, беше варовик, гипс, разтворен бял рухам. Представи си, че това са само мраморни статуи, скрити тук дълбоко, за да не попаднат в погрешни ръце! Да гребем спокойно нататък!

— Да. Но запали още една факла, за да стане по-светло около нас! Имам усещането, сякаш смъртта ни зяпа отвред с хиляди празни очни кухни, и това ме потиска!

Установи се, че си имаме работа не с един, а с два водни басейна — преден, в който се намирахме, и заден, който сега оставихме без внимание, за да опознаем напълно първия. Предполагахме, че над нас има висок, сводест таван, но не можехме да го видим. Носеха го естествени подпорни стълбове — останки от скални стени, чийто междинен землист пълнеж водата бе размила и отнесла в езерото. Самите стени също бяха разтворени и разядени и това, което окачествих като „колони“, изглеждаше толкова разединено, нацепено и надупчено, сякаш всеки миг можеше да се срути. Всички тези трегери без изключение бяха направени сякаш от бели курабии, изтървани във водата и изсушени как да е, за да създадат поне малко от малко впечатление за здравина. В тези промити формации имаше места, при чийто вид имах чувството, че ги чувам шумно да пращят и пукат, готови аха-аха да се сринат. Като си представих чудовищната тежест на зидовете, издигащи се върху този крайно ненадежден свод, кожата ми настръхна, а във върховете на пръстите ми сякаш се забиха хиляди иглички. Кара, изглежда, имаше същото усещане, защото каза:

— Ако на някого му скимне да изстреля един пищов тук, ще е неспасяемо изгубен, защото целият хълм ще се сгромоли от това малко сътресение и ще го погребее под себе си! Да се махаме час по-скоро, ефенди! Кажи-речи ме хваща страх!

— Нека погледнем и задния басейн! — казах аз. — Предполагам че е по-малък от този, и следователно ще свършим бързо.

— Но само тихо, в името на Аллах, моля те! Виждам всичко около и над нас да се клати!

Че това чувство не го мамеше, по-късно щеше да си покаже от ясно по-ясно! Сега загребахме към задната част и отново се натъкнахме на човешка дейност. Имаше широк зид от могъщи недялани блокове, изграден върху компактна маса. Човек добиваше впечатлението, че задният басейн е трябвало да бъде напълно затворен и скрит. Защо? Само че скалата беше от варовик. Водата и тук бе проявила своето разтварящо и рушащо действие, така че бяха останали само най-твърдите части. И върху тези нищожни, леки останки лежеше цялата тежест на исполинския зид! Как ли не се бе срутило всичко досега! Тук не можеше да се търси и намери никаква опора. Тя трябва да беше някъде другаде, встрани или горе, и оказваше някакво нищожно съпротивление. Изгубеше ли се и то, катастрофата следваше да се очаква! Една гръмотевична буря, малко земно свличане или нещо подобно можеше да стане последната, макар и незначителна причина за отдавна подготвеното могъщо срутване. Изкоренено веднъж, и най-яркото и високо дърво рухва при най-малък натиск. Плътнахме се под едно от местата, където зидът висеше във въздуха, и се озовахме в задния басейн. Той, както бях предположил, не беше голям колкото предния. Колони, изглежда, нямаше. Обиколихме го за кратко време. Представляваше полукръг, в чийто диаметър бе построен зидът. Дъгата се вдълбаваше в скала без процепи и високо горе като че се събираше под формата на ниша. Установявайки това, се сетих за преданието за „взидания Ходех“, което ми бе разказала Шакара. По някакъв непонятен начин скалата беше почти блестящо черна, като много добре полиран тъмен серпентин^[3].

Как се обясняваше това?

След като се бяхме запознали с периферията на този вътрешен басейн, решихме да го пресечем. Само след няколко удара на веслата се натъкнахме на издигащ се от водата исполински блок с точна правоъгълна форма. Беше влажен, хлъзгав, долу покрит с бял варовиков слой, но нагоре ставаше все по-сух и тъмен. Ръбовете му бяха праволинейни и остри, което говореше за човешка дейност. Горните линии се намираха в обсега на светлината. Те също бяха оформени като по конец или нивелир. Цялото творение имаше вида на могъщ цокъл или постамент. Изправих се и осветих нагоре, за да видя

дали върху него не се намира нещо, отговарящо на тези толкова необикновени дименсии. И правилно! Изненадата ми бе сравнима с радостен уплах. Светлината падна върху нещо с удивително чиста, искряща белота, нещо с такава снежнобяла нежност и неопетненост, че не исках да повярвам на очите си. След всичко, което бяхме видели досега, това целомъдрие, невинно бяло, по чиято зърниста повърхнина припламваха милиони светлинки, се явяваше толкова свято, толкова непонятно, сякаш погледът ми се бе спрял върху нещо неземно, нещо съвършено, душевно!

— Виждаш ли нещо, ефенди? — попита Кара под мен.

— Да — отговорих, все още прехласнат.

— Какво?

— Нещо като от Дженнет^[4]! Зад себе си имаме Джехенната^[5], мястото на превърнатото в камък земно проклятие. Но тук проклятието сякаш е преобразено в молитва, а онова, което е било там, обгърнато във варовик в мъртвата вода, тук коленичи освободено в алабастрова молитва!

— Чувам те, но не те разбирам!

— Вярвам! Аз също не мога да разбера как се е озовало тук това, което сега виждам. Тук коленичи някой, за когото мога само да храня догадки. Един молец се гигант! Осветявам само крака, които е превил пред Бога, пред Всемогъщия. Другото се губи нагоре в тъмата и ужаса. Ръцете призоваващо ли са издигнати към небето? Или ги е сключил в нямо смирение? Дръзко ли е вдигнал чело? Или е сведено то към земята? Погледът с упование ли е отправен към далнината? Или е свел покорно клепки? Но какво ли питам! Достатъчно е, че виждам тук молитва!

Свалих факлата, затъкнах я на мястото ѝ и седнах. Имах усещането, че трябва да остана тук, докато настъпи някакво събитие, което ще отговори на тази „молитва на скришно“ според Матей, глава 6, строфа 6^[6]. Но взех решение много скоро да се върна и да осветя достатъчно мястото, за да се яви пред мен напълно и ясно цялата фигура. Надявах се, че не беше само торс. За днес делото ни бе изпълнено.

Напуснахме втория басейн, след като си бях взел някои бележки. С предния се заех още по-грижливо. А когато навлязохме отново в главния канал, измерих с едно въже, което намерихме в лодката, един

от камъните с точност до сантиметър. И понеже всички квадрати имаха еднаква дължина и височина, по-късно щеше да бъде лесно да изготвя една скица, с чиято помощ да установя точното разположение на подземните линии. Минахме през затварящия гъсталак по същия начин както на идване, а когато се озовахме отново под звездното небе и определихме времето, разбрахме, че престоят ни в долния свят е продължил повече от два часа. Естествено бяхме угасили факлите още преди да излезем на открито. Стигнахме на пристана и вързахме лодката. Кара взе факлите, аз възето-мярка и поехме по пътя за къщи.

— Ефенди, ще повярваш ли, че съм радостен, дето имам отново твърда земя под нозете и небето над себе си? — попита той. — Тази страховита, потайна вода! Тези измамни колонии! И този безмерен натиск отгоре, който уж държат, а пък е невъзможно да удържат! Почти треперех и имам чувството, че съм избегнал неизбежна и страшно коварна смърт!

Беше изразил собствените ми чувства. При мен се добавяше и обстоятелството, че бях изкарал тежко боледуване и следователно бях по-податлив от него за подобни въздействия. Всъщност бе крайно непредпазливо от моя страна да предприема още сега това изследване на земните недра, но времето и събитията напиреха, и за щастие не бях се простудил или пострадал по някакъв начин физически. Напротив, това начинание сякаш беше повишило енергията на тялото и душата. Чувствах се по-скоро укрепнал отколкото уморен или напрегнат.

Шакара се зарадва като ни видя. Каза, че вече била започнала да се тревожи. Кара ме попита дали бива да ѝ разкаже всичко. Отговорих, че това се разбира от само себе си, но пред всеки друг да си мълчи. После се качих в жилището си, запалих лампата и седнах при масата, за да изготвя веднага скицата на двата басейна. Впечатленията сега бяха още толкова свежи, че виждах всяка подробност с най-голяма яснота. А когато свърших, можех да бъда убеден, че не съм се заблудил и с един метър. На другия ден трябваше само да съгласувам проекцията с наклона на вътрешния терен.

Напълно разбираемо беше, че неизлечимо дълбоките впечатления, които бях донесъл въкъщи, ме занимаваха най-живо и когато си легнах да почивам. Сънят не искаше да дойде, а когато най-сетне се яви, ги понесе към вътрешността на онази душевна

територия, която за нас лежи още в тайна и бива окачествявана със завоалираното име свят на сънищата.

Сънувах, и то с такава живост и яснота, сякаш не спях, а будувах. И по странен начин ми се присъни, че аз не бях аз, а Устад. Бях напълно идентичен с него и познавах всяка изтекла минута от неговия живот и всяка дума, която беше написал. И това не се заличи, а остана и след съня. Съдържанието му бе следното: Дойдох като Устад в страната на джамикуните и видях издигнатите по хълма строежи. Разгледах ги външно и видяното породило у мен желание да се запозная подробно и с вътрешността. Попитах някой си там къде е входът. Той ме погледна със студени очи и заговори:

„Аз не съм джамики. Аз съм духът, който трябва да предвардва всеки приближаващ от изкушението да насочи дръзки крачки в този строеж. Който пристъпи в него, трябва навеки да се откаже от себе си, от тяло, дух и душа. Който не го стори, никога няма да го напусне — нито жив, нито мъртъв. Сенките няма да допуснат някой да ги издаде.“

„Сенките? — ухилих се аз. — Къде е химерният, импотентен силл, който би съумял да сплаши една реална личност?“

„Питай другояче! Питай така: «Къде е могъщата личност, която превръща в сянка, омагьосва или умъртвява всеки, пристъпил нейното тъмно царство?» Тя живее и владее в този исполински строеж. Ако искаш да влезеш, няма да те задържа. Моята задача е само да предупреждавам, не да принуждавам. Безбройни са тези, които не ме послушаха. Силните никога не видях да се връщат, а другите по друг начин станаха жертва на него, Магьосника. Те се връщаха, наистина, но само като негови Сенки, които се прокрадваха покрай мен, лишени от тяло и душа, за да пият подобно вампири човешка кръв.“

„И не се е намерил някой, който да му се противопостави?“

„Нито един!“

„Това не ме плаши. Тези приказки за магии са лъжа. Само който вярва в лъжата, попада в нейна власт. Аз ще постъпя като всички онези, които не са те послушали. Искам да вляза, да, сега толкова повече искам да вляза! Уреди ми да видя този могъщ заповедник, в чиято власт или тази на смъртта съм щял да попадна според твоите думи! Аз не вярвам нито в неговата мощ, нито в смъртта!“

„Не вярваш в смъртта? — попита, като ме погледна много особено. — Умееш ли да се молиш?“

„Да.“

„Правилно?“

„Надявам се.“

„Тогава влизай! Щом друго не искаш! Ти си първият, единствен, на когото ще дам едно указание. То гласи: Търси сам обратния път, не допускай някой да ти го показва!“

След тези думи махна зад себе си. Земята се отвори и аз видях едно стълбище.

„Благодаря ти! Мен няма да видиш като сянка!“ — рекох и започнах да слизам по стъпалата.

Ето как се озовах всъщност в онази прастара постройка, която бе издигната върху здравата скална основа. Денят се процеждаше през отворите като сипкава здрачевина. Пребродих вътрешността нагоре-надолу, но не видях нищо. Помещението беше свършено празно. Явно е било ограбено напълно, както се прави тук и там примерно с теософските и философски доктрини. Там мислите биват отмъквани като мебелировка, изгупвани надлежно и наново полирани, наместени в ново жилище и преименувани! Южната част на постройката беше затрупана. Добре знаех защо. Оттук са били блъскани хората във водата.

По вътрешните стъпала се изкачих до втората постройка, която ми напомни за древен Иран, за Заратустра. Тя също беше празна, свършено празна. Не се виждаше нито човек, нито някакво друго същество. Също и тук бе ограбено и отнесено всичко! Хората би трябвало все пак да почитат миналото като нещо свято! Не да го правят подвластно за собствени цели и да проклинат после времето, което го е създало! Южният край беше зазидан.

Отново поех по стъпала нагоре към двойния етаж с пропуканите плочи. Тук и там лежеше някой древен предмет, който хората не бяха сметнали ценен за грабеж. Имаше също и следи, навяващи заключението, че от време на време все още се отбиват хора, но сега бях сам. Наистина ли? Съвсем сам? Никой ли не ме наблюдаваше? Последното помещение на юг беше затрупано, но не до тавана. Там горе спокойно можеше да се скрие човек, а в рехавия куп отломъци видях следи, подсказващи, че тук наскоро са се качвали хора. Това бе съвсем безопасно за свикналия, но не и за незапознати с обстановката, търсещи тук евентуален изход. От другата страна спусъкът пропадеше

стръмно към басейна. Докато стоях отдалеч и гледах тавана, горе се подаде леко една глава и се взря зорко в мен. Косата беше бяла като сняг, погледът остър като лезвието на кама. Човек с такива очи знае какво иска и не познава пощада. Той би имал даже куража да се скрие дебнешо досами провалата, стига да има надеждата, че после някой друг ще се срине в нея. Аз естествено си дадох вид, че не съм го виждал, и се отправих към следващото стълбище, за да се кача на най-горния, многолик етаж.

Стълбите не водеха директно нагоре към него. Стигаха до една отворена врата, при която някаква тъмна нереалност ми се поклони дълбоко и заговори с приглушен кух глас:

„Ние знаем твоето желание и те очаквахме. Ти мислеше да отидеш веднага на горния строеж, но трябва първо да минеш през тези сводести помещения, върху които той е възникнал от камъни и тухли. Тук са отрупани всички съкровища, изнамерени от човека от самото Изначалие досега. Ние сме ги събрали, откъде, с каква цел, защо, ще чуеш едва когато бъдеш озарен от милостта на нашия господар. Той е готов да говори с теб. Дори е склонен да те приеме на своя служба. За да видиш колко богато умее да възнаграждава, преобилно да дарява, трябва да те преведа през тези помещения. Но се задължаваш да ми дадеш дума, че никога няма да издадеш това, което ще ти покажа. От други изисквам най-святата клетва, но за теб знам, че думата ти е достатъчна. Ще я дадеш ли?“

„Да“ — отговорих, макар нещо в мен да казваше: „Не му я давай и не го докосвай, в противен случай ще изпаднеш в негова власт!“

„Дай си тогава десницата!“

Сторих го. На пипане ръката му беше някак си безсмислена, студена като на мъртвец, пихтиесто сладка и по змийски хлъзгава! С моето докосване той сякаш започна да получава живот и енергия.

„Хайде, следвай ме! — подкани ме с внезапно променен, заповеден тон. — И не говори с никого освен само с мен! Защото чрез ръката, която ми даде като клетва, ти стана в името на Бога моя собственост. Нямах право да се обръщаш към други освен към мен, грижещия се за теб!“

Хвана ме по-здраво за ръката и от това още по-ясно почувствах, че ми отнемаше силата — тя преминаваше в него. Изправи дотолкова

високо ниско приведената пред мен фигура, че два пъти ме надвиши, и продължи с крайно категоричен, властен маниер:

„Твоят дух е мой, моя е и душата ти и само тялото ти остава засега, докато реша как и къде ще ни служи. От моята ръка струи в теб най-върховното щастие, което може да има за хората — ти си напълно безволев и следователно освободен от всякаква вина и грях! Прави каквото ти казвам, добро или зло, занапред ти ще бъдеш свободен от отговорност, защото аз я поемам. Аз също се подчинявам само за да бъда свободен. Така прави всеки по йерархията нагоре до Върховния! По нареждане на моя господар аз ще възнаграждавам всяко твое дело, с което ще ни бъдеш полезен. И със същото пълномощие ти опрощавам всичко, което навреждаш на другите! Ето защо бъди спокоен каквото и да става! При нашата мощ загива всеки враг!“

След това тази явно съвсем произволно разтеглива фигура се сви до прежната си скромност и започна с мен обиколката из сводестите помещения, неизпускайки нито за миг ръката ми. Имах чувството, сякаш някаква невидима тръбичка ме свързваше през нея с тази сянка и ѝ осигуряваше преливането на моята жизнена енергия. Нямах да мине много и моят кураж щеше да премине отвъд, а заедно с него и съпротивителната ми сила. Един вампир от духовно естество! Един гъбест призрак с ненаситима поръозност! Можех ли да му оставя ръката си, докато видех всичко онова, което исках да видя? Нямах ли тогава вече да бъда толкова безволев, че да не мога да я изтегля? Рискувах, понеже мислех, че добре се познавам! Който иска да разобличи вампири, трябва да поеме риска да ги остави да смучат, докато така се издуят, че да не могат да му избягат!

Помещенията, през които минахме, бяха далеч повече, отколкото бях считал за възможно. Дълги, ниски пространства със сводести тавани и тесни ниши в стените, в които тук и там горяха факли с тъмночервен пламък. Всичко ценно, намирало се някога в долните етажи, беше отрупано тук. При това най-прекрасни контрабандни стоки от всякакви страни, географски ширини и области на мисълта. Сетих се за нашата находка във вътрешността на Бирс Нимруд. Но онова, което бяхме видели там, беше просешка беднота в сравнение с това богатство! И там нямаше никакъв живот. А тук дейни демони се стрелкаха бързо и безшумно насам-натам сред тези съкровища. Стъпките им бяха недоловими, а и всичко, което вършеха, не

предизвикваше ни най-малък шум. Лешоядовите погледи, които ми мятаха, издаваха колко горещо жадуват да се докопат до мен. Но когато някой приближеше да протегне ръка към мен, моят водач се издуваше до ръст на гигант и запокитваше слабака настрана. Това бе силата, която извличаше от мен. И понеже той имаше мен, а те нямаше от кого да черпят мощ, за тях бе героят на деня, комуто трябваше да се подчиняват.

Исках да знам какво вършеха всички те и от време на време спирах да погледам. Моят водач мислеше, че завинаги ме държи в ръката си, и съвсем открито ми казваше с какво се занимават. А тук се фалшифицираше, фалшифицираше и само се фалшифицираше! От външния свят бяха откъснали неподправеното, истинското, чистото, благородното и го бяха скрили тук. А тук биваше изработвана измама, привидност, фалшивост, преиначаване и всичко биваше отнасяно горе като порядъчна, добра стока! И тази работа се вършеше много непринудено. Както виждах, това бе един блестящ гешефт! Едно-единствено предателство да успееш да се измъкне на бял свят и цялата тази фалшификация щеше да е обречена на незабавен фалит! По тази причина и единственият избор: участие или смърт! За кое ли от двете щях да се реша, когато бъдех принуден?

При тази мисъл изтръгнах ръката си от сянката с толкова неочаквано, мощно дръпване, че тя из един път се смали. Но веднага след това се източи до исполинска големина и ми прогърмя:

„Какво ти скимна! Тази ръка ми принадлежи, защото ти си моя собственост! Давай я незабавно пак тук!“

Знаех, че сега ще започне битката между мен и него. Присъстващите силлан също се досетиха. Те се занатискаха към нас. Разблъсках ги, за да стигна до най-близката ниша. Грабнах горящата факла и се обърнах към тях. Какво се случи? Те изчезнаха. Спотаиха се зад отрупаните стоки. Те си бяха именно сенки, чието място при наличието на светлина бе зад съответните предмети. Само една остана. Само тя имаше кураж, по-точно моя кураж, попила го от мен със своята иреална хигроскопичност. Двамата стояхме един срещу друг високо изправени. Той ме гледаше с унищожителен поглед в очите, аз него също! Сега бе решаващият миг на истина срещу лъжа, личност срещу сянка, индивидуалност срещу нереалност, светлина срещу мрак!

Аз не казвах нито дума, той също. Аз не желяех, а той не можеше. Гледах го твърдо и неотклонно и не трепвах с мигла. Той се мъчеше да издържи погледа, но скоро бе принуден да сведе очи. Аз стоях безмълвен, твърд, неподвижен. Той започна да се олюлява, да трепери и накрая да трепка като пламъка на моята факла. После взе да става все по-малък и по-малък, да се снижава, докато легна на земята и пропълзя бавно край мен, за да мине отзад. И докато се тресеше и гърчеше страхливо, чувствах как се връща към мен откраднатата ми сила и енергия. Когато не притежаваше вече и следа от нея, лежеше зад мен в пълната си безпомощност. Тогава се обърнах към него с факела в десницата. Той избяга на лявата страна и опита да се изправи по нея. Като погледнах нататък, и той обърна лице. На никой истински честен човек не се е случвало подобен лъжец и измамник да дръзне да го гледа открито в очите. Такава смелост той притежава само когато е успял с кражба на чужд характер да си придаде вид, че и той е своего рода личност, а не нищо и никаква сянка!

Това бе победа в пълна тишина, без проява на гняв и без каквито и да било думи! И когато тази сянка бе надвита, започнах отново да обикалям сводестите помещения, за да се огледам по-добре и по-задълбочено. Бях сам. Нищо вече не се осмеляваше да приближи към мен. Където се появях със светлината, мигом се скриваше всяка сянка. Моята се мъknеше постоянно, наистина, подире ми, но не смееше вече да се изправи.

При тази втора обиколка забелязах, ако не за свой ужас, то поне за своя изненада, че вратата за стълбището вече не беше налице. Знаех съвсем точно въпросното място. Предметите, които бях видял на влизане, си стояха все още там. Само на мястото на вратата сега имаше зид, здрав, дебел, непробиваем зид! Ето защо потърсих старателно втори изход, но не намерих друг, освен този в южната част на постройката. Той също водеше до внезапно пропадане в басейна. Не беше зазидан, нито затрупан, а представляваше дървена, незаклучена и незарезена врата, която можеше да се отвори с лек натиск. Изглеждаше толкова безобидна, сякаш водеше към друга зала или помещение със засводен таван. Но горко на онзи, който повярваше на тази измама! Аз я отворих и осветих навън. Подът преставаше веднага след прага. Дълбока бездна зейваше към водата, а студеният, влажен въздух миришеше на гнилостен газ.

Затворих и се обърнах. Какво каза Предупредителя въвн пред постройката? „Силните никога не видях да се връщат!“ Да, те са се съпротивлявали, наистина, но не са стигнали до мисълта да посегнат към някоя факла, за да пропъдят сенките. Търсейки изход, са били насочвани към тази врата и без нищо да подозират са се сгромолясвали долу.

Сетих се за калцинираните трупове, лежащи по дъното на басейна точно под тази врата. В този миг чух стъпки, идващи от другия край на засводеното помещение. Когато въпросният пристъпи в кръга на моята вече догаряща светлина, веднага го познах. Беше подслушвачът с бялата коса и остриите като кама очи, който ме бе наблюдавал в предишния етаж от купището отломъци. Зад него се буташе толкова голяма и гъста тълпа от сенки, че поотделно изобщо не можеха да се различават, а образуваха всеобща компактна тъма. Стигнал в моя близост, той спря и ми викна:

„Какво търси Устад в моето царство? Най-големият враг, когото имам на тази земя! Дириш врата, през която да ми се измъкнеш! За теб, който искаш да ме унищожиш, такава няма!“

Пристъпи още няколко крачки към мен. Докато го правеше, ставаше все по-висок и по-висок. Сега ме надвишаваше с цяла глава и двойно в плещите. Гласът му звучеше твърд, силен, неочакващ съпротива. Гледах го спокойно в пронизващите очи, понеже се касаеше за втора, но по-различна битка, а който иска да победи, трябва да умее да остава спокоен.

„Беше ти казано, че искам да говоря с теб — продължи той. — Разрешение за аудиенция получаваш тук. Кажи сега за какво благоволение ме молиш!“

„Чух, че се намирам в Царството на Сенките — отговорих. — И два пъти по-ясна да е истината, сянката пак ще я обърне на лъжа! На мен и в най-дълбокия сън не ми е хрумвало дори една думица да разменя с теб. Чрез едно от своите нищожества обаче ти ми предаде, че си желаел да разговаряш с мен. Кой при това положение дава аудиенцията? Кой е просителят и кой позволителят? И благоволение? От теб? За мен? Ти си откачен! Но за мен ще бъде забавно да чуя какво иска глупостта. Така че говори!“

Заблуждавах ли се, или действително бе така? Неговата височина намаля, а също и ширината му. И гласът му не звучеше така плътно и

повелително, когато отговори:

„Ама ти приказваш страшно гордо, Устад! Но аз бързо ще те накарам да се смириш. Не си първият и сигурно няма да бъдеш последният! Знам какво се е случило, когато си стъпил на хълма, царството на ненавиждащия слабостта Магьосник. Бил си предупреден. Казали са ти, че можеш да избираш само между сянка и смърт. Въпреки всичко ти дойде. Сега премина в моя власт. Избирай!“

„Да избирам? — попитах. — Кой ще посмее да ми постави избор, който не ми предлага нищо изгодно! Ако тук има някакъв избор, той гласи: Ти или аз! Нищо повече, естествено аз избирам себе си!“

Оня пристъпи отново крачка по-близо и попита с шипящ по змийски тон:

„Не искаш да бъдеш сянка? Сянка на мен, господарят и майсторът, на когото никой не се противопоставя?“

„Ами пробвай дали аз няма да се противопоставя!“

„В такъв случай ти остава само смъртта!“

„Това е една от най-големите ти лъжи! — ухилих се аз. — Със смърт си можел да плашиш само онези слабоумници, които не са разбирали, че тя е само една химера за тяхното поробване. Като са пожелавали да спасят тялото си, те са ставали жертва на духовно и душевно убийство. Я ми я покажи тази смърт, смехотворната сянка, която хвърля само животът на измамените, понеже е осветяван от фалшивата светлина на лъжата!“

„Ти вече я видя! — извика той. — Аз стоях отдалеч, когато отвори и зърна нейния студен лик. Ще посмееш ли още веднъж да го сториш?“

Разтворих рязко и широко вратата, посочих навън и казах:

„Върви напред да показваш къде се намира! Имаш ли смелостта? Няма да те оставя да ме чакаш!“

При тези думи у мен се породило едно решение. Откъде дойде? Не зная. Накъде водеше? През тази врата тук. Почувствах, че неговата дързост накара страните ми да се зачервят и очите да заблестят. И по същото време ме споходи в съня съзнанието, че аз съм си „аз“, а не Устад. Странно! В чертите на моя противник настъпи видима промяна. Гледаше ме с вторачен поглед — първо изненадано, после учудено, удивено и накрая дори слисано. Въпъл или ликуване бе това, което чух от неговите устни:

„Устад, Устад... какво става с теб?!... Твоето лице стана съвсем друго!... Ти вече не си Устад, не, не... не!... Но кой си тогава? Да не би чуждоземният ефенди, който живее сега във Високата къща, а преди време слезе в Бирс Нимруд, за да извади на показ неговата тайна?“

„Да, този — отговорих. — Но досега сънувах, че съм Устад.“

Той скочи тогава към мен, сграбчи ръката ми, разтърси ме и изкряска:

„Ти сънуваш, сънуваш и си друг! Какво ще се случи, какво да правя? Не зная, наистина не зная! Събуди се, събуди се! Веднага ще ти отворя портите на хълма! Ти няма да бъдеш сянка, няма и да умреш! Само побързай да се махнеш оттук! Аз самият искам да те пусна вън на открито, за да приеме сънят ти радостен край и тялото ти се събуди при твоето завръщане!“

Аз го избутах от мен, погледнах го спокойно във възбуденото лице и отвърнах:

„Това тяло почива в мир. Нека продължи да спи! Защо да не довърша това, което съм започнал? Оставам тук! Точно твоят страх ми показва, че аз съм този, който дава аудиенции тук! Сега искам от теб да изпълниш закана си. Превърни ме в сянка или ме умъртви! Направи това, на което си способен!“

Фигурата му още повече се смали. Но той опита да придаде на гласа си прежната сила, като увери:

„Ако настояваш да го сторя, си изгубен, защото в моята власт е да направя и едното, и другото! Когато те последвах, наредих зад теб да угасят и скрият всички факли. В ръката си държиш единствената, а и тя е вече угарка с няколко минути живот. После няма да можеш да плашиш моите сенки. Те ще се стълпят около теб и ще ти отнемат волята и силата, превръщайки те в това, което не искаш да станеш — мой силл!“

„Кой може да ме принуди! Угасне ли светлината, вратата нали е отворена!“

„Но вън е и смъртта!“

„Твоето плашило! Само че мен тя не може да уплаши!“

Но какво стана? По лицето му сега премина радостно, озарено с духовна светлина удивление. И все пак се прокрадна и нотка на страх, когато ме подкани:

„Значи си решил да умреш, ефенди? В такъв случай те приканвам да се подготвиш. Ти стоиш пред своя последен миг и трябва да се отдадеш на молитвата. Сключи ръце и изричай каквото ти кажа!“

Прилепи своите и ме погледна, очаквайки да последвам примера му. Аз обаче заговорих:

„Смяташ, че ако искам да се помоля, ще имам нужда от теб? За мен молитвата има божествена натура и поради това истинското, неподправено молене е ако не най-великото, то поне най-трудното и свято от изкуствата. Тук обаче не видях нищо друго освен измама и фалш и по тази причина мисля, че ти мамиш дори и когато се молиш!“

Той сви юмруци като за битка и кресна:

„Умри тогава в греховете си и отпътувай за Пъкъла!“

Напрегна се и се изстреля с всичка сила към мен да ме събори долу, понеже стоях в непосредствена близост до вратата. Отскочих светкавично встрани. Мощта на скока го запрати вместо в мен, в отворието на вратата. Изрева от ужас и посегна към двете страни да се задържи.

„Ти напред, за да мога да си сдържа думата! — викнах аз. — Няма да те карам да ме чакаш!“

Един удар с пестник и той излетя навън в бездънността. Факелът в другата ми ръка трепкаше в последни издихания. Запратих го подире му. Отдолу прозвуча крясък и после глух удар. Пред мен най-дълбокият мрак, зад мен сборището на всички сенки! Стъпих на прага. Една-единствена, едничка дума прозвуча молитвено в мен. Сетне се изстрелях, за да не се ударя в зида, с един дълъг скок в това, което ми бе окачествено като „смърт“.

С притиснати един към друг крака, събрани към тялото ръце и затворени очи се резнах в леденостудената вода, която поиска веднага да ме вкочани. Но тя имаше и друг ефект. Имах чувството, че съм се потопил в някаква вода на силата и живота, която стряскаше само в първия миг, но после въздействаше укрепващо. Скокът бе от такава височина, че стигнах почти дъното с калцираните трупове. После разперих ръце за познатия мах нагоре и излизайки на повърхността, се задържах с леки движения. Ослушах се.

Около мен всичко беше тихо, но на известно разстояние във водата се долавяше шум. Като че някой плуваше там и си поемаше страхливо дъх. Познавах добре мястото, на което се намирах, но

посоката — засега още не. Бях скочил с лице на юг. Ако бях запазил това положение, зидът трябваше да бъде зад мен. Заплувах нататък и само след няколко удара се натъкнах на камък. Можеше да е и някой подпорен стълб. Опипах го. Зидът беше. Намираше се от дясната ми страна, следователно лежах върху водата към вътрешността на басейна.

Шумът се носеше оттам. Някой плискаше и пъшкаше. Магьосника ли беше? Спасил ли се беше? Познаваше ли обстановката? Знаеше ли нещо за канала? Ако ли не, беше изгубен, ако го зарежех. Заплувах нататък — тихо, тихо, за да не го подплаша преждевременно с подвикване. Ако ме чуеше, щеше да помисли, че го преследвам, а това можеше да го обърка, докато се намираше във водата. Същевременно отчитах всяко свое отблъскване и удар, за да знам винаги къде съм.

Когато по моя преценка бях минал под висящия във въздуха зид, чух тежко, шумно дишане, сякаш някой се напрягаше да се покачи на нещо. Беше при исполинския постамент. Сега вече не чувах нищо. После прозвуча полугласно, но много добре доловимо в това акустично помещение:

„Мъртъв ли е? Нищо не чувам! Господи, Боже мой, остави го жив! Съхрани го, първия, единствения, който се присмя на нашето «бостанско плашило»!“

Та това беше молитва! И то за мен! Не научена, а внушена! При това положение можех, бях длъжен да отговоря.

„Аз съм жив, защото смърт няма!“ — казах с обикновен тон, но думите така изтътнаха, все едно бях извикал с цялата сила на гласа си.

Звуковите вълни преминаха под висящия зид в предния басейн и от колона на колона започна да се предава в мрака:

„Няма смърт... няма смърт... няма смърт... няма смърт... смърт... смърт... смърт!“

„Ти ли си това, ефенди, ти?“ — попита той.

„Да.“

„Ела, спаси ме!“

„Веднага! Къде се намираш?“

„Там, където ти ме... ме... ме... не бива да ти казвам. Всичко трябва да стане от само себе си!“

„Кое?“

„Ела горе!“ — повтори той, без да обърне внимание на моето „Кое?“

Достигнах цокъла. Наяве ми се бе сторил съвсем неизкатерим, но сега, насън, успях доста лесно да се изхвърля горе. Той беше клекнал от едната страна на фигурата; аз седнах от другата.

„Не говори!“ — помоли.

„Защо?“ — попитах все пак.

„Почакай! Нещата ще дойдат от себе си. Ще ги видим!“

Замълчах.

Как ли стана, че не мръзнях, макар да се бях намирал в леденостудената вода и сега седях неподвижен върху също така студения камък? Може би само защото сънувах! Около нас владееше дълбока тишина и само отдалеч, в предния басейн, се чуваше тих, тих шепот, сякаш някакви мисли се въздигаха от водата и започваха да оживяват. И тази вода! И тегнещият върху нея гъст мрак! Как ли стояха при тях нещата? Говори се за топлина и студ. Колкото по-голям става студът, толкова по-ясно го чувства човек като топлина. Казва се „ушите ми горят“. Вероятно е подобно и със светлината и мрака? Може ли мракът да се сгъсти дотолкова, че да се получи ефект на светлина? Такъв изглеждаше случаят от мястото, където седяхме.

Това тук бе само в съвсем, съвсем малък мащаб. А как ли е било в Началото — разбира се, в безмерни величини — когато светлина е започнала да се отделя от мрака. Тя се спасила от своя плен, освободила от своята латентност, избавила от оковите на магията и заплавала най-напред като фосфоресценция върху тъмната — нещо като проблясъците върху водата. После се проточили фини нишки, станали по-ясни и образували бримки, в които засияли сякаш шлифовани перли. А на определена височина над тях разбухнали приказно нежни оранжеви облачета и в тях микроелектрически източници продължили да разпространяват светлина, докато въздухът се очистил от всякакъв мрак и възникнал слой, в който най-сетне, най-сетне можело да се види какво се движи в него.

И тъкмо този слой ни позволи след известно време да забележим, че в предния басейн се бяха породили кръгови вълни, които преминаха под висящия зид и се накъдриха леко при нашия постамент.

„Започва се!“ — прошепна Магьосника.

Прозвуча много тревожно аз го усетих как вътрешно потръпна. Последица от сгромолясването ли беше? Или имаше и други причини?

Споменатите вълни ставаха все по-чести и по-големи. Нещо плуваше насам. Кой или какво? Човек в никой случай! Животни ли имаше тук, големи животни? Защото според радиуса на кръговете не можеше да се касае за нещо малко! И ето го че дойде... под зида... череп... две ключици... две чезнеци във водата лопатки... костите на две ръце, размахани за плуване... Познах го. Беше скелетът от каменната колона при втория страничен канал. Той доплува до постаментата, спря, погледна нагоре и каза:

„Не един... а двама?! Клетите, клетите хора! Спасихте тялото, както аз някога моето... върху камък, който не знае милосърдие...! Но само за кратко, докато изнемогнете и се стопите с проклетия, превръщайки се в скелет както аз!“

„Ти кой си?“ — попитах.

„Аз съм първото проклетие, което прокълнтя тук. А ти?“

„Аз съм, може би, може би първата благословия.“

Скелетът удари по водата с костеливите ръце, изплувайки чак до прешлените на кръста, и извика:

„Правилно ли те разбрах? Ти не искаш да проклинаш, а да благославяш, благославяш?“

Гласът му прокълнтя към предния басейн.

„Благославяш... благославяш... благославяш... благославяш!“ — отекна от колона на колона като заповед към мъртвите да се събудят.

„Това ще ги разбуди — каза той, — всички, всички, всички. Защото такава дума тук никога не е прозвучавала!“

И те заприиждаха, много, много, много! Нечуто, напълно нечуто! Глава до глава се събираха зад него! Глава до глава се измъкваше множеството под надвисналия зид навън в невидимостта. Как ме покърти това! Така вероятно ще се почувства последният човек, когато се издигне чукът, за да оповести часа на Съда. Благословия или проклетие? Беше тихо, тихо. Никой не помръдваше вече глава, никой не раздвижваше водата. Само Магьосника трепереше тук горе при мен, понеже всички, всички празни очни кухни се бяха вперили в нас. А Скелета заговори:

„Днес е първият ден на новия месец, денят, в който сме се събудили от нашия сън, за да изпълним някогашното си решение.

Денят по делото на нашето отмъщение!“

Той придаде на последната дума такъв акцент, че екотът в предния басейн доби въздействието на прибой. „Отмъщение... отмъщение... отмъщение... отмъщение!“, повтори там ревящо ехото. Последва шумно скърцане, пукане, хрущене, сякаш скалата се разпукваше, а сетне се разнесе онзи проточен, съскащ звук, който предупреждава за образуването на пукнатина в леда.

„Чухте ли колко мощно разтърсва само думата колоните? — попита ни той. — А как ли ще се раздрусат при нашата сила! Хилядолетия наред ние ги подкопавахме, прогризвахме тяхната здравина, и рушахме равновесието им, докато го намалихме дотолкова, че може да изчезне веднага щом поискаме! Това е половината от нашето дело — разрушение!“

„Разрушение... разрушение... разрушение... разрушение!“ — прогърмя вън отгласът и отново се разнесе опасното скрибуцане по ронещата се скала на потона. А че действително се ронеше, разбрахме от цопванията на отломките във водата. Скелетът се заслуша в тези шумове, докато престанаха да се чуват, и продължи:

„Но ние рушим, за да създаваме. Унищожим ли цялата измама там вън, ще докараме на показ в тези помещения истината. Потъне ли разтрошена там в смъртта скалата, тук ще ѝ дадем форма и живот. И в същия ден, когато там отвъд всичко се сгромоляса, чудото отново ще се роди, камъните ще закрепят, че хората не искат да се вслушат в Бога! Вие не знаете при кого сте потърсили своето спасение. Проклятието е това, при чиито нозе сте клекнали! Проклятието, проклятието! То толкова често е прозвучавало тук, че трябва да се е превърнало в душа на камъка! А ние подривахме със сълзите си този камък. Взехме го с ноктите си. От кръвта на разбитите получавахме тъмната окраска на фона. Скоро делото ще бъде довършено. Само още две лунни денонощия, днешното и още едно, и фалшивата благословия ще потъне в нощта, а на бял свят ще излезе нашето проклятие, истината! Липсват ни само още словата за неговия цокъл, редовете, които трябва да бъдат казани там горе. Ние самите няма да можем да ги кажем, защото заедно с другото ще бъдем одобрени. И тези редове изисквам от вас.“

„От нас? Защо?“

„Така беше решено. Последният, който дойде преди завършването, трябва да даде последното за делото. Това е текстът. Кой от двама ви е този?“

„Моят спътник тръгна напред, аз го последвах.“

„Тъй, значи ти! Каквото наумиш, това ще бъде изписано на цокъла. Но най-много четири реда, не повече!“

„А ако не ви хареса решението ми?“

„Трябва да ни хареса и ще бъде прието.“

„Трябва?“

„Да, трябва! Но имай предвид едно. Думата на тази скулптура е проклятието, надписът ще ѝ придаде духа. Дадеш ли му дух, който смущава душата, творението ще се превърне в скулптура на безумието и ние ще бъдем принудени да започнем отново. Чу ли? И разбра ли?“

„Да.“

„В такъв случай говори сега ти!“

Охотно се отзовах на поканата. Станах, облегнах се на статуята на Молителя, за да не се плъзна долу, и заговорих:

„Днес е първият ден на новата луна, денят, в който тя излиза от сянката на земята, за да ѝ свети отново. И този ден, както се надявам, ще върне и на вас онова, което сянката на земята ви е отнемала — златната светлина на слънцето!“

Говорех също като него високо и затова последната ми дума също се понесе навън към прогнилите колони, предизвиквайки съвсем същия ефект, само че камъните цопваха някак си щастливо и падането продължи много, много по-дълго. А след това вместо свистящото скрибуцане по свода премина глухо громолене, както далечният гръмотевичен тътен на хоризонта осведомява за приближаването на силна буря.

„Чухте ли? — попитах надолу. — Щом само словото ми въздейства по-силно, колко ли повече пък ще ви превъзхожда силата! Вие самите признахте, че вашите думи ще ви одобрят заедно с другото. Повярвате ли на моите, те ще ви изведат вън при слънцето и златната дневна светлина!“

„При слънцето? На дневна светлина? — попита Скелета. — Ние никога, никога вече няма да ги видим! Също и ти! Навеки!“

Изговори го придихателно и усъмнено на себе си.

„Навеки... навеки!“ — премина като въздишка от глава на глава.

„Какво чувам? Та вие вече ми давате светлина! — продължих. — Сега аз толкова повече мога да ви донеса! Само съмнението ви е тласкало към отмъщение. Този факт лежи в слънчева светлина пред очите ми! Безднадеждността ви е накарала да се обърнете към проклятието! Ти ни нарече «клети, клети хора», а аз ви казвам: «Клети, клети духове!» Вие сте дошли на тази планина да спорите със сенки. Наричали сте заблуда онова, което сте искали да унищожите. Много по-голяма заблуда обаче е, дето сте смятали за възможно на земята да може да има лъчение без сенки и истина без измама! Вие би трябвало да умъртвите всички същества и да угасите всяка светлина във Всемира, а с това само бихте постигнали този всемир да потъне в мрак. Тогава действително няма да има вече сенки, на тяхно място ще е настъпила една-единствена — вечната! И не само заблуда, не, безумие е било и си остава и до този миг, че проклинате привиденията вместо собствената си глупост! Кой всъщност ви принуди да прекрачите към гърловината на провалата, където всеки човешки дух губи твърдата опора?“

„Нима имаше друг път на открито? — попита той. — Входът беше изчезнал!“

„Аз също не го видях. Но знаех, че ще ми бъде показан при молитва, към която ме насочи Предупредителя. Не говори ли той и с вас за тези неща?“

„Каза ни, но ние не се помолихме.“

„Защо?“

„Молитвата за такива извисени духове ли е, каквито бяхме ние?“

„За такива извисени духове! Аха, ето каква била работата! Извинете ме! Простете, че аз, жалкият дребен човечец се одързостявам да говоря с вас, дето сте толкова извисени, че дори с Бога, Всевишния, вече не говорите! Колко велики и достолепни ви виждам да лежите тук в талазите на своята дивотия! Дошли сте възголемени при планината, минали сте с гордо издигнати глави през сенките и със самовлюбено дръзновение сте вдигнали крак да прекрачите и през последната врата. И какво сторихте след сгромолясването в тази духовна тъма? Били сте насочени от Предупредителя към молитвата. Тя веднага е щяла да ви донесе светлина. Помолихте ли се? Не, проклинали сте, проклинали! И кого сте проклинали? Да не би собственото безумие, което ви сгромоли? Не, а тези, които е трябвало да се бранят, понеже не сте им

позволили да останат това, което са били — клетки сенки! Има ли един сред вас, който да мисли, че би могъл да се защити пред мен?“

Известно време остана тихо, после Скелета каза:

„Ти ни упрекваш, че не сме се молили, за да се отвори отново входът за нас. Кажй, ти помоли ли се всъщност?“

„Не.“

„Щом и ти не си го извършил, нямаш право да ни обвиняваш!“

„Не че не съм го извършил, а само не стигнах дотам. Мен изобщо ме доведоха съвсем различни причини от вашите при тези застрашителни зидове. Аз дойдох не да погубвам, а да спасявам! Добре помислих и за края и не бях дотолкова побъркан да сметна бездънността за здрава основа. Добре и спокойно обмислих всичко онова, което бях видял, проучил и хладнокръвно премерил. И тъкмо бях приключил, се появи Магьосника и...“

„Ти се изплаши и скочи долу при нас!“ — вметна бързо Скелета.

„Не. Останах на мястото си, оставих го съвсем да приближи и говорих с него.“

„Останал си... на мястото? Говорил... говорил си с него? Това не посмя нито един от нас! Нима не знаеше, че този Магьосник е безумието? Върху когото падне неговият страшен поглед, се побърква... начаса се побърква! Всички, всички ние кълняхме, когато той се появи отдалеч, и ужасът ни тласна тук надолу. А ти си останал! Даже си говорил с него! Човече, такава дързост още никой не е виждал!“

„В такъв случай повтарям, клетки, клетки духове! Къде ви остава възвисеността, щом всяка глупост я срина в безумието!“

„Но ти също пристигна тук!“

„Така е, дойдох. Но не от страх! Скочих по свободна воля, без всякаква принуда, за да види, че не се страхувам нито от него, нито от смъртта.“

„Сам... сам... сам скочил!“ — възкликна Скелета и водата се накъдри от потръпването му.

„Сам... сам... сам скочил!“ — зазвуча от глава на глава към предното сводесто помещение.

„Той не се страхува от смъртта!“ — каза Скелета.

„Не се страхува от смъртта... не се страхува от смъртта... не се страхува от смъртта!“ — разнесе се по-нататък и по-нататък зад него.

„Чакай, чакай, чакай! Ние скоро ще се върнем!“

Тези думи се отнасяха за мен. После целият „пасаж“ се раздвижи с неочаквана бързина, изчезвайки от задния басейн. А в предния се започна някакво шепнене, шушнене, мотолеване и жужене като от хиляди разговарящи, но не на повърхността на водата, а някъде там на дълбокото дъно. След известно време се върнаха точно както първоначално бяха дошли. Скелета зае старото си положение срещу цокъла и заговори:

„Днес е първият ден на новата луна, денят, в който тя излиза от тъмната сянка на земята, за да ѝ свети отново. И този ден, както се надявам, ще върне и на нас онова, което земята ни е отнемала — златната светлина на слънцето! Чуваш, че вече говоря с твоите думи. Може да стане така, че и според тях да действаме. Знаеш ли преданието на омагьосаната молитва?“

„Не“ — отговорих.

„Не! Значи толкова повече можем да ти се доверим! Един от последните, дошли тук, и сгромолили се също като нас по собствена вина, бил преди туй в страната, където от неизброими години живеел в дълбока пещера един необикновен дух. По тази причина го наричали Рух-и-кулян. Като слизал понякога при хората, той се явявал в женски образ с бели, дълги до земята коси и носел името Марах Дуримех. Нашият съневолник я срещнал в малка бедняшка колиба и говорил с нея за голямата човешка мъка. Но нейната реч му била непонятна. Казаното от нея му звучало толкова объркано, толкова фалшиво, че много скоро се отдалечил ядосано, напълно убеден, че е разговарял с една стара, побъркана жена. Но когато на следващия ден узнал, че му било отредено рядкото щастие да види Рух-и-кулян, всяка дума му се явила в друга светлина. Започнал да размишлява и колкото повече мислел и повтарял казаното от нея, толкова повече се утвърждавало у него разбирането, че заблуденият е той, не тя. Тя му била разказала за из път преданието за омагьосаната молитва. Но той, който се смятал за умен и мъдър, го отхвърлил като смехотворна приказка. Едва тук, в най-дълбоката земна мъка, това предание се възкресило отново в него. И когато се заехме навремето тук със статуята, той ни разправи за онази друга скулптура и за старицата Марах Дуримех. Това бе за нас първият лунен ден, след което отидохме да спим с тайни надежди. Онова, което бяхме считали за съвсем немислимо, беше според това

предание възможно! Но трудно, безкрайно трудно, защото бе свързано не с едно, а с толкова много условия, че един човек, кажи-речи, не можеше ги изпълни. Защото, отбележи си добре, за един човек бе предписано, един-единствен, който да свърши всичко! И той трябваше да действа, без да си има и най-малка представа за цялата работа. Точно като теб!“

Колко странно! Та това звучеше като приказка!

„Нима аз вече съм сторил нещо, предписано в преданието?“ — попитах.

„Ти не си дошъл да унищожиш Сенките. Твърдо си устоял на Магьосника. Имаш пълна вяра на молитвата. Нямах страх от смъртта. Скочил си със свободна преднамереност в дълбината. Останалото трябва да остане премълчано, защото нали трябва да действаш без знание. А сега ни кажи още нещо, нещо, от което всички треперим тревожно, независимо дали е «да» или «не»! Кой събори другия, дето още дума не е изрекъл?“

„Аз. Искаше да ме изблъска навън в мрака. Избегнах го и му нанесох един удар, от който полетя надолу към вас.“

„И после?“

„После метнах подире му остатъка от факлата и го последвах.“

„Защо, защо, защо го последва?“ — попита онзи бързо и настойчиво.

„Евентуално да го спася.“

„Да го спасиш! Него... него... него!“

Изхвърли кокалестата си ръка нагоре в знак на удивление и попита, почти изкрясквайки:

„Но кой всъщност е той? Кажи, кой, кой, кой!“

„Кой, кой, кой!“ — извика всяка глава.

„Кой... кой... кой... кой!“ — отекна навън с такава сила, че всички колони прокънтяха.

„Магьосника!“ — отговорих.

„Магьосника! — повтори Скелета и със снижен глас прибави: — Значи наистина той, той, той!“

„Той... той... той... той...“ — прозвуча тук в басейна. Отвън обаче беше тихо, зловещо тихо.

Сега Скелета се извъртя към главите. Зашепна си нещо неразбираемо с тях. После се обърна отново към мен и каза:

„Знам, че трябваше още много да ни приказваш, за да ни убедиш какво сме били и как хилядолетия сме служили само на нашите заблуди и химери. И вероятно никога нямаше да успееш. Но преданието на Марах Дуримех вече ни бе показало онова, което преди туй не виждахме. Сега ще ти призная, ти победи, победи още преди да си стигнал до края! Да ти го докажа ли?“

„Не. Доказателството ми е известно.“

„Човеко! Ти си злокобен!“

„Вярвам! На «възвисените духове» винаги се свива сърцето, когато някой човек макар и само веднъж се осмели да мисли, и когато не могат да стигнат до никаква идея, добродушно го питат за съвет! Вашето доказателство е Магьосника. Ако беше попаднал по друг начин при вас, щяхте вместо духове да сте дяволи. А така той стои под човешка закрила и затова сам бива приет тук при скулптурата на раншното проклятие!“

„Говориш така остро, както гледат неговите очи. Улучваш толкова дълбоко, както искахме ние него да улучим. Заслужаваме си го. Прости ни вината!“

„Прости ни вината... прости ни вината!“ — прозвуча от глава на глава навън в предния басейн.

Обладан от голяма, голяма радост, аз се наведох максимално напред и заговорих:

„Какво чух? Та това беше моята молитва! Душата приближава, душата на вашата статуя. Проклятието никога, никога не може да бъде душа. А ако камъкът трябва да говори вместо Бога, който може само да благославя, то му дайте ръце, които благославят!“

„А ти, ти му дай думите за цокъла!“

„Кога?“

„Сега, веднага!“

„Слушайте тогава!“

Те се състиха и приближиха. По този начин възникна място за много от онези, които бяха отвън. Те влязоха. Изрекох, не гръмко, а бавно и доловимо:

„Благословен е онзи, който търсеше истината и при нозете нейни също заблудата намери. Затова го слагам, милостиви Господи, в ръката Твоя, макар досега да го обсипвах с клетви люти!“

След тези думи долу във водата се породих такава дълбока тишина, че чух свободната, блажена въздишка, която се донесе откъм мястото на Магьосника, а после и тихо, тихо повтаряните слова:

„Милостиви Господи... в ръката твоя...! Заблудата... значи мен... мен... мен! Сега само още едно, още едно!“

Тогава Скелета се раздвижи и прохлипа:

„Той не проклина заблудата и измамата! Но не ги и благославя, а ги слага в Божията ръка! Така, точно така иска и преданието! Тези думи трябва непременно да бъдат издълбани, непременно! Имаме време, още два лунни дни, да придадем на пестника, на статуята, издигнат за отмъщение, форма на опрощаваща десница. Така тя ще има душата, която искаш да ѝ дадеш!“

Магьосника стана от мястото си, хвана се здраво за алабастъра и понечи да заговори. Но аз го изпреварих и попитах надолу:

„Значи се отказвате да мислите за отмъщение и проклетие?“

„Да“ — отговори Скелета и „да, да... да!“, прозвуча в хор.

„При това положение трябва да кажа последната си дума.“

Извих се настрани, посегнах към ръката на Магьосника и заговорих:

„Тук държа този, когото необмислено сте проклинали. За онова, което е сторил на други, не мога да го съдя. А заплахите му срещу мен прощавам на драго сърце, защото искам да го изведе от неговата тъма навън при светлината! Нека бъде освободен от вината и също от... вас!“

„Това, това беше, това! — чух го тихо да промълвява. — Но как ли ще постъпят сега тези, тези там долу?!“

Скелета се придвижи отново напред и отправи думите си не към нас, а към своите другари по заблуда:

„Ние също му прощаваме онова, което ни стори. Нека бъде освободен от своята вина и също от нас!“

„Нека бъде освободен от своята вина и също от... нас!“ — извикаха всички, всички глави. Нито един-единствен не премълча.

„Освободен... освободен... освободен... освободен!“ — отекна ехото от стена на стена, от колона на колона.

И сега също Магьосника извиси глас. Но той не звучеше угнетено, потиснато или раболепно, а светло, чисто, ясно, сякаш той беше този, който прощаваше:

„Вие ме освобождавате, казвате? Нека това бъде последната глупост, извършена от вас тук! Кой ви събори? Не аз! А страхът от мен, страхът от призрака! И още гордостта, която се срамува от молитвата! Вие се мислехте велики и извисени, но не дръзнахте да се възправите срещу мен, не поискахте да узнаете кой съм! И ако сега ви го кажа, няма да можете да го схванете, понеже духовната заблуда не се лекува бързо, из един път. Но си отбележете истински избавителните слова: «Който не хвърля собствена сянка, не може да бъде същество и да бъде възприет като човешко тяло.» Ако върху мен тегне някаква вина, престъпление, вие ще бъдете последните, към които бих се обърнал за милост. Защото трябва да знаете, че който прощава на мен, прощава единствено на самия себе си. И понеже вие го сторихте, няма повече да порицавам вашата илюзия и самозаблуда. Вие изкупихте своите грешки и ето как аз отново ви връщам вашите сенки. Да бъде светлина!“

„Светлина!“ — извиках аз.

„Светлина!“ — провикна се Скелета.

„Светлина, светлина, светлина!“ — повториха всички духове.

И „светлина... светлина... светлина... светлина!“ се разнесе навън до най-затънтения ъгъл и всички клони затрепериха и се затресоха.

Внезапно светлият слой, полегнал върху тъмните води, изчезна и отново възцари мрак около нас. Но прозвуча някакъв тон, толкова лек и все пак ясен, толкова нежен, мек и същевременно победно звънък. Откъде дойде и къде се спусна? От един друг свят... в скулптурата до мен. Първо само се бе чул, но скоро след това можеше и да се види — един прекрасен, свещен, багрен тон! Като слънчево злато, съчетано с небесен лазур! Къде се намираше неговият източник? В алабастъра! Скулптурата не беше осветена отвън. Тя носеше светлината в себе си и поради това не хвърляше и следа от сянка. Започвайки първо излеко, като утринен лъх, чистата, непорочна бистрота полека-лека се разви до ярък дневен блясък, сякаш ни огряваше слънцето. В тази светлост Скелета и всички, лежащи по водата в дълбоко удивление, ми се видяха толкова гротескни, толкова ужасни и противни, че отклоних поглед от тях и го насочих нагоре към статуята.

Онова, което видях, никога не е било виждано, защото никое изкуство не е създавало някога такава красота! Но за жалост стоях

толкова плътно до статуята, че засега върху мен въздействаше само нейната големина. Колко дребен, колко дребен се чувствах до нея аз, човекът!

Тогава Магьосника заговори:

„Стана светлина! Нима трябва да расте тя сега, додето ви погълне? Бягайте бързо навън, сянката ще ни спаси!“

„Но нали няма път — обади се Скелета, — ние сме затворени навеки, навеки. Превърне ли се тази светлина в безсенчестност, всички, всички ние тук сме изгубени! Преданието разказва за един, който притежавал ключа Хепхата. До този миг всичко, казано от него, се е сбъднало, но тези скали и гигантски зидове сигурно са прекалено здрави дори за Хепхата!“

Аз извиках:

„Аз го имам този ключ и никоя твърдина не може да му противостои! Веднъж вече бях тук и го изпробвах. Отворете пространство за нас там долу! Сега ще слезем и ще ви поведем навън!“

„Навън, навън!“ — викна от радост Скелета.

„Навън, навън, навън!“ — заликуваха другите.

„Навън... навън... навън... навън!“, отекна тържествено в предния басейн, от което всички колони заскърцаха и от свода се заотделяха камък след камък.

Скочих във водата, Магьосника след мен. Докато главите се стараеха да ни оформят нещо като проход, погледнах назад, вече от по-голямо разстояние нагоре към статуята. Сега сияеше толкова силно, че веднага ме заболяха очите. Извърнах се бързо и загребах с две ръце, за да избягам по водата от светлинния поток. Магьосника се придържаше до мен. Другите ни последваха. Не остана нито един!

Блясъкът проникваше в под надвисналия зид и в предния басейн и разпространяваше там нещо като здрачевина, която достатъчно ясно ми показваше пътя. Плувах не покрай страничните канали, а напрако към главния, където се изгуби и последното сияние и се намерихме в дълбок мрак. Но това не можеше да ни попречи, защото пътят ни бе предначертан от страничните зидове. Не можехме да се отклоним нито надясно, нито наляво, а да се придвижваме само напред, напред, напред. Другите ни следваха. Чувахме го по шума на плуването им, който звучеше в тази каменна тръба като приглушен морски прибой.

Преминах през гъсталака на открито навън в езерото много по-лесно отколкото по-рано с лодката. За да направя място, плувах първо на известно разстояние направо и после се обърнах. Магьосника беше при мен. Отпред спря Скелета. Зад него видях дружината му — толкова многобройна, сякаш каналът не можеше да се изпразни. От него прииждаха още и още. Виждах ги ясно, тъй като звездите блестяха, а тесният сърп на луната в първата четвърт бе надвиснал в небето точно над нас. Възможно ли беше всички тези, които съзирах, и които още напиреха, да са се намирали там вътре в планината? Можеше ли наистина да има такова множество духове, които са се сгромолили от своята мисловна висота, понеже внезапно са изгубили там почва?

Накрая, когато и последните се появиха, Скелета надигна глас и заговори:

„Днес е първия ден от новия живот, денят, в който светлината се върна при нас. Ние сме изпълнени с благодарност и казваме хвала и слава. Погледнете там нагоре, към средата на хълма! Лунните лъчи ни показват колони, обвити с рози. Извисява се храм, посветен на онзи, когото нашето високомерие някога не признаваше. Ние се разкаяхме, но не докрай. Делото на проклятието не е довършено; ние трябва да го превърнем в благословия. Длъжни сме да го направим — заради нашето покаяние. Сега имаме ключа Хепхата. А собствената светлина на статуята, която бе смъртоносна за нас, бързо ще се изгуби в тъмнината на хълма. Тогава ще се върнем и ще превърнем юмрука, свит за гневно проклятие, в отворената ръка на застъпника. А сега тръгвайте с мен нагоре към храма! Адан, звездата на земната полунощ, блести на небосвода точно над нас. Значи имаме свят духовен час и трябва да отидем там горе, да кажем на Единствения, че отново ще се молим!“

Той заплува към онова място на брега, откъдето се тръгваше към пътя за Бейт-и-Ходех. Другите го последваха. Но аз останах. Когато духове се молят, човек трябва да прояви скромност. Той и бездруго не може да разбере тяхното кирие^[7]! Магьосника също остана. Гледахме малко време след тях, а после аз попитах:

„Ще дойдеш ли с мен на брега?“

„Не само на брега — отговори той. — Ще дойда с теб до къщата, до твоя скит за размишления. Ще седнем там на звездна светлина и аз

ще ти обясня защо има при хората сенки и недостатъци. Хайде!“

Заплувахме към пристана и... странно! Когато излязох от водата, не бях мокър. Дрехите ми също бяха сухи. Така бе и при него. Той ме хвана за ръката. Минахме бавно през дуара и поехме нагоре към къщата. Портата беше затворена. Отвори се от само себе си веднага щом я докоснахме. Другите врати се отваряха по същия начин, докато се озовавахме в средната от стаите им. Отдясно чух шум, като че някой спящ се обърна на другата страна. Понечих да се запътя бързо натам, ала той ме задържа здраво и прошепна:

„Още не бива да се събуждаш! Имам да ти разправам толкова много, толкова важни неща, че ще се дивиш както никога през живота си.“

Излязохме на равния покрив и погледнахме насреща към Божия дом. Блясъкът на звездите струеше върху цялата долина, но храмът бе обвит в онази светлина, разнесла се от алабастъра — слънчево злато, съчетано с небесен лазур. Появяваше сладостно ухание на рози. Отсреща ли идваше? То ли бе, което носеше изтихо, изтихо строфата: „Сияят днес слънцата във всички небеса, по всички земи се превръща в ден нощта. Каквото заблудата започне в сляпа омраза, благодатно е довършвано от истината!“

„Чуваш ли? — попита Магьосника. — Няма да го схванеш, но аз ще ти кажа какво имат предвид. Ала трябва не само да слушаш, ами и да гледаш. Погледни ме!“

Сторих го. Какво стана с него? Фигурата му започна да изчезва, да се превръща в мъгла. Но тази мъгла много бързо придоби отново форма. И кой, кой стоеше пред мен? Не вече Магьосника, а Предупредителя, с когото бях говорил, преди да изкача планинския хълм. Вече виждах не беловласата глава с острите, студени, враждебни очи, не, а онези дружелюбни, сериозни черти и онзи мек, бащински поглед, който при въпроса дали мога да се моля, бе отправен угрижено, но и изпълнен с надежда към мен.

„Ти ме учудваш — каза. — И все пак не се е случило нищо, заслужаващо учудване! Който е духовно непълнолетен, него настойникът трябва да предупреди. Но израслия, зрелия мислител бива предупреждаван от собствения глас на заблудата, който винаги говори пълната, чиста истина. А него не превъзхожда никой настойник! Ти съдържа своята дума. Не премина във властта нито на моето друго Аз,

нито на моята заблуда, която иска да заграби целия свят на сенките, понеже сама се счита без сянка. Ти не ме победи и все пак победи. Аз се чувствам виновен и ще се реванширам с теб, като те въведа в тайната, че двете неща, светлината и мракът, биха означавали смърт, ако не си подаваха помирително ръка, превръщайки я тъкмо по този начин във вечен живот. Ето защо изборът «Смърт или сянка!» не беше лъжа, макар да няма смърт, нито пък жива сянка!“

Той седна, аз сторих същото. И сега започна да разказва — живота на един човек, живота на един дух, но всъщност и живота на цялото човечество. Звездите продължаваха да странстват бавно по небето, ала аз не го виждах. Времето за мен все едно не съществуваше. Звездите изчезнаха; това също не видях. Вниманието ми бе насочено изцяло към неговите думи. На изток започна да се издига бледното утро, но аз не поглеждах нататък. За мен се бе породило друго утро. Но ето че се появи първият слънчев лъч и озари неговото лице. Тогава той скочи, притегли ме нагоре към себе си, докосна с устни устата ми и произнесе:

„Тази целувка е за онзи, който спи вътре! Да влезем, та отново да те има! Необходим си. А аз...? Навярно много повече!“

Хвана ме за ръката. При вратата спря още веднъж и каза тихо:

„Той лежи кротко и спи. Чувам дишането му. Щом приближиш до него, ще просънува това, което ти преживя при мен. Върви бавно-бавно нататък и му предай моята целувка! Нека връщането ти не бъде прибързано, защото след като се събуди, трябва всичко точно да си спомня. Не бива и дума да му се губи!“

Последвах указанието и преминах крачка по крачка средната стая, после през отворената врата в спалното помещение, в което заедно с мен пристъпи и слънчевата светлина. Лицето му започна духовно да се оживява и този живот ставаше все по-виден, колкото по-близо отивах към него. Стигнах, наведох се да му предам прощалния поздрав на Магьосника, който стоеше още при вратата, и... се събудих. Отворих рязко очи, но вече не бях прав. Сkochих от леглото и минах бързо през вратата в средната стая. Магьосника беше изчезнал, стаята беше пуста, равният покрив — също!

— Сънувал съм, сънувал! — извиках. — Но как! Никога един сън не е бил толкова ясен! Или може би това бе някой от така наречените реални сънища? Всичко е точно така, сякаш съм го

преживял, сякаш действително съм го преживял. И все още го виждам. Чувам всяка сричка. Ще го рекапитулирам. После ще седна да го нанеса на хартия. Човек не знае дали...

---

[1] Шибхата — кибрит — б.а. ↑

[2] Нур-и-саратин — светлина за раци — б.а. ↑

[3] Серпентин — вид минерал — б.пр. ↑

[4] Дженнет — Рая — б.нем.изд. ↑

[5] Джехенна — Преизподнята, Ада — б.нем.изд. ↑

[6] Въпросното място според цариградското издание на Библията (1914 г.) е следното: „А ти, кога се молиш, влез в скришната си стаичка и като си затвориш вратата, помоли се Отцу твоему, който е в тайно; и Отец ти, който види в тайно, ще ти въздаде наяве.“ — б.пр. ↑

[7] Кирие елаизон (гр.) — Господи, помилуй — б.пр. ↑

3. АШИКЪТ

В следствие тази работа взех закуската си доста късно. После слязох долу, за да говоря най-напред с Шакара. Тя седеше съвсем сама в аркадата, поръбвайки един воал.

— Разказвала ли ти е някога Марах Дуримех преданието за „Омагьосаната молитва“?

Тя се замисли и отговори:

— Не на мен, а на един другоземец. Това бе в село Охтиан на племето буланух.

— Кой беше другоземецът?

— Вече не си спомням, а може би и изобщо не съм го знаела. Той не ми хареса. Една стара жена бе починала в колибата си далеч извън делото. Никой не се погрижи за трупа, понеже беше тумаза^[1]. Марах Дуримех ме взе със себе си; поддържахме бдение край трупа. Бях още малка и едва отскоро нейна ученичка. Странникът бе минал през селото и спря пред колибата, понеже Марах Дуримех стоеше пред вратата и му се наби на очи. След като получи отговор на няколко въпроса, слезе от коня, за да поговори с нея. Влезе за малко и вътре, но се изплю пред трупа. Защо, не зная. Онова, което каза, беше толкова учено, че не можах да го разбера, и толкова високомерно, че помолих тихо мъртвата да не го слуша, тъй като смущаваше необходимото ѝ в момента вгълбяване. Той бе мъжът, на когото Марах Дуримех даде за из път преданието.

— Значи не е било толкова отдавна, когато онзи „последен“ се е сринал в глъбината!

— Не те разбирам. Какво искаш да кажеш?

— Ще ти разкажа по-късно. Можеш ли да ми разправиш това предание?

— За съжаление не. Не го запомних. Бях малка, а то беше дълбоко и съвсем неразбираемо за мен.

— Колко жалко, много жалко!

— Защо?

— Остави работата си и ела с мен до конското пасище! Там никой няма да ни безпокои. Днес сънувах, а когато духът сънува по такъв начин, не може да го премълчи пред своята душа.

Минахме през градината и отидохме до камъка, при който веднъж вече бяхме седели. Настанихме се там. Започнах да разказвам. Тя ме слушаше безмълвно, съвсем безмълвно, но от време на време в тъмните ѝ очи се появяваше един чуден, тайнствен блясък, който ми напомняше за онази собствена светлина на алабастъра — слънчево злато, съчетано с небесен лазур. И когато свърших, остана все още притихнала. Беше облегнала глава на камъка и държеше клепките си здраво затворени. Не смутих мислите ѝ, а търпеливо зачаках да заговори. Тя го стори, без да отваря очи:

— Виждам една линия да се претегля отдясно наляво. В десния край пламти слънчев зной, който би изгорил всичко живо, приближило безразсъдно твърде много до него. Левият край е потопен в пълен мрак, заплашващ с мигновено унищожение всяко живо същество. Тази линия е нашият човешки живот. Прекаленото отиване надясно или наляво носи сигурна гибел. Точно по средата се намира неприкосновеността и също средната дължина на хвърляните сенки. Който ненавижда средните величини, се насочва към една от страните. Сега размисли, ефенди, размисли! Ти може би стоиш точно на средата?

— Не ми се вярва — отговорих.

— Значи си дързък, може би дори безразсъдно дързък! Разгледай сянката си! Твърде малка ли става? Или прекалено голяма? И в двата случая си изгубен! Сега знаеш ли за какво са сенките? Аз го казвам само като човек, като неuka жена. Но Всемогъществото сигурно има и съвсем други причини, защото е съчетало мрак и светлина и е дало разрешение на двете да създават в здрача безплътни сенки, а на слънце — онези подражателни творения, които в качеството на сенки се правят на самите нас.

Сега отвори очи, отправя ги мило и сърдечно към моите, подаде ми малката си, но здрава ръчица и каза:

— Дай ми ръката си!

Направих го. Тогава тя продължи:

— Позволи да помоля за тези сенки! Не постъпвай така строго, както вероятно си възнамерявал. Та нали знаеш, че сенките нямат воля!

Бях принуден да се усмихна.

— Значи е вярно, че душата винаги се смилява, дори когато духът не намира и най-малка причина за снизходителност! Който няма воля, може да бъде пощаден, но онзи, който му е отнел волята, трябва да бъде отъпкан на земята!

— Въпреки твоя сън днес...? И въпреки Магьосника...? — попита.

— Въпреки! Мисля, че разбирам съня. Вярно, той дойде при мен от Царството на сенките, но сам в никой случай не беше сянка. Присъни ми се при първия слънчев лъч и го чувствам слят със самия мен, с еднаква същина на собствената ми душевност. Поучи ме и продължава да действа в мен. Сянката, която ме предупреди за самата себе си, е приятел на човека, честна, без фалш. Спаси ме от чуждите шмекерии и също от собствените ми измамливи видения. Безумие би било да искам да я мразя. Ти ме помоли за нея, Шакара. Виждаш, че не е било нужно! Но не се помоли за други, за които бих желал да ти изостря очите. Имам предвид онези лукави бродници, които се представят за сенки, но не са. Винаги подвеждащите... изкусители! Разтапящите се в смирение... тирани! Добродетелните... грешници! Жертвоготовните... врагове! Искрените... лицемери! Незлобливо-чистосърдечните... змии! И още хиляди, хиляди подобни, които се превръщат веднага в сянка на най-близкия предмет, щом посегнеш към факела да ги осветиш. Побягват напълно обезоръжени, безпомощни и безволеви на сигурност при силната закрила и заслон на някого. Той потъва, потъва и потъва, но те се изкачват. А когато застане пред бездната, напуснат от целия свят, с изключение на онзи, който благодарствено му подлага крак, за да го събори в нея, най-сетне осъзнава, но твърде късно, че те не са били нищо повече от жалки сенки. Безволевостта е била най-висшата енергия, слабостта само маска на силата, а всяка молба, която е удовлетворявал, в действителност заповед, на която е бил длъжен да се подчини. Но най-лошото, о, Шакара, е, че такова коварство никога не хвърля собствена сянка, понеже винаги охолства в сянката на другите. Ето защо тези неопетнени представители на свещената простота се явяват трикратно, десетократно свети. И ако имат щастието до смъртта си да не бъдат разобличени, милата, скъпа неразумност вярва, че много е загубила в тяхно лице, но затова пък толкова повече, толкова повече е спечелило

небето! Ако можеха руните да разказват! В съня видях как онези се завираха по миши дупки! И продължих спокойно да си вървя. Но ако трябва сънуването да се сбъдне, тогава няма да се осветява с една факла, а с много! Знаеш колко добре сме снабдени в това отношение — факли не липсват!

Тук разговорът ни бе прекъснат. В горната част на руините се появи Кара бен Халеф. Видя ни седнали и даде знак, че ще дойде при нас. Не тръгна по пътеката за звънарницата, а се спусна направо през камънака и се изкатери при нас по едно разрушено място на зида.

— Ефенди, имам един пленник! — каза.

— Как? Пленник? — попитах. — Кой залавя посред най-дълбок мир пленници?

— Мир ли е, ако някой се отнесе немиролюбиво към мен?

— Кой е той?

— Не е джамики, а чужд човек. Не го познавам, а той отказва да даде информация.

— Къде се намира?

— Там отсреща, в един от древните храмове. Днес много рано минах пак през руините. В дуара се говори, че там все още има потайни, скрити места. Аз съм на същото мнение. Прогонените масабани, хазяйствали там, вероятно ги познават по-добре от нас, понеже са били техни свърталища. И който принадлежи към този сой люде, знае отговора по-добре от всеки джамики. Затова всеки непознат, пристъпил в руините без наше знание, трябва да ни се струва подозрителен. Ето как аз тутакси проявих мнителност, когато чух в ранното утро крачки, приближаващи мястото, на което се намирах. Бях в кръглата кула от квадри, дето вече почти се е срутила въпреки якия си зид. Само една врата води навътре, за навън друга няма. Застанах близо до нея и се прилепих плътно към дувара, за да не бъда видян веднага. Влезе някакъв мъж. Беше мършав, не висок, но силен — после го разбрах. Чувстваше се толкова сигурен, че изобщо не се огледа, а отиде да седне на един голям отломък от падналия зид. При това се извъртя и сега нямаше как да не ме види. Пристъпих бързо към входа да му препреча пътя за евентуалното бягство. Той се изплаши, но бързо се съвзе и попита кой съм и какво диря тук. Тонът му звучеше толкова повелително, сякаш той бе господарят на това място. А когато му поисках сведения, стана груб и се хвърли внезапно към мен, за да

офейка. Същевременно бе измъкнал един дълъг нож и ми кресна, че веднага ще ме намушка, ако опитам да го спра. И действително замахна. Виж тук разреза на ръкава! Беше се примерил в сърцето! Но аз избегнах опасността с бързо извъртане, изтръгнах му оръжието, захвърлих го, а него съборих на земята. Ама не беше лесно. Човекът притежаваше много сила и ловкост. Бореше се майсторски, спокойно, тихо, пестеше си дъха и обмисляше точно всяка хватка, без при това дума да обелва. Имах чувството, че вече неведнъж и дважд е бранил по този начин свободата, а може би и живота си. Имаше опит! Но въпреки всички усилия не можеше да се изправи. Държах го здраво под себе си, додето силите му се изчерпаха, и така освободих едната си ръка да му притисна вратната артерия. Притокът на кръв към главата спря и той изгуби съзнание. Вярно, само за кратко, но това бе достатъчно да го вържа.

— С какво?

— Извих му ръцете на гърба и ги вързах с краищата на персийската му дреха. Краката пристегнах пък с каиша му. Не може да се освободи.

— Претърси ли джобовите му?

— Да. Бяха празни. Нямахте нищо в себе си освен ножа. После бързо тръгнах да ти обадя случката. Когато излязох на открито, видях, че седиш тук. Сега решавай какво ще правим, сихди!

— На първо време едно. Никой не бива да узнае за тази работа, най-малко от всички Пекала. Подозирам кой е този чужденец — някой избягал престъпник, дошъл да ни шпионира по заръка на шейх ул ислям. Трябва лично да го видя. Ето защо ще ме отведеш при него, но преди туй иди вземи тайно от къщата няколко здрави ремъка и въжета. За такъв човек сегашното връзване не е достатъчно.

Кара тръгна към къщата. Много лесно обяснимо бе, че Шакара помоли да ни придружи до кулата, което на драго сърце ѝ позволих. Планът ми беше вече готов. Този шпионин доброволно сигурно нямаше да издаде нищо. Той трябваше да бъде принуден. И тук имаше едно средство, което би отворило устата дори на Дявола! Но то можеше да бъде употребено само тайно и поради това ми бе приятно, че Шакара щеше да дойде с нас. Нейното присъствие придаваше на нещата вида на разходка, която нямаше да привлече никакво внимание.

Когато Кара се върна, се повлякохме бавно по пътя за камбаните и после по тясната, но удобна пътека право към въпросната кула от квадри. Същинската ѝ каменна порта много отдавна е била зазидана. Можехме да стигнем до вратата, за която спомена Кара, само от съседната постройка. Когато минахме през нея, видяхме лежащия на земята пленник. Погледът, който ни отправи, не беше смутен, а инатлив. И гласът му прозвуча направо безсрамно, когато викна насреща ни:

— Освободете ме веднага! Аз съм високопоставен мъж, а не някой дрипльо, към когото можете да се отнасяте по този начин! Освободи ме, ефенди!

Аха, та той вече ме познаваше! Значи остри очи и прецизни уши! Но в никой случай не беше хитро да ми издава това! Спрях пред него и запитах спокойно:

— Кой си?

— Мога да ти го кажа само на четири очи!

— Откъде идваш?

— Това също насаме!

— Каква работа имаш тук?

— И това не бива да знае никой друг освен теб!

— Тъй ли? Тогава изобщо не желая да го зная! Кара, вържи го по-здраво, но така, че дебелията му кожа да изпращи! Който идва с такова нахалство при нас, ще разбере какво следва от това!

Хаддехихнът коленичи при него, извади такъмите от джоба и започна здраво да го омотава. Непознатият извика:

— Аз съм пратеник на шах-ин-шаха!

— До кого?

— До Устад, значи до теб!

— И не идваш открито и директно при мен, а се криеш тук като престъпник?

— Имам си своите причини!

— Вярвам. Но аз също си имам такива и важат те, не твоите!

— Идвам при вас за ваше благо!

— И посягаш с нож по хората ми? Благодарим за такова благо!

— Ти си християнин. Ето защо ти казвам, идвам като мисионер!

— Сигурно искаш да проповядваш мир? Да възвестяваш избавление?

— Да!

— Знаем ги ние тези! Грижи се за собственото си избавление, нашето се намира в най-добрите ръце!

Това го накара да замълчи. Види се, размисляше. Кара си свърши така добре работата, че „мисионера“ започнаха да го болят всички крайници.

— Той е извадил нож да те намушка — рекох. — Ще го накажа със смърт. Хвърли го зад камъните! Нека лежи там, докато бъде свален в дуара за бесилото.

И се обърнах към вратата привидно да си вървя. Подейства.

— Остани, ефенди! — примоли се онзи. — Ще отговарям!

Продължих да вървя. Той изкрещя:

— Ефенди, ефенди, не си тръгвай! Ще ти дам сведения, които ще те зарадват!

Обърнах се бавно, сякаш неохотно, и заповядах:

— Отговаряй тогава кратко на това, което те питам! Друго не ме интересува. Откога си тук?

— От снощи. Дойдох, когато в дуара всички хора вече спяха.

— Често ли си бил тук?

— Преди една година за пръв път. Оттогава всеки месец по веднъж.

— Иначе не?

— Не.

— Значи последния път си бил тук преди месец?

— Да.

— Дошъл си тази нощ, а вече знаеш точно кой съм? Който иска да мами, трябва да умее по-добре да скалпва лъжите!

— Не знаех кой си, само предположих. Ефенди, повярвай ми!

— Има ли при нас някой, на когото можеш да разчиташ?

— Пекала и Тифл.

— Кой още?

— Никой.

— Значи зле ти стои работата. Тифл е изменник, а Пекала — бърбрия, която ще издаде всичко, де що ѝ е известно за теб.

— Да си издава! Тя знае за мен само добри неща. Аз имам мисия от шаха и съм негов слуга, негов избраник. Като пратеник на неговата любов и същевременно на истинската човешка любов съм дошъл...

— Да прикриеш истинското си намерение — подметнах аз, — години наред да преживяваш тук от нашата гламава Пекала и да ни предписваш после с ножа мира на твоя фалшив шах!

— Моя фалшив шах? — запита. — Не те разбирам!

— Ако не ме разбираш, щеше да си по-загубен и от Пекала, която определено истински вярва, че нейният ашик е в състояние да ѝ предостави при шаха блаженствата на целия Рай. Но мен с тези твои блаженства не можеш да измамиш! Ние наистина познаваме шаха, докато в бордеите на Техеран, където се завираш със себеподобните си, човек не може да се запознае с него. Теб те праща шейх ул ислям, а не шах-ин-шахът!

Цялата наглост не му стигна да прикрие ужаса, който пробяга по лицето му.

— Шейх... ул... ислям...! — повтори. — Как стигна до тази мисъл?

— Знам го от собствената му уста и щом ти го казвам, значи е вярно! Ще признаеш ли?

— Не, защото това е лъжа! — кресна гневно.

— Вярно е! И ти казвам, не след дълго на колене ще ме молиш да изслушам признанието, което сега отказваш да направиш. Засега приключих с теб!

Кара го беше вързал по такъв начин, че за бягство изобщо не можеше да се мисли. Изкусителят на нашата сияйна „весталка“ все още опитваше, наистина, да ни уговори на друго поведение към него, но напразно. Беше сложен между високите камари камъни и ние си тръгнахме. Когато излязохме на открито, Шакара каза, поглеждайки ме уплашено:

— Колко строг си можел да бъдеш, ефенди, неумолимо студен и строг! Не го знаех.

— Мила приятелко, тук не се касае за мен, а за щастието и нещастията на много, много хора — отговорих. — Тук трябва да се говори по съвсем различен начин от онова, което наричаме „сърдечно отношение“. А пък съдбата на този мъж още не е твърдо решена. Тя стои в неговата ръка. Той може да се спаси, ако покаже раскаяние. И точно това, което съм наумил с него, е в състояние да го доведе най-бързо до раскаяние.

— Какво ще е то?

— Ще го снабдя с тъмница, където трябва да реши: безумие или разкаяние. Друго там няма да има.

— Къде е това?

— Долу в басейна, в тъмната утроба на планината, една студена, мокра скамейка върху онзи камък, на който намерихме скелета. В подобен род компания човек омеква!

— Ужасно, ужасно! Ефенди, ти човек ли си?

— Шакара, Шакара! Аз искам да го спася. А който може да намери изход от вътрешната преизподня само през външната преизподня, хората трябва да му я разтворят. Да искаш с баклава^[2] да опитомиш хищно животно, е безумие и носи двойна опасност. До спускането на нощта ще го оставим да лежи в кулата, след което ще го откараме на самото място. Обзалагам се, че няма да мине много, и той ще стори това, което предсказах. Ще ме моли за разрешение да си признае цялата вина... Какво виждам там долу в дуара? Да не би конски пазар?

— Пазар не, но преглед, и то за нашето състезание. Ходи-иджуна го препоръча. Всеки джамики, който иска да участва, трябва да му се представи с коня си. По-късно ще бъде очертана с колчета състезателната писта и всеки ще може да се упражнява, както му е угодно.

— Да слезем тогава долу! Искане ми се да видя какви сили ще се представят.

— Това няма ли да те напегне твърде много? — попита Шакара.

— В никакъв случай. Усещам в себе си нова кръв, а новата кръв носи нови сили в тялото и в духа. Никога не съм виждал при друг болен оздравяването да върви с такива бързи темпове както при мен. Онова, което преди три дни считах за напълно невъзможно, сега, когато обзирам долината с тези многобройни коне и вдясно там отсреща моя Асил, настроението ми го намира за съвсем възможно... Аз лично ще го яздя срещу нашите врагове.

— Ефенди, каква мисъл! — извика Кара, при което очите му просветнаха. — Ако татко те чуе, това ще го накара да оздравее по-бързо!

— Само не пламвай веднага! Твърде слаб съм още и мога най-много да си го представя, но не и твърдо да реша. Но въпреки това, въпреки това, въпреки това! Остави въодушевлението и приеми

другото. Ние сме бити, побеждавани от противниците при всяка езда. И ако ти се явиш на последния тур, който може да върне загубеното, то аз ще се метна на най-калпавата кранта и ще препусна с теб, та чак кокалите й ще се разхвърчат, докато рухнем мъртви, но при целта... като победители!

Не се върнахме при Високата къща, а тръгнахме в срещуположна посока към каменните кариери и по тамошния широк път надолу към дуара. Какво ликуване, когато хората ни забелязаха! Въодушевлението, за което говорих, май се появи още днес. Имаше много, далеч живеещи джамикунни, които още не бяха ме виждали. Всички те, всички се занатискаха към нас и всеки си бе поставил за цел специално да ни увери, че непременно ще спечелим състезанието.

Тръгнахме от кон на кон. Всеки се стараеше да ни убеди в достойнствата на своя. Ето защо се зарадвах, че ходи се оказа отличен познавач. Той не се поддаваше на ентусиазираните думи. Оставаше хладен, сдържан, разсъдлив и отпращаше всички, които не вещаеха успех. Но точно с това спомогна за увеличаване на нашето доверие. А когато попита накрая за преценката ни, за негова и моя радост можах да отвърна:

— Материалът е добър. Не само в обичайния смисъл, а и по отношение необичайната цел. Не знаех, че джамикуните притежават толкова много коне с благородна кръв, и не мога да проумея как противниците дръзват да се заловят с нас.

— Причината е лесно разбираема — отвърна той. — Те се хвалят със своите коне, дават им високопарни имена, като например „Най-добрия кон на Луристан“, вадят на показ родословното им дърво и разпространяват за неограничената им стойност безчет устатии истории, така че в крайна сметка никой да не посмее да се усъмни в тях. Всеки, който прояви някакъв кураж да приеме облог, го прави все пак под въздействието на страха, че със сигурност ще бъде победен. И понеже страхът никога не води към добро, поражението не закъснява. Човекът губи, но конят не е виновен, а страхът, който парализира енергията и присъствието на духа на ездача. Докато при нас е различно. Ние не говорим за нашия разплод. Напротив, преднамерено го държим в тайна. И специално родословно дърво? За какво, ако всичко е благородно? И това е, което искаме и ще постигнем! Също така твърде добре знаем колко често едно такова родословно дърво може да

заблуди, толкова повече при продължителен вътрешен разплод. Ето защо усърдно „посягаме“ навън, за да подобряваме, облагородяваме расата. Освен това се пазим от гръмки имена. Та те са само пясък, който хората сами си сипват в очите. Никой разумен човек вече не вярва на имена. Затова тъкмо за нашите най-добри коне избираме за прозвища само думи, които звучат възможно най-боязливо, да, често дори омаловажително. Същевременно обаче имат по-добро, по-дълбоко значение, което е разбираемо само за нас, но не и за външни хора. Това тепърва ще видиш. Нашите основни бегачи днес все още не присъстват, понеже проверката при тях изобщо не е необходима. По всички тези причини хората кажи-речи не са ориентирани относно това, което притежаваме. Питай по цялата страна дали сме в състояние да спечелим едно голямо състезание срещу коне от други краища. Всеки ще се усмихне, дори над Сахм, чието име впрочем е единственото, което не звучи скромно, и ще ти кажат, че биха ни побеждавали при всяка езда. Но нека само дойдат. Ние знаем какво имаме и умеем да яздим. А що се отнася до страха, е, нас няма какво да ни парализира. Знаеш ли кой е най-добрият ни ездач?

— Сигурно ти?

— О, не, о, не, а самият Устад. В мига, в който докосне седлото, той вече не е устад на джамикуните, а нещо съвсем, съвсем различно. Тогава той сякаш из един път се превръща в някакъв млад джинни^[3], комуто се подчинява всяка фибра на коня. И който пожелае да се мери с него, рискува повече, отколкото може да си представи! Тук се сещам да ти кажа, че шейх ул ислям е пратил бърз вестител до Хоремабад — естествено не оттук, а след като си е тръгнал от нас, защото иначе вероятно нищо нямаше да узнаем. Но този пратеник срещнал един от нашите коняри, започнал от отмъщение за нашето поведение словесен двубой с него и проявил непредпазливостта да се издаде. Подвикнал на коняря, че сме изгубени, защото Гхулам ел Мултасим щял да бъде въздигнат за устад на таки кюрдите. Смяташ ли го за възможно, или това е лъжа, целяща да ни ядоса, ефенди?

— Гхулам ел Мултасим, кръвният отмъстител, заловеният на местопрестъплението и изобличен злодей, напълно безсъвестният и безчестен мошеник... устад на религиозните, строго водещи се по Корана таки кюрди? Защо да не е възможно? Аз дори го считам за много вероятно, след като опознах шейх ул ислям. Такива хора са

способни на всичко. Нека изчакаме спокойно събитията! Ако това наистина се случи, то може да ни бъде само от полза.

— От полза? На нас? Този човек начело на нашите най-завистливи врагове?

— Да. Защото ако бъдем принудени да се бием, то ще бъде най-добре да имаме цялата пасмина събрана на едно място, та да може ударът да се стовари на толкова по-гъсто място. Бих се зарадвал, ако нещата се развият по този начин!

Бухлатите вежди на ходи-и-джуна започнаха да играят, очите му просветнаха и той каза с радостен тон:

— Слава на Ходех! Все повече съзнавам, че изобщо няма защо да се безпокоим. Вече ти казах, че тук заемам различни длъжности. В определен смисъл съм и нещо като сипасалар^[4] и много добре знам какво би означавало, ако извикате: „Джамикун, на оръжие!“ Подушвам война. Може би ти се иска да направиш един военен преглед?

— Действително, но се отказвам от реализирането му. Това би предизвикало шумотевица, а аз желая враговете да ни смятат за неподготвени. Те трябва непременно да са на мнение, че в пълна степен ще ни изненадат. Засега все още си трай! Ще се уговорим, когато сметна, че е настъпило подходящото време.

В този момент дойде Педехр за огледа — твърде късно за жалост, но увери, че толкова по-присърце ще се заеме с работата. Беше ходил в ловната си колиба горе в гората и обеща много радушно да нареди да построят една и за мен непосредствено до неговата и да ми я подари.

След това се разделихме и аз тръгнах с Шакара и Кара бен Халеф към къщи. Хаддедихнът трябваше да направи дневната си упражнителна езда, а Шакара помолих да държи под око Пекала и да ѝ попречи да отиде до руините. Със стигането си горе, посетих Халеф и неговата Ханнех. Те се бяха устроили отлично на равния покрив над аркадата и сърдечно се зарадваха на първата ми визита в техния „дуар“, както го нарекоха. Говоря в множествено число, понеже Халеф не спеше, а беше буден. Когато седнах при него и помилвах изпосталелите му ръце, той каза:

— Скъпи ми, скъпи сихди! Чух, че сега ти си господаря на Високата къща. Как можеш да се нагърбваш с всичко това, без аз да съм в състояние да ти помагам!

Гласът му звучеше относително силно, в дишането вече не се долавяха пресекулки, а очите му отново имаха живот.

— Не се кахъри! — отговорих. — Не ми е нужна помощ.

— Но нали самият ти си болен и слаб!

— Болен — вече не, а здрав, напълно здрав. Пък що се отнася до слабостта, чувствам, че намалява с всеки изминат час. Възстановявам се с удивителна бързина и се надявам и при теб да е такъв случая.

Когато разказах после за прегледа на конете, сякаш му предложих целебно средство и силна храна. И реакцията бе мигновена. Страните му придобиха цвят, а чертите живост. Състезанието бе пунктът, при който неговата дееспособност се възроди. Ето защо останахме него на тази тема, докато се умори и накрая затвори очи, заспивайки посред разговора. Междувременно бе станало обяд и аз ядох с Ханнех и Шахара в аркадата.

А когато се качих после в моето жилище и обхванах с поглед долината, видях множество ездачи да разхождат конете си по състезателната писта, което от този ден нататък щеше да става от сутрин до вечер. Останах целия следобед горе, а когато стана време за вечеря, накарах да ми я донесат там. Кара знаеше какво бях решил.

Слязохме първо до пристана да оставим факлите в лодката. Беше вторият ден от новата луна, сърпът на небето вече беше по-широк и по-ярък от вчера. Сега се възползвахме от споменатия по-рано широк кариерен път, водещ от равната тук площ до кулата от квадри. Понеже беше порутена и отгоре открита, луната ярко осветяваше вътрешността ѝ. За съседната постройка, през която трябваше да минем. Кара бе взел една лоена свещ.

Ашикът лежеше точно така, както го бяхме оставили. Беше му невъзможно да се движи. Човек би помислил, че това мъчение, удесеторено от болката на стегнатите върви, го е накарало да прояви покорност. Но случаят не беше такъв. Заранта той бе прибягнал към молба, ала сега явно бе разсъдил другояче. Посрещна ни с упреци, заговори за своята „мисия на мира“, неколкратно се нарече „избраник“, „мисионер“, без чиято помощ сме били изгубени, и накрая дори се осмели да каже, че ще ни прости и ще ни ходатайства пред шах-ин-шаха, ако осъзнаем и веднага поправим грешката си. Сложих черта на този отегчителен, самохвален брътвеж, като го запитах безцеремонно:

— Познаваш ли лично шейх ул ислям?

— Не, не, не! — заяви оня гневно.

— Нищо, ама нищо ли нямаш с него?

— Нищо, нищо и за трети път нищо!

— Не си по негова заръка тук при нас?

— Не, не и за хиляден път не!

— Добре! Сега съм убеден. Но в какво, ще видиш. Засега ще ти освободим краката, повече нищо. Ако искаш да отървеш смъртта, трябва да вървиш послушно, тихо. Ние знаем как да се отнасяме с избягали престъпници, без да се впечатляваме, че стоят под закрилата на шейх ул ислям! Отбележи си го!

Той не каза нищо повече. Кара сне ремъците от краката му и го накара да се изправи. Той се олюля вследствие нарушеното кръвообращение, така че трябваше да бъде подкрепен. Но когато го изведохме на открито, походката му полека-лека се стабилизира. Спуснахме се по хълма и отидохме до пристана. Подканихме го да влезе в ладията, ала той се възпротиви и отново започна да става шумен. Тогава Кара просто го бутна на земята, натика в устата му един парцал, върза му пак краката и го тикна в лодката, за да му върже там и очите. После се качихме и загребахме към канала.

След като оставихме гъсталака при входа зад себе си, запалихме факлата и я втикахме в споменатия отвор. Първо се избутвахме, а после продължихме с гребане, докато стигнахме предния басейн. Ашикът не трябваше да знае къде да търси пътя към свободата. Намерението ми беше да го освободя от вървите, а той можеше да е добър плувец, макар това да не можеше да се очаква от един персиец от вътрешността на страната, към когото майката земя се е отнасяла толкова „сухо“. Ето защо вкарахме лодката в басейна, докато каналът престана да се вижда, и му свалихме превръзката от очите. Запушалката на устата му пречеше да говори, а лицето му лежеше в сянка, така че не можехме да наблюдаваме нито очите му, нито играта на лицето, но аз приех, че видът на това страховито място му оказва немалко въздействие. За да го подсиля, предприехме една много объркана обиколка. Тъй като лежеше на дъното на плавателния съд, гледаше само нагоре и би трябвало да надцени големината на басейна. Това исках!

Когато сметнах, че достатъчно сме обикаляли, спряхме при камъка със скелета — същия скелет, който в моя сън така добре умееше да плува и говори. Но сега беше безмълвен. Със събрани и присвити почти до ребрата крака, той ни се хилеше озъбено, сякаш въпреки мълчаливостта си се радваше на придобивката на събеседник, който да подели с него тази ужасна самота. Ала онзи не го виждаше и не подозираше нищо.

Прибутахме лодката от другата страна на камъка, за да не забележи веднага скелета. Кара свали горната част на облеклото си да не я изцапа и се покатери. Аз хванах пленника за тила и го изправих. Беше вкочанен почти като мумия и държеше очите си затворени. Безсъзнание, страх или преструвка бе това? Кара го улови отгоре, аз го избутах отдолу и ето как ашикът бе качен с по-голяма лекота, отколкото бих могъл да предположа. Бях си мислил, че ще се съпротивлява. Сега му бяха снети вървите и парцала от устава. После Кара слезе отново при мен и разви един пакет, който бе вързан заедно с факлите. Съдържаше хляб за няколко дни. Хвърли го горе.

До момента пленникът бе лежал спокойно, но сега се раздвижи. Най-напред заопипва като слепец наоколо. После изправи, подпирайки се на ръце, горната част на тялото си, втренчи се първо в зеещия наоколо мрак и нададе крясък, чието ехо отзвуча обратно от всички колони като от безумни дълбини.

— Какво е това тук, какво, какво, какво, какво? — изрева. — Пъкълът, в който хвърляхме нашите жертви! Мракът, на който се смеехме, когато слушахме отгоре как падат във водата телата! А тук лежи хляб, хляб, хляб! Нима тук все още има добри духове, смиляващи се даже над Дявола, когато дойде в собственото си проклятие?

Загледа ни. Лицето му трепереше от страх, но постепенно възприе друг израз. Въздействието на ужаса започна да отслабва. Опомни се.

— Това си ти, ефенди, ти! — извика с почти радостен тон. — Значи все пак е по-различно, по-различно, отколкото си помислих! Какво ще правя тук? Защо ме докарахте на това място?

— Ти си част от него — отговорих. — Убиецът — при убитите!

— Аз, аз... не съм убивал! Други бяха. Моите ръце са чисти. Аз никога не съм бутал някого с тях! Те не са омърсени, омърсени,

омърсени с убийство!

Вдигна ръка като за клетва.

— Но си доставял жертвите и злорадо си се заслушвал в тяхното падане. Какво по-дяволско от това! Сега имаш време за по-нататъшно безмълвно вслушване! Тези жертви ще дойдат, ще дойдат, можеш да бъдеш сигурен в това! Ти ще ги чуеш, о, мирен пратенико на нашия шах-ин-шах! Цялото пространство и време ти е на разположение да разговаряш с тях. Оставяме те сам; няма да те безпокоим!

Посегнах към греблата. Кара също.

— Стой, стой! Остани! — изкряска оня. Лодката се раздвижи.

— Не си тръгвай, не си тръгвай... не си тръгвай без мен!

Както завивахме ние долу покрай колоната, така пълзеше горе той в същото направление. Ето как видя скелета и буквално изрева:

— Смъртта, Смъртта... самата тя, като скелет! Надалеч, надалеч, надалеч оттук! Не издържам!

Надигна се на колене, протегна ръце към нас и се замоли:

— Милост, ефенди, милост! Тук ще загина!

Тогава аз спрях и отговорих:

— Какво ти предрекох заранта? Ще стоиш на колене и ще ме молиш за разрешение! За какво?

— Да направя пред теб признание! — проплака.

— Е, добре! Аз изпълних думата си. Как ще постъпиш ти сега, за да се спасиш?

— Като кажа истината. Повече не мога да сторя нищо!

— Говори тогава!

Направих един удар с веслото, за да приближа отново към него. Веднага щом видя този знак на благосклонност, възвърна изгубената си смелост. Извърнат и все още тръпнещ от страх, отново започна да лъже и отрича:

— Знам, че само ме изпитваш, ефенди. Искаш да видиш дали съм човек, измисляш неистини, за да ме оцениш толкова по-високо, ако не го сторя. Аз действително нямам нищо общо с шейх ул ислям. Ако ме вземеш със себе си и ме отведеш в своя дом, ще ти дам доказателство, че съм дошъл при вас само за ваше благо. Ще ти съобща всички тайни на тези руини и всички намерения на вашите врагове. Вие се движите право към гибелта. Аз обаче ще ви покажа избавителния път! Юмрукът, който трябва да се стовари върху вас, е

високо издигнат. Ако не ви тресне днес, то със сигурност утре. Но аз, комуто всичко е известно, ще живея при вас като ваш закрилник и...

— После със своята Пекала ще се появиш при новия шах в Исфахан! — вметнах тук аз. — Глупак такъв! Това беше последната ти фалшива карта. Да мислиш, че ще повярваме на този коз, след като сме разпознали всички други като фалшиви, вече не е тъпоумие, а самонадеяност! Да се махаме, Кара, веднага да се махаме!

Извъръщайки се от него, потопихме греблата. Няколко крепки удара и камъкът се изгуби в дълбокия мрак.

— Стой, стой! Ще призная, призная... призная! — се понесоха крясъци подире ни и всички колони ги заповтаряха.

Не им обърнахме внимание и го предоставихме на тъмата, която зееше не само около него, не, а и вътре в него...

---

[1] Тумаза — томасистка християнка — б.а. ↑

[2] Баклава (тур.) — силно сиропиран многолистов сладкиш — б.а. ↑

[3] Джинни — дух — б.а. ↑

[4] Сипасалар — министър на войната — б.а. ↑

4. СЛЕДИ В МРАКА

На утрото направих с помощта на Кара възможно по-незабележими замервания в руините. Вниманието на джамикуните беше погълнато от състезателната площадка по такъв начин, че изобщо не поглеждаха към нас. Констатирах, че предположенията ми не бяха ме измамили. Страничните канали бяха разположени точно под амфитеатрално издигащите се етажи. А Алабастровия шатър се намираше, разбира се, на много по-голяма височина, точно над нишата на задния басейн.

След като установих това, направих една ездова разходка — доброволно, без да съм принуден от коня. Всичко протичаше отлично, с приятно бавен темп около езерото, докато на Асил му хрумна да пробва и тръс с мен. Това ми дойде малко прекалено и аз на няколко пъти се понаклоних настрана, но бе невъзможно да се изложя пред собствения си кон и волю-неволю издържах. В този миг насреща ми се зададе орляк младежи, които опитваха тук, както и навсякъде, да преварят идните събития. По-младите седяха на стари козли, по-големите на магарета. Бандата идваше право към мен с крясъци, смехове, ликуване, размахала крака и ръце. Изпълваше целия път и на никого не хрумваше да ми стори място. Асил го виждаше също така добре като мен. Не искаше да мине през тях, поради което отскочи посред тръс настрани и застана стабилно. От това възникнаха два съвсем неочаквани тласъка, които ни най-малко нямаше да ме обезпокоят, ако разполагах с пълните си сили. Но така не съумях да се задържа на стремената. Изгубих баланс и със сигурност щях да се изтърся, ако не се бях възползвал бързо от втория тласък да напусна по възможно най-смехотворния начин седлото. Сkochих, подпирайки се на върха му, премятайки крак над гръбнака на коня, за да придам на работата вида на преднамерено плъзгане. Но вложих в този мах въпреки изтощението си или може би тъкмо поради него премного сила и слязох от коня не особено елегантно, сядайки на земята.

За миг бях напълно вцепенен, че такова нещо е могло да се случи на мен, на мен, на мен! Асил също обърна глава, надигна много

учудено опашка и заигра с уши, сякаш не приемаше на сериозно цялата тази фатална история, а като нещо измислено. Аз станех и се постарях да си придам възможно по-непринудена физиономия — горедолу като пудел, спипан при тайно лочене на мляко, който напразно се опитва да оближе мустак. Не хвана дикиш. Свидетелите на моя „публичен сеанс“ бяха спрели и всички козли, магарета и момчурляци впериха очи в мен. За първите създания няма да говоря. Хлапетата също си дадоха труда да не се изхият с глас пред „ефендито“, ала физиономиите им ясно го показваха. Няколко се изкискаха. Това вече беше по-искрено. Но най-искрен беше един дангалак, вероятно „на всяко гърне мерудия“, който от блаженство скочи от магарето си и размахал ръце като ветрена мелница, избухна в гръмък кикот. Към него се присъединиха първо кискаците се, а после и всички останали.

— Как се хързулна, как се хързулна! — закрещя калпазанинът, като извърши радостен скок и плесна с ръце.

Явно той бе предводителят и „директорът на забавите“ на тези весели меринии.

— Как се хързулна, как се хързулна! — проехтя сега от всички гърла, при което всички крака скочиха и всички ръце изпляскаха.

— Как се изтърси, как се изтърси! — провикна се жизнерадостно оня.

— Как се изтърси, как се изтърси! — затриумфира целият хор след него.

— И даже седна, седна, както аз тук!

При тези думи се плъосна на задните си части. В следващия миг цялата разбойническа банда седеше на земята като се тресеше от удоволствие и крещеше:

— И даже седна, седна, както аз тук!

Аз естествено се разсмях заедно с тях. Но сега дойде и по-лошо:

— После стана гордо с ей такава физиономия!

При тези думи всезнайкото се изправи заднишком и имитира колко непринудено бях искал да изглеждам, но го направи толкова пресилено, че дори и за мен бе удоволствие да го гледам.

— После стана гордо с ей такава физиономия! — заликува се във всички тоналности, на каквито е способно едно младежко гърло.

Всеки се надигна най-напред на четири крака, балансира се полека, изправи се изцяло и опита възможно по-сполучливо да

наподобие демонстрираната физиономия. Въздействието на никоя икомеди, простонароден фарс не би могло да бъде забавно колкото въздействието на тази извънредно сполучлива бурелеска. Как щеше да постъпи някой друг на мое място, не ме интересува. Момчето беше надарено, оригинално. Попитах го:

— Сигурно и в язденето си така бърз както с устата!

— Още по-бърз! — увери той.

— Тъй ли? Тогава чуй какво ще ти кажа, моето момче! Виждам, че си устройвате състезание. Започнете тук отново и яздете до последното заливче. Който стигне пръв, ще получи от мен една голяма пул-и-сефид^[1]. И тъй, възсядайте пак и препускайте!

В миг всички бяха по козлите и магаретата си. Вдигнах ръка и радостното надпрепускане започна. Естествено много скоро магаретата изпревариха рогатите бегачи. Носеха се лудешки крясъци, размахваха се ръце и крака, А аз възседнах доволен Асил и бавно ги последвах. По-нататък езерният бряг правеше една извивка, която затули състезателите. Когато стигнах на мястото и завих, видях недалеч от себе си цялата група отново събрана. Всички бяха слезли и като че повтаряха бурелеската, както забелязах по движенията и по достигащия до мен смях.

Приближавайки, видях лонгура да седи на земята. Разтриваше си кръста и кривеше жална физиономия. Около него тъкмо нападаха всичките му другари и завикаха ухилено един през друг:

— Искаше да стане, ама пак седна!

А един от тях, наел се със службата на говорител, продължи:

— Сега си разтърка ей тази област!

Докато го казваше, прокара ръце по кръста и започна да се масажира. Другите тутакси се заеха да го имитират и заповтаряха през смях:

— Сега си разтърка ей тази област!

— И криви такива физиономии! — прибави онзи, подражавайки мимиките на изтърсилия се от магарето хлапак.

— И криви такива физиономии! — изрецитира веселата компания, като по лицата можеха да се видят всички възможни преходни стъпала от обикновената тъга до крайното отчаяние.

В този трагикомичен миг аз стигнах при ликуващите почитатели на ездаческото ми изкуство.

— Какво е станало? — попитах.

Те станаха учтиво. Моят критикар също се надигна полека и с въздишка.

— Магарето ме хвърли, ефенди — отговори, почти разплакан от извършената от животното низост.

— Без да ти е бил препречен пътят, както го сторихте вие при мен?

— Да — призна, като сега наистина започна високо да реве.

— Успокой се, момчето ми. Няма нищо! Не си нито първият, нито ще бъдеш последният, който критикува другите и бива хвърлен сетне от собственото си магаре. С това състезанието свърши. Но независимо от всичко ще си имате вашата пул-и-сефид. Ето, поделете си я, момчета!

Бръкнах в джоба и хвърлих помежду им сребърната монета.

Всички се впуснаха към нея, като най-чевръст бе току-що циврилият обесник. При вида на монетата болките му в кръста мигом се излекуваха. А аз се отдалечих доволен, отправяйки се обратно към къщи при моя хаджи Халеф. Той беше буден и още по-бодър от вчера. Кара му беше казал какво бях подметнал за евентуалното си участие в състезанието. Въодушевен от това, той ме посрещна с думите:

— Хамдулиллах, ние ще спечелим състезанието, сихди!

— Кой го твърди? — попитах.

— Аз, хаджи Халеф Омар, шейхът на хаддехидните от голямото племе шаммар! Та нали и ти ще яздиш, а при това положение ние при всички случаи ще победим!

— Не толкова високо, драги Халеф, иначе ще бъдеш осмян!

— Защо? От кого?

— Защото току-що паднах от коня.

— Ти? Кара бен Немзи ефенди, който сгромолява всеки кон, но не и той него?

— Да, аз!

Сега седнах и заразправях. Бях в добро настроение и ето как ми се удаде да представя разказа си в такава форма, че доблестният хаджи се заля в смях, от който не можеше да се отърве. Да си представи, че неговият сихди се е „хързулнал“ от коня, бе най-забавното, което можеше да му дойде на ума.

— Отново един цяр! — каза, когато най-сетне се поуспокои. — Това лекува! Всеки ден да се смея така по два пъти, веднъж предиобед и веднъж следобед, скоро-скоро ще оздравея и ще участвам заедно с теб в състезанието! Знаеш, сихди, веселото настроение е най-добрият лекар. Него не може надмина никой хеким^[2] и никой хекимбаши^[3]. Можеш да бъдеш сигурен в това!

След обедната дрямка, която си позволих, дойде един калхурски ездач с вест от Устад. Беше добра. Шахът се намираше понастоящем не в Исфahan, а в много по-близко разположения дворец Михрибани, и то с почти целия Двор — обстоятелство, което значително можеше да съкрати отсъствието на Устад. Пратеникът посети после своя повелител, шейха на калхураните, на когото имаше да предаде някакво важно съобщение. Както узнах по-късно, то касаше братската помощ на всички калхурани, в случай че джамикуните бѣдеха нападнати. Устад явно бе научил по път нещо по този въпрос.

Бях се наместил на равния покрив, четейки едно от неговите произведения, когато видях Шакара. Беше отсреща в руините, в буренясалото преддверие на двуетажната част, над чиято тясна врата се намираха двете строшени плочи. Понеже тъкмо бях стигнал края на една глава, оставих книгата настрани, за да я изненадам. Държеше в ръката съсъд и, изглежда, береше къпини или малини, каквито там имаше в големи количества. Че това преддверие бе напълно обрасло с трънливи храсти и бодливи ластари, вече съм казал.

Изкачих стъпалата до пътя за камбаните и от него излязох на тясното поле от руини към кулата, в която бяхме заловили ашика. Тук някога е имало стълбище, водещо надолу към преддверието, където исках да отида. Сега едва можеше да се различи — изветряло, разтрошено и запълнено със ситен камънак, но все пак проходимо за предпазливия крак. Повече се сурках, отколкото слизах, по този наклон и навлязох сред трънливите стебла, за да отида при Шакара. Тя ме видя, посочи срещуположната страна и каза:

— Можеше да дойдеш оттам, много по-удобно е. Там човек и нощем се оправя!

Тогава видях, че от широкия кариерен път достъпът до това преддверие действително беше много по-къс и по-лек. В това нямаше нищо необикновено. Но аз се улових за последните ѝ думи и попитах, когато стигнах при нея:

— Нощем? Знаеш ли го със сигурност?

— Колко си внимателен и веднага помисляш за всичко! — отговори тя, като остави съда на земята. В него наистина имаше хубуб^[4]. — Аз действително съм била тук през нощта.

— Сама?

— Сама и все пак не сама. Хората не бяха от нашите, а други.

— Кои?

— Ех, де да знаех! Възнамерявах да ти кажа по-късно, защото трябваше да бъдеш щаден. Но след като веднъж вече си тук, а и питаш, няма повече да го крия от теб. Знаеш, че се намирам при джамикуните с наблюдателна цел. Каква, тепърва предстои да ти кажа. Не съм от жените, които се боят нощем от тъмното. Който мисли само добро, няма защо да изпитва страх. А аз обичам звездния небосвод и добрата месечина, която уж е мълчалива, а пък така охотно разказва, когато не я пренебрегваш.

— Аз също.

— Ти също? Отново сходство! И тъй, седях в градината, когато луната, моята стара, мила приятелка, ме посети и ми показва магическата фигура на древните зидове. Надали някой би могъл да им противостои, когато затрептят в нейното сияние. Надигнах се и дойдох заедно с нея тук. Как ли стана, че ме отведе точно там до ъгъла и ми внуши да седна в дълбоката сянка? Вечерта беше красива. Очакваше своята полунощ. И когато тя дойде, заструи сребристото ѝ одеяние, а главата ѝ увенчаваха в диадема всички звезди. Но зад нея нещо пълзеше насам — тихо, крадливо, потайно, избягвайки всякакъв шум. Кажи-речи така си представям аз съвестта да броди в живота с прокрадващи стъпки. Бяха хора. Не идваха заедно, а поотделно, като се совваха към една тясна врата и изчезваха. Последният дойде след по-дълга пауза. Лицето му беше черно. От какво, не можах да видя, понеже седях доста далеч от неговия път. А после беше първият, както ми се стори, който напусна строежа след половин час и се отправи към каменоломните. Отново след пауза съгледах следващия. Всички се връщаха, но също така поотделно както преди. Преброих ги и се запромъквах след последния. Той не слезе чак до долу, насочи се настрани, като че искаше да избегне дуара и да отиде до езерото. Това отклони погледа ми към водата. Аз имам остри очи, а и светлината на

моята приятелка ми благоприятстваше. Видях да се отдалечават ездаци — поотделно, както непознатите тук.

— Направи ли и по-късно подобно наблюдение? — попитах.

— Не. Видях ги само веднъж.

— Колко души бяха?

— Шестима, с последния.

— Дали ще можеш да си спомниш деня?

— Много точно. Такива неща се запаметяват. Следващия понеделник ще станат четири седмици.

— Сподели ли го с някого?

— Не.

— Защо?

— Мълча си, понеже е свързано с моята цел, но много често размишлявах. Канех се следващия лунен ден отново да седна там при ъгъла, за да разбера дали ще дойдат.

— Шакара! — извиках.

— Какво, ефенди? От какво си толкова изненадан?

— Че толкова ясно се догаждаш! Че за теб лежат като в бял ден неща, които аз измъквам от неизвестността с всевъзможни усилия! Ти трябваше да си душата и действително си това! Джаннех, Джаннех, която има по-сигурни възприятия и поглежда по-убедително в далечината, отколкото това е възможно на гордия дух!

— Джаннех? — попита. — От Марах Дуримех ли си чул тази дума? Това е моето галено име. Тя винаги ме наричаше така, когато ме привличаше похвално към себе си и с майчини устни целуваше косите ми.

— Наистина ли? Наистина? Галено име? Дете мое, когато Марах Дуримех ти дава в подобен миг име, то в тази гальовна дума се крие най-дълбока истина. Хората ти викат „Шакара“, за да бъдеш „благодарна“. За какво? Не само да се казваш Джаннех, но и действително да си това!

— Не те разбирам, ефенди, но чувствам, че не приказваш фалшиво. Говорех за моето връщане при онзи ъгъл там. Много ми се искаше да узная дали в тази меджме-и-йехуди...

— Меджме-и-йехуди? — прекъснах я бързо. — Странно, извънредно странно! Как ти хрумна това име точно за този етаж?

— Не зная. За такъв го смятам. Името от само себе си ми дойде на езика!

— Мда-а, разбирам! Така трябва да е! Ти предчувстваш! Джаннех, Джаннех, неосъзнатото знание! Ние веднага ще отидем до този твой ъгъл и ще седнем там. Имам да ти разказвам. Ще ги видиш да идват, на ярката дневна светлина, всичките сенки и накрая мъжете, които си видяла тогава в нощта.

Тръгнахме нататък. Сега там имаше не лунна, а слънчева сянка. Един голям нисък камък ни послужи за пейка. Започнах разказа си оттам, когато край Тигър подслушах силлан и за пръв път чух за меджме-и-йехуди. Осведомих я за всичко, което после се бе случило и сякаш бе предопределено точно мен, чужденеца, действително най-непричастния, да привлече като най-опасен враг на Сенките. Тя слушаше, без да ме прекъсва, както бе нейният мил, разсъдлив начин. Когато свърших, пое дълбоко дъх и каза:

— Ефенди, не е ли залегнала във всичко това една твърда, целеустремена и сигурно крачеща напред воля? Не съдба, късмет, а водителство, проводник свише, който те е избрал, наистина, за да осъществи намеренията си, но ти предоставя възможно най-голяма свобода на действия, чувства, мисли и решения? Кой е предопределил това и кои са всички тези добри, могъщи духове, които те закрилят във всяка беда и непрекъснато се грижат очите ти да виждат все по-напред и с все по-голяма яснота? Ти вървиш по пътя, който наричаш свой. И той е твой, наистина, но същевременно и техен. Хем не се отклонявай от него! Не се подмамвай по пътеките на други! Ще изгубиш силната си закрила и ще се превърнеш от повелител в роб! Това е същото водителство, което веднага с твоето идване доведе и мен във Високата къща. Сега го осъзнаваме. Ние си подаваме ръце за доброто на джамикуните. И като знам това сега, мога откровено да говоря. Имаш ли време, ефенди?

— За моята душа — винаги. Ти нали си това... Джаннех?

— Колко ме радва, че това мило име звучи и от твоята братска уста! Знаеш, че съм натоварена от Марах Дуримех да направя тук някои проучвания. Устад не биваше, наистина, да знае нищо за това, но да научи после резултата. Нямах си представа колко надалеч гледа тя, златната жена в бедняшка одежда! И нейната привидно слаба, малка ръка, която обаче е толкова могъща, когато се касае да предпази

доброто! Тя познава Сенките, знае също и поведението им и не ги изпуска от своите остри очи. За този район аз трябва да съм нейните очи. Ето защо моето тихо сноване навсякъде и изследване на руините.

— Дори нощем! Нима наистина нямаш страх? — попитах.

— Страх? Ти страхуваш ли се, ефенди?

— Не.

— Кажи ми тогава защо душата трябва да изпитва страх, щом като духът не се страхува? Толкова малко ли ги познаваш, че смяташ духа за исполински силен, а душата за нуждаеща се от помощ? Моля те, вярвай в противното! Помисли за душата на собствения ти народ! Всичките, всички духове на световната история да се въоръжат против нея, какво ще стори тя? Само ще се усмихне! Но страх няма да има! А и от кого ли?! Нали знаеш, че исках да дойда пак тук, за да подслушам онези шестима потайници, което в никой случай нямаше да бъде безопасно, ала нито за миг не ме споходи мисълта за страх. В деня след споменатата нощ дойдох отново тук да разгледам следите. Те водеха в светилището, където онези бяха седели, но вероятно със съвещателна цел.

— Видя ли още нещо?

— Не.

— Къде се намира въпросното „светилище“?

— Второто помещение през онази тясна врата.

— Ще те помоля да ми го покажеш.

— Сега?

— Да.

— Тогава почакай! Вътре е тъмно. Ще отида да взема свещ.

— От къщата?

— Не. Тук съм скрила свещи, понеже често се нуждая от тях.

Тя се отдалечи, но само след късо време се върна. Скривалището ѝ значи беше наблизко. Отправихме се към споменатата тясна врата. Отдалеч изглеждаше, че гъсталакът отпред е непроходим, но покрай зида беше утъпкан, така че добре се минаваше. И това явно не се случваше рядко!

Влязохме и се озовахме в едно високо помещение от квадрати, което притежаваше три отвора за врати, но естествено без самите врати. През единия бяхме дошли. Вторият водеше вляво към дълга тясна зала, а третият, точно пред нас, в Светилището. Вдясно някога

също е имало врата, но отдавна зазидана. Нарекох тази част от строежа двуетажна. Отвън изглеждаше така. Долният етаж беше без прозорци, горният с тесни хоризонтални осветителни отвори, каквито могат да се видят тук и там в Германия по старите плевници. За вътрешно осветяване от слънцето не можеше и дума да става. Потонът се носеше от една-единствена, много ярка средна колона, която се извисяваше от нещо като каменен чебър за вода, сега естествено празен. Ако хората са се пречиствали в този „шадраван“, как са го пълнили? Подът се състоеше от големи плочи, но те от мръсотия не можеха да се видят.

Запалихме една свещ и отидохме най-напред до отсрещната врата, за да влезем в Светилището. Как бе стигнала Шакара до тази дума? Познаваше ли Библията? Това отделение беше по-малко и по-ниско от предното и напълно лишено от прозорци. Имаше тежък, лош въздух. Трите стени бяха голи, задната — не. Там се намираше нещо, което сметнах за олтар. Някой израилтянин вероятно щеше да го приеме за подобие или дори за древния оригинал на скинията. А над него се претегляше своего рода галерия — като в романска или готическа църква, до която по-рано е водило несъществуващо вече стълбище. Местата, където отделните стъпала са се подпирали на страничната стена, още се виждаха. По средата на помещението видяхме три редици с по три каменни седалки, предназначени някога за жреците. Подът и тук се състоеше от плочи. Лежащата върху тях мръсотия беше по-голяма от онази вън.

Шакара ми доказва, че шестимата непознати мъже са седели на тези камъни. Видяхме местата, където лоените им свещи са били закрепени с капане и после откъснати. Лойта беше още толкова чиста, че мазните петна не можеха да бъдат на повече от четири седмици. А когато потърсихме по-внимателно, намерихме множество такива, но много по-стари. Нещата много точно се съгласуваха с това, което знаехме и си мислехме.

Сега взех свещта от ръката на Шакара, за да потърся по-нататъшни следи. Тя, разбира се, не можеше да притежава опита, който аз имах. Не открих нищо освен човешки стъпки. Но накрая, когато вече се канех да престана и осветих последния, заден ъгъл, видях друг отпечатък в дълбокия, фин като брашно прах. Не беше от крак, а от здрав прът или нещо подобно, който е бил забит тук и облеган горен

галерията. А недалеч оттук лежаха два отчупени къса, основни клони от дърво, които вдигнах и внимателно огледах.

— Защо си толкова замислен, ефенди? — попита Шакара. — Две късчета дърво, нищо повече! Кой знае как са попаднали тук!

— Кой? Аз го знам... И... нищо повече, казваш? Те означават много, твърде много! Когато видях това помещение, в което педерахн провеждат своите тайни събрания, веднага си помислих по какъв начин би могъл човек да ги подслуша, когато отново дойдат в понеделник. Той би трябвало предварително да се качи горе на галерията. Такава бе моята мисъл. Сега виждам, че не съм първият, стигнал до тази идея. Те вече са били подслушвани.

— От кого?

— Това, за съжаление, тези два остатъка от клони не ми казват. Човекът се е нуждаел от стълба или поне върлина, за да достигне галерията, но не е имал нито едно от двете. Ето защо е отишъл в гората да си донесе подходящо дърво. Отрязал е клоните, но няколко сухи чепа са останали. Опрял го е тук на земята, а горе го е облегал. При катеренето два чепа са се отчупили. Те и дупката ми издават нещата. Ако човек се изкатери по този начин, изтегли върлината и я сложи легнала, може да бъде почти сигурен, че няма да бъде открит.

— Сега ми е ясно, ефенди. Кой ли може да е бил въпросният?

— Джамики в никой случай, понеже един такъв не би сметнал за необходимо да прибегне към подобно помощно средство.

— Не джамики...! — каза тя замислено. — Ефенди, в тази връзка се сещам нещо. Аз видях една такава сурово отрязана върлина.

— Къде?

— Горе в кулата от квадрати, където спипахте ашика.

— Кога?

— На утрото, когато потърсих тук следи. После отидох на горния етаж и също в кулата. Там видях да лежи едно смърчово стебло, досущ такова, каквото го описа ти. Дължината също съвпада. Помислих, че някой джамики е бил тук и затова не ми направи впечатление. Когато следобеда дойдох отново, то беше изчезнало.

— Аха, ашикът! Той! Той е подслушвал педерахн! Значи не се числи към тях! В случай че е силл, ще е само някой обикновен! Шейх ул ислям ли е трябвало да осведоми? Или го е сторил само защото принадлежи към силлан, които искат да се разбунтуват срещу своя

емир? Но не бива да вадим прибързани заключения. И бездруго имаме достатъчно време да помислим. Ела!

Тръгнахме. Вън се насочихме към третата врата, която водеше до дългата тясна зала. Не намерихме нищо необичайно. Но когато стигнахме края, там нямаше стена, а куп отломки, който не стигаше чак до тавана.

— Шакара! — извиках високо и удивено. — Моят сън, моят сън! Това е трошлякът, съвсем същият трошляк, от който ме наблюдаваше Магьосника! Имам чувството, че ще видя там горе да се появява главата му. Много странно!

— Странно? — попита тя. — Ефенди, ефенди, ти наистина не знаеш много за душата си! А пък сте толкова горди с вашата мюджевведет^[5]! Няма ли да потърсиш и стълбището, по което в съня си си се качил до Сянката при отворената врата?

— То се намира на отсрещната, зазидана страна.

— Тогава нареди да я отворят и съм убедена, че ще е налице!

— Навярно ще го сторя, но всяко нещо с времето си. Сега бих желал да изляза отново на слънце! Но чакай, тук ми хрумва нещо. Та нали зад този куп се стига дълбоко долу до водата, където е ашикът. Трябва да доловя някакъв признак за живот от него!

Започнах да се катеря. Тя ме последва веднага и сграбчи дрехата ми.

— В името на Ходех, да не се сгромолиш! — предупреди.

— Нямай грижа! Аз съм предпазлив!

— Въпреки това ще те държа и няма да те пусна! Паднеш ли, отивам и аз с теб долу!

— Това е Джаннех, Джаннех, душата, която се изкачва ведно с духа и ведно с него пада!

Купчината горе беше широка и твърда, но аз внимавах. Независимо от това Шакара ме държеше здраво. Дишах влажен въздух. Таванът над мен беше покрит с плесен. Провикнах се високо, отново и отново. След третия път дойде отговор, ама какъв! Сякаш стотици гласове се деряха и ревяха долу — последица от многократното ехо. Нищо не можах да разбера. Но бе достатъчно да знам, че е жив и не се е плъзнал от камъка да се удави. И тъй, изпълзах обратно и слязох долу на твърда земя. Шакара избърса потта от челото си и помоли:

— Ефенди, никога, никога вече не предприемай такова ужасно нещо! Трябва да ми обещаеш!

— Ти, струва ми се, нямаше нито боязън, нито страх?

— Само за мен самата! Но за други мога и трябва да треперя! Да излезем бързо! Трябва да те видя отново вън!

Повлече ме и ме освободи едва когато стигнахме преддверието. Не можеше да постъпи другояче, това бе залегнало в характера ѝ. Сега отдъхна дълбоко и радостно и заговори:

— Там вътре не видях нищо друго освен разруха и гибел! Времето настъпи; вече навсякъде се гърми и треци! Но тук стоя на ярката слънчева светлина и виждам в далечината вече да се задава помощта. На изток калхураните са готови, а там, където се откриват най-високите планини, ще се появи помощта на Марах Дуримех. Необходимо е само да дам знака и тя ще прати привикналите на битка отряди, които държи в готовност срещу нашите врагове.

— Държи в готовност помощ? — попитах бързо. — Та това е чудесно за нас! Значи толкова е била убедена, че ще се стигне до битка?

— Да. И се подготви. Вие би трябвало да разчитате на шах-ин-шаха, вярно. Той ви обича и е владетелят на това царство. Но онези, които се наричат негови „велможи“, превръщат пътем любовта му в омраза и пред целия свят разиграват голямата лъжа, че им е дал властта, притежавана всъщност единствено от него. Неподчинението се присъединява към тях и ги прави привидно достатъчно силни да се противопоставят на господаря. Който ходи кротко по добрите пътища на владетеля, изпада пред тях в немилост и бива потискан. Но който се прекланя пред тези „големци“ — от глупост или заради облага, бива подкрепян по всякакъв начин. Шахът е добър, ала също справедлив. Той не наказва веднага. Но когато дойде неговото време, думата му се стоварва като смазващ чук. Умният поданик не изпреварва решенията му. Само леността се нуждае от непрестанна помощ. Но за всеки, който притежава характер, е върховно щастие да знае, че може сам подобаващо да си помогне. Ефенди, ела, характерът е налице! Ние с удоволствие ще действаме със собствените си ръце. И когато шахът види това, ще се зарадва. Защото точно във факта, че го вършим сами, се крие неговата най-голяма мощ: непосредствената любов на народа!

Говореше много сериозно. Сега вдигна съда и прибави със сърдечна усмивка:

— Набрах тези малини за теб и болния хаджи. Натурален сок! По-добър от всичко, което кулинарното изкуство неразумно смесва!

— Дай му ги всичките, Шакара! Аз имам характер и ще си набера сам!

Усмивката ѝ се превърна в онзи къс, благозвучен смях, който така обичах да слушам от нея.

— Тогава аз тръгвам — каза. — Ханнех знае, че ще отида. Останах още доста време, наслаждавайки се на големите бели малини. В един момент чух името си. Обърнах се и видях Кара бен Халеф, който се смъкна от споменатото вече веднъж място в зида и побърза към мен.

— Сихди, доведох ти гост, много висок гост — каза.

— Кой?

— Не бива да ти казвам.

— Откъде?

— И това трябва да премълча. Ти сам трябва да дойдеш и видиш.

— Нещо добро?

— Много, много!

Понеже не ми се катереше, тръгнахме нагоре към пътя за звънарницата. Пътем младият хаддедихн ми разказа:

— Правех упражнителната си езда — този път към Заешкия проход. Оттам се зададе насреща ми отряд ездачи, при които се намираше един от джамикуните, заминали с Устад. Предводителят беше много знатен персиец. Знаеше, че Устад е отпътувал, и ме попита за теб. Трябвало да те посети. Аз естествено обърнах коня и току-що пристигнах с тях. Той говори с Шакара и също с Педехр. Двамата веднага се разбързаха да отключат горния етаж на стражевата кула, където има няколко стаи за специални гости. Там ще живее. Сега е в аркадата.

— Колко прислуга има?

— Само трима коняри.

— Значи знатен господар? В този несигурен район!

— За сигурността си той се е погрижил. До прохода го е придружавала цяла дружина калхурани, където ги е освободил. Конете са общо осем — четири за ездачите, три за багажа и един свободен.

Той трябва да е много ценен, защото е изцяло притегнат с покривала, които позволяват да се видят само копитата, ноздрите и очите. Дори опашката е грижливо повита в лека воалова материя, каквато знатните дами носят пред лицето си. Не е ли странно?

— От това излиза, че конят действително притежава голяма ценност. Но така или иначе ще видим!

---

[1] Пул-и-сефид — сребърна пара — б.а. ↑

[2] Хеким — лекар — б.а. ↑

[3] Хекимбаши — главен лекар — б.а. ↑

[4] Хубуб — малини — б.а. ↑

[5] Мюджевведет — психология — б.а. ↑

КРАЯТ НА СЕНКИТЕ

1. ВРАНИЯТ ЖРЕБЕЦ С ИСКРИСТАТА ГРИВА

Когато отидохме в двора, конете вече не бяха там. Бяха ги отвели временно в сводестото помещение, в което се бяха намирали пленените войници. Отидох в аркадата. Непознатият седеше там с Педехр. Носеше персийски костюм за пътуване. Когато ме видя да влизам, скочи. Разпозна ме и аз него също.

— Джафар! — извиках.

— Спасителю мой! — прозвуча от неговата уста. Спусна се към мен, обгърна ме и ме целуна пет, шест, осем пъти по устата, по челото, страните, както му дойдеше! Навремето в Съединените щати се бях държал понякога малко по-строго с него, но той, изглежда, напълно бе забравил. Буквално сияеше от радост. Моята беше също така сърдечна, но тиха, и все пак мина доста време, докато бързите въпроси и отговори отзвучаха и седнахме. Педехр бе достатъчно разумен да разпoredи да донесат две наргилета. Пушенето и постоянното старание да не ги оставим да угаснат, ни застави да водим по-спокоен разговор. Понеже сега не се намирахме в Дивия Запад, а във вътрешността на Ориента, веднага си заговорихме според местните обичаи на „ти“. Странно как той не изглеждаше и с един ден остарял, а за мен твърдеше, че сега съм имал вид на по-млад оттогава. Не сметнах за нужно да се държа с него според персийския образец на обноски. Това означава търпеливо да чакаш, докато другият благоволи да ти даде жадуваните сведения. И през ум не ми мина да го спазя. Чисто и просто го попитах откъде знае, че се намирам при джамикуните. Той ме погледна, поклащайки глава, и запита:

— Нима не знаеш, че съм познат на Устад?

— Напротив!

— И не си помислил, че първата му работа е била да ме уведоми за пристигането ти? Бях му разказал какво ти дължа и колко много желая още веднъж да те видя! Той на няколко пъти ми праща хабер за състоянието ти, но не биваше нищо да ти казва, защото исках да те изненадам. Сега най-сетне съм тук! И трябва да те поздравя! От кого?

— Е? — попитах.

— От шах-ин-шаха.

— От... него? — възкликнах изненадано.

— Тук няма нищо за чудене! Нещата са по-скоро много прости! Аз съм му разказвал за теб. И то не само веднъж, а често. В Америка ти ме смяташе за невежа, за непредпазлив мечтател. Но — прибави той с усмивка — тази мечтателност беше тебдил^[1], тесвир^[2], макар да признавам, че действително не познавах условията, а тепърва се канех да ги проучвам и при това прекалено много вярвах в силите си. Задачата ми беше... но по този въпрос по-късно! Накратко казано, шахът те опозна от моите разкази и не само те опозна, ами и нещо повече. Той научи всичко, което знаех за теб. А наскоро се появи и един друг, който още повече можеше да му разкаже за теб. Това беше един англичанин, който се казва Дейвид Линдсей и...

— Линдсей е в Исфахан? — прекъснах го бързо.

— Вече не, замина.

— Накъде?

— Най-напред за Йезд, доколкото ми е известно. После възнамерява да дойде насам, за да продължи пътешествието с теб. Но не ми се вярва да изпълни замисъла си. Един негов сродник, някакъв генерал, но не оригинален като него, така го е ангажирал, че едва ли можеш да се надяваш да видиш отново чудатия си приятел. Той ми беше представен и ми разказа за теб — толкова много и толкова интересни неща, че го помолих да ме посети. Обърнах внимание на шаха за него. Сетнината бе една много развлекателна вечер за тримата. Предметът на разговора беше пътуванията му с теб и намеренията, които свързваш с тези пътешествия. Сигурно знаеш, че шахът пише книги. Аз също съм писател. Някои ме наричат дори поет. При това положение е понятно, че той живо се интересува от теб и се радва, че сега си в неговата страна. Когато разбра, че ще те навестя, предаде ми поздравите си и освен това още две неща. За едното ще се зарадваш, защото е знак за неговото благоразположение. Но другото е толкова странно, че вероятно ще те озадачи. Аз не съм уморен, значи не е необходимо да се възстановявам от днешната езда и ето защо считам за най-добро веднага да се освободя от тези две заръки. Имаш ли време, ефенди?

— Да.

— Тогава ела с мен до отреденото ми жилище!

Тръгнахме към кулата и изкачихме две каменни стълбища. Конярите вече бяха донесли багажа. Тук нямаше никой освен шетащата Шакара. Тя поиска веднага да се отдалечи, ала аз я помолих да остане. Докато той отваряше един от пакетите, пристъпих до прозореца. Изгледът оттук бе красив кажи-речи колкото онзи от моето жилище.

Пакетът бе отворен и той започна да излага нещата. Видях един дълъг, широк сирджамех^[3] от скъпа синя коприна, бяла копринена пирахен^[4], алкалок^[5] от най-фин, тъмносин памук с гъсти сребърни шевици, една кеба^[6] със същия цвят от тънък, но траен кашмир, един най-малко шест метра дълъг кемер^[7], фин като паяжина, който се увива около тялото като пояс, джуббех^[8], обточено с великолепни кожи, висок черен астраганен калпак от онзи вид, който само един цар може да подари, чифт панталони, чифт обуца и чифт ботуши за езда от меката кожа на газела.

Още Библията говори за „празнични дрехи“, които царете подарявали. Това е ориенталски обичай, към който в няколко страни и до днес се придържат. И най-вече шахът обича да покаже по този начин своето благоволение.

— Погледни тук! — подкани ме Джафар. — Предавам ти това парадно облекло от името на владетеля. То беше собственоръчно избрано от него, след като му описах фигурата ти. От материите ще разбереш дали това отдаване на почит е обикновено, или не. Ти си свикнал да се вглеждаш по-дълбоко в нещата. Знам, че за теб този тоалет означава повече, отколкото би почувствал някой друг. Аллах дава на своите духове различни одеяния, наглед красиви и грозни. Хората ги наричат „тяло“. Пред него само лошото е грозно и само доброто красиво. Единствено от човека зависи дали е достоен за облеклото, или не!

Такова нещо изобщо не можех да очаквам! Радостта ми стана двойно по-голяма, когато Джафар отвори втория пакет, съдържащ подобен тоалет за моя хаджи Халеф. Още отсега виждах в мислите си доблестният приятел да плува в блаженство! Та нали никога не се бе случвало някой хаддедихн да е бил почетен от шах-ин-шаха, и на това отгоре по такъв начин!

Не е в моя стил да обличам благодарността, която вътрешно изпитвам, в благозвучни слова. Разбирах двамата дарители и Джафар

също ме разбра, макар да казах твърде малко.

— А сега второто, странното! — започна той отново. — Насочих ездата си най-напред към двореца Михрибани, където сега се намира владетелят. На един ден път, след като го бях напуснал, срещнах Устад, който искаше да отиде при него. Той ме помоли да го изчакам да се върне и да яздя заедно с него, но аз не се съгласих. Използва случая да ми разкаже много, но не всичко от случилото се тук. Научих също, че си чул за Сирр, „подаръка“ на шах-ин-шаха, загадъчния кон. Моля те да ми съобщиш какво знаеш за него.

Казах му какво бях научил за Сирр. Не беше много и звучеше доста неясно.

— Осведомили са те и вярно, и погрешно — каза той после. — Великолепна идея беше от страна на повелителя да обучи по този начин потайно и без всякакъв свидетел тъкмо най-добрия си кон. Сирр носи единствено него. За стария номер с хвърлянето той е твърде добър, твърде благороден. Подчинява се само на шах-ин-шаха. Седне ли друг, остава на мястото си. Позволява да бъде воден с юздите, но не и язден. За да не го променят многобройните коняри и капризите на другите коне, шахът го изпрати при мен, където никой няма да го безпокои. Моята по-малка, но по-хубава конюшня стои почти празна, а и понеже не съм това, което хората наричат „ездач“, Сирр не е подхвърлен на опасността да му досаждам. Когато владетелят се нуждае от него, идва при мен и после лично го настанява. Но в никой случай няма против, а по-скоро му доставя удоволствие, когато мними виртуози по езда ме молят да докажат, че Сирр ще им се подчини независимо от волята си. Още никой не е съумял да го извърши, а всеки се е оттеглял посрамен, понеже не е открил тайната между шаха и коня. Погледни ме, ефенди. Ти се усмихваш. Да не би да мислиш, че можеш да я откриеш?

— Един опит би показал — отговорих. Той бързо откликна:

— Ще го направиш!

— Кога?

— Когато ти е угодно!

Сега го погледнах по-различно отколкото преди.

— Джафар! — извиках. — Чух, че си довел един напълно забулен кон. Трябва ли да предположа, че...

Сметнах за рисковано дело да доизрека започнатото изречение. Но той се засмя весело и го стори вместо мен:

— Че този кон е Сирр на владетеля? Да, той е. Доведох го със себе си.

Не казах нито дума. Бях почти шокиран. После говорът ми се възвърна:

— Каква безразсъдна дързост от твоя страна! Как ли ще реагира шахът, като узнае! Той е настанил Сирр при теб, за да не бъде обезпокояван, а ти го помъкваш на много дни път, подхвърляйки го на всички, всички онези опасности, от които тъкмо ти имаш грижата да предпазиш този ценен кон!

Сега той се разсмя още по-сърдечно и отговори:

— Конско евангелие вместо похвала! Та ти си буквално разгневен, ефенди! Но аз го приемам като добър знак и ще те успокоя. Знай, че нищо, нищичко не съм рискувал. Ние, а именно аз и Сирр, бяхме придружени от едно отделение от охраната на шаха до калхураните и доведени после от вашите приятели почти дотук. Така че по пътя не можеше да ни се случи нищо. И точно заради коня не изчаках Устад, а продължих да яздя бавно напред. И като казвам „личната охрана“, това означава, че не съм го сторил без специалното разрешение на владетеля. Нещо повече, той самият даде идеята да взема Сирр със себе си!

— Направо съм вцепенен!

— Вцепенен? Веднага ще те оживя, като ти кажа, че вода Сирр единствено за теб.

— За мен? Бъди сериозен!

— Да, да, за теб! Работата стана така. Бях разказал, че си добър ездач, но не това е причината. Всички други, които нищо не постигнаха, вярваха, че са не само добри, ами даже виртуозни ездачи. Но аз бях говорил също за твоята находчивост, за твоята задълбоченост и за любовта ти към животните. Линдсей разправя много за теб и твоя Рих, най-великолепния кон на хаддехидните. Шахът научи как се отнасяш към конете и изобщо към всяко създание. А когато бе осведомен за скока ти през Процепа на предателя^[9] и сетне за ужасяващия подвиг как ти — отпред и отляво бездна, вдясно скална стена, зад теб враговете, а под теб едва четири стъпки широк камък — с няколко благи думи си увещал треперещия си кон да се изправи на

задните крака и издавайки половината тяло, бавно да се обърне^[10]... извика, че ти може би ще си единственият освен него, на когото Сирр ще се подчини. Защото една приятелска дума от твоя страна е била достатъчна да превърне смъртния страх на коня в спокойствие и доверие. Като чу пък, че ще те навестя, се запита дали да ми повери Сирр. Аз самият го разубеждавах, защото не мислех, че мога да поема такава отговорност. Но точно съпротивата ми явно му послужи като гаранция, че конят не само у дома, а и по време на това пътуване ще бъде в добри ръце, и ето как ми повели да го взема със себе си. Казвам, повели, така че не биваше повече да упорствам.

— Джафар... мирза... как преди всичко трябва да те титулувам?

— Наричай ме просто Джафар. Така искам. Другите нека си ми казват мирза!

— Благодаря ти! Сега отново за коня! Не мога да си представя, че шахът ти е поверил прекрасния Сирр от чисто любопитство само за да узнае дали ще ми се подчини. Трябва да е налице и друга, по-дълбока причина.

— Действително има такава! Наречи я, както искаш, за мен тя е психологическа. Владетелят я нарече проблем, и то важен проблем. Той не е любопитен, а напрегнат! Има разлика в понятията! Дори каза, Сирр бил неоценим, наистина, но в никой случай с прекалено висока цена за разрешението, което очаква, и за което ще говори по-късно. Ефенди, ефенди, разбираш ли какво желае владетелят?

— Да.

— Тогава си дай труда!

— Труда? Джафар, Джафар! Най-малкото за труд става въпрос. Напротив, той само ще бъде пагубен! Ако конят не ме обикне още от пръв поглед, няма защо изобщо да пробвам. Всичко ще бъде напразно. Кажи, какво най-много обича да яде?

— Най-голямото му лакомство е една ябълка.

— Има ли лоша привичка, с която човек трябва да се съобразява, ако не иска да го дразни?

— Не, нито една-едничка.

— Някои чувствителни места по тялото, които не бива да се докосват?

— Също не. Ефенди, чувам, че си познавач. Подхващаш правилно нещата, съвсем различно от „виртуозите“, които виждат само

добичето в благородния кон!

— Е, тъкмо в това се крие виртуозността. Още по-ясно в думата „дресура“! Обича ли Сирр конюшните?

— Не. Предпочита да е на открито, дори през нощта.

— Има ли особености по отношение водата, фуража?

— Не ми е известно.

— Ще рискувам да направя опита. Но те моля едно!

— Какво?

— От този миг аз съм господарят на коня. Никой не бива без мое разрешение да го докосва, също ти самият!

Той стана сериозен.

— Знаеш ли с какво се наемаш, ефенди?

— С всичко!

— Всеки друг бих отблъснал, защото конят не е мой, дори Устад, когото толкова добре познавам! Но на теб ще се доверя! Сирр е твоя собственост, естествено само за времето на моя престой тук. Доволен ли си?

— Да, благодаря ти!

— Слез тогава долу при него, докато се устроя тук!

Това бе знак и за Шакара да се отдалечи. Тя взе „празничното облекло“, за да го занесе в моето жилище. Тоалета на Халеф Джафар искаше сам да предаде.

— Понеже го познавам от разказите на Линдсей — каза усмихнато. — За него е по-ценно лично да посрещне пратеника на шах-ин-шаха.

Долу веднага се отправих към сводестото помещение, в което се намираха конете. Конярите бяха там.

— Знае ли вече някой тук, че сте довели Сирр? — попитах.

— Не — гласеше отговорът. — Джафар мирза ни забрани да говорим по този въпрос.

— Тогава мълчете и занапред. Никой не бива да го знае. Сега той е мой. Аз лично ще го обслужвам. Никой друг отсега нататък няма право да го докосва. Каква е сбруята му, когато носи шах-ин-шаха? Навярно решма?

— Не, арабска.

— Как се държи към другите коне?

— Не може да ги търпи. Горд е, но не им прави нищо. Когато се доближат до него, се отдалечава. Не е допуснал до го докосне някой и също сам не е докосвал друг кон.

— Със сигурност ли го знаеш?

— Да, защото аз съм Джидд^[11] и от самото начало се грижа за Сирр.

— В такъв случай ще се обръщам към теб, когато искам нещо да знам. Обича ли студената вода?

— За него тя е дори блаженство. Той се усмихва радостно, когато го къпят. Владетелят беше веднъж с него при езерото Наргхиз. Тогава той беше още млад и волно търчеше наоколо — най-красивото конче, което е имало на земята. Почти не излизаше от водата. Ефенди, моля те, внимавай с него! Толкова го обичам!

— Бъди спокоен, той е в добри ръце! На какъв език говориш с него? Естествено на персийски?

— Не, не на персийски, а на матерния ми език. Аз съм марабин джубайле.

Накарах го да ми изброи онези думи и изрази, с които бе свикнал Сирр, и изведох после коня от засводеното помещение, за да го отведе отзад на пасището. Шакара беше отнесла горе костюма и сега отново слезе. Беше присъствала на разговора ми с Джафар, изпитваше най-жив интерес към коня и ме помоли да дойде с мен. На минаване през градината откъснах две ябълки — една обикновена десертна и една благородна, ухаеща на стафиди сиб-и-кишмиш.

Държейки в ръка по една, поднесох на коня едновременно и двете. Той не посегна припряно, а ги подуши внимателно и пое благоуханата. Шакара каза:

— Ефенди, той не е „добиче“. Обуздава апетита, избира, не следва ламтежа, а изпитаното сетиво. И погледни колко бавно дъвче, почти като човек, който се наслаждава на деликатес. Някой друг кон отдавна вече щеше да е захрупал другата ябълка... Сега я взема, с леко колебание, сякаш иска да ти стори услуга, като изяде и не толкова хубавата. Сирр е благороден, много благороден. Вече го обикнах!

Потупа го с длан по бедрото, с обичайната солидна милувка на човек към коня. Той вдигна единия преден крак и потръпна с повитата опашка. Значи това „плясване“ не му беше приятно. За мен важно напътствие! Когато стигнахме при извора, го оставихме да пие. Той

първо опита вкуса на водата и пи после с видимо удоволствие, правейки от време на време пауза, както някой познавач на вино не гаврътва на един дъх рядка реколта. После го отведох отзад на тревата и започнах да разкопчавам покривалото. Сега всъщност видях, че Сирр беше вран, и то какъв! Вран жребец с двойна грива! Без най-малкото светло петънце! Гъстата, изящно извита опашка достигаше почти до земята. Козината беше копринено мека и фина като на бобър, кажиречи по-черна и от черното, но върхът на всеки отделен косъм сякаш е бил потопен в брилянтин, в светъл флюс и поради това леко, но съвсем доловимо проблясваше. Подобно нещо никога не бях виждал. Шакара плесна удивено ръце и възкликна:

— Какъв мишки ен нур^[12]! Значи приказката има право! Съществуват арапи, които са по-тъмни от въглен и все пак блестят като диамант! Когато старите хора седят край лагерния огън и разправят за онзи вълшебен кон, който галопира нощем от звезда на звезда, за да търси дух, способен да го язди, то това винаги е един мишки ен нур. Блясъкът на звездите е станал свойствен за неговата кожа. Но достоен ездач той така и до днес не е намерил.

Тази окраска по върховете на космите беше толкова по-удивителна, понеже се проявяваше не само по късите космици на тялото, но и при дългите на гривата и опашката. Когато раздвижваше последната, лекото блещукане беше, така да се изразя, истинска радост за окото. Но толкова повече фигурата, телосложението на жребца! Аз съм описвал Рих и съм опитвал да опиша Асил бен Рих, неговия син. Това беше грешка. Колкото малко може човек да опише красотата на едно цвете, на една жена, на едно произведение на изкуството, толкова малко може да даде с думи представа за красотата на един расов кон. Ето защо ще се опазя да повтора грешката си, описвайки Сирр. При това много добре знам какви предразсъдъци царят в Запада относно истинския арабски кон. Европейецът окачествява бедуина като най-големия крадец и лъжец в джамбазлъка, но сам разпространява и вярва в пробутваните му „лъжи“! Бедуините много добре знаят какво означава това, когато други народи показват на европейците своите съкровища и им обясняват в какво се състои тяхната ценност. Последиците от такава откровеност навсякъде ясно се виждат. Ако най-голямото богатство на арабина се състои в неговите благородни коне, то и през ум не му минава да осведомява всеки франк за всичко,

що се отнася до тях. Лошият опит, натрупан от други, го принуждава към извъртания, заблуди и неистини, с които влошава, наистина, репутацията си, но пресича чуждата прищявка. Онова, което може да се прочете в книгите за арабския кон, най-често е доказателство за тези измами. Дори прочути хиполози^[13] твърдят в писанията си, че арабинът рядко развъжда врани коне, понеже смята черния цвят за простоват, гъстата грива и гъстата дълга опашка — за грозни, и тям подобни. Според това Сирр трябваше да бъде окачествен като некрасив, обикновен кон. Ако искам да бъда вежлив и да призная това за истина, трябва въодушевено да добавя, че строежът на неговото тяло беше още къде-къде по-грозен и простоват от неговия цвят!

Отстъпих малко назад, за да огледам тези прекрасни форми, които биха заслепили всеки познавач или любител на коне. Потърсих недостатъци, но не намерих нито един, нито един-едничък, ни най-малкия! Този Сирр физически беше идеален. Дали също по отношение неговите вътрешни качества — за малко да кажа дух или душа, но за животните това е строго забранено — тепърва щеше да си проличи. В този миг Асил ме видя. Приблужи, за да ми покаже, че и той все още съществува. Помилвах го както винаги. Тогава продължи към Сирр. Той също никога не дружеше с други коне. Пристъпваше бавно, изучаващо. Повдигна разширените ноздри, така че линията от задния край на долната челюст до ямката за верижката на юздата стана водоравна. Ушите му заиграха. Опашката се повдигна. Приближаваше по-близо и по-близо... два чистокръвни жребеца! Какво ли щеше да се случи! Сирр стоеше неподвижно. Не помръдваше мускул. Косъм не трепваше. Но розово оцветените ноздри се отваряха все повече и повече, а големите очи сякаш ставаха още по-големи. Асил беше вече до него. Наведе уши напред, пое дъха на своя другар, изцвили късо, като от радост и... даде на Сирр една целувка.

Да, конете целуват! Който не го знае, не ги е наблюдавал достатъчно!

Една такава фамилиарност навярно се стори на врания на шах-ин-шаха нечувана. Той също вдигна бързо глава, прилегна уши изцяло напред и отвори устни, при което се видяха великолепните зъби с цвят на слонова кост. После изцвили на свой ред, събра отново устни и... целуна и той Асил бен Рих.

— Колко красиво, колко хубаво, ефенди! — промълви Шакара. — Вече се опасях, че ще започне здраво сбиване. Но те се разбраха. Благородство при благородство, извисено към извисено, истинско към истинско... това никога не създава конфликт!

— Би ли ми доставила няколко меки парцала? — помолих я аз. — Той съвсем се е запотил под плътното покривало. Искам да го изкъпя.

— Също махаса^[14] и фурша^[15]? — попита.

— Не. Днес не. Това би могло да навреди на новото познанство.

Тръгна да донесе исканото. Сега бях насаме със Сирр и започнах да му се докарвам. Насмалко да кажа познатата фраза „душевно да се приближавам към него“. Погладих леко космите, не тези на гривата или опашката, а само късите, и то точно в посоката на растеж. Където правеха извивка, аз също я следвах с ръка. Където при свивката на крайниците се срещаха две направления, съблюдавах ги добре, като с едната ръка следвах едното, а с другата — другото. Където се образуваше спирала, описвах кръгово движение и аз. По този начин минах по цялото тяло отзад напред. Не ми хрумна да извърша нещо, с което да досадя на Сирр, като да огледам копитата или зъбите. С главата се отнесох с особено внимание. Над очите имаше няколко спускащи се четковидни косми, които непрестанно препречваха погледа. Незабавно ги отрязвах с малката си джобна ножичка. Дори един кон веднага забелязва такива неща и е благодарен! За съжаление не може да каже: „Покорно благодаря, господин колар или господин файтонджия!“ Ето как накрая нямаше място по тялото, което да не съм помилвал, избягвайки всяка припряност и грубост. Ако не беше кон, а човек, щеше да си помисли: „Той има нюх; внимателен и добър е; сигурно го обичат!“

После сложих ръце отстрани на главата му, оставих го да почувства дъха ми и му заговорих приятелски. Не беше необходимо да разбира думите. Трябваше само да чува гласа ми и да гледа очите ми, които в никой случай не се изостряха до погледа на конеукротител. Въпреки всичко той се държеше много спокойно, изчаквателно, както се казва при хората „резервирано“. В този миг видях Шакара да се връща и отстъпих крачка от него. Той тутакси я направи към мен, взе ръката ми между зъбите и ме задържа, но без да ми причинява болка. Тогава за пръв път докоснах гривата му. Погалих я нежно и казах:

— Не си тръгвам, Сирр, бъди спокоен!

Но какво беше това? Още докато докосвах тялото му, бях почувствал странно боцкане в ръцете, подобно на нежна коприва, като леко, благотворно действащо електрическо или галванично дразнене. Сега пак го усетих. Идваше от коня. Едностранно ли бе, или двустранно? И Сирр ли го получаваше от мен? А когато прекарах ръка надолу по гривата, стана по-силно и чух пукане в космите. Вярно, не високо, а слабо, но все пак много добре доловимо.

— Чуй! — помолих Шакара, когато стигна при нас, и погладих малко по-силно.

Тя се заслуша няколко мига. После попита:

— Чувстваш ли нещо, ефенди?

— Да. Сякаш някаква сила докосва ръката ми и продължава по нервите.

Тогава тя пусна донесените парцали, събра ръце и извика:

— Пращенето, пращенето! Спомняш ли си какво ти разказах за „Изгубената поезия“? За коня, чиято грива изпускала искри? Как засияли строфите около челото на ездача? Ефенди, моля те, сними си феса от главата! Докосни първо гривата и сетне косата си! Трябва да знам...

Спря по средата.

— Какво? — попитах.

— Дали... дали... дали ще почувстваш нещо.

Сторих ѝ услугата. Свалих си феса, пригладих няколко пъти гривата надолу с ръка и я сложих после на главата си. Въздействието беше много своеобразно. Боцкането веднага изчезна от ръката ми и премина по кожата на главата, при което космите леко, леко запукаха. Съобщих това на Шакара, стоейки пред Сирр. Той разтвори ноздри, вдъхна шумно въздух, обиколи ме с глава и ми пощипна косата — не със зъбите, а нежно с бърни. По лицето на Шакара премина радостна, щастлива усмивка. Вдигна парцалите и каза:

— Ела сега при водата, ако искаш да го изкъпеш. Аз ще вървя, пък ти ще яздиш!

Тази подкана не ме удиви ни най-малко. Имах сигурното усещане, че конят няма да се държи към мен отблъскващо. И тъй, възседнах го — предпазливо, избягвайки всякакъв болезнен натиск. Едва горе прилепих пети — дясната малко по-напред от лявата. Сирр

веднага се обърна наляво и позволи да го яздя до извора. Там скочих и го възнаградих с една целувка. Той отметна глава и изцвили така триумфиращо, че Шакара се разсмя с глас и каза:

— Това е ликуване! Той дава вид, сякаш той те е победил, а не ти него! Победата значи е двойна с взаимно удоволствие! Какво ли ще каже Джафар мирза?

— Нищо, защото още нищо няма да узнае — отговорих. — Ще те помоля, Шакара, да си мълчиш! Преди да кажа нещо, трябва напълно да съм опознал Сирр, а това може да стане само тайно. Сигурно е дръзко, но аз мисля същевременно и за състезанието. Ако Сирр е това, което очаквам от него, ще се изсмея на всеки противник, който се осмелят да изкарат срещу него.

Къпането започна. На Шакара много ѝ се искаше да помогне, но аз не се съгласих. Искрометният вран жребец трябваше да узнае, че исках не само да му бъда господар, но и със собствените си ръце да се грижа за него. Къпането не се състоеше в безцеремонно заливане, търкане и жулене. Процедирах също така предпазливо и щадящо както при предшествашкото милване. Когато Сирр беше подсушен, направих втори опит. Към изразите, които разбираше, принадлежеше също, както конярят ми бе казал, думичката „ела!“

— Та'ал! — казах и започнах да се отдалечавам от водата. За моя радост той веднага тръгна след мен. Поведох го към пасището, но не направо. За да го изпитам, няколко пъти се отклоних надясно или наляво. Той правеше извивките заедно с мен и оставаше плътно подире ми, докато накрая спрях. Като възнаграждение му донесох още няколко ябълки и лично му дадох вечерната порция ечемик. След това го оставих с убеждението, че сме станали добри приятели.

Когато пристъпих в двора, Ханнех стоеше горе върху аркадата и ми помаха да се кача. Сторих го с удоволствие. Халеф не лежеше, а седеше, опрял гръб на няколко възглавници. „Празничното облекло“ беше простряно пред него. Лицето му сияеше от радост, приело с нея и нов жизнен цвят.

— Сихди, сполетя ме голямо, голямо щастие — заговори. — Джафар мирза, пратеникът на шах-ин-шаха, беше при мен, за да ми предаде този почетен дар. Зная много добре, че го дължа не на себе си, а само на обстоятелството, че съм твой придружител. Но въпреки това

безкрайно много се радвам и когато го слагам, винаги ще се ръководя по неговите сериозни бои!

Последният поврат не ми дойде съвсем неочакван. Болестите именно придават сериозно настроение, а радостта от оздравяването и радостта от подобрението са две обични сестри. Личеше, че подаръкът отново го е отвел на значителна крачка напред.

След това отидох на вечеря с Джафар, Педехр и ходи, когото бях поканил за тази цел. Последният беше мъж, на когото човек можеше да разчита не само за работа, но и за съвет. След трапезата взех Джафар със себе си горе в моето жилище. Седнахме на открито да си разказваме. За покушението още не му бях казал нищо. Опасността не беше надвиснала, а не ми се искаше да вгорча още първия ни ден с грижи. Че щеше да остане поне до състезанието, се разбираше от само себе си. Той беше казал, наистина, че не е уморен от пътуването, но въпреки оживения разговор към полунощ заяви, че трябвало да отиде да спи. Придружих го до стражевата кула и се върнах да си легна. Луната грееше ярко и от моята висока платформа видях, че всички коне лежаха — единият малко настрана от другите. Беше Сирр.

Когато си легнах, ми дойде на ум, че на днешния ден, петък, преди седмица за пръв път ми бе споменато за Празника на петдесетте години и за състезанието. Какво ли не се бе случило през тази седмица и колко неочаквано бързо беше напреднало през това време оздравяването ми! Как отлично бях преодолял напрежението на неделята и последвалия нощен разговор! Вярно, след това бях спал здраво пълни двадесет и четири часа, но така или иначе това бе едно удивително бързо оздравяване след толкова дълго боледуване.

Когато на заранта станах, Джафар още спеше. Най-напред посетих конете. Трите ме поздравиха отдалеч. Асил бързо дойде да се отърка в мен. Сирр беше по-сдържан. Неговите мокри крака ми подсказаха, че е ходил на водопой и е нагазил направо в извора. Отидох да му донеса няколко ябълки, които той бавно и отмерено изяде. После ми близна ръката. Дали защото още миришеше на ябълки? Или бе от благодарност, може би вече любов? Донесох му сутрешния ечемик и потърсих после Педехр, за да поговоря с него относно мерките за сигурност, които трябваше да вземем по отношение Джафар. Той засега още нищо не биваше да знае. Пазачите на дуара трябваше оттук насетне да удвоят своето внимание, толкова

повече че времето на състезанието наближаваше и скоро щеше да започне притокът на външни хора. Това насочи мисълта на Педехр към пътищата, водещи към дуара, и също към този, по който след скока над пропастта бяхме доведени във Високата къща.

— Бяхте ли след това пак там, ефенди? — попита.

— Не — отговорих. — Колко е далеч?

— Само четвърт час.

— Само? Имаш ли време?

— Да. Имаме два пътя. Единият води натам от селото, а другият — оттук покрай стражевата кула. Имаш ли желание да повървиш?

— Да. Хайде!

Долината на джамикуните имаше от три страни връзка с външния свят. На изток се отиваше към Заешкия и Куриерския проход. Северозападно към територията на кюрдите таки, но същевременно на север и към полууседналите джамикунни. А на юг към Дер-и-Джиб, Долината на чувала. През последната бяхме дошли ние, а от северозапад — Ханнех и Кара. Пътят към долината водеше между хълма на храма и този на руините. Двата тук се събираха толкова близо, че ги делеше само една тясна клисура. Долу вървеше дуарската пътека, малко по-високо от тази, на която се намирахме ние. Тя водеше през една стръмно възлизаща гора. Дълбоко долу шумеше забързана към езерото вода. Идваше от скалния процеп, над който бяхме скочили с конете. След известно време пътят от дуара се изкачи до нас, а после ни остана едно съвсем късо разстояние до мястото, където бяхме рискували живота си, за да се изплъзнем на масабаните. Сега там имаше нов мост. Когато заставах на него, поглеждайки в бездната, в която се сригваше водата, и премерих с очи ширината, със закъснение ме връхлетя страх, от който тогава и следа не бях усетил. Как ли се бяхме решили на едно толкова рисковано дело!

Педехр явно отгатна мислите ми, защото попита:

— Никой преди вас не го е правил и навярно никой след вас няма да го направи! Погледни моста, ефенди! Забелязваш ли нещо?

— Естествено! Той може да се вдига.

— Да. След опита с масабаните не можехме да мислим за здрава връзка, която в случай на война винаги трябва да се разрушава.

Устад накара нашия налбант^[16] да направи вериги, а неджара^[17] здравите ролки там на дъба. Сега за вдигането на моста е достатъчна

силата на един-единствен мъж. Това е чудо, което не проумявам, защото той е десет пъти по-тежък от самия мъж.

— Не е никакво чудо, а нещо много просто. Тези ролки образуват сухулет^[18], чрез който силата на човек се умножава по такъв начин, че е достатъчна да вдигне моста. Устад много добре познава този физически закон.

— Считаш ли един такъв мост за добър?

— Да. Но трябва да се погрижите да не би някой път сами да се изолирате!

На връщане избрахме пътя за дуара. Когато стигнахме там, видяхме Джафар, който вече беше долу и не ни забеляза веднага. Беше чул, че съм излязъл с Педехр, и бе тръгнал, та евентуално някъде да ни срещне. Беше открил лодката на пристана и забрал ходи-и-джуна. Сега двамата плаваха с добър попътен вятър, надпреварвайки се с половин дузина товарни камили, които, отрупани с високи камари сено, биваха тренирани за състезанието. Читателят навярно си спомня, че на въпроса на Халеф какви коне ще бягат, Педехр бе отговорил по следния начин: „Няма да има само коне. Ще пуснем да бягат всички видове животни, които има при нас — овце, кози, магарета, мулета, товарни камили, ездитни камили, обикновени коне и накрая ще има няколко надбягвания между животни от най-благородна раса.“ Значи състезанието щеше да започне забавно, за да завърши сериозно и достойно. Когато е било дадено това разпореждане, никой не е подозирал, че от замисленото състезание между приятели ще се развие ожесточен турнир между приятели и врагове, но въпреки това бе останала първоначалната разпорежба началото да е весело, пък краят да е какъвто ще.

При това и дума не можеше да става за мъчение на животните. Вярно, камилите бяха натоварени толкова нависоко и нашироко, че само краката им се виждаха, но сеното бе толкова леко и рехаво напластено, че за силните животни това изобщо не можеше да се нарече товар. Отпред в балата сено имаше един отвор, от който подобните на очила с изпъкнали лещи очи на животното можеха да виждат пътя. Високо горе се виждаше само главата на дълбоко заровения в сеното водач, който можеше да управлява камилата си единствено чрез виковете. И тъй, отнапред бе ясно, че работата ще бъде извънредно забавна. Сегашната, първа проба показваше, че надеждите

няма да бъдат измамани. Гледахме дългите крака и големите недодялани стъпала да се движат с такова бързо темпо, сякаш бе заложено намерението в рамките на два часа три пъти да бъде обиколена земята. Ето че една от камилите спря внезапно посред бяг, за да отскубне с уста стиска от собствения си товар и кротко да го погълне. Главата там високо горе започна да моли, умолява, да се вайка, да ругае и заплашва. В един момент камилата се сети за своя дълг и отново заизхвърля по такъв начин напред крака, че чак пушилка вдигна, докато се блъсна силно в една друга, спряла със същото добро, но за ездача досадно намерение. По-напред видяхме два товара сено да се носят в най-голямо усърдие плътно един до друг, докато пътят между хълма и езерото стана твърде тесен и те се приклешиха. Най-бързата от тези бегачи беше отишла далеч напред и сега, изглежда, имаше доброто убеждение, че е достигнала целта си. Ето защо се бе изтегнала преспокойно на майката земя и с най-голямо душевно равновесие понасяше всичко, що се лееше от устата на своя притежател, без крайник да помръдне. Това, разбира се, даваше повод за голямо веселие. Достойната младеж естествено също участваше, което обаче в никой случай не допринасяше за осъзнаване скъпоценността на времето от двете дузини камилски крака. Джафар плаваше с ходи-и-джуна покрай тях, наслаждавайки се от сигурна отдалеченост на зрелището, докато в крайна сметка всички камили налягаха и никоя не искаше да продължи. Тогава се върна обратно в дуара и ни увери, че никога през живота не се е смял както днес. След като бил видял изхода от тази борба, очаквал и още къде по-големи неща и се радвал, че бил при джамикуните точно за Празника на петдесетте години!

Ходи-и-джуна сподели с мен, че досега не искали да ме безпокоят, съобразявайки се с възстановяването ми. Но сега ме помоли за разрешение заедно с Педехр да ме осведомяват и питат за всичко, що се отнася до състезанието. По тая причина отидохме до неговото жилище и проведехме това, което в Германия бива наричано заседание на комитета. Нямаше и един пункт, с който да не съм съгласен. Това така зарадва почтения ходи-и-джуна, че доби ищах да ни покани да хапнем. Беше почти обяд и ние приехме. Но по-напред се качих горе да нахраня Сирр и да натоваря Кара да докара долу Асил и коня на

мирзата. Исках да се пробвам в една малко по-дълга ездова разходка, в която пожела да вземе участие и той.

Проточихме я до повече от два часа, но когато се прибрах вкъщи, никак не се чувствах изморен. Сметнах, че вечерта мога още да се понапругна, и казах на Кара, че към полунощ ще навестим ашика. Трябваше да има готовност и да се погрижи за всичко необходимо.

До уреченото време не се случи нищо, заслужаващо специално упоменаване. Умишлено прекарах времето след вечеря у Джафар, защото оттам можех да си тръгна, когато ми е удобно. Но ако той беше при мен, щях да бъда принуден да чакам, докато се отдалечи. Кара стоеше в готовност. Пътят през голямата порта щеше да е по-кратък, но аз имах причина да избира обиколния през руините. Исках да си го впечатам с всички подробности, та да мога не само да вървя нощем по него, но и уверено да яздя. С други думи, имах намерение тайно да упражнявам Сирр, а това бе възможно единствено когато всички спяха.

И тъй, минахме на лунна светлина през зидовете и после по каменистия път надолу до пристана. Лодката беше там. Отидохме до канала и оттам в предния басейн — точно както предишните два пъти бях очаквал, че пленникът ще се разкрещи високо от радост. Той обаче никакъв не се чуваше, макар да гребяхме по такъв начин, че ударите се отразяваха от колоните като шум от морски вълни.

— Той е мъртъв! — каза Кара. — Паднал е и се е удавил!

— Възможно е, но така или иначе ще видим.

Бързо приближавахме. Въпреки дълбокия мрак той сега трябваше да види и светлината ни. И все пак от него не се чуваше нищо! Видяхме колоната и камъка. Там ли беше още ашикът? Да. Седеше горе. Безмълвно. От едната страна скелетът, от другата той. Умишлено бяхме запалили не една, а две факли. Беше толкова светло, че ясно можехме да различаваме неговото лице, чертите му. Беше облегал гръб на колоната. Очите му бяха затворени. Когато лодката спря и изтеглихме греблата, каза с непонятно спокоен глас:

— Вие се връщате. Знаех си! Имаш ли представа какво правих тук? Не!... Молах се!

Как ли стана, че тази дума така ме грабна вътрешно, сякаш нещо в мен бе подготвено за това? Следствие на съня ли бе, за който веднага си помислих? Нима всичко в тази дълбока, черна самота, дори грозната вкаменелост се превръщаше в крайна сметка в молитва? Не

само насън, а и наяве? Той почака малко и понеже не отговорих, продължи:

— Ефенди, искам да си призная... призная... призная! И не само искам, а съм длъжен... длъжен... длъжен!

— Но сигурно пак само лъжи! — рекох аз.

— Лъжи? Тук? Ефенди, тук всяка лъжа се превръща или в безумие, или в истина. Трето няма. Сега провери дали съм обезумял! Ако не съм, значи можеш да очакваш само истината!

— По-напред кажи как стигна до това толкова непонятно за мен спокойствие!

— Как...? Какъв въпрос! Ако не тук, къде ли другаде би могъл човек да стане спокоен! Та нали тук всичко, всичко, всеки се превръща в камък! Или в обикновена оваровиковена смърт, или в благороден алабастр, по който работят освободените от варовика духове, докато... се научи да се моли! О, ефенди, аз заспах, уморен от викане, кряскане, реване. И ето че ме споходи един сън... сън! Бях лежал във водата хиляди, хиляди години, втвърден и калциран в собствените си грехове. Никой не искаше да ме спаси, а аз сам не можех. По едно време от горе се зачу вик, веднъж... дважд... трижд. Събуди ме. Отговорих така, че всички колони прозвънтяха. Горе бе тихо. Но в мен, в мен, дълбоко долу ставаше все по-шумно и гълчовито! Тогава запристигаха дните на моя живот, поединично, в плашеща единичност, един след друг! Не ме обвинявах, не, не, не, не! Та нали вече самият аз го правех! Изричаха добри думи! Всеки, всеки, всеки един от тях коленичеше до мен във власеница на каещ се грешник, посягаше към ръката ми и настоятелно ме увещавахе да се моля заедно с него, да се моля, да се моля! И когато всички те, всички, всички, бяха подвили колене около мен, аз коленичих посред моя живот и склупих ръце като всички тях. И когато изрекох: „Прости ми греховете!“, чух първо ударите на веслата ви, а сетне видях и яркото сияние! Каквато участ сте ми отредили, ще я приема. Но ви моля, не бъдете и вие от камък!

Когато свърши, аз останах все още заслушан. Казаното от него сякаш продължаваше да говори в мен. „Бях лежал във водата хиляди, хиляди години!“, беше казал. Само два земни дни, но за душата хиляди, хиляди години! Кой човек може да твърди, че справедливо съди! Буквата на закона третира всички еднакво. В него по-скоро се намира нейната противоположност — несправедливостта. Същото

фактически положение предполага, че единия няма да го поправят и двадесет години затвор, докато на другия му е достатъчен и един ден арест. Не трябва ли в такъв случай наказанието на последния да бъде отменено? Ужасно строго бе от моя страна да задържам ашика на това място. Сега виждах и чувах, че тъкмо това е оказало възнамеряваното въздействие. Едно удължаване на неговите мъки би било не само жестоко, а направо нечовешко. Ето защо му отговорих:

— Човешкият вопъл би трябвало да смили дори камъка, а какво остава за самия човек! Щом си се молил, моята цел е постигната. Ще те изведе.

— Ти ли го искаш? Ти, ти, който трябваше да бъде измамен, както едва ли някой преди туй?

— За онова, което си сторил на други, не мога да те съдя. А намеренията ти спрямо мен опрощавам на драго сърце. Ето ръката ми. Слез!

Изправих се и му я протегнах, за да му помогна да слезе. Той не посегна веднага, а каза:

— Почакай, ефенди! Искам преди това да ти се изповядам!

— Не тук! Тук трябваше да се изповядаш единствено пред себе си. Вън сега те очаква един друг.

— Друг? — попита бързо. — Ефенди, твоят поглед до вътрешността ми ли достига? Когато стоях в руините и гледах храма ви отсреща, се присмивах на глупостта, строяща домове за един, дето никога не го е имало и няма да го има. Но тук той посегна в мрака и постави пред мен душата, която бях изтръгнал от гърдите си и захвърлил. Тогава ме връхлетя един стремеж, един копнеж по този храм и от вътрешността ми се разнесе силен крясък. Той и сега звучи още, ефенди, висок, гръмък. Вслушай се в него! Нека се изкачим до Бейт-и-Ходех! Това е единственото подходящо място за изповед!

— Тогава ела!

Той улови, коленичейки, отново протегнатата ми ръка, целуна я и се спусна после в лодката. Когато се заловихме за греблата, погледна още веднъж нагоре към камъка и каза:

— Там оставям скелета! Струва ми се, сякаш това е моят собствен, предишен скелет. Сега имам нов. Това не е втвърдена костна система, от която миналото ми се хилеше в очите, оголило зъби, а една

твърда воля, хлипаща от радост, че има възможност да поправи онова, което съм съгрешил.

Седеше между двама ни по средата на лодката, с гръб напред. Докато гребяхме към канала, поглеждаше ту наляво, ту надясно край мен към раздвижените зад нас вълни.

— Те идват! — каза, посягайки към очите си.

— Кои? — попитах.

— Духовете от дните на живота ми, всичките, всичките, всичките! Виждам ги. Плуват след нас. Главите им се подават от водата!

Спомних си моя сън и духовете, които ме бяха последвали навън в езерото. Когато се озовахме в канала, той повтори:

— Те ни следват и тук, плътно един до друг, глава до глава!

— Успокой се — отговорих, — това е само фантазия!

— Така ли мислиш! Тогава си ми ги остави! Дните на моя живот трябва да се изкачат заедно с мен до храма. Те, моите обвинители, трябва да се молят ведно с мен, а после ще изчезнат, надявам се!

Вън ни посрещна яркото лунно сияние. Първо взех права посока — точно както се бе случило в съня. Нещо в мен ми отреждаше да постъпя така. Ашикът попита:

— Тези вълни, които стават все по-широки, от нашата лодка ли са? Все още виждам глава до глава. Идват от вътрешността на хълма. Пасажът става по-широк и по-широк. Предните ни следват, а другите идват след тях.

Намирахме се на мястото, където бяхме спрели в съня. Там дадох направление на плавателния съд към южния бряг, към същото място, където освободените духове бяха излезли на сушата. Ние също напуснахме там лодката и я изтеглихме малко на брега, понеже тук не можеше да бъде вързана, факлите естествено бяхме угасили. Ашикът протегна ръце към мен и ме подкани:

— Вържи ме, ефенди!

— Защо?

— За да не мога да избягам, докато вървим към Бейт-и-Ходек.

Тогава аз сложих ръка на рамото му, погледнах го в лицето и отговорих:

— При кого искаш да отидеш? Горے при Бога? И аз трябва да те връзвам? Докъдето достига земята, на никого още не се е удало

истински да достигне с гласа си Бога, ако ръцете му са били вързани за молитва! Изкачи се при него, но свободен!

— Свободен... свободен! — изликува той, издигнал високо ръце.
— Ти взе правилно решение, ефенди. Аз няма да избягам, а ще остана непосредствено до теб, както кучето се подчинява на господаря си, понеже го обича... обича... обича!

— Ти няма да останеш непосредствено до мен, защото аз няма да дойда.

— Тогава може би Кара бен Халеф?

— Също не. Ние ще останем тук. Ти ще отидеш сам.

— Сам?!

Направи няколко крачки назад и ме погледна с уголемени очи.

— Няма да дойдете с мен? — извика. — Никой от вас? Вярно ли... наистина ли?

— Да.

— Ефенди... сихди... емир! Аз съм крадец, фалшификатор, измамник, помагач на убийци! Искях да унищожа теб и всички вас. Подведох Пекала, подведох и Тифл, а те бяха добри хора и все още са добри хора, обичаха ви и винаги, винаги ще ви обичат! И ти ме освобождаваш, напълно освобождаваш? Знаеш ли, преди малко там във вътрешността на планината аз те излъгах. Не съм се молил. Не съм станал по-добър, а по-лош. Сега ще си тръгна и ще си отмъстя! Помисли за това, помисли!

— Замълчи! Къде и кога си излъгал, аз може би знам по-добре от самия теб. Знам какъв беше по-рано и знам какъв си сега. Ще се изкачиш съвсем сам и после ще се върнеш. Точно твоето предупреждение ми дава гаранция, че мога да ти окажа доверие. Ти никога не си бил способен да ме измамиш, а отсега нататък изобщо няма да ти мине през ума!

Тогава той се смъкна в пясъка на брега, хвана ръката ми, притисна я до сърцето и устните си и заговори:

— При това положение Аллах ще приеме отново блудния син, когото човешкото правосъдие само би бутнало по-дълбоко в бездната! Ефенди, аз едва ли съм в състояние да претегля добротата ти в цялата ѝ дълбочина. Аз не принадлежа към бедните и нищите на страната. Бях призван да бъда добър и да стана големец. Баща ми заемаше високо положение, в непосредствена близост до шах-ин-шаха. Аз следвах

ревностно примера му, стремях се да достигна неговите постижения и той изпитваше радост от мен. Но ето че дойдоха те, от соя на тези, които бяха при теб, за да се сдобият чрез мошеничество с устад на кюрдите таки. Бях твърде млад, за да ги прозра. Те се нуждаеха от мен и затова трябваше да пропадам по-дълбоко, все по-дълбоко, докато потънах във водите на престъплението. Вече бях пред удавяне, когато дойде ти и ме измъкна на брега на... любовта, любовта! Колко съм ти благодарен, няма да кажа, а... ще покажа!

Стана и тръгна нагоре по храмовата пътека. Ние останахме седнали да чакаме. Кара известно време беше безмълвен. После каза:

— Така биват спасявани човешките души! Не говори сега с мен, ефенди. Ашикът се изкачва нагоре, за да приказва с Аллах. Тук долу сега аз не мога да правя нищо друго, освен... също да се моля!

Аз мисля, че се молеше и трети!

Времето минаваше. След по-малко от час ашикът се върна.

— Ето ме пак — каза. — Позволи да седна и да ви разкажа всичко, което имам да съобщя!

— Не тук — отговорих.

— А къде?

— Ела в лодката!

Качихме се и прекосихме езерото до пристана. Оттам тръгнахме към Високата къща. В двора се разделих с Кара, а ашика взех горе при мен. По път не бяхме изrekli и дума. Запалих лампата. Той стоеше в средата на стаята като спипан на местопрестъплението и се оглеждаше.

— Това помещенията, които обитаваш, ли са, ефенди? — попита.

— Да — отвърнах.

— Всъщност не беше необходимо да питам, защото вече го знаех. Аз познавам цялата ви къща, известно ми е всичко, всичко. Не ми беше неизвестно също, че в стражевата кула има още празни стаи. Но пред Педехр се престорих, сякаш не го знам, понеже исках да бъда настанен тук или поне долу в жилището на Устад. Защо, сега ще научиш.

Пристъпи до масата, за да прочете яркия шрифт на абажура.

— „Любовта никога не престава“ е писано тук — каза. После се обърна отново към мен и продължи: — Ефенди, в твоє лице за пръв път срещам човек, който не само е чел тези думи, но и в постъпките си

се ръководи от тях! Защо има толкова много блудни? Те са изгубени, защото не им е била простена още първата, малка погрешна стъпка. Защо се говори само за праведни и неправедни? Защото по средата между тях липсват онези, които щяха да са хора, ако им се даваше възможност! Имам предвид хора, които съобразно природата си могат понякога да сгрешат, без да бъдат веднага открити! Кажете защо ме доведе тук горе в жилището си?

— За да ти покажа, че ти имам доверие, и че при нас скрита злоба няма. Ти искаше да се загнездиш тук, за да изследваш тайно и ни вредиш. Сега се огледай и питай за всичко, което те интересува! Готов съм да ти покажа всичко и да ти дам всяка възможна информация!

Той сведе глава.

— Как ме засрамваш, ефенди! Ние много добре знаехме, че тук не може да се намери нищо лошо или чак зло... сега. Но толкова сигурно след време, защото... нещата щяха да бъдат фалшифицирани. И тези имитации и изопачения щяха не само да бъдат представени на шах-ин-шаха, но да станат и достояние на цялата страна. Има две партии, поставили си за цел унищожението на Устад. Аз служех само на едната, религиозната, защото плащаше по-добре от другата. Но познавам и нея, другата, понеже я наблюдавам зорко и отдавна следвам предводителите ѝ, за да проникна зад техните намерения и тайни. Двете воюват помежду си, но що се отнася до Устад, вървят по братски изрядно ръка за ръка, макар и тук да си съперничат в славата кой да действа по-безсъвестно към него. Само да знаеш какво мога да ти разкажа за тях!

— Да не мислиш, че се страхувам да го чуя? — попитах.

— О, не! Напротив! Те, те са тези, които трябва да се страхуват, ако ти кажа всичко! Устад пише книги! Една-единствена от тях да бъде представена на шах-ин-шаха и разпространена из царството с доказателствата, които носят, сиреч с исканите от тях фалшификации... какви ли ще бъдат последиците от тях!

— Това вече знаех, защото отдавна съм по следите на двете партии.

— Следи, само следи! Това, което носят, са не само следи, а доказателства, ръкописи, писма, документи. Тези унищожителни оръжия се намират в руините. Едната партия беше доста откровена с мен; другата ме смяташе за глупав. Сега държа и двете в ръцете. Ще

отида да ти донеса и предам всичко. Прави после каквото намериш за добре, ефенди. Онези се стремят да извършат фалшификациите, за да могат да кажат, че са ви разобличили. Но сега вие ще можете да ги разобличите, без да е необходимо да фалшифицирате, защото това, което ще ви дам, е истинско!

— Донеси го тогава! Но само ако това ще ти облекчи съвестта! Аз и бездруго ще открия всички уязвими места на противника.

— Смятам, че си способен. Нали го узнах по себе си! Но следите все пак са си само следи. Позволи сега да говоря и ще ти стане ясно!

— Да излезем тогава на открито! Тези стаи са твърде свети за такива неща.

Отидохме на платформата и седнахме точно както в съня с Магьосника. И както онзи, започна да разказва сега и ашикът. Само един човешки живот, но сякаш животът на човечеството! От Магьосника бях научил защо трябва да има сенки. Днес узнах как действат тези сенки и как трябва да се държи човек, за да ги прави възможно най-малки. Този ашик беше лежал в най-дълбоката сянка на нашите врагове и внимателно ги бе проучил. Не се щадеше ни най-малко, но не щадеше и никой друг. И когато свърши, не само той, но и всички, за които бе говорил, стояха толкова прозрачни пред мен, че сега вероятно ги познавах по-добре и отколкото самият той. Същевременно бях доволен, че всичките ми предположения се бяха оказали правилни. Той наистина беше подслушвал шестимата непознати в меджме-и-йехуди и ми предаде всяка казана от тях дума.

Сега стана от мястото си.

— Свърших... за днес! — каза. — Сега ме познаваш във всичките ми грехове. Изречи присъдата си! Моята аз произнесох там долу на камъка във водата. С Аллах говорих отсреща във вашия Бейт-и-Ходех. Мисля, той ще прости. Обърни се нататък и слушай!

От изток се бе надигнал силен утринен полъх. Той повя през открития розов парк и донесе уханието.

— Това е отговорът за мен! — кимна ашикът. — А сега ти! Ти си християнин, аз съм мюсюлманин. Изрази като човек своите разбирания. С това няма да представляваш човечеството. Аз го познавам. Него изобщо не желая да чуя! Говори ми с устата на

хуманността, нея искам да чуя. И каквото кажеш, това ще ми бъде предопределението!

Подадох му ръка и рекох:

— Приеми я! Хуманността, която искаш да чуеш, вече се изказа чрез мен. Аз ти прощавам!

— Напълно?

— Напълно!

Едва сега посегна към ръката ми. Беше стоял пред мен с наведена глава. Сега я вдигна и каза:

— Там отсреща, под храма, коленичих пред теб. Сторих го с драга воля, защото там бях престъпник. Но сега отново съм човек. Значи мога да те гледам открито в лика и да ти благодаря, без да се покланям. Кажи какво реши за мен?

— Нищо. Ти си свободен, свой собствен господар!

— Значи мога да си тръгна... на мига... веднага?

— Да.

Той пристъпи до балюстрадата, погледна към езерото и после към долината. След това се обърна отново към мен, прокашля се някак си смутено и каза:

— Ефенди, отреди ми едно щастие, най-голямото, което може да има за мен тук при теб!

— Ако ми е възможно, на драго сърце.

— От толкова дълго, дълго време ми се иска да почувствам пак някой път какво е, когато някой ти има доверие. Заклучваш ли тази врата, когато си лягаш да спиш?

— Не.

— Прозореца затваряш ли?

— Също не.

— Ти не мислиш повърхностно и затова ще ме разбереш. Аз бях твой враг. Твоят живот не значеше нищо за мен. Вътре на масата видях един нож, ножица и други неща, които в ръката на убиеца могат да се превърнат в оръжие. Въпреки това влез сега вътре и си легни спокойно, макар всичко да стои отворено. А аз ще седна тук на възглавницата и ще си мисля за моята младост, когато бях чист от вина, едно добро дете, един почтен човек. Искам отново да бъда такъв!

Подадох му повторно ръка и казах само:

— Лека нощ! Отивам да спя!

Той изпъна ръст. Отидох в средната стая, където угасих лампата, и тръгнах към спалното помещение. Там се обърнах още веднъж към него. Стоеше точно както Магьосника от съня въвн пред вратата и гледаше към мен.

— Лека нощ! — казах още веднъж.

— Лека нощ! Аллах да те благослови, ефенди! — прозвуча обратно.

После влязох в стаята.

Спах много добре и много дълго. Когато се събудих, слънцето вече ме гледаше дружелюбно в очите. В съзнанието ми веднага изникна фигурата на ашика, застанала въвн до вратата. Облякох се бързо и излязох. Той не беше вече там. Стъпалата, водещи от моята платформа към пътя за камбаните, му бяха дали възможност да се отдалечи. Но после беше идвал още веднъж, защото на масата в средата на стаята лежеше един пакет, който можеше да е само от него. Когато разтворих обвивката, видях какво беше: обещаните от него доказателства, ръкописи, писма и документи за дейността на нашите противници. Най-напред се удивих на количеството, но по-късно, когато ги прочетох, се удивих още повече на съдържанието им!

Не беше време сега да ги чета, защото беше неделя, и виждах вече отделни джамикуни да се качват към Бейт-и-Ходех. И тъй, прибрах доказателствата на сигурно място и слязох после долу, за да се покажа най-напред на конете. Асил дотърча при мен с подскоци. Сирр остана, наистина, на мястото си, но изцвили късо и радостно и отвърна на моите милувки. Донесох му няколко ябълки и дажбата ечемик, взех сетне закуската си и навестих Джафар, за да го попитам дали иска да тръгне с мен към хълма на храма. Той прояви голям интерес и ние се присъединихме към Педехр, който ни срещна в двора със същото намерение.

Какво богоугодно съзнание у тези джамикуни! Още нямаше свещеник, а всичко живо, което не трябваше непременно да остане в дуара, се изкачваше вече по хълма за простодушна молитва. Едва по-късно, при по-сигурни обстоятелства, литургията щеше да бъде ръководена от по-компетентна ръка. Сега протече под двойния звън на камбаните подобно на онази, на която бях присъствал предната неделя.

По обратния път спряхме на същото място, от което Тифл ми бе показал лежащите отсреща руини. Днес ги познавах по-добре от него.

Обясних на Джафар как трябва човек да си представя възникването и целта на тези строежи и се зарадвах, че лесно ме разбра. Педехр ме попита:

— Устад спомена ли ти вече за нашата църква?

— Църква? Не — отговорих. — Този план трябва да лежи в далечна перспектива, иначе сигурно щеше да ми каже нещо. Къде ще бъде издигната?

— Именно там, в руините. Точно на отвесната линия на Алабастровия шатър.

— Но откъде площадка? А-а, разбирам. Руините ще бъдат съборени! Благочестивите господари от Хоремабад се възпротивиха срещу това. А после и какъв чудесен материал за строежа на църквата! Само трябва и планът да е достоен за този материал!

— Той е такъв, ефенди, той е такъв! Устад лично го нахвърля и в продължение на години чертае по него. Отдавна се събират дарения и налози за целта. Събрали сме повече от очакваното, ала то не стига дори за започването, та камо ли за довършването. Обработката на такъв материал изисква много време и значителни средства.

Тук Джафар вметна бързо:

— Средства? Мога ли да внеса няколко хиляди тумана?

— Ти? Като мюсюлманин? — попита Педехр учуден и същевременно зарадван.

— Защо не? Това пречка ли е? Ние казваме Аллах, а вие — Ходех. Англичанинът казва Год, а французинът — Дию. Но съвсем определено се има предвид един и същи бог! Аз често съм отварял ръката си, за да подпомогна построяването на някоя джамия, защото тя е Божи дом. Давал съм също и за строежа на синагоги. Защо да не дам и за църква, в която и бездруго няма да се служи на друг бог? Или моят дар ще я оскверни, понеже религията ви е малко по-различна от нашата? Ще се възпротивите ли да приемете един принос на шах-ин-шаха?

— От господаря на страната? В никой случай!

— Тъй! Той е мюсюлманин, аз също съм такъв и значи имам същото право! Нещата с туманите си остават така, а с шаха ще говоря във ваш интерес веднага щом се върна при него. Нас ни наричат непримирими шиити, но ние не сме такива, поне образованите. Само молим за същата толерантност!

Беше казано много дружески, но и много енергично. Тук той изобщо се държеше съвсем различно отколкото в Дивия Запад. Тук се знаеше кой е и какво иска, а там това не се знаеше. По тази причина тогава липсващото, а сега рязко изразено чувство за увереност!

Когато седнахме после за обяд, чухме в двора конски тропот и провлачени камилски стъпки. И преди някой нещо да доложи, кой влезе с бързи крачки? Устад! Радостта ни беше голяма, понеже не бяхме го очаквали толкова скоро. Сметнах това бързо връщане за добър знак и се оказа, че съм напълно прав в предположението си. Когато радостното приветствие отмина, той каза:

— Сигурно сте любопитни. Ето защо ще ви отговоря, преди да питате, засега само кратко и ясно: Нещата стоят много добре и много зле — много добре за нас и много зле за другите. Така! За момента трябва да се задоволите с това, защото съм гладен и веднага се настанявам при вас!

Настроението му беше приповдигнато, весело. Изглеждаше толкова добре и бе толкова бодър, сякаш се беше подмладил с няколко години. Чудесно нещо е радостта. Да я пожелаеш на всички хора!

Следобеда прекарахме на неговия балкон, от който отлично можеше да наблюдаваме оживената шетня, царяща из цялата долина. Бяхме само трима — той, Джафар и аз. Разказа ни за шаха, който бил много добър към него, но в друго отношение се проявил като много сърдит.

— Той знае повече, отколкото си мислех — каза. — Да, дори, изглежда, знае повече от самите нас. От него научих, че се касаело не само за нашето съществуване, но и за неговото. Подготвяло се всеобщо въстание на бабите. Първият удар трябвало да се стовари тук върху нас. Народът трябвало да повярва, че сме опасни за него, и че шахът е изменник относно благоденствието на своите поданици, понеже във всяко отношение се показвал като наш покровител. Предателите искат да се изтъкнат като спасители на Отечеството, като насочат първия удар срещу нас. След това шахът щял да бъде свален. Той го знае, и то много добре. Не е могъл да узнае само кой ще е приемникът му.

След това съобщение Устад ни погледна, сякаш очакваше голяма изненада. Но Джафар каза много спокойно:

— Всичко това аз вече знаех. Шахът ми го разказа.

— А ти, ефенди? — попита Устад. — Ти също даваш вид, като че тази вълнуваща новина ти е крайно безразлична!

— Тя не ми е нито безразлична, нито ме изненадва. С други думи казано, аз съм напълно посветен в съзаклятието.

— Ти, ти? — извикаха двамата едновременно.

— Да, аз! Дори знам кой ще е приемникът на владетеля.

— И кой, кой?

— По-полека само! Знам и още повече. Може би ще искате да чуете и името на новата царица?

— Царица...? — попитаха двамата еднакво удивени и като от една уста.

— За Персия това звучи странно, нали, но въпреки това е факт. Ако името не ви е достатъчно, то може би нейният портрет. Защото аз го притежавам.

Двамата се вторачиха безмълвно в мен. Бях принуден да се усмихна и продължих:

— Шахът има право, наистина, като говори за въстание на баби, и все пак нещата стоят по-различно. Предателите са привлекли бабите с единствената цел, ако въстанието не успее, да прехвърлят вината върху тях. Също така са приети няколко пратеници на бабите, понеже добре отговарят на целите на същинските ръководители. Така например новото царство щяло да бъде с избирателно право. Деветнадесет висши духовници — съобразно свещеното бабитско число 19 — щели след смъртта на стария владетел да изберат новия. И също така положението на жената щяло да бъде по-свободно, да, много по-свободно, отколкото бабите някога са желали. На харемството трябва да бъде сложен край, понеже „реформаторите“ искат да имат влияние върху семейството и жената. Ето защо и на новия цар, както на всеки негов поданик, ще бъде разрешена само една официална жена, която, избрана от висшите духовници, ще носи титлата „царица“. Първата царица вече е избрана. Аз я нося в джоба си.

При тези думи сложих ръка върху вътрешния джоб на сетрето си. Там се намираше портретът на Джафар и шахзадех ханъм Гюл, който си бях присвоил в Бирс Нимруд. Когато Устад ни бе поканил да отидем в жилището му, аз се досетих за какво ще говорим и се качих горе да го взема. Тогавашните ми преживелици и следователно също портретът бяха много добре известни на Устад. Той явно се досети, че него имам

предвид, защото хвърли угрижен поглед на мирзата. Последният запита с тон на голямо напрежение:

— В джоба си, ефенди? Може ли да я видим?

— На някой непознат не бих я показал, но на теб съм дори длъжен.

— Длъжен? Как така?

— Поглед ни сам!

Извадих миниатюрата от джоба и му я подадох. Той я дръпна от ръката ми, погледна я и... тутакси скочи от мястото си като ужилен от отровна змия. После отпусна ръка с портрета, погледна ме с много особен изглед и попита:

— Ефенди, да ме спасиш повторно ли си дошъл? От една много, много по-голяма опасност отколкото всички тогавашни? Откъде имаш този портрет?

— От Бирс Нимруд, за който вече ти разказах. Намираше се сред съкровищата на силлан и аз го прибрах, понеже веднага те познах.

— Какво щастие, какво щастие за мен! Тази жена го е дала, за да ме погуби, защото вече не исках да зная за нея! Скъпи ми, скъпи приятелю, кой ли е ръководил ръката ти! Предателите явно са искали да докажат, че участвам в метежа. Сега знам, тя е трябвало да бъде царицата, а Ахриман мирза — царят! Така ли е, ефенди?

— Точно така — кимнах.

— Но как си могъл да го узнаеш? Ти, ти, чужденецът?

— Седни си пак на мястото! Ще ти разкажа. И не само това. Сега ще научиш всичко, всичко. Устад ще ми позволи.

Започнах да го посвещавам в нашите тайни. Той слушаше спокойно и не показва ни най-малко вълнение, когато му съобщих, че е определен смъртният му ден. Разтвори отпред алкалока и копринената пирахен. Тогавя видяхме да проблясва една възхитително изработена ризница.

— Виждаш, ефенди — каза, — че Ахриман мирза не е единственият, който умее да взема необходимите предпазни мерки. Той се стреми към моя живот. Отдавна го зная и в това отношение ще ви разкажа доста интересни неща. За мен е ново само, че денят, в който трябва да умра, е толкова точно отреден. В него ден аз ще съм тук при вас, Ахриман мирза — също, а също така и убиецът. Това е една шега на съдбата, за която съм сърдечно благодарен. Който при това

положение може да говори за упорита съдба и сляп късмет, е глупак и никога няма да поумнее. Но всичко това все още не отговаря на въпроса ми откъде си научил кой ще става цар и коя царица!

— Трябваше да ти разкажа първо предшестващото. Сега идва ред на същинския отговор, който ще заинтересува и Устад, понеже той още не знае какво се случи тук по време на неговото отсъствие. Сега ще го чуете.

Започнах доклада си, разправих също и съня; не премълчах нищо освен обстоятелството, че Сирр ми се е подчинил още при първия опит. Двамата слушатели следяха думите ми с най-голямо напрежение — Устад тихо, Джафар мирза с особена живост. Когато свърших, поискаха веднага да донеса предоставените ми от ашика доказателства.

Сторих го естествено с удоволствие. Та нали самият още не бях ги прегледал. Заехме се с тях съвместно. Мога да кажа, че всички наши очаквания бяха далеч надхвърлени. Новото, което узнахме за Ахриман мирза, беше от голяма важност за нас, наистина, и непременно щеше да го погуби, но не можеше да ни учуди. И все пак дори средствата му да бяха дважд по-осъдителни, а цените — дважд по-непозволени, той винаги бе признавал своята омраза и бе твърде горд, почти съм склонен да кажа, твърде честен, за да скрие, че буни хората. Това човек трябва да признае и на най-злия, на най-върлия си враг и по възможност да съобразява и той поведението си към него. Но що се отнася до шейх ул ислям и неговата партия — единствено призованата от Аллах за блаженство — бяхме направо възмутени от това, което прочетохме и научихме. Всичко звучеше толкова дружелюбно и хрисимо, толкова дълбоко религиозно и богоугодно, толкова благородно и извисено, толкова твърдо и неумолимо, толкова самотнително и високомерно, толкова паунски горделиво и пуешки суетно, толкова фанатично и престорено, толкова противно тържествено и свято и затова толкова безобразие, вулгарно и долно, че Джафар мирза накрая не издържа. Скочи, изплю се три пъти и каза:

— Това е толкова позорно, низко и безчестно! Тези мерзавци се държат така, сякаш те трябва да закрилят Вселенския властелин и да пазят и бранят цялото човечество. Но същевременно винаги спасяват само себе си, себе си, себе си и никого друго! Понеже не притежават нито дух, нито разум, се смятат уязвени от всяка разумна дума и

зашлевяват по бузата с криворазбраните си аети от Корана всеки, който мисли по-добре, по-задълбочено и по-възвишено от тях! Горко на онзи, който се усъмни, че те единствено са озарени от светлината на Аллах! Те лесно могат да се представят за скромни, защото са духовно тъпи! И също така лесно могат да се правят на възвисени и безпогрешни, защото за съжаление не са единствените духовни глупци! Й такива люде се сърдят на шах-ин-шаха, че при нас семейството е светилище, пред чиито двери трябва да спрат своите душеспасителни крачки! Стопанинът вече не трябва да е господар на къщата си, а те искат да я стопанисват! Но най-вече трябва всички жени да минат през потайната и мрачна Баб^[19], от която тези баби водят своето име! О-о, познавам го аз тоя шейх-ул-ислям от Ферагхан! Тоя слабоумник е убеден, че е преместен по награда оттам в Хоремабад. Той и понятие си няма, че верният му Луристан трябва да се превърне в баб, от която ще бъде изхвърлен с един съвсем неочакван ритник! Той е достатъчно голям дръвник, за да си я отвори сам, сега, точно сега, и ние сме тези, от които ще получи ритника! И още много, много други ще излетят заедно с него!

Сега седна пак, ала още не беше се освободил напълно от гнева си. Продължи:

— Колко добре стана, ефенди, дето придобих благодарение на теб този дълбок и бистър поглед! Два бунта се задават паралелно срещу шаха. Единият е ръководен от Княза на Сенките, другият от шейх ул ислям, който не знае кой е този Княз на Сенките. Ашикът е трябвало да разузнае това. За двамата Ахриман мирза е заплануван като бъдещ владетел. По какъв начин този принц е спечелил шейх ул ислям за каузата си, за нас сега е второстепенен въпрос. Двата лагера искат да се обединят и тук при нас да започнат военните действия. Какво обединение! Благочестиви с безбожници, издъно честни с фалшификатори и измамници, богоизбрани с избраници на Дявола! Едните винаги се имат за аристократи на вярата и религията, а другите са окачествявани като фармазонха^[20], простолюдни демократи, еретична сган. Но сега се съюзяват с тяхното братство, за да ги заплуют после от благодарност и отново захвърлят! Ефенди, моля те да ми повериш тези доказателства, не завинаги, а само за няколко часа. Знаем колко ценни могат да бъдат за вас за разобличаването на наличните ви противници, но аз трябва незабавно да изготвя един

доклад за шах-ин-шаха, а за целта тяхното съдържание трябва да лежи пред мен. Ще удовлетвориш ли молбата ми? В моите ръце те са на сигурно място, а после веднага ще си ги получиш обратно.

— Вземи ги — отговорих. — На теб и Устад охотно мога да ги поверя, но друг едва ли би ги получил. Кога възнамеряваш да напишеш този доклад? Каза „незабавно“. Смяташ ли го за необходимо?

— Разбира се. Работата е спешна. Ето защо веднага щом бъде готов, ще го изпратя по благонадежден куриер до Михрибани. Но... всъщност... при себе си имам само коняри. Не можех да си представя, че ще възникне необходимост от такава мисия, и ето защо трябва да ви помоля да ми предоставите някой мъж, който по-скоро ще се остави да го убият, поглъщайки преди това доклада ми, отколкото да допусне да попадне в погрешни ръце.

Устад ме погледна въпросително. Сред джамикуните вероятно имаше подходящи хора, но той не се сети веднага за определено име. Тогава аз казах:

— Нашият Кара бен Халеф! Той притежава всички необходими за целта качества. Въпреки младостта му най-добре можем да се доверим на него. Освен това на негово разположение се намират благородните бързи камили на хаддехните. Следователно за него няма ни най-малка опасност, защото никой не може да го настигне. Не се нуждае повече от два дни нататък и два дни насам. Ако му дадете един мъж, който познава пътя до Михрибани, в четвъртък вечер може да бъде отново тук. Но ако трябва да чака отговор, ще дойде, разбира се, едва в петък.

Предложението беше прието с такъв отглас, че веднага тръгнах да говоря с Кара. Джафар ме придружи до долу. С документите в ръка тръгна към кулата.

Кара се намираше при родителите си. Когато се качих, Халеф седеше изправен и съвсем леко подпрян в леглото.

— Добре дошъл, сихди! — провикна се към мен с доста силен глас. — Изглеждаш толкова забързан!

— Работата действително е бърза, драги ми Халеф. Идвам да ти отнема сина за няколко дни. Трябва да поеме една мисия, която мога да поверя само на най-благонадеждния от тези, които познавам тук.

— На най-благонадеждния? Считаш Кара за такъв?

— Да.

— Аллах да те благослови! Това е отново цяр! Помага и подсилва! Бързо ще ме оздрави! Къде трябва да отиде?

— При шах-ин-шаха.

— При...!

От радост и удивление думата заседна в устата му.

— Да, при шах-ин-шаха! — повторих. — С извънредно важен хабер!

— При шах... ин... шаха...! — продума сега, като плесна блажено ръце.

— С извънредно важен хабер! — прибави Ханнех, грейнала във върховна наслада, защото това отново беше нещо небивало — чест, нямаща равна на себе си.

А Кара беше безмълвен. Не казваше нищо. Такъв си му бе маниерът!

Обясних им каква е работата. Кара тръгна да нахрани и напои бързите камили. А Халеф ми подаде ръка и каза:

— Сихди, това идва от теб. Зная, че ти си го предложил, познавам те. На теб ти е известно, наистина, че Кара е подходящият пратеник, но същевременно си помислил и за нас, неговите родители. Това е нов илач! Ако продължава все така с радостните вести, още днес ще рипна от постелята и ще отърча надолу по целия хълм! Откак лежа тук горе, оздравявам като в галоп!

Оттук отидох при конете. Вече бях подминал кухненската врата, когато чух някой да вика отзад. Обърнах се. Пекала идваше след мен. Придаде си много тайнствен вид.

— Ефенди, знаеш ли, че днес е неделя? — попита полугласно.

— Естествено!

— И че моят ашик искаше да дойде?

— Да.

— Само че няма да дойде!

— Тъй ли? Защо?

— Сигурно му е дошъл по-добър акъл и те моли да не го чакаш.

— Значи все пак е бил тук? Нима си говорила с него?

— Да, той беше тук.

— Кога?

— Заранта. В неделя аз винаги ставам по-рано от обикновено, защото искам да съм свършила с работата, когато забият камбаните.

Днес бях на крак още по-рано. Отидох в градината да наскубя согханлар^[21]. Тогава моят ашик внезапно застана отпреде ми и каза, че е дошъл сега, защото довечера нямало да може да дойде.

— Че накъде се кани да върви?

— Това не знам. Не успях нищичко да го питам, защото нямаше време да ми отговори. Ама като си тръгваше, беше много трогателен, много!

— Как тъй?

— Улови с едната ръка моята и ме помилва с другата по главата, така... ето така...

Показа ми как го е направил и после продължи:

— И същевременно каза: „Пекала, в последната година ние изрекохме много, много лъжи. А Устад и ефендите са толкова мили и добри хора, които в никой случай не бива да бъдат лъгани и мамени. Обещай ми, че от днес нататък ще им казваш пълната истина, когато те питат за мен!“ Аз му обещах и също му дадох ръката си, че ще си съдържа думата, защото...

Спря, задавена от сълзи. После избърса малките си очички и нослето в престилката и продължи:

— Защото лъжата е... прощавай, ефенди! Сетне веднага ще взема за готвенето друга престилка... Защото лъжата е лоша работа. Човек направо не може да спи, ако е излъгал теб или Устад. И сега искам най-открито да ти кажа...

Започна наново да се бърше, и то много продължително. Сега толкова повече можеше да си го позволи, защото нали сетне щеше да вземе друга престилка. След тази процедура продължи:

— ... искам най-открито да ти кажа, че работата беше по-инаква, отколкото аз ти я разправих. Този камък трябва да ми падне от сърцето, иначе няма да издържа! Моят ашик идваше не само веднъж в месеца, а...

Тук аз я прекъснах:

— Остави това, Пекала! Не искам да си причиняваш болка.

— Значи да не ти разказвам?

— Не.

— Но в такъв случай няма да си смъкна бремето и довечера няма да мога да спя!

— Напротив, напротив! Нещата са така добре уредени, все едно вече си ги разказала. Устад и аз ти прощаваме. Ако искаме нещо да научим, сами ще те питаме. Но тогава действително ще трябва да ни кажеш пълната истина. Никакви лъжи повече!

Очичките ѝ отново се избистриха, нослето изгуби охота да проявява влажна мъка и тя отговори бързо:

— Лъжи? Никога вече, нивга, нивга! Сигурно и ние самите сме били лъгани, особено от шейх ул ислям, дето се направи на писар! За него моят ашик ми съобщи една много лоша работа, направо нечувана!

— Доколкото разбрах, той не е говорил много с теб!

— Това е вярно, но и другото! Представи си, тоя мизерен шейх на исляма твърдял, че носът ми бил твърде малък, устата прекалено голяма, а походката ми мязала на еленски тръс! Нека ми дойде само пак някой път! Вече го чакам! Няма да повярваш какво може да причини една такава лъжа, ефенди! Целия този ден си мислих все за това и от яд барем сто пъти посегнах по грешка. На Педехр сварих кафе от пиперени зрънца. Представи си физиономията му, когато отпи! На хората изсипах сол вместо захар в лимонадата! А в мекицата, която изпържих за себе си, намерих едно чиле конци, четири копчета и едно оловно топче за кремъклийка. Не е ли направо ужасно какви страшни последици могат да имат такива лъжи? Моят нос твърде малък! Ако тоя човек пак се появи, ще получи цялата мекица в лицето, цялата, на един път! Аз ще си я запазя! Ще лежи в готовност, през всичките дни, а после шлях — по него!

Демонстрира ми с ръце въпросното движение. Бях принуден да се засмея, но тя говореше сериозно. Ашикът май добре си познаваше своята Пекала! Беше сложил в устата на шейх ул ислям тези прегрешения срещу женската красота и с това бе постигнал повече, отколкото би могъл да постигне с всички възможни предупреждения и наиздания. Можех да бъда сигурен, че тя никога вече няма да помоли благочестивия мъж за наддара! Сега продължи:

— Само на лъжите на тоя шейх ул ислям се дължи, дето моят Тифл си тръгна, макар толкова да му разправях да остане. Оня го занесъл с празни приказки, че при нас нямало да постигне нищо. Ако обаче тръгнел с него и на състезанието яздел Кис-и-Дарр^[22], веднага щял да бъде приет сред старейшините на таки кюрдите. Само за няма и година щял да стане шейх, а сетне кой устад щял да ти се възпротиви

срещу един съюз на джамикуните с таки кюрдите, който щял да ги направи толкова могъщи, че никой враг нямало да се осмели да се залови с тях.

— А, тъй, тъй! Това значи било наклеената пръчка, на която залепнала птицата Тифл! Той го е мислил за наше добро?

— А как иначе, ефенди? Да не би да смяташ, че Тифл би поискал някога да ни навреди? Детето си е още глупаво. Имам да го възпитавам. По-късно, когато това възпитание бъде завършено, на никой шейх ул ислям няма да се удаде да му хвърли прах в очите. Ама детето не е само глупаво, а също скромно и умно. То ще се огледа при таки кюрдите и много скоро ще осъзнае, че там само искат да го водят за носа. Тогава ще се върне. Можеш да разчиташ на това, ефенди. Аз още отсега се радвам!

— Как се казваше конят, който трябвало да язди срещу нас?

— Кис-и-Дарр.

— Странно име! Що за кон е това?

— Не зная. Тифл каза само още, че всъщност бил собственост на Устад. А сега трябва да ида в кухнята, ефенди, защото днес ще има голяма сокджа^[23] със захар и лимони. Устад ме научи да я правя. Тя е едно от любимите му ястия в горещия сезон и днес той ще я има по случай завръщането си у дома.

— Внимавай тогава да не вземеш пак сол вместо захар!

— Аллах да ме предварди! Ама бесът ми още не е минал, така че нищо чудно да го сторя.

Тя се върна в своето царство, а аз продължих прекъснатия си път към конското пасище, при което се снабдих с няколко ябълки — не само за Сирр, но и за Асил. Може да прозвучи смешно, защото се касае все пак само за животни, но ми се струваше несправедливо да не дам на заслужаващия нищо, което другият получаваше, без да се е проявил. Стояха нежно един до друг, глава до глава. Не им дадох ябълките директно, а ги сложих в тревата пред тях. Двата жребца сведоха по едно и също време глава, но и едновременно я вдигнаха. Защо? От липса на завист. Благородна кръв! Никаква следа от лакомия. Всеки от тях видя, че другият иска плодовете, и поради това доброволно отдръпна глава. Никой не посегна повторно. Сирр потърка муцуна о шията на Асил. Беше ли това подкана да си вземе и яде? Вдигнах

ябълките и подадох по една на всеки. Сега двамата посегнаха... животни!

Оттук насетне отново се грижех и за Асил със собствените си ръце. Той беше свикнал на това и го заслужаваше.

Точно когато давах на двата коня вечерната им дажба ечемик, видях от другата страна на руините да се задава един ездач. Яздеше от задната долина през камъни и коренища напреко нагоре към каменоломните, избягвайки дуара. Беше кажи-речи лудешки смело! Когато достигна горната кариера, го разпознах. Беше... Тифл. Сякаш думите на неговата Пекала го бяха привлекли насам! Насочи се към пътя за звънарницата и после вляво надолу към мен. Колкото повече приближаваше, толкова ходът на коня му ставаше все по-бавен и колеблив. Накрая спря съвсем — на може би десет конски дължини от мен.

— Ефенди, мога ли да се върна? — попита.

Не отговорих. Той почака малко и продължи после смутено:

— Там отвъд е Пъкълът! Хич не ща да знам за него!

Аз естествено останах безмълвен.

— А днес дойде неделята! В петък ония се драха да пеят фалшиво целия ден. Звучеше толкова детински. На тяхно място аз направо щях да се засрамя! Днес се молих. Те видяха. Сторих го мълком; не мучах, не напяхах и мотолевех монотонно като тях. Изсмяха ми се и ме нарекоха кафир^[24]. Помислих си за нашите камбани, за неделното ни пение, за Бейт-и-Ходех, за моята добра Пекала, за Устад, за теб, ефенди, за всичко, всичко, всичко! И не издържах. Трябваше да се махна, на всяка цена да се махна! Не можех вече да търпя физиономии им. Те са толкова меки, толкова благочестиви и същевременно толкова безсрамни! Сякаш те бяха свети ангели, а аз блуден, отблъснат от Бога чапкънин! Искаха да ми отнемат Ходех, на когото се кланям. И говореха за джамикуните като за щури създания, чийто устад трябвало да бъде турен под възбрана, за да станели поне донейде полезни люде. Това така ме ядоса, че щях да ги удуша до един тия главанащи. Но се преборих с гнева си, излязох тайно от дуара, взех си коня от пасището и... сега съм отново тук, ефенди!

Беше дълга реч. Но не се лееше плавно от устата му, а изреченията бяха изтръгвани на паузи, като със сила. Сега чакаше дали

най-сетне ще дам отговор. Не го сторих. Тогава подтикна коня си да дойде малко по-близо, слезе и започна да се моли:

— Ама говори, де, ефенди, инак ще захвана да рева! Беше толкова погрешно и глупаво от моя страна, дето си тръгнах. Бъди добър както винаги и ми прости! А и как ли другояче ще постъпиш с мен, като съм си все старият, верен Тифл!

Вътрешно бях покъртен, но не го показах, а посочих къщата и рекох:

— Устад си е тук, нека той реши. Иди при него!

Поведе коня си. Докато минаваше край мен, очите му се спряха на Сирр с такова възхищение, сякаш е видял нещо неземно. Но не се осмели да каже още нещо.

Не погледнах след него, ала веднага след това чух да изликува женски глас. „Весталката“ отново прие своето любимо и палаво „дете“. Това бе ново възмущение за нея, което породило у мен основателния и бъдещ опасения въпрос, какво ли ще излезе сега от студения плодов десерт.

Когато отидох после отново отпред в двора, Кара стоеше с камилите готов за потегляне. Един от конярите на Джафар щеше да го придружава. Но докладът до владетеля още не беше готов. Устад стоеше на балкона си и ми махна да се кача. Тифл се облягаше на една от колоните пред аркадата. Когато минавах край него, каза:

— Ефенди, нашият Устад ми прости. Мога да остана. Няма ли да проявиш и ти същата доброта?

— Щом той ти е простил, значи съм ти простил и аз — отговорих. — Какво мислиш за шейх ул ислям, вече ми каза и аз се надявам, че няма да промениш пак мнението си. А как стоят нещата с Ахриман мирза? Кой му беше дал такива подробни сведения за постелята ми в аркадата?

— Аз бях — призна си той искрено. — Ашикът ни беше казал, че Ахриман е голям приятел с джамикуните, само че засега още не бивало да го покаже. Ето защо отговорих на всичките му въпроси. Смятах се за по-умен и сведущ от всички вас. Бях убеден, че по-късно ще ми отдадете право и ще се удивлявате на моята съобразителност. Ама аз съм си само една овца, ефенди, най-голямата овца, която има, догдето расте трева по планините!

— Тук си прав, Тифл! При таки кюрдите ти просто щеше да бъдеш остриган. Бъди радостен, че отърва кожата заедно с вълната!

Когато се качих горе, Устад ме посрещна с думите:

— Сигурно ще искаш да ме питаш за Тифл. Но на мен ми тегне на сърцето нещо по-належащо, за което ти не спомена пред Джафар, а именно Сирр. Той ми показва коня, когато го срещнах по пътя, а и шахът само отвори дума за него. Когато говорихме онази нощ за Сирр, не можехме и представа да си имаме, че седмица по-късно ще се намира при нас. Аз гледам на състезанието с упование, но това упование щеше да е десетократно, стократно по-голямо, ако някой тук можеше да го язди. Шахът е много любопитен дали ти ще съумееш да се справиш. Той дори не счита за невероятно да успееш. Но фактът, че Сирр ще ти позволи да го възседнеш и ще те носи накъдето искаш, няма да е достатъчен за едно такова състезание. Ти би трябвало преди туй седмици, та дори месеци наред да го изучаваш, за да откриеш школата му. А и освен това си още болен. Значи някой друг би трябвало да се заеме с тая работа, а такъв няма.

— Всичко това, което каза, драги приятелю, са второстепенни въпроси — отговорих аз. — Най-важното е дали изобщо може да си присвоим правото да използваме Сирр за състезанието.

— Безусловно, безусловно!

— Мислиш, че шахът няма да има нищо против?

— Против? Той дори сърдечно ще се зарадва, ако може да покаже, че неговата школа бие всички други. Но борбата ще бъде гореща, решителна, защото знай, срещу нас ще бъде пуснат Шейтан и ще го язди самият Ахриман мирза!

— Шейтан? Що за кон е той?

— Кхорасански пъстър жребец с удивителна бързина и издръжливост. Той е печелил като на игра всяко състезание дори срещу най-прочутите коне. Минава за непобедим и от години никой вече не рискува да заложи срещу него. Казва се Шейтан и си е дявол, тарторът на всички дяволи. Затова го наричат още Иблис. И за отбелязване е, че този Иблис не е собственост на някой мъж, а на жена. Ти се учудваш. Неговата господарка е именно онази шахзадех ханъм Гюл, която кара да я наричат Розата на Шираз, и, както сега знаем, иска да стане царица на Персия.

— Куриозно, но чудесно!

— Чудесно? Та това звучи, сякаш се радваш!

— Естествено, че се радвам! Опасявам се единствено дали действително ще доведат Иблис. От Шираз дотук пътят е дълъг!

— Шираз? А, забравих, че още не знаеш какво научих за Тифл. Ахриман мирза и ханъм Гюл сега се намират в Хоремабад, като гости на шейх ул ислям.

— Този факт щеше да е удивителен за нас, ако не ни бяха известни целите им. Но нека си пребивават където си искат, в този миг това ми е безкрайно безразлично. Питам само за Шейтан!

— Той също е в Хоремабад. Гюл винаги пътува с Двора и никога не се разделя с любимия си кон.

— Значи Иблис със сигурност ще дойде?

— Категорично! Той трябва да спечели всичките ни чистокръвни коне и да ни направи напълно безвредни!

— В такъв случай съм доволен. Аз ще яздя Сирр! Но никой преди това не бива да подозира нищо, с изключение на теб и Шакара!

— Ефенди! — извика той, отстъпвайки няколко крачки от мен.

— Да, аз ще го яздя! — уверих. — До момента не беше сигурно, но сега е твърдо решено.

— Нима той те търпи?

— С удоволствие!

— Но ти не познаваш неговата школа и никоя от тайните му!

— Той няма нито едното, нито другото. Никога не е бил подчинен на някаква школа или наука. Тя може действително да дресира някоя стара кранта, някой неудачен кон с чиста или примесена кръв, но никога не би направила послушен един истински благороден кон, защото упорито отрича неговата душа. И тайна? Аз се отнасям към Сирр според най-голямата и любвеобилна тайна на природата. Той прояви готовност още при първия опит. Трябва само да заживея съвместно с него. Празникът започва в неделя. Понеделникът е определен за предходните състезания. Главното надбягване е във вторник. Това са десет дни — достатъчно време да се възстановя физически напълно и изцяло да спечеля Сирр. Още не познавам Шейтан и нито тази ханъм Гюл. Кой знае на какви хитрини и дяволии е приучен да бяга. Но щом ти казвам, че дори с Асил не се страхувам от него, и значи толкова по-малко със Сирр, то можеш да бъдеш спокоен!

Той се усмихна радостно в лицето ми, подаде ми ръка и отговори:

— При това положение за нас всичко, всичко стои добре, даже отлично! Аз ще яздя моята Сахм, а ти Сирр.

— Може би и Асил! — вметнах аз. — Кара ще го получи. Но ако сметна за необходимо, ще го възседна сам.

— Тогава само се храни, храни се и се грижи за себе си, приятелю мой! Защото виждам, че ти ще си този, който ще нанесе решителния удар.

— Не да ям, а да се упражнявам е главното. Ще започна още днес.

— За тая работа е вече твърде късно!

— Не, защото ще се упражнявам само през нощта. Никой не бива да види Сирр преди последния миг. Противниците ще изведат Шейтан едва в последното, решаващо състезание, като мислят, че по този начин съвсем ще ни демобилизират. Тогава ще доведе и аз искристия арап, не по-рано! Ти сигурен ли си в своята кобила?

— Половин ден на седлото и тя си е отново моя!

— Хубаво! А какво е положението с така наречения Кис-и-Дарр, за когото спомена Пекала?

— Това е една безпримерна подлост, низост от страна на шейх ул ислям спрямо мен. Този кон всъщност е мой, да, без всяко съмнение мой. Навремето ме измамиха с него и сега искат напълно да ме сразят, поругаят и изложат. Нека ти разкажа, ефенди!

Ведрото му досега лице помрачня, когато започна:

— Неговото име в действителност гласи само Кис, което, както ти е известно, е арабската дума за „роман“. Защо нарекох коня, когато се роди, така, а не другояче, няма защо да обяснявам точно на теб, който също пишеш книги. Това „и-Дарр“ (лоша стока, булевардна) са прибавили едва сега! Кис произхожда от расови родители. Светлокафяв, с най-добри качества, той обещавахе да прави чест на своите родители и мен. Тъкмо когато се бе развил за яздене, се срещнах с един шейх на кюрдите кутуби, който ме помоли да му го заема срещу определена такса за селективен разплод. Искаше да подобри расата на конете си и беше убеден, че Кис най-добре подхожда за тази цел. Мъжът говореше така почтено, честно и порядъчно, че го дарих с доверието си. Заех му Кис. Той се съгласи на

всички мои условия, даде ми ръката и думата си и изплати първата наемна такса. Но останалите вноски така и не постъпиха. Това беше преди двадесет години. Оттогава въпреки всички въпроси и напомняния не получих нито таксата, нито коня си. Мъжът умря. Неговите наследници продадоха Кис. Те и купувачът твърдяха, че конят не ми принадлежал, макар да знаеха, че такава раса никога не се продава. На всеки кутуби кюрд е известно, че подобни коне човек изпуска от ръцете си само срещу продължителна, многогодишна рента. Видях Кис само още един-единствен път, немного отдавна. Беше над двайсетгодишен, преуморен, обезобразен, целият в рани, опропастен, изпоплескан, превърнат кажи-речи в карикатура. И сега шейх ул ислям поискал купувачът да му го прати, за да го използва открито срещу мен в това западнало състояние. Карикатурата на един кон трябваше да бъде яздена от карикатурата на един човек, сиреч от Тифл, за да бъде представено пред очите на всички доказателство, какво пагубно влияние имам върху възпитанието на хора и животни! Но преди всичко клетото, предназначено зле третирано животно ще бъде обявено в състезанието под името не Кис, а Кис-и-Дар, значи не като Роман, а като Булеварден роман. Виждаш с какви средства се борят против мен тези „Божии подобия“!

— Значи такава, такава била работата! — рекох. — Само че Тифл им се измъкна. Може би по тази причина ще се откажат от тъкмения номер?

— Не си въобразявай! Все ще се намери някой продажен таки, за когото ще е блаженство да се изперчи пред целия свят с Булеварден роман само защото друг кон веднага би го хвърлил от седлото! Но аз не се кося от това, о, не, дори се радвам на тази палячовщина, защото, защото... съм наумил нещо!

— Какво?

— Кис беше благороден и днес все още е благороден, въпреки своята възраст и занемарен вид. Познавачът веднага вижда кое е първоначална природа и кое опропастяване. Аз ще превърна този блъф в сериозност, за която на тях им липсва дух и пипе да помислят! Ти сигурно се досещаш?

— Действително. Ако си въобразяват, че ще ни бият със своя Булеварден, то те ще са тези, които ще се оттеглят посрамени. Ти или аз, все едно кой, ще го стори!

— Чувам, че си съгласен с мен. Впрочем май планът с Кис-и-Дар се е пръкнал в същия мозък, от който се е породил, прословутият керван на пишкхидмет баши^[25]. Те толкова си приличат. С коня искат мен да изложат, а с онзи керван, който също е бил своего рода блъф, е трябвало по светите места да бъде погребана честта на шах-ин-шаха.

— Откъде го знаеш? — попитах удивено, защото също си бях помислил нещо подобно.

— Самият владетел ми разказа. За този керван му е било доложено. Той не е знаел нищо за него, а сред камерхерите му няма глупак, подобен на онзи така наречен пишкхидмет. Ето защо той разследвал случая. Следите водели до шейх ул исляма и действително се установило, че той бил инициаторът на цялата шмекерия.

— А аз на всичкото отгоре закрилях тоя псевдокамерхер!

— Въпреки неговата наглост и неблагодарност! Не се разкайвай! Само добрият познава благодарността, но не и такъв човек! Впрочем по време на разговора с владетеля се случи и друг епизод. Аз именно бях два пъти при него. Първия път му разказах всичко, показах му също писмото на Емир-и-Силлан и му прочетох редовете. Тогава той каза, че Палача сега бил съвсем близо до нас. Намирал се тук, помолил за аудиенция и тя му била отредена за сега. Когато после си тръгнах, Мултасим действително стоеше в чакалнята и трябваше веднага да влезе. Беше си свалил балапуша^[26] и аз се възползвах от благоприятния случай да пхна писмото в един от джобовете, в който имаше някакъв бележник, и значи със сигурност щеше да бъде намерено. При аудиенцията на сбогуване научих от шаха, че този човек ме обвинил в покушение срещу живота му и противозаконно задържане и помолил за най-строгото ми наказание. На владетеля много му се искало да нареди веднага да го арестуват и обесят, но имайки предвид нашите планове, проявил предпазливостта да отговори, че когато му дойде времето, ще научи резултата. От този отговор Гхулам ел Мултасим сметнал, че трябва да назове местонахождението си за близките дни, и казал, че отива в Хоремабад, за да гостува на шейх ул ислям. Де да подозираше какво знае и мисли шахът за този сановник!

— Значи сега имаме в наша близост двама обични приятели и вероятно към тях ще се приобщават все повече!

— Да, нещата отиват към развръзка и нашето състезание ще бъде началото на бързия край.

— Няма отърване! Довечера, когато няма вече кой да ме срещне, за пръв път ще изляза със Сирр на езда.

— Накъде? Към пистата?

— Засега още не. Най-напред трябва да му дам свобода, простор на движение. Може би ще избира пътя към проходите.

— Тогава ще трябва да минеш през дуара, който е по-добре да избягваш. Най-хубаво се насочи на север. По каменоломния път надолу, вляво покрай хълма и сетне по широката тревиста падина надясно. Така скоро ще стигнеш до една равнина, където може да се галопира дори в по-тъмна нощ, защото земята е равна и сигурна като ей този дъсчен под.

Тук трябваше да прекратим разговора, защото видяхме от стражевата кула да се задава Джафар с писмото до шаха в ръка. Слязохме да кажем още няколко думи на Кара. Баща му беше накарал да прибутат леглото до самия край на покрива, за да види заминаването на сина си.

— Аллах да те съпровожда, любимце мой! — викна той надолу. — Предай на шах-ин-шаха нашата благодарност. Следващото писмо ще му занеса аз лично! Сега внимавай и се върни, както си тръгнал — здрав и с писмо!

Само няколко минути по-късно стоях отзад при конете. Гледах надолу към езерото. Видях Кара и придружителя му вече много надалеч. Почти е невероятно какво може да постигне една истинска, добре приучена бишаирска камила!

След това отидохме за студения плодов десерт. Беше отличен. Поне не беше объркан от вълнението, в което мислех, че все още се намира неговата весталкска приготвителка. После се отдах на почивката, докато горе при нас и долу в дуара стана тихо и вече не виждах да гори светлина. Взех си седлото и такъмите и слязох при Сирр.

Той лежеше с Асил странично от другите коне. Като видяха седлото, двамата станаха. Но веднага щом започнах да заюздявам Сирр, Асил отново си легна. Беше много разсъдлив!

Аз естествено бях любопитен как ще потръгнат нещата. Щях ли да успея? Качих се. Краката в стремената. Тъкмо понечих да прилепя

подбедрици и враният вече потегли. До руините имаше няколко завоя. Едва си помислих за завиване и ето че вече беше направено. Какъв фин усет! И какъв спокоен, сигурен ход! Лек, грациозен ритъм по твърдата почва! Минахме край кулата и поехме към кариерите. Вдясно там растеше гъст храсталак. Едва стигнал при него, Сирр спря от само себе си.

— Кой е тук? — попитах, отправяйки остро поглед към храстите.

— Ти ли си, ефенди? — бе отговорено. — В такъв случай мога да изляза. Не мислех, че ще можеш отново да яздиш, и те сметнах за друг.

Беше ашикът.

— Някаква работа ли имаш тук? — попитах.

— Да — отвърна. — Бдя! Намери ли пакета ми? Ще можеш ли да го оползотвориш?

— Много добре. Благодаря ти!

— Тогава те моля да ме оставиш да си действам тихомълком! Ти не бива да се снизяваш и се ровиш в низости, където не ти е мястото. По-добре предостави това на мен. На мен мръсотията няма да навреди както на теб! Та нали съм й свикнал. Предполагам, че утре ще искаш да подслушаш педерахн. Това също е мръсотия, може би най-голямата. Ще дойдеш ли въпреки всичко?

— Непременно!

— В такъв случай не се обременявай с нищо. Аз със сигурност ще бъда там и ще ти помогна да се качиш в скривалището.

— Още ли поддържаш връзка с нашите противници?

— Нека в това отношение мълча, ефенди! Не бива да натоварвам съвестта ти. Но когато ти дам знак, следвайте с доверие. Наближават тежки времена. Искам да ги облекча за теб. А после, после ще се изпълни най-голямото желание, което нося в сърцето си.

— Какво?

— При нас кучето е презряно. Но при вас в Запада се цени. Там то е приятел, пазач, закрилник на хората. Ефенди, изпитай ме сега и намериш ли ме за верен, позволи да бъда твой пазач, твое куче, което да те придружава, докато си по тези места; което гладува и жадува заедно с теб, в дъжд и слънчев пек лежи пред шатрата ти и разкъсва всеки враг, осмелил се да приближи; което предпочита да умре, отколкото да ти причини страдание! Искаш ли?

— Понеже ти го желаеш, ще те... не, няма да те изпитвам. Това вече не е нужно. Аз ти вярвам... но на моите приятели дай време да почувстват същото доверие. Тогава... но по този въпрос по-късно!

— Това е повече, отколкото очаквах. Аллах да ти се отплати!

При тези думи той се отдалечи — не зад храсталака, а към каменоломната, край която после минах и аз, за да се отправя надолу по пътя на северозапад. Следвах го точно, както ме беше наставил Устад, и след четвърт час бях горе на равнината, която сякаш беше формирана специално за моята цел.

И сега пристъпих към работа. Работа? Погрешно, издъно погрешно! Удоволствие е, истински отблагодаряваща се студия, да отгатваш мислите на един благороден кон и да ги осъществяваш заедно с него! Оpozнал съм много, много ездачи, добри и лоши, но сред тях само един-единствен, който беше единокласник с мен по въпроса, че конят също иска понякога да бъде малко самостоятелен. Това беше моят Винету. Както всяко животно и той си има своята воля. Той също притежава интелект, който преценява желанията като правилни или погрешни. Веднага усеща, когато ездачът направи грешка, и показва намерение да я поправи. Но това му е забранено. Той е длъжен да търпи и най-безчувствения и неразумен дръвник, който и понятие си няма за деликатната възприемчивост и чувство за чест, концептивна способност, разсъдливост и памет на един добър кон, и просто го превръща вътрешно и външно в твърдоглава кранта! Веднъж се спречках остро с един такъв човек. От следобеда до полунощ беше седял на карти в кръчмата и обръщал грог подир грог, защото беше лют зимен ден и дори в салона бе студено. А вън конят му стоеше вързан, непокрыт и едва ли не тракаше зъби от хапещия студ. Беше добър петгодишен мелез. Бръскащият, остър като иглички сняг го покриваше на височина една педя. Кожата вече не притежаваше необходимата топлина да го разтопява. През цялото това време конят не беше получил нито фураж, нито вода и на всичкото отгоре после трябваше да мъкне благодушния си господар още цели три часа. Това предизвика размяна на реплики между мен и него, която той заключи укоризнено: „Добичето принадлежи на мен, не на вас. Тук вие изобщо нямате думата! И толкова по-малко можете да ми излизате с вашите така наречени чувства! Да се твърди, че животните, конете, имат душа, е грех и е забранено от свещениците. Запомнил съм го от моя пастор, а

той го знае от Библията! Та тъй!“ След това продължи да играе спокойно. Тръгнал си едва на утрото, но изобщо не стигнал до къщи. По път трябвало да спре клетото животно. Толкова силно се било схванало, че отнесло неизлечима парализа. Оня го дал на дерача!

Сирр беше не само благороден, аристократичен, а нещо повече. За днес си бях пожелал една голяма площ, широко пространство за яздене. Защо? Защото не исках веднага да започна да си играя на господар и повелител. Враният трябваше най-напред да има изцяло свободна воля. Той трябваше още от първия ден да почувства, че не съм толкова глупав да заробвам и заглушавам неговите дарования, достоинства и природа. Та нали това бе най-доброто средство да опозная тези дарби и достоинства! И той много скоро почувства, че дотук бе трябвало да ми се подчинява, наистина, но сега можеше да прави каквото си иска. Най-напред почака за някаква изява на воля от моя страна. Такава не последва. Тогава спря да размисли. Аз седях без всякакво движение, защото щеше незабавно да се подчини и на най-малкото. Ето че надигна глава и подуши напред, надясно, наляво. Колко фино бе обонянието му, беше ми показал, когато спря долу при руините заради ашика. Оцених високо това качество, защото кон без таква остро сетиво за мен е безполезен. Сега, изглежда, се убеди, че нищо няма да ни смущава. Полуобърна глава към мен и процвили тихо и късо. Прозвуча почти като въпрос. Сякаш искаше да каже: „Ей, наистина ли ми позволяваш?“ Погалих го по шията. Тогава тръгна напред, бавно, танцувайки напреки, продължително, изхвърляйки изясно колене, като че искаше най-напред да изпита сухожилията и ставите. После премина в тръс. Но какъв тръс само! Бях удивен! Този кон само мускули ли беше? Движеше се толкова меко, толкова гъвкаво, еластично и пружиниращо... липсва ми подходящата дума да се изразя правилно! Този тръс не беше бяг, а стичащ се флуид!

А сега последва галопът. Първо къс, грациозен, тържествено горд, параден, сякаш някой крал преминаваше язदेशком пред балкона на кралицата. И все пак толкова естествен и непринуден. Конят изпитваше радост от самия себе си! А после се снижи, изпъна. Беше кажи-речи като полета на орел, без мах на крилете. Но въпреки всичко имах чувството, че Сирр показва едва началото на своята бързина! Галопираше все по-устремно. Галопът премина в надпрепускание. Километър след километър изчезваше зад нас. Звездите искряха, а

месецът се усмихваше радушно на добрата връзка между човек и животно. Отсрещните планини бързо приближаваха. Теренът започна да се снижава в долина. Сирр го забеляза също като мен. Описа самоинициативно един завой, за да се насочи обратно. Искаше да остане в позната местност, защото още не беше ми показал това, което искаше. То предстоеше тепърва.

Очевидно този кариер бе за него удоволствие, но в никой случай напрежение. А как стояха нещата с мен, отслабналия, възстановяващия се? Каква ти слабост и възстановяване! Смешно! Аз бях здрав, из един път бях оздравял и само как бях оздравял! Отпадналост и изнемога? На такъв кон? И мъртвец да седеше на това седло, щеше да възкръсне, безусловно! Защото сега, сякаш изчезна всичко, всяка пречка на физиката и живота. В дух ли се беше превърнал сега Сирр, само дух, без плът и крака? Вече не тичаше, вече не препускаше в галоп и кариер и... вече не летеше! Не! Ние бяхме замрели. Но равнината, цялата земя около нас се намираше в бясно движение. Изстрелваше се към нас и изчезваше вдясно и вляво и под изпънатото тяло на Сирр. Можеше свят да ти се завие! Така се носят арабските коне от първи ранг, когато ездачът е употребил така наречената „тайна“ — на живот и смърт! Но нито прославеният Рих, нито неговият равностоеен син Асил бен Рих биха могли въпреки достойните им за възхищение постижения да бъдат сравнявани с този великолепен Сирр, който превръщаше пространство, време и материя в мисъл, без да е било необходимо да бъде пришпорел с някой прием. Той прекосяваше равнината по цялото ѝ протежение напред и назад с постоянна, една и съща бързина, докато се угрижих и подвिक्षах думичката „ваккъф“^[27]. Веднага се подчини. Вярно, продължи стремглаво още на късо разстояние, но изключително бързо преодоля инерцията и спря.

Скочих, взех главата му в две ръце и я притиснах към себе си. Замилвах го с блажена наслада, което в никой случай не беше познатата от фразеологията блажена наслада. Дишането му беше съвсем спокойно. Не се забелязваше и следа от пот. Не се виждаше нито едно валмо пяна. Хълбоците не потрепваха и само сърцето като че ли се движеше в малко по-ускорен ритъм от обикновено. Но в космите на гривата и опашката пукалото се долавяше двойно по-силно, когато ги пригладих.

— Ти си великолепен юначага, Сирр, ти си несравним! — възкликнах възторжено. — Не само шахът те изпрати при нас, а един по-висш! Той е пожелал да бъдем спасени чрез теб!

Той потърка красивата си, изящна глава о рамото ми, пощипна няколко пъти с бърни косата ми и ме близна после по ръката. Качих се отново, за да не го излагам без движение на острия вятър. Седях, без да взема прехвърлената през седлото юзда и без да докосвам тялото под синпуша^[28].

Той също стоеше неподвижен. Така се изчакахме един друг — аз усмихнат, а той, за да ми се подчини. Но след като от моя страна така и не последва нищо, обърна отново глава към мен и даде да се чуе същото полуизцвилване както веднага след пристигането ни, само че не толкова късо, а по-дълго и в няколко интервала. Прозвуча почти така, сякаш ми бе държал една малка реч: „И какво ще правим сега? Аз си имах моята воля. Сега ме познаваш. Сега ти си отново господарят. Така че се раздвижи!“

Погалих го отново по шията, взех юздите и прилепих бедра. Той отметна доволно глава и пое напред. Прекосихме цялата равнина, спуснахме се по хълма и поехме към къщи по същия път, по който бяхме дошли. Асил се изправи да ни поздрави и си легна после отново. Свалих юздите и седлото и отидох да взема няколко ябълки и парцалите, с които ме беше снабдила Шакара. Сирр не беше изпотен, нямаше и следа от повишена топлина. Но въпреки това го изтрих грижливо, отнесох седлото и сбруята на мястото им и се качих горе в жилището си.

От равния покрив погледнах още веднъж надолу. Сирр също си беше легнал — плътно до Асил. Бяха доближили глави. Тогава чух под себе си шум, от балкона на Устад. Той беше седял там. Сега стана и влезе вътре. Това бе любовта към мен. Добрякът!

---

[1] Тебдил — инкогнито — б.а. ↑

[2] Тесвир — притворство — б.а. ↑

[3] Сирджамех — персийски панталон — б.а. ↑

[4] Пирахен — риза — б.а. ↑

[5] Алкалок — елек — б.а. ↑

[6] Кеба — мунидр — б.а. ↑

[7] Кемер — шал — б.а. ↑

- [8] Джуббех — палто, удобно също за езда — б.а. ↑
- [9] Вж. Карл Май, Събрани съчинения, том 6, „Жълтоликия“ — б.нем.изд. ↑
- [10] Вж. Карл Май, Събрани съчинения, том 2, „През дивия Кюрдистан“ — б.нем.изд. ↑
- [11] Джидд — персийско име, означаващо Прилежния — б.а. ↑
- [12] Мишки ен нур — проблясващ вран кон — б.а. ↑
- [13] Хиполог — специалист по хипология, наука за конете — б.пр. ↑
- [14] Махаса — чесало — б.а. ↑
- [15] Фурша — четка — б.а. ↑
- [16] Налбант — ковач — б.а. ↑
- [17] Неджара — дърводелец — б.а. ↑
- [18] Сухулет — полиспаст — б.а. ↑
- [19] Баб — порта, врата — б.нем.изд. ↑
- [20] Фармазонха — франкмасони — б.а. ↑
- [21] Согханлар (тур.) — кромид — б.а. ↑
- [22] Кис-и-Дарр — Булеварден роман — б.а. ↑
- [23] Соқджа — студен десерт от плодове — б.а. ↑
- [24] Кафир — еретик — б.а. ↑
- [25] Вж. Карл Май, Събрани съчинения, том 27, „Край развалините на Вавилон“ — б.нем.изд. ↑
- [26] Балапуш — връхна дреха — б.а. ↑
- [27] Ваккъф — спри! — б.а. ↑
- [28] Синпуш — седлова подложка — б.а. ↑

2. СЪБРАНИЕТО НА ПЕДЕРАХИ

Когато се събудих на другия ден, беше светло, но не видях слънцето, макар небето да беше безоблачно. Станах бързо, изпълнен с предчувствие. После излязох на платформата и тогава го видях. Сякаш ми се усмихваше дяволито. Там, където се намираше, стоеше обикновено в около четири часа следобед!

— На крак ли си? — прозвуча гласът на Устад от балкона долу.
— Чух, че вече не спиш.

— Току-що станах! Четири часът следобед! — отговорих. — Не е ли това позор?

— Не, а необходимост! Последница от ездата — напрегнал си се повече от допустимото. Добротата на природата го е компенсирала. Как се справи с ездата?

— С най-голяма удовлетвореност! После ще ти разкажа. Но моите бедни, клетки коне! Два пъти не им е даван зоб. Всичко проспях!

— Не се кахъри! Понеже не стана, аз го сторих вместо теб. Вода, ечемик, ябълки. Те са задоволени, но ми дадох да разбера, че предпочитат теб. Какво ще правиш сега?

— Ще отида при тях, после ще се изкъпя и ще погледна къде има нещо за ядене.

— Естествено при мен. Чаках те с обяда.

— Къде е Джафар мирза?

— Долу в дуара. Там го срещат с удоволствие. Неговият благ, добродушен нрав бързо му спечели сърцата на хората. Хайде ела после при мен, ще се разпоредя за яденето!

Когато отидох на пасището, не само Асил дотърча при мен, но и Сирр. При последния това бе за пръв път. Разбрах, сега той беше мой!

Необичайно дългият сън ме поучи, че нощната езда все пак е била по-напрегната, отколкото си бях мислил. Но на някой обикновен кон нямаше да се осмеля на подобно нещо. Бях възнамерявал тази вечер да я повторя, след отиването в руините, но от предпазливост реших днес да направя пауза. Главната ми задача беше в деня на състезанието да бъда способен за участие. При това положение беше

задължително да се избягва едно прищпорване на природата. Впрочем при Устад проявих такъв апетит, че той, който иначе ме знаеше като умерен в яденето, се зарадва и каза усмихнато:

— Това е добре, скъпи приятелю. Само порядъчно хранене и спане, иначе няма да можеш да станеш пак това, което си бил! Сега аз съм си тук и ще те освободя от всичко друго. Ще ме осведомиш за всичко и ще живееш само за себе си и Сирр, за да не направите засечка на състезанието!

— Добре! Отстъпвам ти всичко, но в замяна те моля да ми предоставиш ашика. Или ще искаш ти да идеш днес при него, за да присъстваш на срещата на педерахн?

— Не. На тази територия не бива да те последвам. Но ти внимавай! Работата е извънредно опасна, защото тези силлан са способни на всичко, а ашикът може би още не е съвсем сигурен!

— Аз му оказах доверието си и имам навика да държа на думата. Впрочем не обичам да бъда непредпазлив. Ще заредя двата си револвера и ще ги взема с мен. Така ще бъда подготвен за всеки възможен случай.

— Значи все пак оръжия! — усмихна се той. — Затова ти ги върнах. Битката с духовни оръжия е по-висша, по-благородна, но не всички противници мислят възвишено и благородно. Срещу проклетията не помага един войнствен сонет, дистихон или александрин. Тук само револверите са добри, които стрелят с патрони по „патрони“^[1], защото което не гърми, при тях ефект няма!

Придружи ме после до килера за вехтории, извади пушките ми и ги окачи горе в средната стая. Заредихме револверите. Той измъкна дори дългия ми нож и прояви задоволство едва когато му обещах да затыкна и него.

Беше десет часът вечерта, когато се отправих на път с няколко свещи и кибрит в джоба. Луната ми осветяваше до тясната врата. Изцяло от само себе си се разбира, че не изминах маршрута открито и непредпазливо, защото трябваше да отчете възможността, че тук вече се намира някой от силлан. И тъй, не вървах, а се промъквах, придържах се към сенките и стъпвах нечуто. Ето как, когато достигнах вратата, бях убеден, че не съм бил забелязан от никого, но и аз самият не видях никого.

Тъй като вече познавах вътрешността, щях добре да се ориентирам в тъмното. Въпреки това запалих една свещ и взех ножа в дясната ръка, за да мога веднага да се защита, в случай че тук се бе таил някой противник. Така минах през предното помещение до Светилището. Светлината на свещта не стигаше далеч. Ето защо осветих най-напред средата и после покрай всички стени. След това спрях до камъка, наподобяващ олтар или скиния, и вдигнах свещта. Тогава отгоре прозвуча:

— Ти ли си, ефенди? При само една свещ трудно се вижда. Когато дойдат после онези, ще бъде по-светло. Ще ти спусна пръта и горе ще го крепя здраво. Отсечен е специално за твое удобство. По него има здрави чепове, така че няма да бъде нужно да се катериш, а можеш да се изкачваш.

Спусна го. Подпрях го стабилно. Чепове бяха достатъчно яки да ме издържат. Той запали горе свещта си. Аз угасих моята, за да ми са свободни двете ръце, и се качих при него. Изтеглихме естествената стълба, сложихме я на пода на галерията, след което се огледах. Освен нас нямаше никой. Сега угасихме светлината и седнахме — не един до друг, а на известно разстояние, за да може единият да вижда онова, което за другия остава скрито от някоя колона. Имах пълно доверие на ашика, но въпреки това измъкнах пак ножа. Повеляваше ми го предпазливостта, на която човек при всяко положение трябва да се подчинява.

Зловещо беше в тая тъмница. От лошия въздух направо те заболяваха дробовите. Много подходящо място да се измъти някое зло! За щастие не се наложи да чакаме дълго. Първият дойде. Запали във светлина и влезе. Беше толкова сигурен в работата си, че изобщо не си даде труда първо да претърси помещението, а се упъти направо към средата. Закрепи с капане свещта и седна.

После дойде вторият, третият, четвъртият. Всички постъпваха като първия. Никой не поздравяваше. Никой не казваше дума. Сега имаше четири свещи, но светлината не достигаше да различим от нашата отдалеченост лицата, които впрочем бяха забулени. Ето че влезе петият. Това промени сцената. Всички станаха и един попита бързо:

— Емирът да не е вече въвн?

— Не — отвърна онзи. — Конят му не е вързан на обичайното дърво. Но там стои шпионинът, който има задачата да следи дали идваме и си тръгваме така, както е предписано. На това трябва да се сложи край!

Гласът ми се стори познат. Той се наведе да закрепи свещта си. По този начин лицето му се освети и аз го разпознах — Гхулам ел Мултасим, кръвният отмъстител, Палача на Сенките!

— Нека първо мине превратът! — каза прежният говорител. — После ще си разчистим сметките с него!

— Но дали превратът ще успее! — подметна друг.

— Непременно! Знам го със сигурност! — увери Гхулам. — Днес емирът ще доведе шейх ул ислям, за да ни докаже, че благочестивите светлини вървят ръка за ръка с безбожните сенки по пътя за детронирането на владетеля. Сега идвам кажи-речи директно от шаха. Той и хабер си няма за грозящата го опасност. Също любимецът му Джафар, когото е удостоил с почетната титла „итемад“^[2], не подозира, че след няколко дни на гърдите му ще разцъфне Гюл-и-Шираз, затова...

— Той трябва да умре? — прекъсна го някой. — Как? Кога? Къде?

— Това е моя работа. Щом аз го казвам, знайте, че непременно ще стане. Намерих писмото със заповедта в джоба си — така тайнствено, както емирът винаги обича да постъпва. Той държи да минава за всеприсъстващ. Но узнаем ли един път кой е в действителност и неговата роза ще разцъфне! Хич през ум не бива да ни мине да делим с него трупаните тук от столетия съкровища! Само първо превратът, та да разкараме оттук джамикуните, и хайде сетне Ахриман мирза на трона! При такъв владетел не ни застрашава никакво наказание! Съюзниците, пръснати по цялата страна, са готови да ударят. Бъде ли веднъж шахът отстранен, бъде ли също неговият съветник Джафар отстранен и застане ли на трона Ахриман, който сам е негодяй, то мощта на емира и дважд по-голяма да е, пак ще изчезне с настъпването на смъртта. Ние ще си я поделим и после с тези богатства ще бъдем официално онова, което досега бяхме само тайно — господари на цялата страна! А сега тихо! Предписаната пауза за пристигане вече приближава да изтече. Не сме разговаряли помежду си!

Изминаха може би десет минути. Отвън отново се чуха стъпки. Този път дойде не един, а двама, но без свещ в ръката. Единият, воденият, спря пред входа. Другият приближи, но не съвсем. За моя изненада видях, че тоалетът му бе точно такъв, какъвто бях получил от шаха. В дясната ръка държеше камшик за езда. Лицето му беше скрито зад черна маска, а на калпака проблясваше въпреки оскъдната светлина камъкът на закрепения там аграф. Присъстващите страхопочитателно наскочаха. Той поиска с горд, повелителен жест внимание и заговори:

— Ето че отново се събрахме тук, откъдето Устад ни прогони със своите джамикуни. Но денят на отмъщението е близо. На нас той ще върне изгубеното, а тях ще разкъса и разпилее по всички ветрове. Тогава ние отново ще бъдем господари на нашия мрак и никога вече няма да допуснем да се появи светлина в руините. Сбирката в последния ден на заплатата не се състоя, понеже бяхме далеч от йехудех. Следващия също ще пропуснем, защото трябва да си видим тук сметките с Устад. Тук ще има състезание, което ни идва много на сгода. То ни дава благовиден претекст да се явим, без при това броят ни да бие на очи. Ще доведем нашите най-добри бегачи и непременно ще спечелим пролога на тази драма.

Тук направи пауза. Преправяше гласа си, при което му помагаша маската и глухото ехо на помещението. Също и по отношение жестикулацията се стараеше да избегне всичко, което можеше да го издаде. Но специфичното, високомерно държане не можеше да бъде премахнато, фигурата също отговаряше съвсем точно и ето защо бях убеден, че имам пред себе си Ахриман. Той продължи:

— След пролога веднага ще последва действието. Помежду им време няма да оставим. Но засега още не мога да ви съобщя часа. Идния петък, точно в полунощ, трябва да дойдете горе на Джебел Адава. Там ще бъде произнесена последната дума, присъдата, решението. А днес ви водя шейх ул ислям, за да ви докажа с неговата поява, че ние действително сме съюзници и победата не може да ни убегне.

Даде знак. Сега шейх ул ислям приближи. Лицето му не беше забулено, а открито. Ситуацията не го угнети, нито смути. Напротив, той сякаш си беше в стихията — добродушен, човеколюбив, душеспасителен. На всекиго каза по няколко радушни думи, на Палача

дори подаде ръка и после отстъпи настрана. Представянето завърши. Ахриман мирза продължи, но кратко:

— И тъй, за днес свършихме. Приближете хората си дотолкова, че да могат да достигнат долината на джамикуните само за два дни. Но това трябва да стане напълно незабелязано! Другите педерахн са вече разпределени из страната и чакат само тукашния резултат, за да ударят на свой ред. Сега тръгвайте! Свободни сте!

Тази заповед, изглежда, ги учуди. Палача попита:

— Преди теб? Нали ти винаги тръгваш пръв?

Емирът му се сопна гневно:

— Какво имаш да питаш, след като съм ти заповядал! Вървете... аз ще поостана! Да не би да трябва да те моля за разрешение? Знаеш, когато моля, става само с ей такива устни!

Измъкна един пищов и взе челото му на прицел. Заstraшеният мъж бързо се извърна и посегна към свещта, за да се отдалечи.

— Свещите оставете тук! — повели емирът. — По-късно аз сам ще ги угася. Тръгвайте както обикновено... в предписаните интервали... не изричайте нито дума... Марш!

Палачът тутакси изчезна. Останалите го последваха един подир друг. Едва когато последният си тръгна, емирът затыкна пищова и се изсмя презрително.

— Дрипава сган! Могат да бъдат полезни единствено когато всичките им кости треперят от страх!

— Аз ги държа по друг начин — отговори шейх ул ислям. — При мен управлява любовта!

— Само че каква! Аз я познавам! Нека двамата не се занасяме взаимно! Моята неумолимост е открита, честна; срамът ѝ забранява да се преструва. А вашата любов е користолюбива във висша степен. За една-единствена година тя унищожава повече живот, отколкото аз бих могъл да разруша за цяло столетие! Знаеш, че те познавам. Ето защо и никога не си опитвал да надяваш пред мен святата си маска!

Шейх ул ислям пристъпи по-близо до него, изпъна ръст и заговори:

— Е, добре, заставам срещу теб като мъж срещу мъж, дух срещу дух. Ти си унищожителното отрицание; аз съм рушащата прекаленост на положителността. Аз съм положителен само за мен, за мен; какво

ще стане с човечеството, ми е напълно безразлично. Ето затова ме мразиш... люто... до скъсване!

— Мразя те? — ухили се емирът. — Нещо повече, нещо по-лошо — аз те презирам! На омраза е способна само вашата „човечна любов“. Аз искам да постигна нещо благородно, като потисна низостното. А вие искате да издигнете низостното, за да се борите с извисеността! Аз говоря и постъпвам открито и честно с теб. Докато ти имаш на ума си фалша и се каниш да ме стъпчеш веднага след като вече не се нуждаеш от мен. Така ли е, или не?

Шейх ул ислям сведе глава и каза с умиротворителен тон:

— Приятелю мой, мой скъпи, възхитителни приятелю, уверявам те в името на Аллах, че аз не...

— Я го зарежи тоя твой Аллах! За теб той не стои и на стъпало по-високо от мен! — сръза го емирът. — Не сме се съюзили, за да се надлъгваме. Ние сме врагове, смъртни врагове и си подаваме ръка за кратко време, за да унищожим други, които са имали нещастieto да ни застанат на пътя. Когато това отmine, битката между нас ще започне отново. Аз се съгласих на този съюз с голяма вътрешна борба. С вътрешна борба склоних да доведа утре Ахриман мирза при теб, при таки. С вътрешна борба ти назначих днес среща при потока, за да те доведа тук. И голяма вътрешна борба ми костваше да слушам по време на късото разстояние дотук благочестивия ти брътвеж и да не се пръсна от празнословните ти уверения. Пфу! Затова не се учудвай, че сега ти говоря с този тон. Аз съм зареден като един честен топ, който никога не забулва изстрела си с мълчание. Искаш ли да доведем нашата обща бран до добър край, то се старай да мога да те понасям! Бъди поне пред мен и външно мъжът, какъвто си в своята вътрешност и пред своя Аллах! Или бърливостта ти е толкова голяма, че не смееш да откажеш тигровите нокти от змийското си тяло?

Шейх ул ислям отстъпи няколко крачки назад, изтегли лакти назад, сви юмруци и извика:

— Човече! Чапкънино! Знаеш ли къде се намираш? Аз мога да те унищожа... тук, веднага... на място!

— Така е добре! Ето това исках! — ухили се силът. — Сега си показва ноктите! Ако продължиш да говориш с тоя искрен тон, много е възможно да останем единни! Питаш ме дали знам къде се намирам!

Смешно! Тук аз съм си в моето царство, в качеството на неограничен повелител.

— В твоето царство, твоето? — изсмя се шейх ул ислям. — Е, да, ти си мислиш, че си ме въвел тук, за да ме представиш на твоите силлан и да ми покажеш отрупаните тук съкровища, та да видя каква прикя можеш да дадеш на новия цяр. Но ти се лъжеш, окаяни, безпомощни Княже на сенките! Тук аз съм въведен отдавна. Тук познавам всеки камък, всяко къоше, също и водата там долу в бездната!

— Ти... ти... ти? — попита емирът удивено.

— Да, аз! Защото тези руини не са твоето, а моето или по-точно нашето царство. Ние, ние, ние сме майсторите строители, които според древното предание са искали да взидат Аллах, ама са взидали Шейтана!

— Кои сте тези „ние“?

— Мъжете от ордена „Таки“, който възникнал при основополагането на този строеж, преди безчет столетия, цяла вечност преди времето на Заратустра. Ние построихме кошера за вас, нашите насекоми. Ние сме си били господарите от самото начало та до днес, а вие — аргатите, които жънат, където не са сели, събирайки мед за нас. Клети, клетки търтей! Ти искаше да ми покажеш съкровищата, които наричаш свои. Само че аз ги познавам по-добре от теб! Тези прокълнати от Аллах джамикуни пристигнаха изненадващо. Ние бяхме заети другаде и не можахме да им попречим да се установят тук. Провървя ни точно както на вас! Но сега ще ги прогоним и вие, вие ще ни помогнете с вашите жила. Ти пращаш Ахриман при таки кюрдите; от утре аз ще бъда при тях. А с теб ще се срещна отново в петък... на Джебел Адава.

— Тъй ли? С мен ще се срещнеш? — попита емирът, скръствайки ръце на гърдите. — Та това звучи така, сякаш единствено и само ти можеш да ги отреждаш тези неща!

— Случаят действително е такъв! Аз съм господарят, реалната личност, а ти си сянката!

— И ако... не се явя в петък? И ти също бъдеш възпрепятстван да се явиш? — запита силът със заплашителен тон, измъквайки отново пищова.

— Просто ще проведе разговора предварително! — отвърна шейх ул ислям с неочаквано спокойствие.

— Къде?

— Тук!

— Кога?

— Сега!

— Аха, разбирам! Ти също имаш оръжия!

— Не, никакви!

Разгърна наметалото, за да покаже, че казва истината.

— Но искаш да се браниш, както предполагам от думите ти? Да не би тайно да са ни следвали тримата въоръжени таки, които доведе на днешната ни среща? „Приятелю мой, мой скъпи, възхитителни приятелю“, трябва да ти отчете този шахматен ход! Те вероятно стоят там вън!

Взе една от свещите и излезе. Тогава под нас, точно в средата, където стоеше олтарът, се чу шум от търкане на камъни, а след това леко шептене. После отново стана тихо. И емирът беше вече тук. Беше спрял само пред входа, за да освети навън. Сега каза:

— Няма никой вън! Заблудил съм се!

— Да, заблуди се както винаги! — отговори шейхът. — Затъкни си оръжието! То е излишно!

— Що за тон! Та това звучи направо като заповед!

— И си е такава. Хайде, махни го!

— Човече, акъла ли си изгуби?! Да заповядваш на Княза на Сенките какво да...

Не стигна по-нататък. Трима мъже се стрелнаха безшумно от сянката на колоната към него, изтръгнаха му пищова и обвиха толкова здраво ръце около тялото му, че не бе в състояние да мръдне. Нададе крясък — дали от уплах, или ярост, не се знаеше. Шейх ул ислям пристъпи към него, смъкна му рязко маската, погледна го в лицето и каза:

— Ахриман мирза! Нашият нов цар, главатарят на всички престъпници!

Беше особен миг, много особен, особен във всяко отношение, също психологически. Ахриман не направи ни най-малък опит да се изтръгне от прегръдката. Не можех да различа ясно чертите му, но след усмивка на превъзходство той отговори с равнодушен тон:

— Да, вашият нов цар! Или сега не го искате? Бихте могли да ме застреляте със собствения ми пищов!

— Това означава да постъпя като глупак! — отвърна шейх ул ислям. — Досега ти беше моя сянка, а отсега ще бъдеш мое творение. Няма по-подходящ за нашите цели от теб. Сега ти толкова повече ще бъдеш това, което искахме да те направим!

— Но и много лошо ти се пише, ако наредиш да ме убият!

— Добре го знам! Ти си предпазлив и за подобни случаи вземаш своите превантивни мерки. Не бих те преживял дълго, убеден съм в това. Само че аз искам да живея и ето защо ще живееш и ти. Искам да властвам, затова ти давам трона. Съгласен ли си, Ахриман мирза?

— При известни условия!

— Знам ги! Сега ти ми пробутваш фалша, в който ме упрекваше. Въпреки това те питам още веднъж, съгласен ли си?

— Да.

— Тогава ми дай думата и ръката си! Освободете го!

Тримата мъже пуснаха емира. Шейх ул ислям му подаде ръка. Той я удари и каза:

— Да, ето ръката ми! Но аз съм честен и ви пророкувам, че ще я почувствате!

— Е, в такъв случай и аз искам да бъда веднъж честен и те предупреждавам. Ние сме благи и със смирени сърца, защото това ни води до господство. Но зад тази благост се крие беззащитност, а зад тази смиреност — непоклатима воля. Дори царят трябва да се прекланя пред нас. Ако ли не, ще бъде пречупен! Не предизвиквай ордена „Таки“! Когато се разгневи, той все още може лесно да прости, но когато се усмихва доброжелателно, е безмилостен! Сега аз съм ти гневен. Не допускай да ти се усмихна.

Шейх ул ислям изговори последните думи толкова високо и с такова натъртване, че таванът ги отрази с глух тътнеж, фигурата му сякаш беше израсла. Държеше главата си предизвикателно отметната и пригладваше с две ръце дългата рядка брада, като че от нея черпеше сили да прояви и той веднъж смелост и искреност. Хората му се държаха изчаквателно. Емирът... това пък какво беше? Той седна най-спокойно на близкия камък, почисти люспите от свещите и каза с тон, сякаш продължаваше някакъв безразличен разговор:

— Значи не е необходимо да ти показвам нещо друго тук?

— Не, в никой случай! — отговори другият все още остро.

— При това положение мога и да си вървя!

— Действително!

— По-напред бих желал да знам как влязоха тук твоите хора! Ние ги оставихме при потока, където все още се намират конете ни.

— И аз като теб обичам потайностите. Ето защо ти казвам, преобразих ги в духове и ги призовах през зидовете — отговори шейх ул ислям насмешливо.

— Звучи лесно разбираемо. Ти значи се проявяваш като шейх ул ислям фокус-мокус! Една нова, много интересна твоя страна! Очевидно ти си един изключително надарен човек! Вероятно и ще ги разкараш по същия начин, по който са дошли?

— Да.

— А какво ще стане с теб самия?

— Нещо по-различно. Ще се превърна в дух и ще изчезна.

— И бива ли да го видя, а?

— Не, защото ти още не си безсмъртен като нас. Такива неща не са за вас земните!

— Наистина ли? Не се ли лъжеш? Ние смъртните също разбираме нещичко от вашите магии. Вярно, аз не съм ги усвоил чак дотам, че самият да мога да изчезвам, но с други доста добре се справям. И при това не процедирам така тайнствено като теб. Когато в най-близко време размахам магическата си пръчка, ще те поканя да позяпаш. Да, дори на драго сърце съм готов теб самия да накарам да изчезнеш. Но преди туй имаме да се срещнем утре при таки, нали?

— Така беше уговорено и така ще остане!

— А в петък на Джебел Адава?

— Също и там. Ти, естествено, като емир?

— Но когото ти не познаваш?

— Бъди рахат! В мой собствен интерес е да не допусна никой да узнае, че съм те демаскирал.

— А тези хора тук?

— Те са дискретни!

— В такъв случай си тръгвам!

Стана от камъка.

— Пищова ми! — повели, протягайки ръка. Таки, който го държеше, му го даде.

— Тук лежи маската, а там — камшикът. Трябва ли един цар да се навежда?

Тонът беше толкова категоричен, че онези вдигнаха нещата и му ги подадоха. Той си надяна маската, затъкна оръжието, изплющя презрително зад себе си с камшика и каза:

— Правете си сега фокусите! Тук и навсякъде! Аз предпочитам твърдия път към коня. Нека видим кой пръв ще се озове на седлото — вие или аз! Но не забравяйте да махнете свещите! Нали сте все тъмни личности. Оставете ли и най-малката искрица, ще открият начина ви на живот и ще ви ударят през пръстите. И тъй, създавайте мрак... мрак... мрак!

Шибна още веднъж с камшика и тръгна.

— Сега бързо отворете пак тази врата! — нареди шейх ул ислям. — Нека му покажем, че ще бъдем по-рано от него при конете. Ще ида да погледна дали наистина ще се отдалечи.

При тези думи побърза след емира. Ние чухме под себе си същото суркане на камъни и тримата мъже се изгубиха от погледа ни. Стояха при скинията под галерията. Онзи се върна и осведоми:

— Наистина си тръгна, вече не се вижда. Сега си отбележете следното! Джамикуните естествено ще мислят, че ще дойдем отвън. Следствие на това ще заемат подстъпите към долината. Ние обаче ще проникнем през този ходник в руините, ще се стаим, додето се съберем всички, и ще се нахвърлим сетне върху тях. Сега вземайте бързо свещите и да изчезваме през светия камък! Кой ли знае на колцина вече е послужил като последно извъртане, когато на хората е писвало да се занимават с избраниците на Аллах!

Стана тихо. Онези затътриха пак камъните, а после вече нищо не можеше да се чуе. Предпазливостта ми повеляваше още да почакам.

— Ефенди, свърши се. Да си тръгваме, а? — попита ашикът полугласно.

— Не — отговорих. — Емирът накрая се държеше така, че предполагам скорошното му връщане. Така че кротувай!

По моя преценка мина може би повече от половин час и вече посягах към джоба, за да извадя и запаля свещта, когато отвън се разнесе шум. Хората спряха да си светнат и после влязоха. Бяха двама мъже — и двамата с незабулени лица. Единият беше емирът. Другият носеше свещта. Сигурно той беше поставеният от емира пазач, когато

педерахн споменаха. Трябва във висша степен да притежаваше доверието на Ахриман и да бе посветен във всичките му далавери, защото мирзата не си бе сложил маската за неразпознаваемост.

— Да помисли, че ще се върна и ще изследвам нещата, келешът е твърде глупав въпреки иначе цялата си отраканост — продължи емирът воденият вън и по път разговор. — Аз изобщо не се отдалечих, а просто застанах вън зад колоната на шадравана. Необходимо беше само да я обхождам, когато оня излезе да погледне. За него бе достатъчно, че не ме видя. После пак си влезе. Аз го последвах до вратата, откъдето видях всичко и чух всяка дума.

— Значи ние все пак не познаваме достатъчно добре тези древни зидове! — рече другият.

— Не. Но аз не съм си и въобразявал, че ги познавам всичките. Тези таки са пълни с толкова хитрини и въртят такива интриги, че човек трябва да е всезнаещ, за да проникне зад всичко. Сега не е времето да обсъждаме отношението им към тези руини. Важното е да знаем как се вписват те в техните цели. Аз чух, наистина, че се канят да нахълтат през излизащия тук ходник, но това е изцяло против уговорката ми с шейх ул ислям. Той иска да ме измами, мен, нас, вас! Според нашия план ще бъдат нападнати с един удар от всички страни, без преди туй да са заподозрели нещо. Аз ще дойда с моите Сенки от изток. Ако някоя случайност издаде намеренията ни, те ще заемат проходите на Заека и Куриера. Оттам ние ще ги изтласкаме обратно в дуара. Таки ще дойдат от северозапад, а динаруните — през новия мост от Долината на чувала. Ето как ще сме обградили джамикуните от всички страни. После ще ги стълпим около езерото и ще ги натикаме във водата. Ще им бъде невъзможно да се изплъзнат от пълното унищожение. А що се отнася до руините, поставих изричното условие никой да не ги побутва, защото гледам на тях като на наша собственост. Масабаните, които джамикуните прогониха оттук, бяха наши хора, мои подчинени. Аз съм длъжен да им върна обратно собствеността. Шейх ул ислям се съгласи с това условие. Той ми даде думата си, че никой от неговите таки кюрди няма да пристъпи в руините. Но преди малко, когато го заставих да бъде откровен, изказа твърдението, че орденът „Таки“ е изградил тези строежи и до днес все още е техният собственик. Той окачества таки като реални личности, а нас — като техни сенки, техни насекоми, които са длъжни да се трудят

и събират блага за тях. А когато сметна, че съм си тръгнал, каза на придружителите си, че таки ще дойдат през ходника, за да заемат руините. С каква цел кове този таен план в разрез с моето условие? За него притежанието на руините е по-важно от дадената дума и от победата над всички джамикуни. Тях, руините, иска той преди всичко да има. И то от страх, че все пак бихме могли да открием онова, което досега е оставало скрито за нас. Това аз на никаква цена няма да допусна! Заеме ли ги той, заемам ги и аз! И ако го стори тайно, аз ще прибегна към същата потайност и дори ще го преваря. Щом разчита на тайния ходник, то и ние ще намерим средства да бъдем по-рано тук от него и хората му!

— Това не поставя ли цялото ни дело под въпрос, емир?

— Как така?

— Няма ли вследствие на тези взаимни своеволия да се стигне тук, в руините, до кървава битка между теб и него? Ако съюзниците се счепкат по този начин, джамикуните ще се спасят и цялата страна напразно ще чака удара, който трябва да свали шаха от престола!

— Колко погрешно! Ти твърдиш, че ме познаваш, а пък ме считаш способен на хлапашки номера! Аз виждам по-далеч от теб. Трябва да държа здраво близкото, за да постигна далечното. Тук, в руините, ще се разиграе само първият епизод. Същинският въпрос е кой ще бъде господарят. Шейх ул ислям или аз? Орденът „Таки“ или моите Сенки? Шейхът ми заяви нагло в лицето, че ще имам авторитет само в качеството си на негово творение. Аз премълчах, но в мен на мига се затвърди мисълта, че той се осъди със собствените си думи. Въобразява си, че ме държи здраво в ръката, но вече се гърчи под моя юмрук! Колко бързо само се подчини на зъбите ми, които му показах, за да го примамя да излезе от своята душевност. И ноктите мигом се появиха! И колкото по-заплашително говореше той после, толкова по-спокоен ставах аз!

— Но ако още в самото начало се намразиш с него, ще изгубиш помощта на целия орден и всички, които го поддържат!

— Не го вярвам! Враждата не бива да бъде половинчата. Не бива да се колебае и да търси извъртания. Тя трябва веднага да стисне юмрук, та всичко, що се намира в него, да изпращи! Ако той се появи тук със своите таки, ще го пипна за врата и ще го разтърся над

кладенеца като някоя умряла котка. Казвам ти, оня ще вие за милост и ще стори всичко, което поискам!

— Ама сетне няма да сдържи думата си!

— Няма ли? Мислиш, че ще го освободя ей така само при едно голо обещание? Такъв будала, такъв аджамия аз не съм! Ще го окача за мазната кожа, докато престана да се нужда от неговите хубостници, а после ще го бутна във водата! Но за това ще говорим по-късно. Аз ти държах тук една дълга реч и виждам, че свещта ни стана твърде малка!

— Аз имам още няколко!

— Много добре! Погледни този камък! Той изглежда масивен, но не е. Видях го да стои отворен, и то навътре. Освети по-ниско да го разгледаме!

Нито аз, нито ашикът имахме възможност да видим какви ги вършеха онези двамата. Но слушахме приказките им и това бе достатъчно.

— Тук от предната страна покрай ръбовете има релеф почти като рамка на картина — каза емирът. — Но обхванатата плоча е напълно гладка. Нищо не навява заключения за подвижност. Следователно е необходим само един обикновен натиск и тя ще се подчини. Да опитаме!

Чухме шумно дишане, както когато някой се напруга, а после познатото вече тътрузене на камъка.

— Поддава! — извика емирът. — Така, сега е напълно отворена. Ходникът сигурно е удобен, защото, когато отидох при потока, където се намираха конете ни, четиримата вече бяха там и шейх ул ислям ми се присмя, че съм можел да направя да изчезне. Той гарантирано щял да се появи така бързо както сега. Пропълзи вътре и изследвай вътрешната страна!

Другият го стори. Чухме глухия му глас:

— Плочата тук има дръжка.

— Помислих си го. А ходникът? Нисък ли е?

— Чакай!

Седейки под сянката, той беше взел свещта и проучваше. Сега се появи отново на отвора и доложи:

— Нисък е само на три крачки, а след това веднага става висок, по-висок от човешки бой. Това, изглежда, е естествена вътрешна

пукнатина на планината, чийто излаз хората са зазидали, за да се възползват от тайната.

— А въздухът?

— Май е по-добър отколкото онзи при теб.

— Отстъпи тогава да дойда и аз!

Прозвуча тихо шумолене, после влаченето на плочата, след което в Светилището отново стана тъмно и тихо. Този път почаках съвсем малко и светнах.

— Ще се махаме ли сега? — попита ашикът.

— Да.

— Няма ли да изчакаме, докато свършат и после на свой ред да изследваме ходника?

— Не. Кой знае какво още ще правят и кога ще се върнат. Не мога да издържам повече на този въздух. Трябва да изляза!

Слязохме и изгасихме свещта. Той взе своя прът-стълба. Тръгнахме. Вън спрях и задишах с върховна наслада. Въздухът в някогашното светилище си беше чиста отрова! Луната още не беше изчезнала зад планините. Руините бяха окъпани в сребристото й сияние. Не се виждаше никакъв съгледвач. Тръгнахме към каменната кариера, където трябваше да се разделим, но останахме още за няколко минути заедно в сянката.

— Преди да прозра шейх ул ислям, те смятах за силл — рекох. — Сега какъв си?

— Нито силл, нито таки. Но желанието ми е да стана джамики.

— Не се ли страхуваш от хорските приказки, когато се разбере какъв си бил?

— Човек не бива да се страхува от това, което някои презират! Добрите хора прощават, а как постъпват другите, е без значение. След като престана да ви бъда необходим тук, ще се предам на властите за наказанието, което избегнах. Когато го изтърпя, ще се върна като нов човек. Може би тогава Устад ще ме приеме!

— Желанието ти сериозно ли е, наистина сериозно? — попитах.

— Да, ефенди. Зряло го обмислих.

— Но размисли пак! Предстоят ти няколко години тъмница, тежки, горчиви години! Можеш много лесно да ги избегнеш, като просто не се предадеш. Та нали нито съдии, нито полицаи вече те търсят. Законът значи те е зарязал. А тук, където се намираш, името ти

е неизвестно. Така че го остави отшумяло и приеме друго! Тогава също ще бъдеш нов човек, а миналото ти ще бъде напълно забравено!

Изцяло от само себе си се разбира, че казах това само за да го изпитам. Той поклати глава и отговори:

— Не мога да повярвам, че думите ти са замислени така, както прозвучаха. Аз трябва да се предам, длъжен съм, длъжен, длъжен! Само преди няколко дни, разбира се, щях да сметна тази мисъл за безумие, за най-безумната щуротия, която може да има. Но там долу, край скелета, в най-ужасната от всички тъмници, в дълбоката тишина, която вътре в мен високо крещеше, а около мен биваше нарушавана само от тихо, тихо, но зловещо проскърцващите колони, застрашаващи всеки миг да се сгромолят върху мен и ме смажат, за мен изгръ праведната, истинска светлина. Аз си искам, искам и искам своето наказание, за да стана квит със самия себе си и моята съвест. Когато го избегнах, аз само си наложих още едно по-ужасно. Само избягах от единия зандан в друг, в плен на злото. А какво означава това, до какви мъки води, ти си нямаш никакво, никакво, никакво понятие, ефенди!

Поклати тежко и бавно дълбоко наведената глава и продължи:

— Шейх ул ислям обеща да ходатайства за помилването ми. Глупецът! Колко непростимо глупав е той по отношение човешката душа, той, който твърди, че хиляди души са му поверени от Аллах! Или не е било глупост, а безсъвестно лукавство? Да се прибавят нови престъпления към старите, за да постигнат милост! Вярно, тогава външното наказание за мен ще бъде опростено, ала вътре в мен вината ще израсне до гигантски измерения и толкова по-високо ще крещи за отмъщение, разплата! Външно спасен, но вътрешно изгубен завинаги, така щяха да стоят нещата! Да, зная го и го чувствам. Милостта ще бъде равностойна на грях, пълен грях. Тя може би дори има по-голяма сила от този грях, ала е невъзможно да дойде при нас по лош път. Ако шейх ул ислям ми донесе днес, сега, опрощение на греховете, не бих го приел!

— Наистина ли?

— Да, защото една милост от такава ръка не би било нищо друго освен шарлатания, с която да измамя самия себе си!

— Кажи тогава какво би направил, ако някой друг ти я донесе? Не по лош, а по добър път?

— Някой друг? Кой би могъл да е той?

— Не знаеш ли?

— Не.

— Понеже са те залъгвали, че милостта може да бъде постигната само чрез посредничеството между теб и шах-ин-шаха. Може да ти я донесе само един-единствен и това си ти самият! Само не спирай! Продължи по пътя, по който крачиш сега! Той е добър, а очите на шах-ин-шаха са остри. Няма нужда от човек, който да ти се пъчи с лъжливото си влияние над шаха. Аз по-скоро ти казвам, а ти можеш да ми вярваш, защото съм добре информиран, владетелят много добре познава шейх ул ислям. Ходатайството на този мъж би завършило не в твоя полза, а с гибелта ти. То би те окачествило като негова протекция и с това само би доказало, че ти не си достоен за милост.

Той сведе още по-ниско глава. После я вдигна с бързо, енергично движение и каза:

— Значи така стои работата, така, така, така! Е, добре, ефенди, аз ще вървя по този нов, добър път! Сам ще вървя по него! Няма да позволя да бъда воден! От никого, също от теб! Аллах иска доброто, само доброто и дава всекому необходимата сила да го върши. Аз искам да видя дали и на мен е придал Тази сила да го осъществя, без да се налага да я заемам от други! Нека той бъде моята закрила и помощ, сега и навеки!

Изхлипа. Не можах да се въздържа, сложих ръце на страните му и заговорих:

— Това е единствено правилното решение! Не допускай някой да те разубеди! Сега в теб израства колона, която никога, никога няма да затрепти като онези долу при водата. В нея се намира Божията сила. Уповавай се на нея и на Него!

Тръгнах си.

— Божията сила...! — прозвуча зад мен. — Това беше тя... това е тя... сега вече, сега... милостта!

По пътя към къщи не ми беше добре. Имах световъртеж, а и дробовете ми нещо не бяха съгласни с мен. Краката сякаш бяха изгубили силата си, макар през цялото време само да бях седял. Не мислех за нищо друго, освен бързо да си легна, и се зарадвах, когато това стана — на хубавия, чист въздух, нахлуващ свободно през вратите и прозорците. Но не можах да заспя. Причината се криеше вероятно по-малко във видяното и чутото, защото то не можеше да ме

обезпокои, а беше по-скоро телесна, не духовна. А когато към утрото сънят най-сетне дойде, не беше спокоен и ободряващ. Отново и отново се събуждах и понеже това бе по-мъчително от будуването, предпочетох да напусна постелята.

Когато слизах после по пътя към извора, почувствах истински изразено неразположение. Долу срещнах Шакара. Видях, че се изплаши при вида ми.

— Какво ти е, ефенди? — попита припряно. — Лицето ти е сиво-жълто, а очите ти са дълбоко хлътнали. Ти си болен!

— Снощи бях в продължение на няколко часа в Светилището — отговорих. — Това, изглежда, не ми се е отразило добре.

— В продължение на няколко часа? В Светилището? — възкликна тя. — На такъв въздух не би издържал здрав човек, а толкова по-малко — оздравяващ! Ти много лесно можеш да получиш връщане на тифуса, а тогава, тогава ще бъде невъзможно да бъдеш спасен! Ела, трябва веднага да отидем при Устад!

Поведе ме нагоре към него. Той беше чул за късното ми прибиране, поради което също се беше вече угрижил. Шакара изобщо нямаше нужда да му казва за какво отиваме при него, външният ми вид явно бе достатъчно красноречив. Той също се изуми още при влизането ми. Трябваше да седна и разкажа. Когато свърших, каза много сериозно:

— Ефенди, онова, което си чул и видял, не ме обезпокоява ни най-малко, но дето си бил принуден да дишаш болестотворната атмосфера на Светилището, може да повлече последици, срещу които трябва да вземем незабавни мерки. Твоята кръв е вече наситена с вещества, които непременно трябва да бъдат отстранени. За щастие, разполагаме с всичко необходимо. Моля те отново да гледаш на мен като на свой лекар! Мисли оттук насетне единствено за себе си, за своето оздравяване! Всичко друго си избий от съзнанието! Дължиш го на себе си, на мен, на всички нас!

— Ами ашикът? Моят Сирр? Скрытият ходник, който трябва да проуча? — подхвърлих аз.

— Та тъкмо това е, за което сега не трябва да мислиш! — отговори той. — Давам ти уверение, че няма защо да се тревожиш. Както аз ти се доверих по време на отсъствието си, така ми се довери и ти сега!

Имаше право и ето как се оставих да прави с мен каквото смяташе за необходимо. Най-напред ми предписа баня, възможно погореща. По време на нея изнесоха постелята ми вън на платформата, за да дишам само най-чист въздух. Стъкмиха ми и един ленен сенник. „Запаленият“ по матерния си език германец го нарича „marquise“^[3]. Излегнах се там и изпих един чай, който отвори всичките ми пори, но в замяна затвори очите ми. Заспах.

Когато се събудих, беше нощ. Ухаеше на виолетки. Отсреща при балюстрадата седеше Шакара, ярко осветена от луната. Видях, че очите ѝ бяха отправени към мен.

— Джаннех, откъде са виолетките? — попитах. — В градината и по пасището вече не цъфтят.

— Накарах да ги донесат от високото — отговори тя. — От другата страна на Алабастровия шатър те не престават да цъфтят и ухаят. Ти спа много добре и дишането ти беше много ритмично. Кажй сега, можеш ли бистро и ясно да мислиш? Или ти коства усилие да улавяш и задържаш мислите си?

— Никакво усилие! Всичко лежи определено и ясно изразено пред моя дух. Бих могъл без ни най-малко напрежение да повторя всяка отделна дума, произнесена в Светилището.

— Това е добре, много добре! Значи болестотворните материи са останали далеч от духовното ти тяло, а от физическото ще бъдат изтръгнати.

— Следователно няма опасение за рецидив?

— Така, както стоят нещата, не. Устад е на същото мнение. Той често те навестяваше. Само преди няколко минути беше пак тук.

— Но сега сигурно спи?

— Спи? Кое наричаш сън, ефенди? Аз спя добре и когато бдя тук при теб, но колчем отвориш очи, ще виждаш и моите отворени. Та нали ме наричаш Джаннех!

Това бяха едни толкова задълбочени думи! Те казваха толкова много за тяло, дух и душа. Размислих върху тях и затворих очи. Дрехата на Шакара прошумоля. Беше станала. Дойде при мен, сложи ръка на челото ми и каза:

— Чувствам, че брат ми мисли. Той иска да вникне в същината на моите думи. Но това не е възможно, защото той трябва да изкачи още много стъпала, докато стигне дотам, където ще може да ме

разбере. А знай, напразните усилия причиняват болка на душата. Ето защо ме притегни оттам към себе си. Моля те, не размишлявай повече върху тези неща! Нали веднага щом всичко тук свърши, ще тръгнем нагоре към нашата Марах Дуримех. Това са стъпалата, които имаш да изкачиш. Когато се озовем горе, ще проумееш нея, мен и сетне навярно и самия себе си. Сега спи... заспивай! Джаннех го иска, значи ще го сториш!

Разбирах всяка нейна дума, следователно бях напълно буден. Чувствах как от ръката ѝ се излива върху челото ми едно сладостно умиротворение, един блажен покой и се разпростира оттам по цялото ми същество. А щом човек има толкова ясни, рязко изразени възприятия, то не може да е заспал! И все пак, и все пак... защото, когато посегнах към челото, за да уловя ръката ѝ и ѝ благодаря, тя каза:

— Ефенди, докоснах те, за да те събудя. Пристигат гости, които сигурно ще ти е драго да видиш.

Отваряйки отново очи, я видях да стои пред мен в ярка слънчева светлина. Беше кажи-речи обяд!

— Ти се учудваш? — попита дяволито усмихната. — Навярно честичко ще се учудваш, докато разбереш коя е Джаннех и кои са способностите ѝ! Ага Сибил пристигна със семейството си и вече започна да си издига шатрата. А преди няколко минути един пратеник от граничния дуар осведоми, че твоите багдадски приятели са пренощували там и по пладне ще бъдат тук. Ако искаш да ги видиш, можеш да станеш, но само за час и без да слизаш долу или да каниш тях горе.

— Знае ли ага Сибил времето на пристигането им?

— Не. Не му казахме. Той ще живее в своята шатра, но днес за обяд ще бъде наш гост. Уредихме нещата така, че зет му да го изненада тук, докато обядва.

— В такъв случай наистина ще стана и ще направя като хаджи Халеф, който сигурно се е наместил до самия край на покрива, за да поздрави нашия „раншен бинбаши и сегашен миралай“.

— И действително ще го стори! — отвърна тя весело. — Сигурно вече стои в готовност, защото Ханнех беше на двора, когато дойде пратеникът, и веднага го е осведомила. Устад препусна заедно с Джафар да посрещне миралая. Отгатваш ли на кой кон?

— На Сахм?

— Не, а на Асил бен Рих.

— Наистина ли, наистина? — попитах не удивен, а изключително зарадван.

— Да, той се зае с арапа още вчера, докато ти спеше. Трябва да се подготви за в случай, че бъдеш принуден да се откажеш от всяко участие в състезанието, а точно на Асил възлага надежди, които няма да ни разочароват. Сега слизам да приготвя закуска и да зарадвам Сирр с ябълки.

— Сирр! И аз не мога да сляза при него!

— Не се безпокой. Той се намира под моите специални грижи и... мисли за теб.

Усмихнах се. Тя продължи:

— Вчера беше неспокоен, понеже не те видя. Вечерта не искаше да си легне. Тогава взех одеялото ти от камилска вълна, под което толкова често си спал. Поднесох го сгънато към ноздрите му. Той изпръхтя радостно и ми близна благодарствено ръката. След това го оставих на земята, но без да го просвам. Тогава той веднага легна и сложи глава на него. Когато тази заран отидох пак нататък, лежеше все още така, но беше мушнал глава до очите под одеялото. И погледни тук!

Отиде до арабската ми антерия и извади по три ябълки от ръкав.

— Тези ще му занеса сега — каза. — Вчера го сторих два пъти и днес вече веднъж. Тези яде, но други не желае, макар да са от същото дърво. Сега сигурно ще повярваш, че не те е забравил.

Тръгна. Когато се отдалечи, станах. И тогава видях, че долу край езерото хората здравата се трудеха. В подножието на северния хълм бяха издигнали предназначенията за нас трибуна. В нейна близост сега опъваше шатрата си ага Сибил. По най-високите точки на околните планински вериги народът се бе заел да трупа огромни камари дърва за заплануваното осветление на височините. Същото беше направено и по по-ниските, но издадени места. Около езерото обикаляха в усиления упражнения различните ездитни животни. Камили носеха цепеници нагоре към Бейт-и-Ходех, защото храмовата площадка също щеше да бъде осветена. Онова, което не можех да видя от моя покрив, заключих от обстоятелството, че много мулета и магарета мъкнеха горивен материал и по стръмната пътека към Алабастровия шатър. Там също така щяха да лумнат тържествени пламъци.

Част от трибуната сега беше заета от джемма, която, види се, се намираще на много важно съвещание под председателството на Педехр. Пред нея имаше повече от двайсет добре въоръжени, непознати за мен мъже, които бяха слезли от конете си и слушаха усърдно говорещия им ходи-и-джуна. Бяха предводителите на различните, неуседнали подразделения на джамикуните и получаваха своите инструкции от нашия „министър на войната“. За мое удоволствие забелязах там и шейха на калхураните, който явно беше оздравял и можеше отново да застане на своите съюзени с нас воини.

Точно под мен сега се появи Шакара и тръгна към пасището, за да даде на Сирр ябълките. Той ги пое една след друга — бавно и проучващо, след като предварително бе подушил всяка. Тя погледна нагоре към мен и кимна. Когато и последната ябълка бе изхрупана, улови главата на бляскавия арап и я насочи така, че да погледне към мен. Бях си облякъл антерията и сложил феса. За да насоча погледа на коня към мен, размахвах ръце. Сирр видя движението и трепна. Ушите му започнаха да играят, разкошната опашка се повдигна. Така постоя късо време изучаващо. После разтвори широко предните крака и изцвили така радостно към мен, че изобщо не можех да се съмнявам — беше ме разпознал. Но това не му бе достатъчно. Той отново и отново се обаждаше ликуващо, така че бях принуден да отстъпя назад и изчезна от погледа му, за да не привлече вниманието на някой неканен със своя надалеч отекващ глас.

Докато закусвах, Шакара ми приготви достатъчно високо място за сядане да мога да гледам през перилата към двора, без да се налага да стоя прав. След това ме остави сам, понеже аз така пожелах. Наближаваше обяд. Ето че ага Сибил дойде с домашните си. Бяха насочени към аркадата.

Само след късо време забелязах долу в дуара движение, което се отправи на юг. Отнасяше се до нашите багдадски гости, които сега пристигнаха. Малкото шествие пое нагоре по хълма и премина през портата. Отпред Устад и мирзата, по средата им моят стар приятел миралаят. Зад тях няколко товарни коня с багажа на офицера. След това една камила с най-голямата носилка, която бяха съумели да закрепят. Беше околоръст затулена. На когото не беше известно кой седи вътре, щеше да си помисли, че е заета от „вечно женственото“. Отзад джамикуните, отишли да доведат гостите.

Понеже вниманието на ага Сибил не биваше да бъде веднага насочено към новодошлите, беше заповядано тяхното пристигане тук горе да стане в пълна тишина и възможно по-незабелязано. Въпреки това доброто старо любопитство беше привлякло двама души, които в никой случай не искаха да се лишат от първата гледка на очакваните — Тифл и Пекала.

Когато първите трима ездачи влязоха през портата, острият поглед на Устад се стрелна към мен. Видя ме. Аз му махнах бързо да не привлича вниманието на поляка върху мен. Той ми кимна, че ме е разбрал. После прилепи бедра и накара Асил да премине през двора в най-великолепната Натната ел мутарид^[4]. При пасището слезе. Направи го заради мен. Трябваше да видя, че Асил се намира в добри ръце. Който умееше да язди по такъв майсторски начин една толкова трудна натната, на него човек можеше да повери и най-ценния кон.

Джафар мирза и миралаят слязоха. Първият беше ориентиран в нещата. Хвана офицера за ръката и го поведе към аркадата, в която веднага след това започна да става много глъчовито. Придружаващите джамикуни също бяха слезли, за да се заемат най-напред с товарните коне. Тогава Пекала им подвикна:

— А камилата заряхахте, а? Та нали се вижда, че вътре седи някоя златна харема! Да не би да трябва да чака, докато ви дойде угодата?

Заговорените се изхилиха. Ето защо тя се обърна към Тифл и каза:

— Дай на камилата ишарет да коленичи! Тия работи ти ги умееш по-добре от мен! Кадъната не бива да бъде докосната от мъжка ръка. Аз самата, значи, ще ѝ помогна да слезе.

Тифл постъпи, както му бе заповядано. Камилата се подчини. Високата носилка получи трите познати, застрашителни тласъка, после отново застана спокойно. Във вътрешността ѝ се изгрухтя. Пекала отметна нагоре страничната завеса, погледна вътре и оповести:

— Тя спи. Но трябва да я събудя, независимо дали ще ми се сърди, или не.

Посегна вътре и потегли дрехата. Нещо там се раздвижи.

— Моля те, слез, ти си при крайната цел на пътуването! — викна тя. — Необходимо е само да се плъзнеш, аз ще ти помогна!

Докато казваше това, отстъпи крачка назад, за да превърне обещанието в истина. От носилката се разнесе пъшкане, стенание и мърморене. После на бял свят се появиха два големи червени чехъла. Едно широко одеяние с много дипли се измъкна навън гънка по гънка. Въпреки диплите различихме очертанията на две колена. След това нещото започна да става все по-широко и по-обхватно. Ето че с крайни усилия се развиха и две ръце. Над тях се появи една червена кеффи^[5] с жълти ресни, която оставяше само отпред неголям отвор. В него имаше една уста и един нос; иначе друго нищо не се виждаше.

Сега „кадъната“ бе стигнала до „мъртвата точка“. Лежеше в пълно равновесие с гръб върху долния ръб на носилката. В следващия миг щеше да се реши дали щеше да се хързулне надолу, или щеше да падне възник пак вътре. Тогава „весталката“ помоли с ободряващ тон:

— Събери кураж! Дай си още едно малко усилие, сетне ще се смъкнеш право в ръцете ми. Аз ще те подхвана!

Това помогна! „Напънът“ беше извършен. Онова, което оставаше още от фигурата напъхано в носилката, изблизна, изблизна напълно навън. Нещото се измъкна като заряд. Първо чехлите, но поотделно. Масата могъщо изтупка. Застана на боси крака точно между двата чехъла. Заклатушка се насам-натам, на коя ли страна да се наклони. Ръцете се разпериха да се хванат някъде. Пекала тутакси пристъпи по-близо и в следващия миг „двете“ се обгърнаха задушевно, толкова здраво и дълго, сякаш никога, никога вече нямаше да се пуснат. Едва след време прозвуча от прегръдката:

— Колко съм щастлива, че дойде! Никой вече няма да те отнеме от мен! Ела, любимко на моята душа! Ще те отведе в кухнята си!

— Кухня... кухня... кухня?! — попита три пъти бързо едно подир друго.

— Да. Побързай, инак ще те отмъкнат от мен!

— Мен? От теб? Нивга, нивга, нивга! Тръгвай бързо, изпитвам глад... глад... глад!

Прегръдката само се поразхлаби. Ръцете се държаха като неразделни. Така двете фигури закрачиха по двора — едната сияеща от блаженство и щастие, другата кашляйки и пухтейки зад кеффието — плътно сгушени и в честито доволство, за да изчезнат в онзи свят, към който телом и духом принадлежаха. А аз се ухилих с искрено

удовлетворение след тях. Който търси своята жизнена цел в „ниска“ материя, охотно трябва да му бъде позволено да се потопи в нея!

Тифл стоеше и зяпаше чехлите. Те още лежаха там, защото Кепек, дебелият, от радост при думата „кухня“ бе тръгнал на мига. Детето направи много умислена физиономия и се зачеса под паякообразната шапка. С нещо не беше съгласен, но с какво — не каза на чехлите. Накрая ги вдигна, огледа ги отсам и оттам, захвърли ги, вдигна ги повторно, изтърси пясъка и ги понесе с бавни крачки към кухнята — единия в дясната, другия в лявата ръка, държейки ги само с връхчетата на пръстите. Устад се зададе от градината.

— Как си? — попита.

— Добре, както каза Шакара — отговорих.

— Значи мога спокойно да отида в аркадата?

— Съвсем безгрижно. Посвети се на задълженията и гостите. За мен не мислете, но предай поздравите ми на миралая!

След това видях Шакара да отива към пасището. Даде зоб на Сирр и също на Асил бен Рих, след като му бе свалила такъмите.

Известно време по-късно в двора се появиха четирима непознати ездачи и попитаха за Устад. Бяха динаруни, както впоследствие узнах. Шейхът им Бен Хидр^[6] се намираше сред тях. Долу в дуара Педехр се бе отнесъл към тях като предполагаеми врагове много сухо и ги бе препратил горе при Устад. Ето защо те изобщо не слязоха от конете, когато този излезе от аркадата, а Бен Хидр му викна по едва ли не оскърбителен начин, че са дошли само за да обявят участието си в състезанието, повече нищо! Всеки друг освен Устад щеше сега веднага да ги освободи по съвсем същия начин. Но този беше достатъчно човеколюбив и разумен да се овладее. Отиде при тях, подаде им ръка и ги покани да се качат в неговото жилище. Това ги изненада. Спогледаха се въпросително, но после скочиха от конете и го последваха.

Останаха в стаята му в продължение на може би два часа. На балкона не ги изведе, защото не биваше да видят Сирр. Аз междувременно отново си бях легнал и чувах гласовете им под мен, но не можех да разбера какво се говореше. Когато си тръгнаха, той се качи при мен и ми каза кои са били и какво е преговарял с тях.

— Това са така наречените умници — прибави. — Те се усмихват на двете страни и сегиз-тогиз казват „Да“, за да изчакат на

коя страна ще се наклони стрелката. Но после са най-лошите, най-неутолимите и не знаят пощада. Убеден съм, че са обещали помощта си на нашите врагове, ала въпреки това дойдоха днес при нас, за да проверят дали все пак няма да е уместно да си резервират път за отстъпление. Отнесох се с тях като с несигурни, вятърничави хора — нито дума по-малко, нито дума повече. Ще се явят на състезанието, но дали и ще участват, все още е под въпрос. Първо бяха разгневени от посрещането в дуара, но после ставаха все по-приветливи и общителни, за да узнаят колкото се може повече. Това естествено не им се удаде. А накрая Бен Хидр ми предложи помощта на цялото си племе, която аз вежливо отклоних под претекста, че не вярвам в съществуването на споменатите от него врагове. В заключение още заявих с цялата си категоричност, че със сигурност няма човек, възнамеряващ да ни досажда или напада. Ето как те си тръгнах с твърдото убеждение, че не подозираме ни най-малко за задаващата се опасност. Но им показах златната карта на шах-ин-шаха и понамекнах и за други, още по-важни неща. Сега изпитват страх!

Побеседвахме още известно време, особено за Асил бен Рих, от когото той беше направо запленил. После дойде Шакара, за да ми предаде поздравите на миралая. Той ме осведомяваше още, че сега съзнавал — няма нищо по-великолепно от вярата и непоклатимото упование в Бога, комуто нищо на земята не може да се противопостави.

Много радващо бе за мен, че Устад изрази изключително задоволство от моето състояние, но заяви, че едва в петък, сиреч вдругиден, може да ме освободи от опеката си. Трябваше да се примирия и го сторих с удоволствие.

Когато се стъмни, взех вечерята си и потънах после в обятията на добре известния в Кюрдистан и Персия Морфей. Той ме държеше възможно най-здраво, но не можа все пак да попречи да се събудя точно както вчера за кратко през нощта. Това стана по много странен начин. Не сънувах, ала някой сякаш ми прошепна тихо в ухото — не във външното, а във вътрешното:

„Събуди се! Дойдох пак само за няколко мига, за да ти покажа нещо, на което сърдечно ще се зарадваш!“

Чух го съвсем ясно. Отворих очи. Звездите ярко блестяха. Погледнах насреща, където бе седяла Шакара. Там някой коленичеше в

молитва. Беше опрял сключените ръце на балюстрадата и вдигнал лице нагоре. Разпознах го. Видях дори, че движеше устни. Беше ашикът. Добре знаех, че съм буден, и все пак продължавах да чувам как тихият глас говори в ухото ми:

„Той се моли за теб! Това е най-добрата благодарност, която познаваме в нашия земен живот. Заспивай пак!“

По-нататък не долових нищо. Клепачите ми внезапно станаха толкова тежки, че се спуснаха. Вече не съзнавах нищо — нито за себе си, нито за нещо друго. Това състояние бива наричано „сън“. Правилната дума тепърва ще бъде намерена!

А когато отново се събудих, беше около обяд, точно както и вчера. Сега Шакара седеше там. Погледна ме, кимна усмихнато и каза:

— Още една такава нощ, ефенди, и опасността ще бъде напълно преодоляна.

— Ти всъщност отпочина ли си? — попитах.

— Не пожелах. Джаннех с удоволствие будува за теб. Седях тук. По едно време по пътя за звънарницата дойде ашикът. Беше написал нещо за теб и искаше да ти го остави в стаята. Така продължително и покъртително ме моли да заеме мястото ми тук, че му разреших. Сърдиш ли се?

— О, не! Аз се събудих и го видях да отправя молитва. После веднага заспах отново.

— А аз дойдох пак към утрото, когато трябваше да си тръгне. Каза, че се е молил за теб. И тогава го обзело чувство за щастие, каквото никога не бил изпитвал през живота си.

— Къде е онова, което е написал за мен?

— Отнесох го долу при Устад, защото с такива неща ти още не бива да бъдеш обезпокояван. Чуй! Какво е това викане там в двора? Идва някой, който хората поздравяват.

Стана и погледна надолу.

— Кара бен Халеф! — продължи. — Но конят на мирзата не е при него, а някакъв друг. Личи си, че не е слуга, а господар, и то знатен. Кара е скочил, но другата хеджин трябва да коленичи, за да може непознатият удобно да слезе. Сега идва Устад. Учудва се, но радостно. Те се познават. Сега Устад поглежда нагоре. Маха ми да отида. Така че трябва да вървя, ефенди, но скоро ще те осведомя.

Тръгна. Мина повече от час, преди да се върне. Трябвало да пригответи за новия гост покоите в стражницата, разположени под тези на Джафар. Сега каза:

— Той е капитан от личната гвардия на владетеля. Притежава неговото доверие и е изпратен от него, за да застане под заповедите на Устад. След него идват други сто мъже от охраната на шах-ин-шаха — все избрани воители, с висок чин. Конярят на мирзата е техен водач, понеже вече познава пътя. Кара бил много добре приет и също дарен с празнично облекло. Донесъл е собственоръчно написано писмо от владетеля до Устад, а капитанът също такова за Джафар мирза. Съдържанието ще ти съобщи Устад лично. Сега те се хранят. После ще направят една езда около долината. Капитанът иска да разузнае терена зад планините, понеже това сега може да стане все още незабелязано. Противниците трябва едва в последния миг да узнаят кой е той и с каква цел се намира при нас. Устад сега няма да дойде при теб. Аз го осведомих за състоянието ти и трябва да ти кажа, че вече можеш да се считах за оздравял. Но по определени причини той желае да минаваш все още за болен. Така че те моли да се показваш пред хората колкото може по-малко, докато те навести тук и ти каже всичко. Даде ми един голям свитък листове, който сложих вътре на масата. За твое занимание било, рече.

Да, занимание беше, и то какво! Когато Шакара си тръгна, аз се изправих и разгънах свитъка. Той се състоеше от няколко големи и няколко по-малки листа. Първият от големите беше скица с перо на западната страна, гледана от средата на езерото. Долу дуарът, вляво пътят за Долината на чувала и вдясно пътеката за територията на таки кюрдите и северните джамикуни. В средата изкачващите хълма руини — предизвикателни, мрачни, мълчаливи, без следа от вътрешен или външен живот. Южно от къщата на Устад, върху високия гигантски зид, изложена на ветрищата. От нея пътеката за камбаните възлизаше нагоре към Алабастровия шатър. Докато разглеждах листа, ме споходи мисълта, че той показваше много, твърде много, но от друга страна му липсваше всичко! Посегнах към втория.

Какво видях там? Вече не масивната материя, а на нейно място духовното, душевното. Промяната се простираше само до руините и все пак беше донесла всичко липсващо. Ръката на човека беше придала на камъка друга форма и с това нов живот. Там, където сега бе

пристанът, множество широки стъпала водеха през отворения зид към открита площадка, възникнала от премахването на етажите. Рози, много рози и само рози цъфтяха тук точно както отсреща пред Бейт-и-Ходех. Всички пътища между тях водеха към един великолепен, импозантен портик, за чийто строеж бяха употребени всичките колосални квадри на руините. Помислих си за Баалбек, за Кайлаза на Елора^[7], за ацтекските теокали. Но всички тези прочути строежи сякаш оставаха в сянката нагази колонада. Нейният заден план образуваше висока, кръгла тъмна ниша с исполински постамент, предназначен при всички случаи да носи скулптура с подобаващи размери.

Колонадата нямаше покрив, а носеше подобно Висящите градини на Семирамида втори обширен цветен парк, от който за мое радостно изумление се издигаше точно онази малка селска черква, чиято картина висеше в моята спалня и под която бяха изписани детински простите думи:

*„Църквичке моя, църквичке малка,
благочест като теб да съм нека!
Висотата твоя дано стигна
и смиреността ти да постигна.
Църквичке моя, църквичке малка,
като теб да бъда ми се иска!“*

Човек би си помислил, че тази непретенциозна църквица би трябвало да изглежда направо смехотворно върху гигантския пиедестал, но случаят по никой начин не бе такъв. По-скоро ми се струваше тъкмо обратното, че нещата изобщо не можеха да бъдат други. Едно носено от Божията скала човешко творение ще изглежда смешно само когато се перчи, че и то е създадено от Божията скала!

Това бе средата на хълма, от чието било, точно над върха на църковната кула, поглеждаше надолу Алабастровия шатър. От двата фланга бяха разположени в плодородни градини две наподобяващи вили къщи с приветлив изглед. Под едната се четеше думата „Пасторство“, а под другата — „Училище“.

Останалите листове съдържаха архитектурни скици и чертежи на тези три постройки. Те ме заинтересуваха до такава степен, че веднага седнах да ги проучвам. Към един толкова ясен, любвеобилен отговор на въпросите относно мрачните древни руини човек не би могъл и за миг да прояви равнодушие! Ето защо позволих да ме обезпокоят само за кратко с яденето и до вечерта седях, пресмятайки, мерейки и калкулирайки. Тогава дойде Педехр, за да ми съобщал, както каза, нещо важно.

Бил дошъл пратеник, който доложил, че шейх ул ислям и Ахриман мирза въздигнали в сдружен сговор високозаслужилия Гхулам ел Мултасим в сан устат на таки кюрдите. Уведомявали ни за това, понеже той също щял да се яви на състезанието и трябвало да бъде посрещнат от нас с подобаващи за неговия ранг обноски. Нашият Устат още не беше се върнал от ездата и ето как Педехр сметнал за належащо да ми предаде тази новина. Аз му казах:

— За нас това няма ни най-малко значение. Нека си въздигат Палача, ако щат в император на Китай или далай лама, това ни е във висша степен безразлично. Той с никаква шмекерия не може да се изплъзне на съдбата, която сам си е извоювал. Той посегна към ножа да ме унищожи. А с каквото си прегрешил, с това ще бъдеш наказан. Оръжието е още долу в килера за вехтории. Да изчакаме спокойно събитията!

Той си тръгна. Ако някой ме запиташе защо точно с този отговор го пуснах да си върви, едва ли щях да мога да дам задоволително обяснение. Става така, че човек говори най-ясно тъкмо когато е загадка за самия себе си!

Скоро след това видях Устат да се връща заедно с капитана. След вечеря дойде за кратко при мен. Говорихме само за планирания строеж на църквата, всичко друго бе избягвано. Но преди да си тръгне, ме погледна усмихнато в лицето и каза:

— Не те обременявам с неща, които съм длъжен да поема сам. Ти не си надничар при мен, а мил, сърдечно желан гост, когото мога да обезпокоя с една молба за помощ само ако я сметна за необходима. Духовното гостоприемство трябва да има своите съображения също както материалното. Зная, че разбираш какво искам да кажа, и съм сигурен в твоето одобрение!

Подадох му ръка и отговорих:

— Ти разсъждаваш задълбочено и правилно. По-рано ме пита веднъж кой съм всъщност, а сега чувам, че го знаеш. Човек веднъж завинаги трябва да разбере, че *soi-disant*^[8] човешки дух не е някакъв специален блок, чието възпитание може да вае, както му дойде по угодата! Ние сме свързани, но не сме цяло. Когато се нуждаеш от мен, аз се превъплъщавам в теб!

Той ме погледна, помисли няколко мига, кимна после и заговори:

— Много правилно! Ти отново и отново се занимаваш с психология! Досега аз бях за себе си една загадка. За да я разрешиш ли дойде?

— Всеки разрешава сам себе си! Та нали има очи и уши, а около себе си цял свят, който трябва и може да го поучава! Сега лека нощ, драги приятелю. Освен мен ти имаш и други гости, чиито ръце спомагат да се формира онова, което трябва да се формира. Да се надяваме, че са само добри!

— Такива са. С лошите ще си уредим сметките в близките дни. Чуващ, че и аз се обръщам към психологията!

Трябва ли сега отново да разкажа как спях? Всъщност си е направо позор да казваш всеки ден, че си се събудил чак по пладне. Но аз пак трябва да направя това признание с желанието за последен път. Във всеки случай това преобилно спане ми бе от голяма полза. Последицата го доказва. Но достатъчно вече по въпроса! Слязох, без да питам за разрешение.

При кого? Естествено най-напред при Сирр, за когото буквално жадувах. Но кой дойде тогава с бързи крачки? Устад!

— Сигурно ще имаш добрината пак да се качиш! — засмя се той. — Съзерцавай си света от горе! Та нали хората долу още не бива да знаят колко си здрав и енергичен!

— Да, правилно, за това изобщо не помислих! Само не ме арестувай веднага, а позволи преди туй да отида и донеса на Сирр няколко ябълки!

— Аз ще го сторя и ще му донеса от любимия сорт. Шакара ми издаде тайната.

Докато отиваше към градината, аз се почувствах направо затрогнат от радостта на искристия арап да ме види отново при себе си. Но той не го направи по забавен начин, а толкова тихо, толкова спокойно, почти съм склонен да кажа, толкова задушевно, сърдечно, че

би било човешко високомерие да се твърди, че животните нямат абсолютно никаква душа. На тях им биват приписвани най-много така наречените „психични функции“. Е, добре, психичните функции на моя Сирр бяха честни, искрени и без следа от фалш или притворство. Да се надяваме, че случаят е такъв и при човешките души... в съответно по-висока степен!

Когато се върна, Устад подаде на Сирр една ябълка. Конят дори не помириша плода. Прилепи уши назад и отстъпи няколко крачки. Устад прибави втора ябълка към първата и го последва. Сирр тръгна отново заднишком. Устад пристъпи, подавайки ябълката. Тогава враният се обърна и вдигна един от задните крака в знак, че ще се брани.

— Какво? Та той се кани да ме удари! — удиви се Устад. — Значи наистина е по-благороден от Асил, който не прави разлика между мен и теб.

— Да. Голямото благородство не се изразява в пискюлите и ресните, с които господарят накичва юздата и седлото. Да разделим плодовете между двата коня!

Сторихме го. Устад даде половината на Асил; другата получи от мен Сирр. Сега той ги взе, без да се противи, за което аз го помилвах. Когато си тръгнахме после, Устад каза:

— Тъй, сега се качи пак горе, но не без да те възнаградя за твоята послушност. През деня ти трябва възможно по-малко да се показваш, но довечера ще яздим по тъмното заедно с Кара до Джебел Адава, за да опитаме да узнаем нещо относно тамошната среща. Съгласен ли си?

— Естествено, стига да не мислиш, че съм твърде слаб за тази езда.

— Твърде слаб? — попита усмихнато. — След тоя продължителен сън? Впрочем работата ще бъде интересна дори и нищо ново да не видим и чуем. Ти ще яздиш Сирр, аз — Асил, а Кара — Баркх. Така ще проведем едно предсъстезание, което ще ни покаже доколко далеч можем да отидем в сметките си.

Аз естествено дадох охотно съгласието си за нощната езда. Читателят сигурно си спомня, че Княза на Сенките определи среща на своите педерахн днес в полунощ в Джебел Адава, Планината на враждата, за да им даде своите указания. Вярно, ние не знаехме мястото, на което щеше да се състои този разговор, но бързът с

намерения аграф ни предлагаше опорна точка. От нея можехме да се възползваме. Когато казах това на Устад, той отговори:

— Това е съвсем същата мисъл, която искам да проследя и аз. Ахриман мирза ще отиде да вземе своя аграф. Ако ние се скрием преди туй там и тайно се промъкнем подире му, той ще ни бъде водач, без да го подозира.

— Ами опасността, на която ще се подхвърлим?

— Опасност? Колко забавно звучи тази дума от твоята уста! Там, където нямаш кахъри ти, също толкова малко ще ги имам и аз. Освен това ще се въоръжим добре и ще си сложим други дрехи.

— Какви?

— Костюмите на шаха. Аз също имам такъв. Ти каза, че Ахриман мирза бил облечен по същия начин. И вероятно отново ще го стори. Не ми се вярва, наистина, някой да ни види, но ако това все пак се случи, ще сметнат, че сме от свитата, с която персиецът е дошъл при таки. Много е възможно дори да сметнат, че той самият... Ах — прекъсна се той, — това е може би добра идея. Ще взема неговия камшик за езда, в който е пъхната черната маска! А прибавя ли после и аграфа, можем да превърнем всяка опасност точно в противоположното — да бъда сметнат за Емир-и-Силлан. Не мислиш ли и ти така?

— Каква идея! Откъде ти хрумна? Подобни мисли никога не се пораждат случайно в човешкия мозък, а имат своята скрита взаимовръзка, чиито крайни резултати са предварително заложиени. Стори го, приятелю мой, стори го! Убеден съм, че с това следваш един промисъл, който вижда по-надалеч от нас.

Той тръгна, а аз се качих горе. Как ли стана, че през деня толкова често си мислех за нашето преобличане? Слагах дрехите и пак ги свалях — за да ги пробвам, както си казвах. Човек не вижда по-далеч от възможностите си!

---

[1] Игра на думи. Немската дума означава и „хубостници“ — б.пр. ↑

[2] Итемад — покорство — б.а. ↑

[3] Marquise (фр.) — навес за предпазване от дъжд и слънце — б.пр. ↑

- [4] Натната ел мутарид — много висок, ситен напречен тръс от чисто арабска школа — б.а. ↑
- [5] Кеффийе — арабска кърпа за глава — б.а. ↑
- [6] Бен Хидр — Син на предпазливостта, на изчакването — б.а. ↑
- [7] Елора — Хайдерабад — б.нем.изд. ↑
- [8] Soi-disant (фр.) — така наречен — б.пр. ↑

3. ПРЕДСЪСТЕЗАНИЕТО

Когато ми донесе вечерята, Шакара се усмихна, изпълнена с разбиране. Бях именно преоблечен, а тя знаеше причината. Устад ѝ я беше съобщил.

— След като се нахраниш, той ще дойде да те вземе — каза. — Конете ще бъдат тайно оседлани от Кара.

— Но не моят Сирр — вметнах аз. — Кажи му го! Аз сам ще го сторя! Нека държи сбруята в готовност, но тя ще бъде сложена само от мен.

Бях приготвил заредените вече револвери. Когато Устад дойде, ги затыкнах. Той се беше облякъл според уговорката, закопчал дългата брада под дрехата, а косата сресал нагоре под агнешкия калпак, така че и двете не се виждаха. Ездовия камшик на мирзата беше втикнал в пояса. Тъкмо се канехме да тръгваме и ашикът се появи на вратата. Изплаши се, като ни видя, защото в първия миг ни сметна за персийци. Но когато ни разпозна, възкликна:

— Слава на Аллах! Почти помислих, че Ахриман мирза е тук! Защо носите това облекло, ефенди?

— За да не бъдем познати, в случай че ни видят — отговорих. — Възнамеряваме да се отправим към Джебел Адава.

— А аз идвам направо оттам! Нося два важни хабера — един писмен и един устен. Шейх ул ислям мисли, че съм ваш гост и ходя при него, за да донасям за вас. Ето защо притежавам неговото доверие и съм ви записал какво научих днес от него. Става дума за селищата, където трябва да започне боят веднага след като ударът срещу вас е успял. Отбелязани са и имената на предводителите — все благочестиви, лични мъже.

Той даде по мой знак един списък на Устад и продължи:

— Другият хабер вероятно още повече ще ви зарадва. Известен ли ви е един млад таки кюрд, който се казва Ибн ел Идрак^[1]?

— Много добре дори — отговори Устад. — Ти го наричаш млад, но той вече от години участва в джемма. Неговият баща, най-богатият мъж на племето, го изучи в Техеран и го прати после на далечни

пътешествия. Той е образован, умен и честен. Казват, че бил таен противник на шейх ул ислям и имал доста единомишленици сред таки. На няколко пъти е бил тук като мой гост и мисля, че двамата изпитваме взаимно благоразположение.

— Считаш ли го способен на коварство?

— Не. В никой случай.

— При това положение мога да ти кажа, че той желае разговор с теб.

— Кога?

— Днес.

— Къде? Тук при мен?

— Не. За тая цел той няма време — заради важните заседания, каквито джемма сега непрекъснато провежда, днес дори след полунощ. И разговорът трябва да бъде таен. Той те моли да отидеш два часа след полунощ при потока на Джебел Адава, ти сам и той сам. От извора ще преброиш петте големи завоя на водата. Там расте едно самотно дърво, под което ще те чака.

— Странно! Как се свърза с този мъж? Ако беше някой друг, щях да се опасявам от засада, макар че не знам с какво мога да му бъда полезен!

— Не мога да ти се сърдя, ако се съмняваш в мен. Но аз няма как другояче да отговоря; трябва да похваля Ибн ел Идрак, за да ви бъде полезен. Задръж ме тук и дай заповед да бъда разстрелян, ако нещо ти се случи!

— Това означава да постъпя като глупак! Вярвам и на двама ви и следователно ще отида.

— Благодаря ти! Тоалетът ти също е подходящ. Сега край Джебел Адава е по-оживено от обикновено. Някой би могъл да те види и познае. Ето защо щях да те помоля да не слагаш обичайното си облекло. Дойдох дотук с един от неговите коне. Мога ли да потегля обратно, за да му отнеса вестта?

— Да. Кажи му, че ще отида, два часа след полунощ на указаното място. Ако бъда възпрепятстван с навременното пристигане, нека въпреки това изчака. Ще се явя.

След това ашикът се отдалечи. На масата ми лежеше ханджарът, който бях получил подарък от Джафар. Устад го видя и попита:

— Няма ли да вземеш камата със себе си?

— Не — отговорих. — Възнамерявах, но сега не го смятам за необходимо.

— Позволи тогава аз да я взема! Може да изпадна в положение, в което едно тихо острие е по-добро от гръмливия изстрел. Сега слез долу. Искam първо да заключа списъка на ашика. После ще дойда.

Затъкна ханджара в пояса и излезе. Аз пък мушнах в джоба няколко свещи, макар да нямах причина да ги считам за необходими. После слязох по пътя от звънарницата до пасището, където заварих при конете облечения по персийски Кара.

Асил и Баркх бяха вече оседлани, Сирр — още не. Аз самият го сторих. Странно! Когато поисках да му втикна мунцука, той отказа да отвори уста. Помолих го, ала въпреки това не го направи. Да го принудя обаче и през ум не ми минаваше. Устад дойде тъкмо когато заръчах на Кара да донесе простия оглавник.

— Само с оглавник ли се каниш да го яздиш? — попита. — През нощта? Там, където нещата много ще зависят от пълната ни сигурност в конете?

— Нека Сирр си има своята воля! — отговорих. — Аз трябва само да я направя своя и тогава нищо няма да ни се случи. Ездач, който разчита по-малко на коня и повече на юздата, в крайна сметка няма да успее да постигне нищо. Един благороден кон, имащ основание да се страхува от желязна дисциплина, не може да обикне своя господар.

— За малко да кажеш — не може да го уважава! — усмихна се Устад. — Ти естествено покрай коня мислиш и за нещо съвсем друго. Познавам те!

И тъй, на Сирр бе сложен само оглавникът. После потеглихме през руините, надолу покрай кариерите и вляво нагоре към отвъдната равнина, от която високо се извисяваше Джебел Адава. Устад често бе ходил нататък, така че напълно можехме да разчитаме на неговите познания за терена.

Той благодарумно не пое в права посока. Яздихме първо на север и завихме после под прав ъгъл на запад. Така ако някой ни видеше, нямаше да остане с впечатление, че идваме от джамикуните. И добре стана. Защото едва ли бяхме изминали и половината път, забелязахме един ездач по осветената от луната равнина. Той се сепна, наистина, като ни видя, но не се отклони от досегашното си направление. Щяхме

да се срещнем. Ние естествено дадохме вид, че не се страхуваме от него, и спряхме, когато стигна при нас и поздрави.

— Откъде идваш? — попита Устад.

— Оттам, накъдето яздите вие — отговори онзи. — Веднага се вижда, че сте от хората на Ахриман мирза. Добри новини ли носите от Исфахан?

— Отлични. Само часа да научат там и ятаганът ще излезе от ножницата.

— Това звучи добре! А този час на мен ми е известен. Току-що го чух от мирзата и трябва да го съобщя на масабаните на Ферагхан, които са вече на път. Знаете ли за състезанието при джамикуните?

— Всичко знаем. Празникът ще започне в неделя. Предсъстезанието ще се състои в понеделник, а главното ще бъде във вторник.

— Така е. А сега да ви съобщя и моята важна вест. Обкръжението на джамикуните ще започне на следващия ден, сиреч в сряда. Четвъртък заранта трябва да бъде напълно завършено. Веднага щом се развидели, се нахвърляме върху тях от всички страни. Това известие трябва да отнеса на масабаните, и то бързо. Ето защо ще ме извините, че не мога да се задържа по-дълго при вас.

Той продължи, ние също. Никой от нас не се съмняваше, че дължахме тази новина изключително на нашите персийски костюми. Сега бе важно да избегнем спътниците на срещнатия мъж. Лунната светлина не позволяваше да се укрием от евентуалните наблюдатели по Джебел Адава. Нашата единствена закрила се състоеше в измамното впечатление, че приближаваме планината откъм бивака на таки кюрдите. Поради това я обходихме в широка дъга, докато стигнахме западната ѝ страна. Там течеше водата, при която щеше да дойде Ибн ел Идрак. Теренът край потока беше нашироко обрасъл с храсти и ни предлагаше чудесна възможност да приближим под добро прикритие. Всичко вървеше отлично. Следвайки извивките на водата, стигнахме и до тази, при която трябваше да се състои срещата с Ибн ел Идрак. Там действително растеше едно самотно високо дърво. По-късно на Устад нямаше да се наложи да го търси.

Сега се касаеше най-напред да намерим някое закътано място за конете. Аз щях да остана при тях, а Кара щеше да тръгне нагоре с Устад, за да му покаже кухня бѝз. Мястото скоро беше намерено. След

като бяхме прояздили известно разстояние покрай южната страна на планината, една тясна клисура се врязва дълбоко в скалните маси. Не беше открита, а препречена с висок и здрав дървен зид. Горният ръб описваше много неравномерна линия, понеже от него се бяха сринали камъни, лежащи сега долу безредно един върху друг. На нивото на земята имаше тясно входно отворстие. Устад се насочи към него и каза:

— Това е Дувар-и-Мугаса^[2]. Защо е наречен така, не зная. Вероятно някога е служил за преграда на долината. Сега мястото се ползва с толкова мрачна слава, че хората го избягват денем, а да не говорим пък нощем. Тук ще бъдеш по-необезпокояван откъдето и да е другаде, ефенди. Твърди се, че когато Дявола вземал някоя душа, замъквал я през нощта тук, за да я разкъса.

— Приятно местенце за чакане! — ухилих се аз. — При известното суеверие на религиозните таки кюрди тук действително съм преосигурен срещу човешко посрещане. А друго не може да ме смути.

Слязохме, поведохме конете между камъните към портата и когато минахме през нея, се озовахме в едно затворено от горе пространство. В него цареше пълен мрак.

— За това не помислих — продължи Устад. — Трябваше да вземем свещи.

— Аз имам — казах, като извадих една от джоба и я запалих. Към зида беше пристроено едно помещение с покрив. Отзад едно отворстие водеше към гъсто обраслата с растителност клисура. По средата на тъмната камера лежеше голяма каменна плоча. Повече нищо не се виждаше. Понеже предпазливостта ни забраняваше да подслоним конете тук, където в нежелан случай нямаше нито укритие, нито измъкване, опитахме да излезем през отворстието на открито, но без да повредим фрапиращо препречващите вратата храсти. Успяхме. Вън не беше кой знае колко по-светло, защото светлината на звездите не достигаше в тясната клисура, чиито скални стени се изкачваха на значителна височина. Мястото по никой начин не бе приканващо. Неговата тъма напълно отговаряше на дяволската идея, спомената от Устад. Отведохме конете на значително разстояние навътре в теснината и ги накарахме да легнат. После стана време Кара и Устад да поемат нагоре по планината. Помолих ги да пазят храстите при вратата, за да не ни издадат счупените клонки. Те се отдалечиха, а аз

седнах при Сирр, но така, че да видя всеки приближаващ преди той мене.

Минаваше четвърт час след четвърт час. Полунощ дойде. Двамата ми другари сега вероятно се намираха горе на своя подслушвателен пост. Беше ли им се удало да открият мястото на срещата? Тъкмо си зададох този въпрос и видях две облечени по персийски фигури да се задават с бавни крачки откъм зида. Бяха те. Станах.

— Седи си спокойно! — каза Устад. — Трябва да чакаме повече от час, преди да мога да тръгна към потока.

— Не осъществихте ли намерението си? — попитах.

— Не — отговори той, докато сяхахме. — Лежахме добре скрити при бъза. По едно време пристигна Ахриман мирза с още един. Сигурно беше довереникът, когото си видял в нашите руини, защото мирзата не беше забулен. Поведоха разговор — не дълъг и не висок, но така, че разбяхме всяка дума. Ахриман държеше камшика за езда в ръка. Трябва да е бил наскоро пак тук, защото извади от дървото една маска, каквато е нямало вътре, когато Кара го е претърсил. Върза си я на лицето и измъкна от джоба на сетрето си един аграф, за да го забодне на калпака. Същевременно каза: „Имах го още при джамикуните, но не намерих време да го забода. Заради шейх ул ислям трябваше бързо да заобиколя хълма и отида при коня си. Тукашният може значи да остане в дървото — вероятно завинаги, защото не мисля, че някога ще ми бъде пак необходим по тези места. Днес ще действам по късата процедура. Заповедите за обкръжението в сряда вечер ще бъдат бързо дадени. После ще отида в Утак-и-Шейтан^[3] да прегледам още веднъж двата документа, преди да върна в джемма на шейх ул ислям неговия. Сега ела! Това любимо магаре на Аллах и хабер си няма, че с подписа на царската грамота напълно се предава в ръцете ми!“

Тръгнаха, а ние изпълзахме от нашето скривалище, за да ги последваме. Но понеже това трябваше да стане изключително тихо и предпазливо, не бяхме достатъчно бързи и после напразно опитвахме да ги видим или чуем. За да не дойдем при теб съвсем без резултат, се върнахме при бъза, от който взехме аграфа.

— Защо? С каква цел? Няма ли да доведе това до лоши последствия?

— Възможно! Но аз имах чувството, че не бива да оставям там тази искриста вещ. Познавам това усещане; то винаги ме е водило правилно. Помисли за костюмите, без които сигурно нищо нямаше да узнаем от пратеника!

— Може и така да е. Аз също следвам охотно подобни внушения. Известно ли ти е името на Утак-и-Шейтан?

— Не. Не бях го чувал. Но по път сега размишлявах по този въпрос и предполагам, че е свързано с този зид. Наименованието Стая на Дявола добре се съчетава със суеверието, че Дявола разкъсва тук домъкнатите от него души. Дали Ахриман мирза няма с това предвид тъмното помещение, през което минахме, за да дойдем тук?

— На мен ми се струва много вероятно.

— На мен също! Той иска да проучи тук още веднъж двата царски документа. „Царски грамоти“! Значи най-важното, което би могло да му се изтръгне! Изтръгне? Не. Нещата трябва да се подхванат по-умно. Не ме заговаряй сега, моля те! Осени ме една мисъл. Ако мога правилно да я осъществя, ще бъде несравнимо!

Той се умълча, за да размисли. Ето защо ние също притихнахме. След известно време скочи внезапно и каза:

— Какво става? Тая работа не ми дава мира. Ела с мен, ефенди! Трябва да отида до зида. Нещо в мен ми подсказва, че Ахриман мирза скоро ще се появи.

Тръгнахме към закритата от храстите врата. Избутахме ги настрани, за да влезем в помещението. Устад ми прошепна:

— Ето... ето... ето, погледни! Колко прав е бил вътрешният ми глас! Виждаш ли го?

Действително го видях. Току-що беше дошъл и стоеше на звездната светлина във входа, за да се огледа. С ездови камшик в ръката, маска на лицето и аграф на калпака. В пояса му проблясваше дръжката на ханджара, който бе еднакъв с моя. Всичко това се виждаше много ясно. Устад ме попита тихо:

— Известно ли ти е преданието за ходен на човека?

— Да — отговорих също така тихо.

— Зная, че мирзата вярва в това предание, и с него ще го притисна. Дръпни храстите назад, когато се вмъкна при него, и също после, когато се върне!

Измъкна маската от дръжката на камшика за езда и си я върза на лицето. После извади аграфа от ламаринената кутия и го забодя на калпака. Затъкна сетне в пояса и ханджара, както го носеше мирзата. И зачака.

Нямах представа, наистина, какво възнамеряваше, макар да ми бе известно значението на „ходем“. Това е персийската дума за „аз самият“. Но тамошните метафизици квалифицират с нея и нещо друго. Приблизително това, което ние наричаме „двойник“, но в много по-висш, благороден смисъл. Те учат, че човекът притежава дух, когото душата постепенно формира от материите на тялото, само че този чисто човешки дух е зависим и ръководен от друг дух от по-високи региони. Той е отговорен пред Бога със собствената си съдба с това, че подтиква поверения му човек към неговото предопределение. Този висш дух обсебва всички агрегатни състояния на човека и може лично да се яви на него и на други, и то в съвсем същата фигура и облекло като на въпросния. Появи ли се на други, това не означава нищо лошо. Но покаже ли се на своя човек, то това е сигурен знак, че ще го напусне завинаги, което означава за този или скорошно безумие, или смърт. Защото човек, изоставен от своя ходем, висшия си дух, трябва или веднага да умре, или бавно да линее в духовната нощ.

Такова бе преданието или по-скоро учението, на което Устад позоваваше сегашното си поведение.

Ахриман мирза влезе. Запаля свещ и отиде да я закрепя с капане на каменната плоча. Когато това стана, измъкна от джоба два големи сгънати листа, разгъна ги и се наведе към свещта да чете. Тогава Устад се промуши тихичко между храсталака и стената, промъкна се с нечути стъпки зад него и го докосна с камшика за езда. Мирзата трепна, изправи се отривисто, обърна се и... нададе крясък, какъвто само най-голям страх или ужас е в състояние да изтръгне от дробовете. После застина като камък, напълно неподвижен.

Дори на мен, дето бях в течение на нещата, сцената се стори зловеща. До призрачния Зид на разплатата... в Стаята на Дявола, където Сатаната разкъсва довлечените души, една малка свещ, осветяваща мъждиво на едва три крачки разстояние... един човешки и един висш дух... формирани от чернилката на царящата навред тъма... не само прилични един на друг, а също с еднаква същност... единият точно копие на другия... от главата до петите едно-единствено „Аз“ и

все пак две отделни личности! Мен ме побиха студени тръпки, а пък как ли се чувстваше мирзата!

По странен, но от психологическа гледна точка по-правилен начин след първия крясък той не придаде на ужаса си тотален израз, а изходи от отделните детайли, които дори него заблудиха.

— Моят аграф! — извика, посочвайки калпака на Устад. — Маската ми... ханджарът... камшикът ми!

Пръстите му се разтвориха. Двата листа запърхаха към земята. Видях го да трепери. Коленете му се подкосиха, отказаха да му служат. Свлече се на земята, хвана се здраво за камъка с едната ръка, вдигна другата отбранително и изкрещя:

— Моят ходем... моят ходем... моят ходем! Какво ми носиш?

Устад отговори и гласът му звучеше под маската също така глухо като този на мирзата:

— Не корона и царство! Избирай: смърт или безумие!

— Смърт? Не, не! Не искам да умирам, умирам! Трябва да живея, живея... живея!

— При това положение ти избра. Безумието ще бъде духът, който ще те сграбчи както всичките ти Сенки! Вън, вън! Търси защита при твоите масабани! Коленичи пред светия шейх ул ислям! Уповавай се на цялата сила на лъжата! Той току-що протегна ръка. Улови те за врата като някоя умряла котка. Помъква те към зеещата бездна и те разтърсва високо над...

— Умряла котка, умряла котка! — прекъсна го мирзата с крясък. Разтрепери се, като чу собствената си закана. — Ти знаеш всичко, всичко, всичко! Но аз не желая безумието ти, не го искам! Задръж си го при теб, а аз се махам, бързо се махам... махам!

Скочи рязко и се стрелна през вратата. Устад вдигна документите, сгъна ги и ги прибра. После излезе предпазливо на открито, за да погледне след беглеца.

— Ела, приятелю мой! — покани ме сетне. — Ела, ако искаш да видиш човек, който бяга от безумието, ала няма как да му се изплъзне!

Отидох при него. Мирзата търчеше като преследван от фурии в права посока по равнината, където нито имаше какво да търси, нито какво да намери.

— Не е ли това вече духовно разстройство? — попита Устад. — Всеки друг щеше да тръгне натам, където ще срещне своите хора, а

пък този вече не знае какво прави! За нас обаче е препоръчително незабавно да се отдалечим. Да идем при конете!

Сторихме го. После потеглихме, без да угасим свещта. Устад пожела така. Той ни поведе край планината и след това далеч на север, където не можехме да бъдем видени. Там слязохме от конете, тъй като времето на разговора с Ибн ел Идрак още не беше настъпило.

Никой от нас не говореше. Аз едва намирах място за мислите, които ме спохождаха и си отиваха. Само предание ли е, наистина, или за всеки, който води духовен живот, има ходем? Устад сложи ръка върху моята и каза:

— Ти мислиш и аз зная за какво. Не си блъскай напразно главата, а чакай! Човекът бездруго е свикнал да вярва само на онова, което вижда с телесните си очи. Нали си спомняш, че викнах обратно душата на хаджи Халеф с особено акцентиране върху неговото дълго име. Ако не бях го сторил, той щеше да умре, а така го принудих „да дойде на себе си“, както хората за съжаление имат навика да казват. Мислиш ли, че само душата може да бъде заставяна? Почакай! Така нареченото „възпитание“ принудително превръща милиони духове в шаблони. Нима е невъзможно от тези милиони поне един да се измъкне обратно?

Колко странно прозвучаха думите му! Не трябваше да мисля, а да чакам. Кой ли може да се справи с тая работа!

Когато дойде време, поехме отново към планината и се спуснахме там в една малка падинка, която ни закриляше от неканени очи. Аз и Кара щяхме да останем, а Устад да тръгне пеш към потока, където вероятно вече го чакаше Ибн ел Идрак. Не бях особено спокоен за приятеля си, ала той ме увери, че си има работа с честен мъж. Трябваше да се примирия. Той естествено отдавна беше махнал маската и аграфа.

Мина повече от час. И ето че се върна — с бързи енергични крачки като някой, който носи добра вест.

— Тоя ашик е станал направо чудесен човек! — подвижна, още преди да е стигнал при нас. — Непременно трябва да го препоръчам на шах-ин-шаха за помилване, и то още като се приберем. Защото отново трябва да замине един бърз пратеник.

— Значи си чул нещо добро? — попитах.

— Много добро! Още преди настъпване на деня трябва да бъдем вкъщи, та никой да не види твоя Сирр. Ето защо сега ще ви осведомя

надве-натри. Нашите противници в състезанието ще пристигнат още днес, за да свикнат конете им с пистата. Онова, което само подозирах, сега е сигурно. Ибн ел Идрак има такъв значителен брой привърженици сред таки, че е в състояние да разстрои планове на шейх ул ислям, и е решил непременно да го стори. От него е излязла идеята да стане устад на таки и сега все още държи твърдо на нея. Но шейх ул ислям хитро го изпреварил, за да превърне осъществяването ѝ в невъзможност или да ме направи свое послушно протеже. Откак е наложил Гхулам за устад, са се провели няколко бурни заседания. Към него се придържат слабоумните фанатици, поставящи Фатима по-високо от самия Мохамед, и по-младите баби, поставящи владетеля по-ниско от себе си. Това са нашите противници, които ще участват най-напред в състезанието и после в битката. Засега ще ги наричам ултратаки. Другите са готови на примирие. Те са ни наблюдавали и никога не са открили у нас някакво големеене или притворство. Искат да ни уважават като хора, а не да ни мразят и враждуват с нас заради вярата. Искат да почитат Мохамед, но не да обожествяват шейх ул ислям. Искат да се подчиняват на шах-ин-шаха, а не да гледат на негово място една безволева марионетка. Натоварили са Ибн ел Идрак да изложи тези техни желания в джемма, ала били отблъснати с такова високомерие и с такава оскърбителна безцеремонност, че решили от своя страна вече с нищо да не се съобразяват и като другите да вървят тайно по свои пътища. Първата последица от това решение е сегашният разговор с мен. Аз бях откровен с Ибн ел Идрак дотолкова, колкото сметнах за необходимо. Той се учуди на това, което научи. Но когато му казах също, че техният нов устад е кървавият, безсъвестен палач на силлан, и че главатарят на Сенките се готви да става цар, излезе извън себе си от тази мошеническа игра и взе решение да отвърне на коварството със същата монета. Ултратаките следователно няма да узнаят нищо за това, което склонните към мир и верните на правителството замислят да направят. Ударът ще се стовари върху тях като гръм от ясно небе.

— И в какво ще се състои този удар? — попитах го аз.

— Те няма да кажат и дума срещу битката, но в последния миг просто ще ги зарежат. Ако онези въпреки това се заловят с нас, ще си получат заслуженото. Това са общите позиции; върху отделните ще

говорим по-късно. Сега трябва да тръгваме, защото изтокът вече просветлява.

— Значи сега пробната езда! Мисля, че никой не е стигал толкова бързо оттатък, както ще го сторим ние. Яздете напред!

— Напред? Защо?

— Защото иначе скоро ще ме изгубите от очи! — ухилих се аз.

— Много самоуверено! Искаш да засегнеш Баркх на Кара и дори своя Асил?

— Не. Именно затова ви моля да приемете един аванс.

— Така да бъде! Но ти казвам, че за да не допуснем да ни настигнеш, ще употребим дори тайната, а твоят Сирр изобщо няма такава!

— Тя не му е необходима, защото той самият е тайна. Сега поемайте! Няма да възседна, преди да съм престанал да ви виждам, но после ще пристигна!

Те се метнаха на стремената на седлата, засилиха се веднага и препуснаха по равнината на запад, все по-бързо и по-бързо, докато ги видях да преминават във вихрен галоп. Сирр беше учуден. Поглеждаше ту към мен, ту надигаше глава, за да подуши след отдалечаващите се. Изхвърляше я нагоре, пак я спускаше, разтърсваше я. Пръхтеше, риеше земята. Накрая дори изцвили. Тогава го помилвах и той тутакси се успокои напълно. Но непрестанно отправяше очи напред към двамата ездаци, които ставаха все по-дребни.

Ето че изчезнаха. Поставих крак на стремето. Сирр обърна глава и даде да се чуе онзи дълбок и гърлен басов тон, от който ясно се разбираше, че иска да каже: „Ех, най-сетне, най-сетне, най-сетне! Но сега!“ Още не бях седнал стабилно и вече летях. Не беше необходимо да правя нещо. Та нали той самият искаше това, което трябваше да стори! Една такава езда за съжаление не може да се опише. Когато затворих очи, имах усещането, че се реех в небесните простори!

Само след няколко минути отново видях Устад и Кара. Яздеха все още заедно. Приближавах видимо към тях. Сега трябва да бяха погледнали назад и да ме бяха забелязали, защото по движенията на конете им различих, че са употребили тайните. Тогава се приведох напред и докоснах врата на Сирр, като лека милувка. „У...у...у...!“, издаде звук той и загалопира по такъв начин, все едно досегашната бързина не беше нищо. Кара вече беше изостанал, тъй като моят Асил

превъзхождаше Баркх. Още десет конски дължини... пет, три, една... Сега го настигнах и яздох до него.

— Ма'асалами (Сбогом), Кара! — ухилих се аз. — Я подтикни Баркх с тайната!

— Сторих го вече! — отговори той.

— Следвай си ме тогава все така яваш^[4]!

Сирр изцвили, сякаш беше разбрал майтапа, изстреля се с два-три направо непонятни скока пред Баркх, извъртя глава за миг, за да види дали действително го е задминал, и после държеше под око само Асил. Този беше на приблизително дваисет конски дължини напред.

— Сабак билхер! (Добро утро!) — викнах сега на Устад. — Действай бързо, иначе ще стане ден!

Той отговори само с помахване, защото нещо друго лесно можеше да забави бяга на неговия кон. Въпреки това дваисетте дължини станаха петнайсет... десет... пет... две... една... настигнах го!...

Отново няколко пружинно бързи скока на моя Сирр... ето че бях отпред...

— Признаваш ли, че скоро ще бъдеш далеч зад мен? — попитах.

— Защо изрично да го признавам? — отговори той.

— Защото после ще спра. Не бих желал да накърня моя Асил. Ще се засрами, ако бъде задминат.

— Много доблестно от твоя страна! Да, твоят Сирр ни превъзхожда, далеч ни превъзхожда. Да забавим бяг!

Когато го сторихме, Кара бързо ни застигна. Беше направо трогателно, че трите коня високо изцвилиха, дето са отново заедно, еднакво, „като от една уста“, както се казва. И сега видяхме колко невероятно бързо ни бе придвижило това пробно състезание. Равнината беше накрая, планините на джамикуните се възправяха пред нас. Трябваше само да се спуснем в долината и да яздим сетне отново нагоре, за да стигнем до пътя за каменоломните и следователно вкъщи. Толкова лесно, толкова бързо стига човек от злото към доброто, когато умее да се възползва от силите, които могат да го отнесат нагоре и към дома!

Можехме във висша степен да сме доволни от резултата на нашата пробна езда. Ако преди туй не бяхме се страхували от състезанието, то сега бяхме напълно убедени, че ако не всички, то поне

главните турове щяхме със сигурност да спечелим. Пристигнали у дома, ние се погрижихме най-напред за великолепните животни, а после се разделихме. Аз отидох веднага да спя и се събудих чак в късното утро.

Шакара ми донесе закуската и каза, че още през нощта пристигнал бърз пратеник от страна на шаха и после препуснал отново с отговора на Устад. Преднамерено се бил облякъл така, че никой да не може да отгатне кой е и какъв е. Владетелят изпратил само заповедта по възможност да се избягват кръвопролитията. Устад се зарадвал на случая да изпрати на шаха списъка на ашика и двата придобити снощи царски документа. С това шейх ул ислям и Ахриман мирза веднъж завинаги щели да бъдат унищожени. И същевременно приложил молба за помилване на ашика. Когато чух това, се сетих за изявлението му, че ашикът е станал чудесен човек. Не беше казал нищо повече, но сега разбрах от Шакара, че ашикът доброволно се поставил на разположение на Ибн ел Идрак и проявил удивително красноречие и издръжливост да убеди таки, че със своето неподчинение към шаха няма да постигнат нищо друго освен собствената си гибел. Впрочем Устад бил на мнение, че тамошните ултри няма да имат куража, който показват сега в присъствието на шейх ул ислям, мирзата и Гюл-и-Шираз, в чиито интереси е залегнало да подсилват тези хора в техния тъпоумен фанатизъм.

Още не бях излизал на моя открит покрив. Сега Шакара ме помоли да го сторя заедно с нея, защото имала да ми покаже нещо интересно. Имаше предвид на първо място една голяма господарска шатра, която се издигаше почти завършена сред руините. Недалеч от нея видях други хора да разпъват втора, също голяма, но не така великолепна. На въпроса ми за кои са предназначени тези две шатри, тя отговори:

— Така красиво нагиздената е за Гюл-и-Шираз. Тя действа явно по заръка на Ахриман мирза, който иска с това да изпревари таки в окупирането на руините. Хората й пристигнаха малко след разсъмване и веднага се заеха със строежа на шатрата. Шейх ул ислям, изглежда, е знаел или поне подозирал нещо такова, защото побърза да направи подобен шахматен ход. Неговите слуги дойдоха с втора шатра и както виждаш, сега небесната добродетел ще отседне редом със земния порок, без някой преди туй да ни е питал за нашето становище.

— Устад ще изтърпи ли това?

— Той още чака. Когато дойде неговото време, ще знае как да постъпи. А сега погледни там, от другата страна на езерото! Там строят трета голяма шатра. Тя е за Ахриман мирза. Той също без да пита избра това място, защото неговите Сенки и масабани ще приближат от тази страна. Началото на обкръжението значи е поставено още днес. Но също така от днес биват разставяни нашите близки и далечни постове, които ще имат грижата да ни осведомяват своевременно за всяко враже приближаване. Всички джамикуни са вече на оръжие, макар да не го показват. Тукашните също. Положението е също и при съюзените с нас калхурани. Те вече са изпратили своите най-добри ездачи и състезателни коне. Погледни там долу как се упражняват! Що за отбранителен план е нахвърлял Устад, не знаа, но той ми каза, че не трябвало да моля Марах Дуримех за помощ. Били сме достатъчно силни. Тази крепка вяра е много успокоителна. Въпреки всичко аз изпратих един вестител до нея и нейните добре въоръжени и непобедими конници ще се появят в подходящото време. Нали знаеш — прибави усмихнато, — душата обича да се грижи за духа дори и когато той е напълно сигурен в своята работа!

Тъкмо каза това и забелязахме оживено движение, което бързо се разпространяваше из целия дуар. Причината беше един пристигнал от изток ездач. Той предаде на всички, които поискаха да го чуят, някаква вест и се насочи после нагоре към Високата къща. Когато мина през портата, го познахме. Беше конярят на нашия Джафар мирза. Бе служил като водач на помощта, изпратена от шаха, и избързал напред да доложи, че пристигат сто мъже гхулман-и-шахи^[5]. Водеше със себе си коня на капитана. По същото време дойде със свитата си отляво по нашия вчерашен път Гюл-и-Шираз, а на къса дистанция я следваше шейх ул ислям със своя колоритен мирски и духовен щал. Яздиха директно към руините и ги обсебиха, сякаш си бяха там у дома. След тях водеха състезателните им коне.

Само след няколко минути между двете партии възникна спор относно терена, но не се стигна до конфликт, тъй като вниманието им се насочи на изток, където в края на кръгозора се появиха хората от охраната на монарха. Изключително добрите коне и оръжия, бляскавите униформи на стотицата предизвикаха удивление. Как ли бе

стигнал Устад до небивалото още отличие, да получи една такава директна подкрепа от владетеля?! Но удивлението се превърна направо в ужас, когато зад кавалерията се появи артилерийски обоз от двайсет сембуреки^[6], следван от цяла колона камили с багаж и муниции. Двайсет топа! Макар и толкова малки! Щом на разположение на джамикуните стояха такива отбранителни средства, то нямаше да бъде толкова лесно да се подхване бой с тях, както си бяха мислили? И с каква цел бяха изпратени на Устад тези отряди? Та нали той не знаеше нищо за планираното срещу него нападение! Нали трябваше да бъде напълно изненадан! Дали пък не беше научил нещо? Но от кого? Налагаше се да бъдат предпазливи! Преди всичко спрямо собствените си съюзници!

Сега капитанът се качи на коня и пое надолу по хълма, за да посрещне малката, но излъчваща войнствен дух дружина и да я разположи съобразно намеренията си. Нейното пристигане бе предизвикало сензация и сред хората на Ахриман мирза. Той се отправи насам покрай езерото, за да направи, както изглежда, първата си визита на принцесата в нейното ново жилище. Свитата му се състоеше от съвсем същите лица, които в неделята на предната седмица бяха нарушили спокойствието на празника ни отсреща при Бейт-и-Ходех. Това бе своего рода демонстрация, която за нас бе добре дошла, понеже той по този начин непредпазливо издаваше, че подглаватарите му бяха пристигнали заедно с него. Яздеше, без да спре в дуара, директно към руините. Когато слезе пред шатрата, Гюл излезе да го поздрави. За пръв път ми се отдаде възможност да я видя. Въведе го вътре. Неговите придружители останаха на открито. След известно време повикаха шейх ул ислям. Той също изчезна в шатрата.

Едва сега забелязах, че Сирр не се виждаше. Попитах Шакара за него, кажи-речи засрамен от своето невнимание. Бяха го настанили в градината, за да не може да бъде видян откъм шатрите. Помолих моята „душа“ да се грижи добре за него.

Сега трите знатни особи излязоха от шатрата и тръгнаха напреко през руините към пътя за камбаните.

— Искат да дойдат при нас! — каза Шакара. — Трябва незабавно да го доложа на Устад. Нашата обична къща трябва да остане чиста откъм подобна висока визита! Той ще ги отпрати!

— Помоли го тогава да го стори по възможност под моя покрив. Иска ми се да опозная Гюл и ето защо ще бъде добре да чуя как говори.

Шакара побърза надолу. Аз наблюдавах приближаващите така, че те да не ме виждат. Принцесата имаше висока, пълна фигура. Облеклото ѝ беше пищно, претруфено. Воал не носеше, значи беше еманципирана по отношение повеляваната в нейната среда свенлива сдържаност. Косата ѝ беше отпред подрязана и покриваше челото — точно по начина на така наречения у нас „бретон“ или още „фризура на пони“. Персийските харемски жени обичат да придават на лицата си неодухотворен, но в замяна на това похотлив израз. Плитките ѝ висяха отзад почти до земята. В тях бяха вплетени и вмъкнати златни шнурове, ресни и фиби, така че много вероятно не бяха истински. За отбелязване е, че носеше също като Ахриман мирза камшик за езда в ръката. По време на разговора шибаше с него насам-натам и изобщо движенията ѝ бяха толкова уверени и властни, толкова пренебрежителни и, бих казал, предизвикателни, каквито досега не бях виждал у никоя ориенталка.

Стигнаха до конското пасище и спряха за известно време при Асил, Баркх и Сахм. При това говореха много оживено за конете. Какво, не можех да чуя, но съдейки по движенията, нещо не особено похвално. Принцесата пристъпи към Асил и хвана муцуната му, за да отвори уста и погледне зъбите. Той не го допусна. Тогава тя му кресна гневно и го удари по долната челюст. В следващия миг легеше на земята, запратена от едно могъщо движение на главата на врания. Ахриман мирза веднага скочи към нея и замахна с камшик да го накаже... ала не стигна дотам. Асил беше по-бърз от него. Направи светкавично обръщане и хвърли къч. Копитото улучи персиеца по главата, той се сгромоли с висок крясък. Жребецът изцвили предизвикателно и застана в готовност за по-нататъшна отбрана. А шейх ул ислям и изправилата се вече принцеса пристъпиха към Ахриман, за да видят последиците от удара. Той стана с тяхна помощ, но държеше главата си с две ръце. За щастие ударът само го бе „стръгнал“. Главата бе спипана, огледана и накрая освободена. После продължиха прекъснатия път към нас, видимо крайно разгневени, но с бавни, много бавни крачки, понеже Ахриман залиташе и не можеше да върви по-бързо.

Шакара беше довела Устад. Стояха точно под мен и бяха видели нападението над коня и неговата защита. Тримата приближиха и спряха пред тях. Странна среща! На първо време не бе произнесена нито дума, но очи дълбаеха очите. После принцесата започна да пита:

— От кого сме посрещнати? Кой си ти?

Гласът ѝ звучеше твърдо, високомерно, презрително.

— Аз съм Устад на джамикуните — отговори той несмутимо.

— А кое е създанието до теб?

— Създание? — повтори усмихнато повтори усмихнато оскърбителния ѝ израз. — Да, без да искаш, го каза правилно. Тя е създание на Бога, на Вседържеца, на Пречистия. Създадена е с неговата мъдрост и доброта. Но ти не си създание. Не си създадена от тази мъдрост и доброта, а от грешни хора, заченати и родени в грях. Ето защо сега тя, въплътената чистота на женската душа, ще се отдалечи от нас, защото добродетелта си тръгва веднага щом приближи порокът!

Отстъпи настрани, за да пропусне Шакара. Принцесата не можеше да намери думи от тази безогледна дързост. Буквално зяпаше за въздух. Очите ѝ искряха, устните потръпваха, камшикът трепереше в ръката ѝ, ала отговорът остана неизказан. Тогава шейх ул ислям се застъпи гневно за оскърбената:

— Ти май не знаеш кого имаш пред себе си. Тази произхождаща от стар дворянски род княгиня е нашата всеуважавана шахзаде ханъм Гюл, дошла да те възрадва със своето ощастливяващо присъствие!

— Това го знам добре. Зная дори и нещо повече, а именно че ти също я познаваш и въпреки всичко не се срамуваш да наречеш присъствието ѝ ощастливяващо. Горко на народа, чийто духовен баща и водител си ти, а се свързваш с дъщерите на плътта, за да можеш да властваш сетне над мъжете! „Шейх на свещения ислям“ караш да те наричат? И приемаш с хитри сметчици тъкмо противното на свещеното? Позорът ти се вижда похвален само защото го гледаш през златните наддара, с които възнаграждаваш лекомислени готвачки? Вратата на моята кухня стои отворена. Твоята приятелка Пекала и довереникът ти Тифл са готови да приемат благословията на светия мъж и несветата жена! Не е нужно да приближиш към тях отново със смиреността на писаря. Колкото и да са глупави, те различават в твое лице майсторското творение на исляма!

Оня пребледня. Зачеса с две ръце дългата рядка брада, сякаш търсеше опора да се хване. Стоеше като школьник, който трябва на всичко отгоре да благодари за отнесения пердах. Отговор не даде. В замяна на това взе думата мирзата. Беше посягал на няколко пъти с ръце към болящото го чело. Сега се съвзе и избухна:

— Човече, какво ти става, че дръзваш да говориш с нас по този начин! Пред теб стоят най-височайшите на цялото царство! Нима при вас всичко живо, хора и животни, е откачило? Ние не сме свикнали да ни напада всяка бестия! Бъди радостен, че не застрелях на място онова добиче!

С тази позакъсняла заплаха измъкна наполовина пищова от пояса си. Устад поклати усмихната глава и каза:

— Запази си куршума за вашия Иблис! Нали...

— Иблис? — прекъсна го мирзата бързо. — Кой ти издаде, че съм довел Иблис, непобедимия? Кой, кой?

Погледът на Устад се задълба в очите му и сговорът прозвуча бавно, тежко, многозначително:

— Твоят ходем го каза на моя!

Мирзата се хвана поривисто пак с две ръце за главата и извика:

— Моят ходем... ходем... ходем! И тук отново, и тук! Защо не ми дава мира от снощи? Нали се магнах от него! Оставих го да си стои там! Защо търчи подире ми навсякъде, навсякъде! Трябвало да обезумея, да се побъркам, побъркам! И това наистина ще стане, ако не ме остави на мира! Да се махам, да се махам! Пак ще го оставя да си стои! Нека се побърква, който си ще, само не аз, не аз!

Обърна се и хукна „от място“, както се казва, по пасището, размахвайки камшика... но пое не към пътя, а се спусна като подгонен надолу към руините... изтърча до шатрата на ханъм Гюл, метна се на коня си и препусна по такъв начин, че удивената свита, макар и потеглила веднага, не можеше да го настигне.

А що се отнася до принцесата и шейх ул ислям, те също си тръгнаха, без да кажат и дума повече — победени и посрамени, както може би никога в живота си. Устад погледна нагоре към мен и попита:

— Спомняш ли си думите ми? Този дух започна вече да напуска своя шаблон. Колко скоро ще си имаме работа само с един тъпоумен човек. Такава е съдбата на всички князе на сенки!

Върна се в къщата и днес вече не ми се отдаде възможност да говоря с него. Времето му беше твърде ангажирано, но чрез Шакара ме осведомяваше бързо и изчерпателно за всички събития.

За моя изненада днес обядът не ми беше поднесен лично от нея. Пекала го донесе. Беше пожелала нещо да ми съобщи. Сега стоеше пред мен, пламнала от смущение и в търсене на подходящи думи. Когато ѝ вдъхнах кураж, най-сетне започна:

— Ефенди, моля те да ми повярваш. Аз си помислих, че това е кадъна, истинска, същинска, достоверна кадъна! Та тя беше толкова дебела! Ама като седна в кухнята, направо на земята, с едно ей такова „плюс!“, аз ѝ махнах кърпата от главата и... и... и така ужасно се изплаших, че сигурно и аз щях да се изтърся, ако не се бях хванала за нея... не, не за нея, а за него, защото тя беше мъж! Представи си! И беше толкова гладна! И ядеше той толкова красиво, и толкова бързо, и толкова много! А после тя заспа! А сетне той продължи да нагъва и пак заспа! Тя ми омете почти всичко, което бях приготвила за други, защото той беше здравата изгладнял от пътуването. А когато тя най-сетне се засити и понеже при мен толкова му се услади, се споразумяхме никога вече да не се разделяме. Какво ще речеш за тая работа, ефенди? Съгласен ли си, а?

— Та ти сама си си господарка и значи можеш да правиш каквото си искаш!

— Зная го добре. А и не бих позволила да ми се мешат в нещата, ама учтивостта изисква поне за вид да попитам. Затова бях вече и при Устад. Той ме освободи, напълно освободи. Сега дойдох и при теб. Пущаш ли ме и ти да си вървя, а?

— С най-голямо удоволствие!

— Само че аз няма да се върна, хич!

— Аз също го желая!

— Тъй! Значи и ти! А аз си мислех, че хората ще се разплачат. Ама това не хрумна и на един-едничък. Пък аз толкова хубаво им готвех! Ей затова ще си отмъстя. Тръгвам веднага. Ага Сибил трябва да прати няколко камили обратно в Исфахан. Тях ще възседнем ние, аз, моят Кепек и моят Тифл. Само след един час тръгваме. Моят Кепек от заранта непрекъснато яде и значи ще издържи до следващата спирка. Та си вземам значи сбогом с теб, завинаги и завеси, и ти подавам ръката си!

— Задръж си я! Тя не принадлежи на мен, а на твоя Кепек, завинаги и завеси.

Това пълно безразличие, изглежда, я разгневи. Тръгна към вратата, спря там още веднъж и каза:

— Тук няма човек, който да умее да схване едно благородно женско сърце. Моят Кепек е единственият. Но Устад ми даде платата и към нея отгоре един голям бакшиш. Сега съм квит с всички ви и хич не искам да зная нищо за вас. Чувствайте се свободни от мен, изцяло, издъно свободни!

Излезе.

Колко набързо беше станала цялата работа! Дали ашик или Кепек, все едно. Той само трябваше да се възхищава на готварското й изкуство и да позволи да бъде възпитаван от нея! Още един вид от онези женски същества, които се възхваляват, че били „душите“, та даже „ангелите“ на своите мъже! Точно един час по-късно видях, че вещите им бяха отнесени долу при шатрата на ага Сибил. После те самите тръгнаха — Пекала до своя Кепек, една обемиста любов към хранителните продукти, а отпред Тифл, избуялият тънко и нависоко. Не след дълго товарните камили защрапаха от дуара, отнасяйки „весталката“ заедно с нейното ново кухненско щастие. Нито един джамики не ги съпроводи. Това бе една напълно естествена последица от нейното необмислено брътвене!

В следобед научих от Шакара, че Устад е проучил тайния път от Светилището. Бе ходил също долу до басейна, но не ми казал нищо, за да не се безпокоя за него.

Бях си представял джамикуните в някакъв не особено голям брой. Но когато запристигаха днес, в предпразничния ден, поотделно, на по-големи групи и на цели дружини, видях за мое удивление колко гъсто населена е била тази усамотена област и какво значително духовно влияние е спечелил наоколо самотният дуар. Виждаха се шатри, юрти, колиби от клони и шума и открити биваци да възникват навред, плътно едни до други. Полека-лека те покриха цялата долина, изкачиха се по всички възвишения, пропълзяха под дърветата на виещите се околоръст гори и изкатериха отсрещните хълмове, за да се разпрострат там надалеч по платото. Хората не бяха преувеличили пред мен с приказките. Дойдоха хиляди, а и дори когато се мръкна, напливът не престана.

Вечерта Устад ми предаде, че трябва да си легна възможно порано, понеже имал намерение да излезе призори с мен на езда. Сторих го и се събудих още преди четири часа. Денят едва започваше да се сипва. От моята площадка видях, че Устад беше вече долу при конете. Оседлаваше Сахм. Ето защо побързах да сляза при него и разбрах, че ще яздя Сирр. Седлото и оглавникът вече бяха приготвени. Искаше се само да ги сложа и притегна.

— Днес ще опознаеш Сахм — каза. — Твоят Асил я е победил. Но нека видим какво ще мислиш по този въпрос след няколко часа.

— Часа? — попитах, защото забелязах, че седловите кобури са пълни с провизии. — Искаш точно на годишнината да отсъстваш толкова дълго?

— За това — по-късно — отговори, докато възсядаше. Последвах примера му. После потеглихме, ала не през портата или руините, а по стръмния, тесен път за камбаните, нагоре към Алабастровия шатър — той напред, аз след него... една не съвсем безопасна, но чудесна езда!

Долината още не беше се събудила. Никой не поглеждаше нагоре към нас. Сахм вървеше толкова леко, толкова сигурно, все едно имаше крила и можеше да се подхлъзва, без да падне. А Сирр? Той стъпваше, сякаш познаваше всяка стъпка от този дързък път. Толкова твърдо и същевременно еластично, пружиниращо кобилата все пак не се изкачваше! Високо горе няколко пътеки се отклоняваха от нашата, която водеше през споменатия вече халтав сипей. Той вече се бе раздвижил и стигнал толкова напред, че заплашваше да се срине в пропастта.

— Това ми създава грижи — каза Устад. — На шатъра нищо не може да се случи, защото стои върху непокатима скала, но ако тези могъщи и нестабилни маси тръгнат по някаква причина наляво и надясно от него, то за руините долу предстои катастрофа, на която няма да могат да устоят. Предполагам, че това ще бъде краят за цялото каменно минало! Мисля, че много ти се иска да отидеш до шатъра, но ще те помоля за днес да се откажеш. Погледни, той е ограден от камари дърва, които ще бъдат запалени. Това трябва да се гледа отдолу, не отгук.

И тъй минахме отдалеч и изкачихме извисяващото се по-назад било на хълма, откъдето се виждаше цялата територия на джамикуните, облъхната от първия утринен светлик.

— Мое скъпо малко царство! — заговори той. — И онези искат да ми го отнесат. Глупава, почти шутовска комедия. От всички страни приближават въоръжени сили към нас. Ето защо сега и ние ще се въоръжим до зъби — моят добър, войнствен ходи-и-джуна поиска така. Колко излишно! Та нали тарторите се намират изцяло в мои ръце. Необходимо е само да ги арестувам и предам, както предадох доказателствата. Но както любовта към моите хора ме застави да кажа „Да“ за днешния юбилеен празник, така няма да им чупя и хатъра да покажат, че не само в добри дни, но и в опасности стоят вярно до мен. Ще бъде неблагодарно от моя страна да им съсия радостното очакване на победата. Но днес ги изоставям. Ще се върнем едва вечерта. Срещу мен могат да крискат и викат, да пишат и говорят, да лъжат и клеветничат, фалшифицират и изопачават, съчиняват и измислят... няма да отстъпя и крачка от мястото, за което ми зловидят. Но там, където трябва да бъда хвален, та чак и честван, не ми е мястото. Опитът ме направи хитър. Известна ми е похвалата на хората, които величаят само за да използват. Изразът на преданост бързо се превръща в ласкателство, триумфалната арка — в каудинска порта^[7], която принуждава току-що чествания при следващата крачка да превие пред тях гордия си врат. Така шейх ул ислям ме е възхвалявал пред теб, за да ме превърне в своя креатура, своя пионка. Любовта на моите джамикунни е искрена. Идва директно от техните широки, честни сърца и не се бои нито за миг да се жертва за мен. Благодарността на всеки един от тях за мен е чисто, неподправено злато. Тя въздейства благотворно върху сърцето ми, когато идва тихомълком, като уханието на нямото цвете. Но днес те искат открито да ми благодарят. Хиляди се канят да говорят високо само за мен, за мен! Това е противно на моите стремежи! Не можех да не им дам позволенията си за празника, но давайки го, знаех, че днес няма да си бъда у дома. Оставането ми би означавало да оскверня онова свято нещо, което съхранявам грижливо в най-дълбокото кътче на моя вътрешен мир. Ето затова избягах.

Понечих да направя някаква забележка, ала той бързо я пресече, като продължи:

— Не се безпокой! Не тръгнах лекомислено, защото аз най-добре си знам колко съм необходим точно сега там долу. За всичко съм се погрижил. Обстоятелството, че привидно съвсем небомислено съм се отдалечил, само ще направи враговете ни още по-самоуверени. Те няма

и представа да си имат с какво ще се занимавам междувременно. Днес ние ще обходим цялата ни територия. Възнамерявам да инспектирам разставените постове. Това е абсолютно необходимо. Хайде!

За да се спуснем по другата страна на планината, трябваше да водим конете, докато достигнахме потока в долината. Там той ми показва скритото място, при което излизаше тайният ходник от Светилището. После поехме отново нагоре, към платото на таки, и по него на север. Там се натъквахме през определени дистанции на по двама джамики, които седяха край конете си и ни докладваха. При най-северния от тези двойни постове ни поздрави един кюрд от Шурд в пълно бойно снаряжение. Той току-що беше пристигнал и ни доложи, че помощните отреди на Марах Дуримех се намирали само на един ден езда оттук и молили за указания. Устад остана изненадан, но когато му съобщих какво ми е казала Шакара, даде заповед вторник вечерта да дойдат на това място и да чакат по-нататъшни инструкции.

Оттук се насочихме на изток. Това беше територията на северните джамикуни. Намерихме всичко така, както бяхме пожелали. Веднага след най-външния им бивак започваше стражевата линия на калхураните, която тръгваше през проходите на заека и куриера на юг. Устад им даде указание да пропуснат масабаните и силлан, но тайно да ги последват, склучвайки пръстена все по-тясно. По обяд спряхме при един поток да отпочинем, хапнем и оставим конете да попасат. Предоставихме им пълни два часа. След това продължихме — направо през онези необитаеми земи, през които аз и Халеф бяхме дошли с масабаните. Там се натъкнахме на широка диря на динаруните, водеща на север към нашия бивак, и на един самотен конник, който яздеше обратно по тази диря. За наше удивление това бе самият шейх на динаруните.

Той също се удиви, разпознавайки Устад, но явно се зарадва. Вежливостта изискваше да слезем и седнем. В последвалия разговор научихме нещо много радостно. Той пристигнал сутринта със своята дружина и веднага потърсил шейх ул ислям, който заедно с Ахриман мирза тъкмо се намирал при Гюл. Там получил инструкциите си за следващите дни и тогава всъщност се установило, че той бил избран да ни нападне със своите динаруни — естествено само заради едната религия. Някакви практически облаги обаче категорично му отказали. На всичкото отгоре се отнасяли отвисоко с него, като с човек, за когото

е милост свише да разговаря изобщо с такива избраници. Той благоразумно казвал на всичко „Да“, ала в яда си на мига решил да обърне пиката и да премине към нас. Но за да обмисли зряло и необезпокоявано всички „за“ и „против“, седнал после на коня си и предприел самотната езда, при която се срещнал с нас тук.

Сега вече нямаше място за съмнение. Устад изостави своята сдържаност и му разказа всичко, всичко. Как само се удиви този мъж! Той си бе нямал никаква представа за какви хора е трябвало да пролее кръвта на своите динаруни и да не получи в крайна сметка и най-малкото обезщетение, та дори и една вежлива дума! Засега той беше дошъл само със състезателните коне и съответните ездачи, а същинският боен отряд щеше да пристигне по-късно. Предложи ни помощта си и ни подаде двете си ръце, които ние с удоволствие стиснахме. Понеже сега знаеше каква цел имаше нашата езда, помоли да ни придружи. Устад се съгласи.

И тъй, тримата продължихме — на запад, към южните джамикуни, които също показаха добри коне като другите. Междувременно лицето на шейха ставаше все по-сериозно. Онова, което само бе чул от нас, сега видя — голямата, смъртоносна примка, която щеше да се стегне зад него и хората му, ако бе останал на страната на нашите врагове. Умисли се и по отношение конете ни. Сахм вървеше несравнимо. Каква разлика между сегашния й ход и онзи, когато я яздеше Педехр! Арабинът казва: „Конят е съдебно дело. В зависимост от това дали то е добре или зле водено, бива спечелвано или загубвано!“ Ами пък Сирр! Само с оглавник! Шейхът беше направо заплепен от него, но зададе само един въпрос и престана, като чу, че се касае за тайна, за която не бива да се говори.

Обиколката ни завърши тъкмо когато започна да се стъмнява. Минахме през Долината на чувала и спряхме, тъй като мостът бе вдигнат — заради несигурното положение. От другата страна трябваше да стои пост. Повикахме го, но него никакъв го нямаше.

— Ще трябва да чакаме, докато дойде — казах, ядосан от тази немарливост.

— Да, ще чакаме — усмихна се Устад. — А междувременно ще разкажа за дръзновения скок, който безпрепятствено си извършил с твоя Асил.

Започна разказа си, без да слиза от коня. Когато стигна до въпросния миг, насочи Сахм към мястото, от което се бяхме засилили за скока. Заставайки, сякаш възнамерява само да разказва, продължи да говори. После внезапно изхвърли ръка нагоре и извика съвсем същите думи като нас: „Ятиб, ятиб, иа Сахм! (Скачай, скачай, о, Сахм!)“ Кобилата се изстреля напред, стъпи сигурно на ръба на бездната и прелетя отсреща така плавно, така свободно, така леко, че крясъкът на ужас, който понечих да издам, се преобрази в ликуващ вик на най-искрена адмирация. След това слезе, спусна моста и ни покани безметежно да го последваме.

— Е, какво ще кажеш сега за моята Сахм? — попита, като очите му радостно заблестяха.

Прегърнах го. Това бе достатъчно. Друг отговор нямах. А шейхът на динаруните се потърси със закъснение от ужаса и увери:

— Подобно нещо никога не съм виждал! Нека си доведат ония Най-добрия кон на Луристан и също прословутия Иблис — вие ще ги сразите. А моите динаруни могат да бъдат радостни, че ми показахте и това. Ние ще се пазим от облог с вас!

След това го помолихме да язди сам към дуара и пред никого да не споменава за Сирр. Останалото беше обсъдено още преди туй. Ние двамата продължихме по планинския път през гората и пристигнахме незабелязано при стражевата кула. В двора нямаше никой. Прекосихме го бързо, отведохме конете на мястото им и се прокрадвахме после... нагоре? Нагоре към нашия хаджи Халеф Омар. Очакваха ни, понеже там беше Шакара, посветена от Устад в нещата. Тя им беше казала, че искаме да прекараме вечерта тук, на открито, и бе поддържала двора пуст, та никой да не забележи връщането ни.

Ядохме там. За какво беседвахме, не е трудно за досещане. Халеф знаеше, че утре за пръв път ще може да слезе в дуара. За него на трибуната беше специално стъкмено едно извънредно удобно място, откъдето можеше да вижда заедно със своята Ханнех цялата долина, без да се напруга. И той се радваше на това като дете.

Когато му дойде времето, тръгнахме с Устад нагоре към моето жилище. Седнахме във на покрива, за да се наслаждаваме на осветлението на възвишенията, което тъкмо започваше. Това стана под всеобщ фойерверк, в който всеки участваше според силите си. И кюрдите като персите не пестят при подобни поводи барути плавун.

Никой не ни обръщаше внимание, понеже хората смятаха, че Устад още не се е прибрал. Ето защо всички илюминации можеха да ни въздействат непосредствено, без някакво смущение.

Навсякъде, където погледнехме, възникваше светлина. Каквото гореше горе, „гореше“ и в езерото. И всички хора, изпълващи долината, ни се струваха като същества от свят, в който идващата отгоре светлина се отразяваше пак нагоре. А ние, двамата самотници, останали тук горе, макар хората да ни чакаха долу? Само да не се спуснем в дълбината на хвалебствията, после порицанието нямаше да ни издигне нагоре! Вярно, ние съзерцавахме зрелището, ала онова, което си говорехме, нямаше предопределението да прогърмява като фойерверк или да изгаря като мъртво дърво в пепел. А когато огньовете полека-лека догоряха и светлините в долината една след друга угаснаха, Устад стана, подаде ми ръка и каза:

— Да отидем сега и ние да почиваме! Да почиваме! Ти вярваш ли го? Заклучи се с три резета в стаята си и си легни физически да спиш! Аз въпреки това ще дойда при теб, както дойдох сутринта, и ще те забера за един полет по нашите граници. А там също някои постове поддържат за нас стража, за да ни докладват и ни дават сведения. Когато се върнем от нашия полет, няма да се показваме пред хората — точно както постъпихме тази вечер. Защото онова, което за този свят е вечер, за другия е утро. Спи добре, но... ела с мен!...

---

[1] Ибн ел Идрак — Син на разсъдъка — б.а. ↑

[2] Дувар-и-Мугаса — Зид на разплатата — б.а. ↑

[3] Утак-и-Шейтан — Стая на Дявола — б.а. ↑

[4] Яваш — бавно, спокойно. ↑

[5] Гхулман-и-шахи — конни царски гвардейци — б.а. ↑

[6] Сембуреки — топове, теглени от камили — б.а. ↑

[7] По името на селището Каудиум, където римляните претърпяват поражение през 321 г. пр.н.е. от самнитите и биват принудени да преминат обезоръжени през една образувана от три копия порта — б.пр. ↑

4. СРУТВАНЕТО

Когато на утрото излязох отпред на покрива, видях, че броят на хората от предния ден се е удвоил. Край шатрата на Ахриман мирза можеха да се видят конете, доведени от него. Сенките и масабаните за състезанието. В руините се намираха онези на шейх ул ислям и таки кюрдите. Долу, отдясно на езерото, бяха бегачите на динаруните, а вляво, недалеч от трибуната, бяха настанени нашите. По всички тези места гъмжеше от истински или мними познавачи, които считаха за крайно необходимо да произнесат своите оценки. С Ибн ел Идрак и шейха на динаруните Устад рано-рано заранта беше сключил тайна спогодба, че всички те ще си получат обратно изгубените коне. Така че те спокойно можеха да се държат привидно като наши противници. За отбелязване е, че същинските знаменитости на състезанието, като Сахм, Асил, Най-добрият кон на Луристан, не се намираха сред тези представени още днес коне. Щом врагът не показваше козовете си, нямаше да ги показваме и ние.

Стори ми се забавно, че видях Халеф още отсега да стои с Ханнех на предназначения за него място. Добрякът не бе издържал. И с какво беше облечен? Естествено с почетните одеяния на шах-ин-шаха. При него бяха и всичките му оръжия. По-късно видях в ръката му даже известния камшик от хипопотамска кожа. После той дойде за Палача тъкмо на сгода!

След закуска отидох при конете си и сетне при Устад, при когото заварих капитана от охраната на монарха. Те тъкмо говореха за споменатия преди малко, а именно Гхулам ел Мултасим, Палача. На тоя арогантен тип всичко предприето досега срещу нас се виждаше недостатъчно. Той най-напред при таки бе говорил по най-безобразен начин против Устад, а днес бе продължил и тук при нас. Беше се появявал със своите съмишленици ту тук, ту там в долината, държейки все една и съща заучена реч, в която обрисувал Устад като човек, от когото другите трябва само да се пазят. Тоя Устад се държал като верен привърженик на шах-ин-шаха, ама не бил такъв. Също така си давал вид, че на сърцето му лежало само добруването на джамикуните, но в

действителност мислел само за собствения си келепир. От такива хора човек трябвало да се пази повече отколкото и от най-лошия масабан и ето как не било за чудене, че той, сиреч Палача, считал за свой дълг да разобличи веднъж завинаги този крайно опасен изкусител на народа. Заедно с това приканвал всички джамикуни да прогонят своя Устад, който се хвалел, наистина, че иска да направи хората щастливи, ала най-много го бивало да създава за света нещастни, покрити с отоци и циреи коне. Той, сиреч Палача, щял да докаже това с Кис-и-Дарр!

Понеже дойдох едва в края на този разговор, капитанът ми съобщи резултата:

— Помолих Устад да не се омърсява с тоя келеш, а по-добре да предостави работата на мен, представляващия полицията на шах-ин-шаха. За един такъв разюздан и самонадеян нахалник единствено камшикът е правилното средство. И той ще го получи, съвсем определено. Само ми предайте дрехите му, в които се намират ножът и тайната азбука. Повече нищо не ми е необходимо!

Получи нещата, след което аз слязох с Устад и Джафар мирза долу при езерото, защото бе дошло времето да бъдат избрани членовете на журито. Работата стана бързо. Главният съдия беше капитанът на охраната. Другите бяха Джафар, хаджи Халеф, Ибн ел Идрак и Педехр. Друга конкуренция нямаше — една много основателна причина всички страни да бъдат съгласни с този избор.

След това бяха уговорени условията. Те бяха много прости. Всяка покана трябваше да бъде приета от съответната страна, повече нищо! В тези преговори вземаха участие също шейх ул ислям, Ахриман мирза и ханъм Гюл. Последната имаше място на трибуната между другите двама споменати. Но не в наша близост. А заради възнамеряваното покушение срещу Джафар мирза Палача бе държан далеч от нас и под постоянен, но незабелязан надзор.

Точно в два часа трябваше да започне състезанието, най-напред веселото. Товарните камили, магарета, козли, овце и разните там други участници стояха вече в готовност. Редом с трибуната беше издигнато едно викало, от което щяха да бъдат обявявани отделните турове. Една керна^[1] щеше да дава сигнала. Тонът на този тропетообразен рог тъкмо прозвуча и викачът поиска да се качи, ала му бе попречено. И по-точно от Гхулам ел Мултасим, Палача, който пристигна на своя тиуких-доралия и спря току пред викалото. Водеше на дълго въже

втори кон, предлагащ както смехотворна, така и тъжна гледка. Смешен беше видът и начинът, по който го бяха накиприли, но тъжно физическото състояние, в което се намираше. Възрастта му възлизаше сигурно на над двацет години. Опашката и гривата бяха преднамерено проскубани, като космите бяха заменени със снопчета ечемичена слама. Глава, тяло и крака бяха облепени с дузини пластири. Седло нямаше и се виждаше колко ужасно е бил язден и наранен. А в устата му бяха напъхали един от онези страховити мундщуци, с чиято помощ можеш да яздиш някой от така наречените „проклети коне“ до послушание или до смърт.

— Аллах да погуби тоя мъчител! — чух зад себе си възмущения глас на хаджията.

А синът му Кара, който седеше до него, прибави със същото отвлечение:

— Можем ли да изтърпим това? Татко, дай ми курбача^[2] си! Усещам, че ще имам нужда от него!

Така мислеше и чувстваше „нецивилизованият“ син на пустинята, но не и „извисяващият“ се над него ренегат на християнската църква. Защото такъв беше Мултасим! Той скочи от тюркменския си жребец, изкачи стъпалата до мястото на глашатая, така че всеки да може да го види, и заговори с висок, надалеч отекващ глас:

— Сигналът беше даден, веселото състезание започна. Шейх ул у ислям ме натовари да сложа началото, аз, радващият се на благоволенieto на шах-ин-шаха и представляващият същевременно обединеният глас на всички правоверни следовници на Пророка. И аз предизвиквам сега всеки джамики за забавната битка и преди всичко Устад, за когото имам да разкажа следното...

И ето че пак подхвана онази заизуствена реч, която повече от достатъчно бе препродадена. Приказките му буквално преливаха от лъжи, извъртания и оскърбления. От всяка негова дума се разбираше, че е обмислена и пусната в обръщение единствено за да служи на най-безсъвестна злост и по волята на най-противна радост от скандала. Чак ми се пригади! Колко се възхищавах в замяна на спокойствието и самообладанието на нашите джамикуни, които го оставиха напълно да се изкаже, без веднъж да го прекъснат или побутнат! В нашия високо цивилизован Запад навярно много бърже щяха да сложат край на

подобна низост! Защото там, слава Богу, особено официалният печат бдеше такива клеветници и „почтени палачи“ час по-скоро да си получат заслуженото! Но тук хората се държаха до последната дума на „сказката“ напълно спокойно. После шейх ул ислям се обади гръмко: „Сиха-сих! (Браво, великолепно!)“. Ахриман изкрещя: „Хехи, хехи!“, което има съвсем същото значение. Гюл плесна тлъстите си ръце и извика: „Бех, бех!“ — обичайният възклик на удивление при някой фокус. Няколко стоящи наблизко таки, масабани и Сенки се обадиха волю-неволю с половин уста. Иначе владееше мълчание. Не се чу нито един звук на недоволство. Вместо благоразумно да сметне това всеобщо мълчание за заплашително, Палача прие в своето безпримерно заслепление, че това е знак за съгласие, и продължи:

— Погледнете натам! Тоя Устад сега седи сред вас, най-хубавото място! Питам ви какво прави, докато го съсипвам и смазвам? Усмива се, слуша и мълчи! Знам, на вас това усмиване трябва да се хареса, ама при мен не хваща дикиш. Той дава вид, че ме презира, ала това не е нищо друго освен смущение! И защо мълчи? Защо му е тая уста? Онзи, който бива нападан и не се чувства виновен, е длъжен да се защити! Той обаче не казва нито дума. Мълчи и продължава да мълчи, като че...

Не стигна по-далеч. Капитанът на охраната, приближил незабелязано до глашатайското място, скочи горе при него, пипна го за врата и извика:

— Той мълчи, защото знае, че всеки гнил плод пада от само себе си от дървото! Така че падай, времето ти дойде!

Запрати го към хората си, които тутакси го склещиха и вкараха в своята наблизко издигната шатра. Тогава шейх ул ислям и Ахриман мирза скочиха.

— Какво означава това? — провикна се първият. — Кой ти дава правото да посягаш на този честен човек?! Той стои под моя закрила!

— Закрила? — изсмя му се капитанът. — Де да беше способен самия себе си да закриляш!

— Също под моята! — заяви Ахриман мирза заплашително. — Ти изобщо какво търсиш тук при джамикуните?

— На драго сърце ще ти кажа. Търся тартора на Сенките, чието тъмно същество от неотдавна се подвизава тук. Мисля, че скоро ще го намеря, след като вече спипах неговия приятел и палач! Сядайте

веднага! Бих желал да видя дали ще ви се удаде да бъдете толкова кротки и ще се усмихвате ли целеосъзнато, както бе упрекнат Устад!

— Каква наглост! Аз съм принц с царска кръв и мога веднага да заповядам на собствените ти хора да те обезглавят!

— Опитай! — извади от джоба малката книжка в кожена подвързия, вдигна я нагоре и продължи: — Сигурно познаваш тази телик-азбука, с чиято помощ мога да прочета определени писма? Аз прочетох и следното: „До Гхулам ел Мултасим, моя палач! Дойде времето Гюл-и-Шираз да разцъфне на гърдите на Рафажд Азрим. Това трябва да стане на петия ден от месец шабан, по времето за Вечерната молитва, нито...“

— Откъде я имаш, откъде?! — изрева Ахриман посред изречението и се втурна от върха на трибуната да му изтръгне азбуката.

Тогава Устад стана, взря се твърдо и остро в лицето му и му викна:

— Погледни ме, мирза, аз мога да ти кажа! Твоят ходем е бил при него и му го е издал! А който бива изоставян от своя ходем, той се побърква... побърква... побърква!

Ахриман мирза се спря, посегна бързо към челото си, сякаш бе ударен там, нададе крясък, скочи от трибуната и изчезна бежешком в тълпата на стоящите край нея хора. Само малцина схванаха това поривисто, мълчаливо бягство.

Това стана тъкмо когато Палача бе изведен от шатрата. Беше облечен само с панталон, а горната част на тялото и ръцете му бяха намазани с мазнина. Един от гавазите носеше след него пакета с дрехите и ножа му. Капитанът заповяда да занесат нещата на шейх ул ислям и се обърна към него:

— Ти взе „честния мъж“ под своя закрила. Ние разделихме мъжа и честта така точно, както го стори той, поемайки ролята на палач. Мъжът избяга, като мъдро заряза честта. Ние я закътахме, защото си знаехме, че той ще се върне. Сега е тук и отново като палач — един хлъзгав, намазан със зехтин бабаитин! Ще наредя да го бичуват, пред очите на всички тези, за чиито уши държа възславящата реч, похвалена от теб със „Сиха-сих!“. И понеже се намира под твоя закрила, съхранявай му междувременно честта. След като мъжът си понесе ударите, навлечи му пак честта и върни на таки техния устад!

Шейх ул ислям не каза нито дума, когато вещите бяха сложени пред него. Сигурно много му се искаше да се махне, но трябваше да остане, защото с тръгването си само още повече щеше да се изложи. Палача също беше притихнал. Стоеше между двама гавози със стиснати зъби и мятаци мълнии очи, чийто поглед напразно диреше помощ. Тогава се случи нещо, което му предостави възможност за бягство. Вероятно вече си бе помислил да се метне неочаквано на своя кон и да препусне, ала този бе свързан с Булеварден роман, и преди да е успял да го освободи от дългото въже, щяха отново да го спипат. Но ето че добрият, милозлив Кара бен Халеф стана от мястото си, за да погледне недъзите на клетото животно. Най-напред прегледа охлузените рани и после облепените с пластир места.

— Та всичко това е лъжа! — извика накрая, като изразът на лицето му ставаше все по-удивен. — Да ни предоставят този Кис като Дар („роман“ като „булеварден“), е направо нечувана, бездънно дълбока дивотия! Единственото калпаво нещо по този стар, наистина, но иначе отличен кон, за тези лъжовни пластири, тези нагло налепени твърдения, под които човек напразно търси валидни доказателства. Ако не беше така наранен от яздене, щях да го възседна и да покажа, че...

— Покажи, де, покажи! — прекъсна го тук Палача. — Твоята глупост ще ме избави!

По време на своя преглед Кара беше развързал въжето на коня. Сега пленникът скочи измежду телохранителите, метна се на дорестия си жребец и препусна по пистата, оставена напълно свободна за състезанието. Всички наскачаха и закрепяха. Кара не се стъписа ни най-малко. Стиснал курбача на своя баща, той се изстреля незабавно върху неоседлания Кис и извика:

— Аз съм виновен, затова и аз ще го върна!

Едно рязко „кххххххх“ подкара коня. Първото състезание започна, но коренно различно от предполагаемото.

Само намиращите се близо до трибуната бяха чули и знаеха каква е работата, множеството други — не. Те се бяха наредили край цялата писта около езерото и се сбутаха още по-плътно и гъсто, като видяха да се задават двамата ездаци. За Палача отпред едва в края на езерото имаше изглед да си пробие път през хората и да се изплъзне после през някой от проходите. Кара отзад много добре разбираше

това и ето защо се стараеше да го настигне още преди туй. Дългоногият тюркменски жребец се носеше с дълги скокове; по-дребният, грациозен Кис въпреки възрастта си тичаше по-леко и бързо. Към това се добавяше и обстоятелството, което Палача не беше помислил. С други думи конят му влачеше дългото въже и понеже беше вързано за халката на нагръдника, той не можеше да го освободи. То току попадеше между краката на дорестия. Пречеше му. Той стана предпазлив, неуверен. Зрителите също го объркваха. Те виждаха, че ездачът е полугол. Виждаха също така странната дегизировка на Кис и заплашително размахвания камшик на преследвача. Тези обстоятелства им подсказваха, че не се касае за състезание, а за истинско бягство. Закресяха си едни на други да не допуснат Палача да си пробие път. И тази олелия уплаши доралията, но не и другояче развилия се Кис.

Стана така, че този все повече приближаваше тюркменеца и го настигна точно там, където имаше единствена възможност да се измъкне. Кара беше умен. Яздеше от външната страна и така шибаше с камшика от хипопотамска кожа Палача по голия гръб, че тоя трябваше да остане от вътрешната страна, сиреч притиснат към езерото. Ударите се сипеха един след друг. Какви думи са били произнасяни при това, научихме едва по-късно. Палача призовавал Небето и Пъкъла да увещаят Кара да го пусне да си върви, ала в отговор получавал само удари и пак удари. Така бе шибан и подкарван по пистата към другата страна на езерото и по нейното протежение, все по-близо и по-близо към нас, край пътя за храма, през дуара и накрая до трибуната. Беше кажи-речи откачил. Пенеше се. Кара смушка Кис още веднъж, мина отпред, изтръгна юздата на Гхулам и дръпна рязко, при което двата коня се изправиха на задните крака. Палача бе принуден да слезе. Кара последва примера му, като викна:

— Чапкън, ще те бия до смърт, ако не отговориш. Кис мърда ли е?

Запитаният стоеше, треперейки с всички крайници.

— Мърда или чиста, благородна кръв? — повтори Кара, като го перна с камшика през лицето.

— Не е мърда, не е мърда! Благородна, чиста кръв! — прозвуча сега признанието.

— Но от вас представен за мърда?

— Да... представен! — пропелтечи Палача от страх пред отново размахания камшик.

— Измоли тогава прошка от Устад! Веднага, веднага!

Нов удар се стовари със свистене.

— Да, добре... добре... моля, моля!

Сключи ръце и ги вдигна умоляващо. Колко по-различна картинка представляваше сега отколкото преди малко, когато бе стоял безсрамно на високото стъпало, но след това низвергнат, като прегрешило божество, от небето! Хиляди и хиляди са били принудени да му вярват, защото са си давали сметка колко опасен е Мултасим, срещу чиято жажда за мъст не притежават никакво оръжие. А ето че идва един съвсем обикновен млад човек и показва пред хиляди очи доколко важна е в действителност тази особа. Само постът я беше забулвал. В сегашната ѝ демаскирана голота тя бе по-малко, много по-малко от... нищо!

— В такъв случай аз свърших с теб. Марш, заминавай при твоя съдия! — каза Кара и го подтикна с камшика към капитана, който го посрещна с думите:

— Пердаха си получи! Сам отиде да си го вземеш. Сега върви при твоя закрилник шейх ул ислям! Той ще те облече, за да създаде отново „честния мъж“. После ще те обесим. Мир десеб^[3] стои вече в готовност — палач за палача!

Изявлението оказа странно въздействие върху Мултасим. Неговото разкривено от страх лице прие съвсем друг израз. Той се сви в себе си и попита:

— Обесен? Ще бъда обесен? Наистина ли?

— Да, и то веднага, за да спася Джафар мирза!

— Тогава бягам под закрилата на шейх ул ислям, който ще трябва да ме защити, ако не иска сам да загине. Защото ще издам всичко!

Отърча при него. Онзи обаче протегна отбранително ръце насреща му и извика:

— Остани далеч от мен, непредпазливце! Защо се разобличи! Който не умее дори азбуката на силлан да съхрани в тайна, той е в състояние да издаде на миряните също намеренията на свещения ислям! Ти си един отцепник от християнството, изобщо предател откак те познавам. Махай се! С радост ще гледам как те бесят!

Палача изрева високо. Вместо да се отдалечи, пристъпи досами него, сви юмруци и следствие безмерния си гняв изпадна в крайна откровеност.

— Да, имаш право, аз съм предател, изобщо предател! Предавах не само хора, а измених също на Бога и на самия себе си. Измених на християнската си вяра. После започнах да мамя владетеля. Лъжех Княза на Сенките. Но веднъж няма да излъжа, сега, когато открито ще се изповядам! Ако трябва да бъда обесен, нека обесят двама! Нея и него може би ще пуснат да си вървят. Ама на теб аз ще нахлузя добре заслужения клуп!

Извърна се от него към нас, изпъна ръст и понечи да заговори. Тогава шейх ул ислям посегна към лежащите пред него дрехи, взе ножа на Палача, изтегли го срещу него и заплаши:

— Мълчи, безумецо, инак ще умреш от собственото си острие!

— Дали от въже или острие, всичко това сега е безразлично. Аз ще говоря! — отвърна Мултасим, подготвяйки се бързо за отбрана.

— Заминавай тогава и говори в Джехенната, не тук! В следващия миг се бяха вкопчили. Ханъм Гюл изкрещя от ужас, направи място и побърза да се махне. Никой не погледна след нея, понеже всички очи се бяха отправили към двамата биещи се. Те се събориха взаимно и продължиха да се боричкат под седалките — тихо, безмълвно, като две хапещи се диви животни.

Внезапно проблесна светкавица и високо над нас се разнесе трясък. Затъркаляха се гръмотевици. Цялото ни внимание бе по такъв начин приковано долу, че изобщо не бяхме обърнали внимание на тежките буреносни облаци, които се бяха надигнали иззад хълма на руините и сега застрашително кулминираха над Алабастровия шатър. Познавахме този вид бури, които се извиват съвсем неочаквано в онези планини и развързват сякаш цялата мощ на стихииите. Ето защо веднага ни стана ясно, че от нашето забавно състезание ако не съвсем, то поне засега ще трябва да се откажем.

Вече падаха отделни тежки, с големината на грахово зърно дъждовни капки.

В този миг борбата на живот и смърт свърши. Шейх ул ислям изпъзля изпод седалките и се изправи бавно, омаломощен и окървавен. Огледа се втренчено и извика с дрезгав глас:

— Стана, както казах. Той замина в Джехенната. Нека говори там каквото си ще, на никого няма да навреди. Шеятините не мислят така бързо като хората! Аз съм ранен. Отнесете ме в моята шатра!

Няколко таки се притекоха да му помогнат. Други изтеглиха Мултасим. Беше мъртъв. Ножът бе забит до дръжката в голите гърди. Ето че отново се засвятка и загърмя и дъждът започна по такъв начин да се лее, че незабавно се втурнах към шатрата на ага Сибил, където, отдавна чакан, бях посрещнат със сърдечна радост от моя стар багдадски приятел и всичките му близки.

Първата ми работа беше да резервирам добри места за Халеф, Ханнех и Кара, които естествено не захъснях да се отзоват. А после приятелството и миналото встъпиха в правата си и вън вече можеше да си се лее, а вътре прокапва и тече, колкото си иска. Кепек също бе споменат. Заради безпомощната му пълнота го бяха изпратили като товар възможно по-скоро за Исфахан, където неговият господар възнамеряваше да се установи за в бъдеще заедно с него. „Весталката“ бе предвидена като пожизнена готвачка, а Тифл щеше да участва в яденето като еквивалентен образ на Кепек.

Дъждът по изключение продължи с часове. Когато веднъж настъпи пауза, Шакара изпрати за мен и Кара коне, а за Халеф и Ханнех една двойна носилка, и с тази помощ бързо се прибрахме въкъщи. Устад ни последва едва по-късно. Колко съобразителна бе Шакара, сега отново се доказва с това, че бе подслонила конете ни от силния дъжд в добре познатото вече засводено помещение.

Устад си дойде заедно с Джафар мирза тъкмо когато гръмотевичната буря се разрази с втори, още по-продължителен пристъп. Те бяха намерили удобно убежище в къщата на ходи-и-джуна и оттам всичко наблюдавали и дирижирали според силите си. Приемаха причинената от лошото време неразбория не от трагичната, а от комичната страна, и ето как на мен също не хрумна да се занимавам с тъжни мисли. Когато попитах за трупа на Палача, научих, че го отнесли в руините и сложили пред шатрата на шейх ул ислям. Конят му бил конфискуван от капитана. А пък Устад бе довел Кис-и-Дар, за да се погрижи за оздравяването му.

Дъждът не отслабна и по-късно. Вече нищо не можеше да се направи и ние отидохме да спим с надеждата, че до утре ще се е излял... Днес едва ли някой си легна така доволен и горд, както хаджи

Халеф и Ханнех. Техният син беше безусловно героят на днешния ден, а аз им бях казал, че този факт бе резултат не на случайност, а на отличните дарования на Кара. Това изказване бе висша наслада за моя хаджи. Когато на утрото станах, той тъкмо се качваше в носилката. Нареди да го отнесат до трибуната, понеже Ахриман мирза и шейх ул ислям още рано-рано заранта бяха поискали събиране на журито и джемма, за да направят едно важно предложение. На такова съвещание „шейхът на хаддедихните“ трябваше естествено да присъства, макар и да бе още толкова слаб! Но вчерашният ден му бе подействал изключително добре, разбира се, като следствие от радостта и храброто поведение на неговия син.

След един час, когато преговорите бяха свършили, ръководилият ги Устад дойде вкъщи да ме навести и подбере. И тогава всъщност научих какви желания са изразили Ахриман мирза и шейх ул ислям. За тези двама господа мисълта да се изложат след вчерашното компрометиране целия днешен ден на погледите на толкова народ, явно бе много мъчителна. Още в ранни зори се бяха споразумели състезанието поне за тях и техните цели да се уреди възможно по-скоро и бързо. Оттук и предложението им. То гласеше: благородните коне, които всъщност би трябвало да бягат, да не бягат, а да бъдат заложени като печалба. В действителност да се състезават от всяка страна само по три. Никой от тези три знаменитости няма право да бяга два пъти. Предварителното им показване също не е необходимо. Заложените коне на съответната страна трябва да са с еднаква стойност.

Каквото очаквах, това и бе станало. Джамикуните бяха приели единодушно предложението и хората долу при езерото много усърдно се бяха вече заели да оценяват и сравняват конете за залога. Условиата се отнасяха и за предшестващото състезание с камили, при което шансовете на джамикуните наистина не бяха благоприятни. Техните животни подхождаха повече за планините отколкото за бърз бяг в равнината, докато на разположение на Емир-и-Силлан при всички случаи стояха най-добрите и бързи камили на неговите Сенки и масабани. Но тази несгода напълно му се равняваше, толкова повече при новите условия, от двете лични камили на нашата Ханнех.

Тъй като имахме намерение да крием само Сирр, а с другите ни коне да не си играем на криеница, Устад даде заповед последните да

бъдат държани в готовност за нашите вестители, но Сирр да бъде покрит със стари чулове и отведен съвсем тайно долу в двора на ходи-и-джуна, където никой нямаше право да влиза. Когато поискахме да тръгнем, Шакара попита дали ще може да гледа заедно с нас това определено рядко състезание. Зарадвахме се, че имаме възможност да ѝ предложим едно добро място между нас.

Що се отнася до времето, по-добро изобщо не можехме да желаем. Вярно, до късно след полунощ бе валило „като из ведро“, храсталаците се бяха привели ниско от тежестта на изсипалата се вода, буренакът и тревата лежаха направо на земята, а някои дървета бяха изтръгнати заедно с корените, но талазите напълно се бяха стекли в езерото, а състезателната писта дори бе в по-добро състояние от вчера, понеже мощта на дъждовните маси се бе проявила в изравняващ ефект.

Когато слязохме долу с Джафар мирза, който по всяка вероятност можеше отново да бъде сигурен за живота си, видяхме колко много бяха бързали Ахриман и шейх ул ислям да представят конете от своя залог. Двамата бяха там лично, за да бдят да им бъдат съпоставени равностойни, тъй като в намерението им бе залегнало да спечелят от нас всичко добро и да ни се присмиват и злословят после над останалите кранти. Но затова пък и самите бяха принудени да зложат само най-доброто. И аз бях много любопитен как изглежда и ще потвърди ли очакванията това „най-добро“.

Що се отнася до двамата споменати, шейх ул ислям днес правеше кажи-речи същото впечатление както вчера Булеварден роман, а може би изглеждаше и по-зле, защото многобройните охлузвания и драскотини, получени в битката със собственото му протеже, не бяха фалшиви, а истински. Явно ножът му е бил на няколко пъти изтръгван и насочван срещу него самия. Лицето му беше грозно покрито с пластири, а от едната буза и брадичката липсваше голямо парче кожа заедно с брадата. Нейните останки сега не бяха вече украса за него, а позор. Но той даваше вид, сякаш това му е във висша степен безразлично. Ахриман мирза беше много тих и вгълбен. Лицето му на моменти имаше направо слабоумен израз, а в други — очите му искряха с яростна енергия. Всичко, което правеше, беше неуверено и припряно и много често се ослушваше или озърташе уплашено назад, сякаш чувстваше да го наблюдава и му въздейства някакво невидимо същество.

Бяха представили над трийсет камили — все отлични, някои дори превъзходни, без изключение само чисто расови шутури ба'ауд^[4]. Обстоятелството, че джамикуните притежаваха само планински камили — те впрочем имаха същата, ако не и по-висока стойност — бе доброволно изравнено от тях с броя. Бяха прибавили десет в повече. По отношение таки и динарун това не беше необходимо. Те събраха около четирийсет парчета, на които джамикуните отвърнаха със също толкова.

По отношение конете нещата стояха обратно. Противниците можеха да мислят каквото си искат за своите, но средната им стойност беше ниска. Те дори не можеха за вид да го отрекат. Ядът им беше голям, ала трябваше да го преглъщат тихомълком. Събраха, наистина, заедно с динаруните и таки към шейсет парчета, но трябваше да се примирят, че ние заложихме срещу тях само четирийсет.

След завършването на тези преговори резултатът бе оповестен и бързо разпространен по цялата долина. Сега пратихме хора да доведат двете бързи камили, които щяха да бъдат яздени от един от доведените хаддехидни и Ханнех. Тя го правеше, за да покаже, че когато човек иска, може! Третата камила беше най-бързата на джамикуните, но за съжаление вече доста стара и своенравна. Когато противниците доведоха трите си коза, видяхме, че нямаше да е лесно, наистина, да излезем насреща на такива камили. Шейх ул ислям и мирзата проявяваха увереност в победата, старият, фанатизиран шейх на таки — също. Те се изсмяха, когато джамики доведе своята. И се изсмяха още по-високо, когато бяха доведени нашите бързи камили и научиха, че едната ще бъде яздена от жена.

Напреко на пистата бе опъната една сиджимка. Шестте камили налягаха в редица зад нея. Ездачите ги възседнаха. Веднага щом бъдеше даден сигналът, сиджимката щеше да бъде отстранена. Тук се касаеше за общо бягане, докато конете щяха да се състезават по двойки.

Ханнех се бе метнала на седлото с физиономия, сякаш ставаше дума за нещо съвсем ежедневно. Държеше в ръка само тънкия медрек — лека пръчица, с която се указва на хеджин към коя страна да се насочи. Противниците пък се бяха снабдили с тежки, болезнено въздействащи камшици.

Ето че керната прозвуча. Сиджимката изчезна. Отекнаха шест подвиквания. Но само пет камили се подчиниха. Тази на джамики не скочи. Остана да лежи и зарева разгневена от голямата тълпа, пред която трябваше да се прояви. Това не ѝ се нравеше. Противниците се захилиха, ние също. Накрая и джамики се разхили заедно с другите, слезе и заприказва с добро на камилата си, докато тя най-сетне стана и позволи да бъде отведена.

Междувременно тримата противници от самото начало бяха препуснали в най-бърз бяг, а Ханнех и хаддедихнът поеха изпървом бавно след тях. Шейх ул ислям ликуваше гласно, защото дистанцията по негово мнение изобщо не можеше да се навакса при еднократната обиколка. Но бързината на нашите хеджин се увеличаваше. Продължи да се увеличава и когато достигна онази на бегачите отпред. Нарастваше и нарастваше, сякаш искаше да се повиши до чудовищна степен. Сега най-задният противник беше достигнат, задминат. Скоро и вторият. Първият беше доста по-напред. Огледа се за злата орис, на която така му се искаше да се изплъзне, но нямаше как. И тя дойде, дойде! Прелетя край него, по-нататък и по-нататък, подобно призрачната хеджин, за която разказват в степите на Судан... обратно от другата страна на езерото, съпроводена от бушуващото ликуване на тълпата, насам, насам, за да спре накрая при нас.

Ханнех изобщо не дочака колениченето на безподобното животно. Скочи, отпрати се със светнали очи към местата, където седяха шейх ул ислям и мирзата, стовари шумно пръчката върху пейката пред тях и каза:

— Вие се присмяхте на жената. Жената не се присмя, но победи!

След това се върна на мястото си, посрещната с ръкостискане от своя мъж и сина си. Нейният хаддедихн отведе победилите животни. Едва сега запристигаха един подир друг противниците. От три номера имаме два печеливши и следователно бяхме спечелили седемдесетте камили, както и състезателките. Педехр се погрижи веднага да бъдат закарани на сигурно място.

Подобно нещо враговете не бяха очаквали. Но вместо благоразумно да си премълчат, те изпаднаха в друга крайност, като започнаха да се хвалят, че ще си отмъстят с конете. Шейх ул ислям викна за Най-добрия кон на Луристан, срещу когото трябваше първо да

се язди. Той бързо бе доведен и ето как за първи път получихме възможност да видим това прехвалено чудо.

Беше разплод на таки, не арабска, не и персийска раса, а от всяка по мускул или кост. Но добър, много добър изглеждаше юначагата! Само не и за познавача, който по-скоро щеше да си каже: „Измамни форми, бегач за парад, но не и за сериозно!“

— С него ще се заема спокойно с моята Сахм! — каза Устад. — Той не заслужава прочут противник.

Бяхме изпратили хора до къщата да доведат нашите „козове“.

Те стояха сега наблизко и биваха оглеждани от противниците с ненавистни очи. Шейх ул ислям заяви, че лично ще язди коня си, и ето как Устад му се представи като противник със своята Сахм. Двата коня и двамата ездачи бяха обявени и от уста на уста тръгна първо като шумолене, а после гръмко около езерото, кого ще видят зрителите сега в битката. Двата ездачи хвърлиха връхните си дрехи и възседнаха. Застанаха един до друг. Тръбачът поднесе керната до устата, за да даде сигнал. Но още преди да е прозвучал, шейх ул ислям се понесе напред. Щяха да се проведат три конски състезания с по две обиколки.

Хората закрепяха високо за тази нечестност, но Устад извика:

— Аз не протестирам! Но ще яздя честно! Давай сигнала!

Керната проехтя. Кобилата тръгна нормално — първо ходом, после тръс, галоп. Изглеждаше, сякаш Устад язди само за разходка. А Най-добрия кон на Луристан летеше напред като изстрелян от мортира, защото шейх ул ислям вече беше употребил тайната. Владееше дълбока тишина. Сахм лежеше сега в равен галоп. Преднамерено казвам „лежеше“. Като един от онези толкова прочути навремето американски бригове, които като че не се движат, когато „лежат“ по вятъра, а пък никога не са били настигани! А тя „оставаше да лежи“! Разстоянието между двата коня се запазваше същото. Напред и напред, около езерото. Състезанието се пренесе от отвъдната страна отново отсам... мина край нас. Шейх ул ислям отпред с тъмночервена кожа на лицето между белите пластири. Конят му беше потънал в пот и бели фъндъци пяна летяха от муцуната му. После Устад, с непроменена физиономия, кимайки ни с упование. Сахм беше суха и със запазен дъх. Не действаше, а все още „лежеше“.

— Той ще победи — каза Шакара до мен. — Та нали още не е употребил тайната!

Той сякаш се намираше във вътрешна връзка с говорителката, защото едва го бе казала, и той изхвърли ръка нагоре. Сахм като че получи тласък, чието ускорение не изчезна, а продължи да действа без прекъсване. И сега дистанцията започна видимо да намалява. Най-добрият кон на Луристан твърде отрано бе принуден да даде всичко от себе си. Силите му отслабнаха, дробовете отказаха да служат, летящият галоп премина в неравномерни скокове. А Сахм сега отново „лежеше“, но в тайната! Настигна противника; стрелна се край него. Не след дълго Устад отне тайната, за да я щади. Беше погледнал назад и забелязал, че конят на шейха вече не бягаше, а се възпротивяваше на ездача си да продължи нататък. Онзи заудря немилостиво с камшика клетото, изтощено по такъв глупав начин животно, ала напразно. То просто спря, така че той в крайна сметка трябваше да го остави на неговата воля или по-скоро неволя, и пое бавно през дуара. Когато достигна трибуната и слезе, Устад отдавна вече седеше на мястото си! Победеният остави „Най-добрия кон“, отиде, без дума да каже, до седалката си и се смъкна морно на нея. А Ахриман мирза скочи, подметна му няколко ядни думи в лицето и оповести високо, че сега ще се появи непобедимият Иблис и ще ни даде един съвсем друг урок!

Естествено всички бяхме напрегнати да видим този кон. Беше доведен. Запътихме се нататък. Ахриман застана при него и започна да го възхвалява с екзалтирани думи. Шакара го погледна внимателно и каза тихо:

— Внимавайте! Усещам някакво лошо намерение, но не знам точно какво.

Известно ни беше, че Иблис е пъстър Кхорасан. Конят тук беше пъстър, наистина, но в никой случай от Кхорасан! Вярно, можеше да сме погрешно осведомени, и това все пак да беше Иблис. Но когато мирзата каза, че ще го язди негов „приятел“, за нас бе несъмнен факт, че е замислена измама или поне някаква хитрост. Устад беше на мнение, че искат да ни подведат да похарчим най-добрия си коз срещу този подставен кон, и впоследствие се оказа, че е прав. Тъй като никой бегач нямаше право да се състезава два пъти, истинският Иблис после нямаше да има равностоен противник. Така поне си бе правил сметката Ахриман, но не бе отчел, че първото състезание може да бъде изгубено за него. Нима наистина бе станал слабоумен? Та нали виждаше враните ни жребци, с които пъстрият не можеше да се мери?

Ако изгубеше второто състезание, ние ставахме победители и изобщо нямаше да е необходимо да участваме по-нататък! Попитахме Кара дали се наема да язди Баркх срещу тоя мним Иблис и той с радост се съгласи.

И тъй, тези два коня и ездачите им бяха оповестени. Видяхме, че „приятелят“ беше онзи довереник, с когото главатарят на Сенките бе изследвал тайния ходник в руините. Той възседна пъстрия и погледна отвисоко, сякаш имаше намерение веднага да направи на пух и прах противника си. Само че стана другояче!

Ако Устад бе спестил тайната. Кара сега постъпи обратно. Едва бяха потеглили конете след подадения сигнал, той я вкара в употреба и в следващата минута беше вече толкова далеч пред „приятеля“, че всички зрители се удивиха. И разстоянието растеше, растеше! Пъстрият тичаше добре, тичаше, колкото може, ала не можеше да се мери с врания въпреки добрата си воля. Ездачът също си даваше всички усилия, но напусто. Когато Кара мина край нас, започвайки втората обиколка, беше вече освободил тайната. А пъстрият беше още отвъд пред дуара и между тях следователно лежеше цялото му протежение. Кара вече не правеше нищо друго, освен да поддържа постоянно тази дистанция, докато стигна след втората обиколка целта.

Два тура бяха спечелени от три! Значи ние бяхме победители! Но ето че Ахриман се качи на викалото и надигна висок протест. Първото състезание не важало, тъй като шейх ул ислям постъпил нечестно и тръгнал предварително. Той позореше значи собствения си партньор и настояваше за третия, последен тур. Само който спечелел него, щял да бъде победител, иначе никой! Журито взе под внимание този въпрос и го реши в наша полза. Хората не можеха все пак да възнаграждават нечестността, а и Устад категорично бе заявил, че не протестира. Противниците обаче се застъпиха за мирзата и не пожелаха да се подчинят. Вече се канехме да заплашим със силови мерки, когато се получи нещо много особено. Без предварително да ни уведоми, Шакара напусна мястото си, изкачи стъпалата на викалото и даде знак за мълчание. Появата на едно момиче там предизвика удивление. Хората утихнаха. Тя започна да говори, кратко, ясно, решително. Прикани Ахриман мирза да прибави своя ханджар към залога. После състезанието веднага щяло да се проведе и който го спечелел, той побеждавал. Тя направи и нещо повече. Заложи срещу камата

спечелените вече камили, така че на победителя от последния тур щеше да принадлежи цялата печалба с ханджара към нея.

Ние бяхме удивени! Мирзата също! Откъде взе това иначе толкова скромно и сдържано момиче смелостта да се държи публично по този начин? И без разрешение да се меси в една толкова важна за всички нас работа? Устад ми стисна ръката и каза:

— Не се стряскай! Знаеш, че идва от страна на Марах Дуримех! Сигурно си има тайни причини! Ако мирзата се съгласи, аз също ще го сторя с удоволствие. Та нали си имаш Сирр!

Ахриман напусна мястото си. Вперил широко отворени очи в Шакара, закрачи бавно към нея, освободи ханджара от колана си ѝ го подаде. После сложи ръце на очите и стоя известно време безмълвен, но с тръпнещо тяло. След това ги сне, изпъна се като свещ, вдигна ръце и извика:

— Моя ханджар, моето оръжие, най-голямата ми ценност! Не за да владее едно царство, а за коне и камили! Но аз съм длъжен, длъжен! Тя има нейните очи! Има нейната фигура, нейния глас! И има също нейните мисли и нейната сила! Тук аз съм нищо, трябва да се подчиня!... Е, добре! Доведете ми Шейтан! Но истинския, същинския, действителния, не фалшивия, лъжовния! Касае се за яздене, каквото още не е бивало! Защото щом Марах Дуримех ме принуждава да се кача на седлото, за да спася ханджара си, то тя ще ми противопостави и онова омразно на Пъкъла създание, от чиито косми при ездата хвърчат искри! Значи Шейтана тук, Иблис! И бързо, работата е спешна!

Кого или какво имаше предвид с „онова създание“, от чиито косми хвърчат искри? Само фигуративно ли се бе изразил? Или се беше вече побъркал? Може би, защото неговото поведение бе на моменти съвсем като на умопобъркан, който чака нещо, а то все не идва. А когато доведоха поискания кон, скочи, изстреля се на седлото и извика:

— Това е той, той, най-бързият от всички дяволи! А аз съм Ахриман, неговият господар и повелител! Къде е човекът, който ще дръзне да излезе срещу мен и този сатана?

Упътихме се нататък, за да разгледаме коня, но не можахме много да приближим — бестията не позволи. Той хапеше и хвърляше къчове към всеки, когото достигнеше. Естествена злост ли бе това или

дресура? Да, пъстрият беше чистокръвен кхорасански кон, твърдоглав и жарък като климата на родната си солна пустиня! Ушите бяха големи, с провиснали върхове като при някои кучешки породи. Челото съвсем ниско, но кокалесто, гърбато и възшироко. Очите зли, гледащи изкосо с бялото. Хрущялестата муцуна силно обрасла с четинести косми. Гърдите много тесни, намекващи за идеални дробове на бегач. Мускулите на подбедриците и бедрата отлично тренирани и закалени. Сухожилията в свивките, стави, глезени, линия и форми на копитата направо несравними. Перчем, грива и опашка обаче грозно редки, без блясък, с излинали върхове на космите. Всичко заедно — кон, който бе въпросителна за всеки познавач, доколкото стоеше спокоен, но при най-малкото движение навяваше подозрения, че в него се таят много изненади.

Веднага щом мирзата беше викнал за своя Шейтан, бях изпратил Кара да доведе Сирр. Той дойде с него точно когато Ахриман повтори въпроса кой ще се осмели да подхване борба с него. Тогава аз пристъпих и не казах нищо друго освен „Аз“. Оня се изсмя гръмогласно и викна на ханъм Гюл:

— Чу ли го? Той... той... същият! Почти си го помислих! Защото тоя човек изглежда роден да бъде там, където никой дявол не се нуждае от него! — Очерта кръст с ездовия камшик срещу мен и продължи: — Никой друг не би ми дошъл така сгодно като теб! Един отритнат от Запада, който си отмъщава на красивия ни Изток, за да се подмилква пак на родината си! Ти да си мъжът, дето щял да ми отнеме ханджара! Вече съм чувал за твоя арап, с когото се хвалиш където и да идеш. Асил бен Рих, жребецът на хаддедихните, който стои ей там при другите ви кранти! Иди го доведи! Знам, че той ви е последната надежда!

— Той ли? — отговорих. — Не, няма да яздя него.

— Че кого друго? Нещо по-добро така или иначе нямате!

— Имаме не само него, а и неговия ходем. Него ще яздя. Огледай се!

Той трепна силно, извъртя рязко шарения й се вторачи в Сирр, държан от Кара зад него. Видя се как се изплаши, като го съгледа.

— Сирр! Сирр! Любимият кон на шах-ин-шаха! — отрони се беззвучно от устните му. — О, сега знам всичко! Това е твое дело, Марах Дуримех, твое! Ти, само ти може да си накарала шах-ин-шаха

да превърне Сирр в ходем на Асил! Е, така да бъде! Той няма да измине и една крачка с непознат! И чак пък само с оглавник, без наустник и мундщук! Шейтан с една победа, която всяко дете може да предвиди. Но понеже се касае за моя ханджар, принуден съм да яздя този тур, изложен от Сирр, който ще си остане на мястото!

Подкара Шейтан към „барьерата“. Аз възседнах Сирр, за да го последвам, ала този не направи нито крачка. Днес не искаше ли? Или пъстрият му беше толкова противен, че отказваше да застане на една линия с него? Когато Ахриман забеляза това, се изхили победоносно и нареди да бъде даден сигналът. Наоколо цареше огромно напрежение. Имената бяха оповестени и разпространени от тълпата. После керната проехтя и Шейтан веднага полетя в галоп по широката открита писта.

Сирр още не помръдваше. Подтикнах го, но без успех. Ето че протегна напред красивата си глава, извиси гръмко глас и... какво беше това? Яздех ли, или всички тези неподвижно стоящи хора летяха насреща ми, за да изчезнат зад мен? Не чувствах нищо, освен единственото желание да победя Шейтан. И сякаш седях не на кон, а върху това желание, реализирането на което беше неизбежно, задаваше се с постоянно нарастваща бързина. При края на езерото бях вече толкова близо до Иблис, че мирзата започна да го шибва с камшика. В дуара го настигнах. При трибуната Ахриман ругаеше зад мен. Скоро престанах да чувам тропота от копитата на Шейтан. Не се обръщах. А когато завих за втори път край езерото, видях мирзата едва при завоя. Беше извърнал камшика и обработваше главата на пъстрия с тежката дръжка. Болката го принуди да се напегне до последно. Отново ме приближи. Тогава Сирр със своето дълбоко „У...У...У...УХ!“ ми даде да разбере, че той също вижда това, и загалоpira по такъв начин, че помислих — трябва да го обуздая. Стигнал отново в дуара, намали рязко темпото, премина край пристана в обикновен галоп, а после пристигна до трибуната в спокоен ход.

Как му се радвах за посрещналото го бурно ликуване, чието значение той много добре разбра, както издадоха заигралите уши. Но целувката, с която го възнаградих, май му се понрави повече, защото и той ме целуна по бузата, разроши ми косата, взе в уста едната, другата ми ръка. Накратко казано, показваше ми по всевъзможни начини, че е тук само заради мен, за нищо друго. И все пак той беше, върху когото

възхитено се бяха спрели всички погледи, не върху мен, и това си бе напълно разбираемо и правилно!

А сега се зададе и Ахриман с Шейтан или по-точно Шейтан с Ахриман, подплашен от ударите на камшика. Юздите висяха отпред; стремената бяха празни; ездачът лежеше напред, вкопчил се здраво във врата на коня. Но работата не беше обикновена. Конят не се носеше в пълен бяг и не спазваше постоянна посока, а преследваше много очевидно намерение — да изхвърли ездача от седлото и да го стъпче с копита. Изправяше се на задните крака, извиваше се, скачаше ту наляво, ту надясно, изминаваше известно разстояние направо, спираше, за да хапне назад с оголени зъби, затичваше се отново, връщаше се, въртеше се в кръг, с две думи, искаше да свали мирзата, за да си отмъсти. Причината видяхме, когато ни приближи. Имаше само едно здраво око. Другото висеше от кървящата кухня. Ахриман му го беше избил! Този се намираше в съвсем същото настроение като своя Шейтан: срам, ярост, жажда за мъст! Когато стигна до нас, пъстрият спря за миг, за да подготви ново коварство. Мирзата се изправи и извика:

— Ханджарът е изгубен и всъщност и този сатана! Вие го спечелихте. Е, добре, вземете си го! Но само като мърша за дерача!

Измъкна двуцевния пищов от силяха, запъна петлетата, насочи дулата към тиловите прешлени и изстреля в бърза последователност двата заряда. Сега трябваше бързо да отскочи, но в жаждата си за отмъщение бе сляп за предпазливостта. Иблис трепна под куршумите. Здравото око се затвори, главата клюмна, коленете се подкосиха. Но ето че събра замиращите демонски сили. Отметна глава, скочи във въздуха и с четирите крайника, приземи се, хвърли се право по гръб, скочи отново и ухапа главата на лежащия сега на земята мъчител, горната част на която изцяло изчезна в широко зейналата паст. Същевременно по цялото му тяло премина спазъм. Здраво държейки главата на принца, рухна... беше мъртъв!

Народът се втурна нататък. Страховитата група не можеше да се види известно време от притеклите се на помощ хора. После се разделиха. Ахриман беше освободен от зъбите на скочилата бестия. В съзнание ли беше, когато се полуизправи сега за да говори? Вдигна свития юмрук, разтърси го и извика:

— Главата ми, главата ми! Пак и отново главата ми! Това беше пак ходем, ходем, който ме изостави! Трябвало да се побъркам, побъркам, побъркам! Аз се борих с него... от Зида на разплатата дотук! Напразно! Той възбунтува Шейтан срещу мен... той ме хвърли под него... той стисна мозъка ми със зъбите на тоя сатана... захапа ми духа и душата... свърши се, свърши се, свърши се! — Изправяйки се с последно, върховно напрежение, закрещя, докато гласът му премина внезапно във фалцет: — Радвайте се, джамикуни, и чуйте какво ще ви кажа!... Княза на Сенките оттук насетне ще бъде една мърша... една разплута мърша за дерача... точно както Шейтан... завлечете ни, завлечете ни... и тримата, и тримата... не само мършите, а и побъркания!

Спусна вдигнатата ръка, потърси се като във вътрешен ужас и после изпадна отново в безсъзнание върху петнистия труп на Шейтан. Ужас обхвана и нас. Извърнахме се. А пък очите на Шакара сияеха от радост. Тя ми подаде спечеления от мирзата ханджар и каза:

— Вземи го, оръжието на враговете, което отсега нататък само срещу тях самите може да се насочва! То попадна в нашите ръце, но ние искаме мир! Затъкни го в канията! Ала не приемат ли мира, отново ще изскочи. И тогава няма да си играем на състезания като днес, а ще превърнем играта в смъртоносна сериозност! Който не си вземе поука от нашето състезание, понеже не притежава дух да разбере неговото значение, враждата ще продължи да го тласка до последното опозоряване.

Хората махнаха Шейтан от пътя и отнесоха също Ахриман. Когато погледнах към седалките на ханъм Гюл и шейх ул ислям, двамата бяха изчезнали. Спечелените коне бяха отведени на сигурно място, но Устад уведоми шейха на динаруните и таки кюрда Ибн ел Идрак, че довечера ще получат тайно своите и камилите си. От този момент противниците започнаха един подир друг да се губят. От само себе си се разбира, че ние се радвахме на нашата победа, но най-вече моят дребен хаджи Халеф. Той буквално бе озарен от щастие. Неговият Кара беше неколнократен победител! И също Ханнех, „най-прелестното цвете сред жените“, бе спечелила едно голямо състезание! Това при него задминаваше всичко, което бе преживял досега, та дори почетните одеяния на владетеля на персийското царство!

Голямо ликуване падна, когато керната прозвуча и глашатаят оповести, че сега ще започне отложеното вчера поради дъжда забавно състезание. Докато нещата се подготвяха, Джемма се събра с журито за едно бързо съвещание, за да уреди още няколко значителни, но мирни състезания, в които можеха да участват само приятели. Кара ме помоли да му заема Асил и аз естествено му го дадох с удоволствие. А аз поех със Сирр към къщи, останал доволен от думите на Джафар. Той не знаеше, че Сирр драговошно ми се подчинява, и бе брал голям страх, когато заставах с бляскавия арап срещу Шейтана. Затова пък толкова по-голямо бе сега въодушевлението му от победата и той реши да направи един много подробен доклад на владетеля.

Беше трогателно как добре се чувстваше Сирр и как ясно изрази радостта си, когато излезе от човешката тълпа. Аз също предпочитах да бъда сам и ето как реших да остана при него и да наблюдавам следващите събития на деня отгоре. Когато стигнахме до конското пасище, аз го разседлах, дадох му вода и ечемик, донесох му едно панерче ябълки и седнах при него. Оттук имах добър изглед към долината. По-късно към мен се присъедини Шакара. За да не изпадам в многословие, ще кажа само, че Устад спечели със Сахм една награда, а Кара с Асил и Баркх също по една. Това бе достатъчно.

И край двете господарски шатри и руините по време на целия следобед беше много тихо. Шейх ул ислям не се показваше, ханъм Гюл също. Сегиз-тогиз между тях и Ахриман мирза се придвижваше конен пратеник. Свитата очевидно се бе изнесла другаде, заета с подготовката на утрешното обкръжение.

Привечер Устад дойде и ме попита дали искам да го придружа на едно точно повторение на неделната ни езда. Но днес задачата не бе да прегледаме постове, а да обкръжим обкръжението. Аз естествено веднага и с удоволствие се съгласих. Оседлах пак Сирр, Устад възседна кобилата и тръгнахме — нагоре по хълма, към Алабастровия шатър.

Стигайки горе, спряхме слисани, да, направо шокирани. Мощта и масата на вчерашния продължителен дъжд тук бе оказала пагубно въздействие. Целият почвен слой на издигащото се по-назад окръглено било бе смит надолу, примесен с тежки камъни и превърнат в своето рода морени, на които стръмният терен не позволяваше застой. По гладкото трасе на свлачището съвсем ясно се виждаше какъв път е изминало. Вярно, сега беше още доста далеч от неколккратно

споменатия халтав сипей, но когато го достигнеше, натискът му веднага щеше да доведе катастрофата, за която Устад бе подметнал с тревога в неделята.

Сега, разбира се, тук не можеше нищо да се предприеме, тъй като вечерта вече наближаваше, но Устад реши сутринта незабавно да се заеме с прекратяване на по-нататъшното придвижване на „морените“. Оттук трябваше да продължим нагоре, за да достигнем още преди падането на нощта северната равнина. И успяхме.

Точно на същото място, където бяхме заварили пратеника на помощните отреди на Марах Дуримех, сега ни очакваха самите те, предвождани от предприемчивия раис на Шурд. Той много се зарадва, като ме видя. Отрядите му бяха повече от достатъчно да приклепват отзад ултратаките. Той получи необходимите указания за всички възможни случаи и също обещанието, че ще му пратим приятелски настроените таки на Ибн ел Идрак. После продължихме ездата.

На север тамошните джамикуни вече не бивакуваха разпръснато, а се бяха събрали на дружини. Имаха контакт с раиса на Шурд и на изток с калхураните. Когато стигнахме при тези, намерихме ги разделени на две линии. Щяха да пропуснат видените вече от съгледвачите масабани и Сенки и после да се захлопнат след тях като крилата на порта.

На юг се зарадвахме на бивакуващите там динаруни, които толкова бързо се бяха превърнали от врагове в приятели. Техният шейх току-що бе пристигнал при тях и им бе разказал всичко. Не бе пропуснал също да спомене, че вече си е получил обратно изгубените при залагането коне и камили, и то под надзора на Педехр и по заръка на Устад. Когато им съобщихме, че в най-добрия случай изобщо няма да се стигне до битка, те ни увериха, че това било съвсем против тяхното намерение, тъй като желаели да ни докажат приятелството си с дела.

Ние ги доведохме в съприкосновение с южните джамикуни, които трябваше да се свържат в гръб на таки с раиса на Шурд. И тъй, пръстенът бе затворен с изключение на мястото за преминаването на масабаните и Сенките. Ако те проявиха глупостта да използват тази врата, щяха да попаднат в примка, от която нямаше измъкване!

Прибрахме се по нощите, ала въпреки това Шакара ни чакаше.

Каза, че от безпокойство не можела да заспи. Имала да ни съобщи едно наблюдение, което вероятно било много важно. Преди да си легне, отишла още веднъж при конете и ги заварила видимо неспокойни. Не успяла да ги склони да си легнат. Това означавало някаква опасност, която се намирала в земята под тях. Шакара се замислила и докато стояла така тихо, някъде изпод нозете ѝ се зачул застрашителен шум, последван от тътнеща гръмотевица и трус. Това я разтревожило и тя решила да не отиде да спи, преди да ни го е съобщила.

— Трябва да слезем долу... в басейна! — казахме едновременно аз и Устад, като от една уста.

Взехме факли и придружени от Шакара, която не искаше да остане, се отправихме към пристана. Качихме се в лодката и загребахме към канала. Никой не ни видя. Устад беше идвал вече тук и знаеше отвора. Веднага забелязахме, че в следствие обилния, дълготраен валеж, равнището на водата беше много по-високо отпреди. Ластарите в горната част бяха по-гъсти и трудно ни пропуснаха. Веднага след това запалихме две факли и с оттласкване и гребане преминахме канала и се озовахме в предния басейн.

Днес можехме да различим таваните над нас, може би заради високото ниво на водата. Талазите създаваха натиск и повдигаха.

Още при първата колона видяхме, че при основата ѝ бе „израсло“ голямо парче. А горе нещо пращеше. Въпреки това рискувахме да продължим. Навсякъде нещо се ронеше и трошеше, и то по един вдъхващ страх начин. Камъни непрекъснато падаха върху други или цопваха във водата. Безразсъдно дръзко беше, наистина, че не обръщаме носа на лодката! Отправихме се натам, където беше се издигала колоната със скелета. Тя беше изчезнала. Само долният камък стоеше все още с него. Отзад се носеха стенания, скрибуцане и пращане. Шакара досега бе седяла притихнала, обладана от злокобието и страхотиите на долния свят. Но сега изкрещя и ни помоли да не изкушаваме по-дълго Бога, а веднага да обръщаме, където беше съда и да бягаме. Сторихме го, без да проверим дали освен тази колона не са се срутили други.

И тъй, намирахме се между две грозещи опасности. Горе при Алабастровия шатър се придвижваха морените, а долу се свиваше утробата на земята. За щастие, макар и близо, дуарът и къщата с

градината и пасището бяха разположени извън обсега на двете катастрофи, от които можеха да бъдат връхлетени само руините! Не бяхме нито геолози, нито архитекти по специалност, ала въпреки това за нас стоеше извън всяко съмнение, че животът на никого не е застрашен освен на онзи, който отсега нататък дръзнеше да отиде в древните руини.

Ето защо Устад още в ранното утро забрани на всички под най-строгото наказание достъпа до руините. Предупреди чрез пратеници също обитателите на двете шатри. Онези обаче му отговориха, че са им известни вражеските причини на това щуро предупреждение и могат само да му се изсмеят! След това множество работници се изкачиха до Алабастровия шатър, за да попречат на свличането на земните и каменните маси. Тогава шейх ул ислям ни изпрати към хартия, на който се четяха следните редове: „Не си давайте труда — нито горе, нито долу! Ние не вярваме на лъжи! Твърдоглаво ще се задържим до утре в руините, а после ще си тръгнат всички, чието място не е тук! Имате думата ми на шейх ул ислям!“

Що се отнася до празничните ни гости, всички, на които не можеше да се вярва, благоразумно се бяха отдалечили. Но от останалите на никого не хрумна да изостави Устад. Те се държаха така, сякаш нищо не подозираха, ала всички бяха много добре осведомени и с нетърпение чакаха следното утро, което щеше да донесе решителния миг. В хода на следобед надойдоха пратеници от различни страни, а когато се стъмни, последният от тях донесе вестта, че масабаните и Сенките са влезли в капана.

А що се отнася до таки, Ибн ел Идрак още заранта се бе явил при Устад, за да обсъди с него по-нататъшните действия. Колкото и много това племе да бе свързано със старите си предразсъдъци и да се считаше предпочитано от Аллах, все пак намираше за прекалено изискването да принесе една кървава жертва, толкова повече срещу миролюбиви съседи. Само малката твърдоглава прослойка, топлеща се в лъчите на шейх ул ислям, държеше здраво на него, друг никой. И тъкмо тези слепци трябваше да проникнат в тайния ходник, за да ни нападнат с изненада. Въпреки всичко Устад реши да ги щади, но така да ги натъпче в тази галерия, че да не са в състояние да помръднат. Ибн ел Идрак беше изключително доволен от това и препусна после към раиса на Шурд. В резултат с настъпването на вечерта тайно

потеглиха две отделения — едното трябваше да проникне отвън до половината ходник, да го прегради и да застане зад барикадата. Определената за тази цел точка естествено беше така избрана, че да не може да бъде засегната от две очаквани катастрофи. Другото отделение трябваше да остави всички врагове да навлязат и после да заеме изхода, за да направи връщането им невъзможно. Ако планът успееше, на затворените нямаше да остане нищо друго, освен да изиграят една крайно смехотворна роля. И тук му е мястото да се отбележи, че замисълът успя така, както по-добре не можеше да успее.

Ето как тези врагове бяха обезвредени и сега въпросът опираше до масабаните и Сенките, от които също толкова малко се страхувахме, понеже ги държехме здраво и можехме да ги смажем, когато ни беше угодно.

През целия ден хората отново бяха събирали и струпвали съчки и дърва от всички върхове и издатини. Празникът бе започнал с осветяване на височините и така трябваше да завърши. Така бе казано. Но посветените знаеха, че лумването на тези огньове бе сигнал за обкръжението на враговете. Само едно място правеше изключение в този смисъл — купенът на Алабастровия шатър. През целия ден хората се бяха трудили да спрат движението на морените, но без желания успех. Въпреки всички изкуствени препятствия, те продължаваха да се придвижват, за да обхванат в крайна сметка отрупаните каменни маси. Така че страшната съдба бе неизбежна. Не можеше да се прецени единствено времето на нейното настъпване. Ето защо сега горе стояха пазачи, които трябваше да запалят кладите веднага щом опасният миг наблизеше. Това щяха да кажат огнените знаци от тази кота.

В очакване на всички тези неща, ние си подсигурихме конете, отвеждайки ги в засводеното помещение. По цялата ширина на пасището стояха постове, за да ни изолират от руините. В двора Устад установи нещо като главна квартира, към която спадаха всички действащи лица. Отсъстваха само Ибн ел Идрак и шейховете на динаруните и калхураните, които се намираха при своите племена и отлично знаеха как трябва да действат. Колкото повече напредваше вечерта, толкова по-тихо ставаше в долината. Всички джамикуни напуснаха езерото и се изкачиха по височините. При идването на Сенките не трябваше да срещнат ни най-малка съпротива. Затова пък толкова по-зорко бе пазен самият дуар. На всеки фланг имаше по шест

оръдия, за да обстрелват оттук достъпа от двете страни на езерото. Сами по себе си тези оръдия бяха достатъчни да докажат на Сенките тяхната безпомощност срещу нас. Останалите осем бяха разпределени от двете страни на езерото върху доминиращи точки, от които владеехме с тях цялата състезателна писта. За всеки случай Устад беше накарал да бъдат изготвени и разпределени множество факли, а в края на езерото лежаха скрити съгледвачи, имащи задача да наблюдават шатрата на Ахриман и да ни доложат появата на масабаните. Той възнамеряваше да заеме с тях руините и те можеха да се очакват много по-рано от Сенките.

Когато сметнахме, че е дошло време, слязохме в дуара. Научихме, че Педехр добросъвестно е предупредил още веднъж обитателите на шатрите, при това лично, но бил отпратен с подигравки и оскърбления както прежните пратеници. С това ние достатъчно бяхме изпълнили хуманните си задължения. На трикратното предупреждение бе отвърнато само с присмех. Сега можеше да ги сполети каквото си ще!

Звездите по небето изчезнаха. Но не забулени от дъждовни облаци, а сякаш бяха покрити с гъст, непроницаем воал, за да не гледат какво ще се случи тук. Наближаваше полунощ — не съвсем тъмна, наистина, ала много подходяща за привидения, фантоми и химери. По езерото се образуваха мъгли. Те лежаха отначало с неопределени очертания върху водата. После се откъснаха от нея, за да се издигнат в отделни парцали и индивидуализират. След това се уплътниха до какви ли не призрачни фигури и се запрокрадваха нагоре към нас влажни и студени като духове на удавници.

Ето че от тях изплува един от съгледвачите и съобщи, че масабаните вече са пристигнали при Ахриман мирза. А скоро след това се появи втори с известието, че мирзата ги е оглавил и потеглил тихомълком с тях, без коне, както впрочем изискваше неговото намерение. Устад повтори предварително дадените за този случай указания хората ни да се оттеглят толкова далеч, че да не бъдат забелязани и напълно да освободят пътя на промъкващите се към руините врагове.

Не мина много и онези дойдоха, прикрити от мъглата, която обаче криеше и нас от тях. Мислеха, че дуарът е потънал в мирен сън, и минаха край него, без да се случи нещо, което да разколебае тяхната

вяра. Ние се върнахме на предишната си позиция. След известно време от руините над нас се разнесе висок, но къс крясък. После доловихме приглушена команда и отново стана тихо.

Приблизително един час след полунощ узнахме, че авангардът на Сенките е излязъл от прохода и е спрял в равнината, за да изчака цялата орда. Подглаватарите на мирзата препуснали към тях, за да ги доведат после към езерото. А след една по-продължителна пауза хората от другата страна на планината доложиха, че ултратаки попаднали в мрежата и сега се таели в галерията, без да могат да мръднат напред или назад. А Ибн ел Идрак уговорил всички разумни таки да се присъединят към раиса на Шурд и по зазоряване да пристигнат при нас.

Едва този пратеник се бе отдалечил, и дойде един, за когото сега най-малко мислехме — ашикът.

Беше ходил горе в къщата, за да говори с нас, и там узнал къде се намираме. Онова, което ни съобщи, беше още по-интересно от неговата напълно неочаквана поява.

— Аз по-често съм се отбивал при вас, отколкото си мислите — каза той, — и съм много добре осведомен за всичко. Шейх ул ислям ме смята за свой шпионин, който е спечелил пълното ви доверие, за да му издава всичките ви ходове. Ето защо сам ще пожъне бурените, които е посял! Аз бях горе на хълма и се убедих, че лавината не може да бъде удържана. Сметнах за свой човешки дълг да му го кажа, за да може да се махне. Той ми се изсмя. Да, дори стана подозрителен, че чува от мен същото предупреждение, но позволи да остана при него. Непрекъснато шареше напред-назад между шатрата си и Светилището, поглеждайки дали неговите таки не са се измъкнали от галерията. Предупредих и прислугата му. Тя вече се кани да се спасява.

— А свитата му? Светеца, Блажения, имамът и генералите?

— Останаха при таки и ще останат там, докато отмине битката.

— Това е много показателно! — каза Педехр и стана. — Могат да събират плодовете от земята, но не и да друсат заедно с другите! Колко лесно би могъл да ги улучи някой плод, може би дори някой гнил! Говори нататък! Видя ли също ханъм Гюл?

— Не само я видях, ами даже приказвах с нея. Тези две личности по принуда общуват много вежливо помежду си, но иначе стръвно се мразят. И тя като принца мислеше, че съм сянката на шейх ул ислям, и

започна да ме ласкае, за да узнае нещо опасно за него. Това я принуди от своя страна също да прояви общителност спрямо мен и ето как бях осведомен от две места, без да се налага да плащам за сведенията. Но днес в това отношение настъпи промяна. Ханъм Гюл ми направи предложение да премина в нейна служба. Каза, с шейх ул ислям било свършено, а тя щяла да ми даде най-добрата гаранция за моето бъдеще, ако склоня да ѝ кажа всичко, което знам за него. Това стана около полунощ — беше ми определила по това време среща при себе си, понеже очакваше Ахриман. Той дойде, но не сам, а с масабаните. Като чу за какво преговаряме, покани ме да тръгна веднага с него, за да видя удостоверено, че за мен ще е по-добре да служа на него и ханъм Гюл, отколкото на шейх ул ислям, който тъкмо се намираше в шатрата си. Той нареди на масабаните да я обградят и влезе с предводителите. На мен също бе позволено. Тъй като бях подслушал разговора на тези двама мъже в Светилището, подозирах каква сцена ще се разиграе. И както си помислих, така и стана. Княза на Сенките хвана шейх ул ислям за врата, и то не само в преносния, но и в буквалния смисъл, и го разтърсва толкова дълго, докато изчезна и последният остатък от неговото високомерие. После го захвърли и заповяда да го пазят най-строго, докато свърши битката, а после да го отведат при него за по-нататъшно разпореждане. Естествено във всички тези събития, които разказвам, той играеше само ролята Ахриман мирза, но не Княз на Сенките. Дори благоразумно даде да се разбере, че последните се намират при приближаващите силлан. После нареди да се заеме Светилището, за да не бъдат допуснати таки в руините, и се върна в шатрата си. Аз останах при прислугата и помогнах да бъдат пренесени одеяла и възглавници в предния край на етажa. Мирзата и Гюл искаха да седнат там при първите сивкави зари на утрото, за да наблюдават от това най-хубаво място клането на джамикуните. Това ми даде възможност да се отдалеча. Побързах към вашата къща и оттам бях препратен тук при вас.

— И какво ще правиш сега? — попита Устад.

— Не знам. Отредете ми място да се бия за вас!

— Ние имаме достатъчно бойци. Добър ездач ли си?

— Да.

— Тогава се върни бързо при къщата и кажи на Кара бен Халеф веднага да оседлае конете — Баркх за него, Гхалиб за теб и Асил за

мен. На Сирр Шакара да сложи седлото и само оглавника, той е за ефендито. После слезте тук!

— Къде ще ходим? — попитах, докато зарадваният от това поръчение ашик се отдалечаваше.

— Нагоре към Бейт-и-Ходех. Тази мисъл току-що ме споходи. Няма да има благороден турнир, борба между равностойни мъже, а един напълно безопасен лов с обкръжаване. Чувалът е заложен и всеки знае поста си и онова, което се очаква от него. Капитанът може да заеме моето място. Той е в течение на нещата. А ние ще яздим нагоре към Бейт-и-Ходех, защото оттам имаме най-добър изглед. Видим ли, че хората ни имат нужда от нас, за две минути ще можем да бъдем пак долу. В краен случай Кара или ашикът ще ни послужат за пратеници.

Предложението му намери моето одобрение — най-вече заради очакваното срутване, което, ако не настъпеше по-късно, можеше да се наблюдава от колонадата на храма много по-добре отколкото от всяко друго място. И тъй, капитанът получи инструкциите си, а ние тръгнахме към пътя за хълма, където Кара и ашикът много скоро пристигнаха с конете си.

Небето имаше захабен, оловен цвят, а и мъглите все още се стелеха плътно над езерото и долината. Сега те бяха толкова компактни, че можехме да виждаме само на броени крачки. Но внезапно престанаха. Бяхме се изкачили над границата им и се намерихме на свободен, прозрачен утринен въздух. Още не беше се разсъмнало, но на изток вече леко се дрезгавееше, а очертанията на планинските върхове станаха... Планински върхове? Ха! Върху тези на запад лумнаха огньовете. Едва сега ли бяха запалени, или поради мъглата в долината не можехме да ги видим? Това бяха предупредителните сигнали върху възвишението на Алабастровия шатър. Лавината се засилваше за страховитото сгромолясване.

При Бейт-и-Ходех слязохме. Ашикът остана при конете, а ние минахме през вътрешността и седнахме отпред. Устад заговори:

— Тук, на това място, ни предизвика врагът и ето защо отук трябва да видим на какво е способен. Най-наглият от тях, Палача, е вече мъртъв, самоунищожил се със собственото си оръжие. Ти, чиято персона заплаши с кръвно отмъщение, не се наложи да се намесваш. Така ще постъпя и аз сега — ще предоставя нещата в ръцете на неизбежната съдба!

Но ние не бяхме сами горе. Вече казах, че цялата голяма тълпа на въоръжените днес гости на празника се бе изтеглила по околните възвишения. Имаше ги и тук при Бейт. Изпълваха цялата открита площадка. Редиците им навлизаха в храстите, гората. А когато просветля повече и погледът ни достигна отвъд езерото, видяхме ги и по отсрещните баири, почти глава до глава, като някоя лавина, готова да се спусне в епичната бездна, във войската на силлан. Тази опасност за враговете можеше да се види оттук, но не и отдолу. Защото мъглите се уплътняваха все повече и повече и все нови и нови се добавяха към тях. Те правеха невъзможен погледа нагоре. Сякаш приближаващите Сенки се бяха превърнали в мъглив ескадрон, за да пренесат атаката си от сушата по вода. Първият лъх на утрото беше дошъл от изток, където стояха калхураните заедно със северните джамикуни, и изтикваше мъглите бавно, но непреодолимо към руините. Там те се разбъркваха и разкъсваха нагоре по древните зидове, разгъваха се и се виеха покрай кулите и дръзваха дори да ги прехвърлят, за да отмрат в студенината и спокойствието на скалите.

Но ето че посоката към изгрева се освободи от тях и небето веднага започна да става все по-светло и по-светло. Равнината, водеща към проходите, вече се избистри. Тогава видяхме Сенките да яздят. При шатрата на мирзата те се бяха разделили, за да напредват едновременно по двата бряга. Челата им бяха проникнали дълбоко в мъглата, но броят им беше толкова голям, а колоната толкова дълга, че само много остро око можеше да различи приближаващия се отзад обоз. Горко им, ако Ахриман бе дал заповед цялата тая гмеж да заеме езерото! Нямаше да може и да се помръдне! Беше притисната също както ултратаките в тайния ходник, само че тук пространството назад стоеше открито за бягство! Но какво бягство!

Докато ги гледахме как приближават, подире им идеше... денят! Той ги следваше. Залепнал бе авангарда на своята светлинна армия по петите им и високо над тях ни пращаше диханието на своя поздрав. Силният лъх се разбиваше в хълма на руините и разбъркваше там мъглите, за да оголи макар и само мимолетно зидарията за нашите погледи. Там се издигаха двете шатри. Едната беше обкръжена от масабаните. При другата не видяхме никого. Но отпред, върху зида, Ахриман мирза седеше до ханъм Гюл, а зад тях стояха слугите. Мястото, което си бяха избрали, се намираше толкова назад, че дори и

без мъглите им бе невъзможно да забележат нашето съсредоточаване долу в дуара. Така че те все още хранеха вярата, че джамикуните тънат в дълбоки сънища.

Но ето че при Сенките процвили кон. Друг отговори... още един и още един. В тишината на утрото тези звуци можеха да се чуят надалеч и за Ахриман това бе знак, че неговите Сенки са пристигнали. Той ги беше очаквал още през нощта и бе станал нетърпелив. Защо да завладява дуара тихомълком и дебнешком, след като му бяха необходими само няколко мига да го завземе с бърз пристъп? Утринният полъх се бе превърнал във вятър, който устремно подкара омарите. Започна да ги блъска, шибва, разкъсва. Те се разпиляха на всички страни. Полетяха по всички течения, за да бъдат там окончателно нахъсани. Светлото утро се бе появило при езерото и разчистваше терена от тях. От руините изчезнаха най-напред, тъй като отразеното от скалната стена въздушно течение действаше там с двоен ефект. Тогава видяхме Ахриман високо и повелително изправен, държейки пищов в ръката, за да даде уговорения сигнал. Гледаше бреговете на езерото и виждаше само Сенки, нищо друго освен Сенки. Всички бяха пристигнали и заели долината под формата на гъста тълпа. Той не виждаше джамикуните по височините, понеже те се бяха прикрили зад скали, дървета и храсти. И не виждаше, както вече бе споменато, разстановката на нашата батарея долу при предния зид. Ето защо даде сигнала, гръмвайки с пищова.

Сега той естествено бе убеден, че Сенките ще нахлуят от две страни в селото. Но това за негово най-голямо удивление не стана. Челните им редици бяха приближили достатъчно, за да видят какво се намира пред тях. При вида на зейналите срещу тях топове преустановиха движението си и предводителите им започнаха да се съвещават. Тогава Ахриман изстреля втората цев и замаха с ръце, викайки гръмки заповеди. По движенията му се виждаше, че беше разгневен. Сигурно е бил заповядал да бъде отговорено на сигнала му, защото сега и педерахн дадоха своите изстрели — по един от двете страни. Техните изстрели сякаш бяха пробудили едно многогласно и незнаещо край ехо и всички очи се отправиха нагоре, откъдето се носеше. Там все още горяха предупредителните огньове, но бледожълти на дневната светлина. Стражите се бяха събрали върху сигурната скала при Алабастровия шатър и с гласовете на насочените

нагоре пушки ни казваха, че „морените“ се засилват за свличането. И по същото време се намеси в сцената и капитанът. Отекнаха командите му. От двата фланга прогърмя по едно оръдие, с халосен заряд, и осемте около езерото мигом се обадиха. И сега джамикуните изскочиха по всички височини иззад скривалищата си, като извисиха гласове и изгърмяха пушките си. Това бе един-единствен крясък и един-единствен трясък, под който цялата долина потрепери заедно с езерото. После настъпи онази дълбока, спираща дъха тишина, която обикновено предшества решаващи, та дори ужасяващи събития.

Никой, додето поглед стигаше, не можеше да се помръдне, с изключение само на един. Това бе ходи-и-джуна. Той тръгна към пристана, качи се в лодката и се отдалечи дотолкова от сушата, че можеше да бъде видян от Ахриман. Този все още стоеше високо изправен на мястото си, но като окаменял. Схващаше ли това, което се намираше пред него? Или вече изобщо не можеше да схване нищо? Достопочтеният учител на джамикуните се надигна от гребната пейка и викна нагоре към него с надалеч достигащ глас:

— Ахриман! Смъртният час на твоето царство приближава. Зидовете под теб започват вече да се разклащат, а над теб лавината се готви за стоварване. Дадоха ни сигнал, че идва. Ти искаш да откраднеш владичеството на шах-ин-шаха и...

Гръмък кикот пресече словото му. Но не мирзата, който като че все още не можеше да се помръдне, се смееше, а Гюл. Тя беше скочила, за да покаже по този начин, че в мигове на опасност жената често стои високо над мъжа. Измъкна рязко сабята на напълно безпомощния мирза, пристъпи досами ръба на високия зид и кресна надолу:

— Не разправяй небивалици, а се огледай за истината! Лавината няма тепърва да идва, тя е вече тук. И ще ви връхлети веднага, веднага! Насам, отреди на новия шах-ин-шах, насам! Стоманата сватка тук. Призовавам ви към победа! Яллах^[5]... яллах... яллях!

Размаха високо сабята, нададе силен както кикота преди малко вик и... безумно дръзко намерение ли бе това, или последица на непредпазлива, твърде широка крачка напред? Скочи или се сгромоли? Изгърва ли острието, или го държеше здраво? Не можахме да разберем, но... при третото „яллах“ полетя надолу от зида. Създаде се

впечатление, сякаш го стори, за да въодушеви с този дръзновен скок сред враговете колебаещите се Сенки за атака. И примерът въздейства!

„Яллах, яллах!“, завикаха педерахн, втурвайки се напред. „Яллах, яллах!“, закрещяха напирашите след тях Сенки. „Яллах, яллах!“, продължи да се подема ревът по-нататък около езерото. Двете колони настъпиха. Тогава ходи-и-джуна махна от лодката на капитана. Този даде знак. Той бе видян от двете страни и топовете — не само дванайсетте в дуара, но и останалите осем — започнаха да бълват смърт сред враговете.

Гърмежите изтръгнаха мирзата от неговото вцепенение. Той посегна с две ръце към главата си и пристъпи току до ръба на зида да погледне за нея. Но нашите очи бяха отклонени от него и ефекта на изстрелите и привлечени от възвишението. От Бейт-и-Ходех можехме да виждаме целия обстрелван терен до Алабастровия шатър. Морената беше достигнала халтавия сипей и го буташе пред себе си. Изтикваше дори най-големите блокове, които се привеждаха в търкаляне следствие тежестта си и изпреварваха същинската лавина. Това се случи точно в паузата след първия грохот на топовете. Масабаните отклониха погледи от бойната сцена и ги насочиха към планинския купен. Знаеха от ашика, че се очаква срутване, и като видяха сега как падат камък след камък, незабавно удариха на бяг. Дуарът беше разположен твърде близо до хълма. От него все още не можеше да се забележи настъпването на катастрофата. Но на Сенките край водата нямаше как да не се набие на очи. Те отново спряха посред пристъпа. Вече не крещяха „Яллах!“, а нещо съвсем друго. Не отправяха погледи напред, макар там топовете ни да продължаваха да гърмят, а нагоре, където морената се бе разделила при скалата на шатъра на два широки, извиващи се във въртопи потока, и сега се стрелна надолу. Още преди да се е стоварила, от всички точки на долината екна хилядогласен крясък, а после...

Последвалото не беше грохот, удар, не трясък и плющене, не бумтеж и звънтене, не хрущене и бучене, не ехтеж и фучене, не разпукване и експлозия, не гърмеж, не трус, вибриране, громолене и все пак всичко, всичко, всичко това, ала по толкова ужасяващ и оглушителен начин, че е напълно невъзможно да се опише. Мощта на сгромолясването на тези тежки маси предизвика въздушна вълна, която при нас въздейства като невидим удар по главата, но пък отсреща

запрати на земята всички правостоящи. Ахриман мирза беше издухан от зида и понесен надалеч във въздуха. Къде падна, не видяхме, защото от адската бъркотия се издигна пращен облак, който забули най-напред цялата руинна страна на долината, а после се разшири по такъв начин, че можехме да дишаме само с голяма предпазливост. Атмосферата се изпълни на неимоверна височина и ширина с прах, от което гората до най-отдалечения край на езерото дни наред остана променена от зелена в сива. Настъпването на лавината предизвиква разтърсване на земята, което продължи като вибриране и бе придружено от такъв шум, сякаш някое момче, подреждащо кегелбана, бе изтърколило всичките си кегли по игралната писта.

Макар ние да бяхме подготвени за това събитие, не можехме да избегнем въздействието на неговата стихийна мощ. А как ли бе въздействало на тези, които не го очакваха! Не видяхме това, наистина, но толкова по-добре го чухме. Олелията, достигнала до нас, напомняше на гръмовито бучене. Човешки гласове прокълбяха във всички отсенки на ужаса. Навред цвилеха коне, но по един съвсем непознат досега за мен начин. Камили ревяха, псета виеха. В гората също стана глъчовито. Целият животински свят, питомен и див, се намираше в най-голяма възбуда. Трябваше да побързаме към ашика, понеже подплашените ни коне искаха да побегнат.

Когато ги поуспокоихме и отново отидохме на мястото си, Устад нададе вик на изненада, посочвайки дирята на лавината. Кара и аз също останахме смаяни. Облакът прах не бе успял да се издигне до окръгленото било, а тук при нас бе започнал да се разрежда. Ето защо видяхме между двата пътя, по които бе поела морената, една свободна, гола, здрава скална ръка да се протяга високо във въздуха, в чиято могъща пестница почиваше с искряща белота алабастровата колона. Така, точно така, си бях представил нещата, когато за първи път се намерих в езерото. Значи тогавашната ми идея не е била един бърз и безследно пръснал се мисловен балон!

Както там се бе спуснала лавина, така се готвеше да загромоли към долината и онази, другата, войнствената. Навсякъде, където прахът не затулваше гледката, видяхме как джамикуните напуснаха височините, за да подновят прекъснатата от катастрофата акция. Предварително беше определено след първия оръдеен залп да вземат от добро прикритие Сенките под пушечен огън. При настоящите

условия това щеше да има ефекта на градушка върху беззащитно поле. После от двете страни на дуара трябваше ненадейно да изскочи скритата конница, за да помете и изхвърли в езерото останалите живи подобно гибелна риначка.

Сега очаквахме да започне честият огън на тези хиляди стрелци и със своя непрекъснат тътнеж да погълне всеки друг шум, ала не чухме нищо друго, освен глухия тропот на бързо бягащи коне. Не отекна и един изстрел — нито от оръдие, нито от пушка. Каква беше тая работа? Коя бе причината за това загадъчно мълчание?

Нашият приятел, утрото, отговори на този въпрос. Както преди туй в мъглата, така и сега се връза то със своя вятър в прашния облак. Подгони го от езерото към руините, откъдето беше дошъл, и го притисна по такъв начин към скалната стена, че прахолякът започна да се уталожва. Следствие на това долината се ширна напълно свободна пред очите ни и тогава видяхме, че нашият толкова добре обмислен план издъно се бе провалил. Спогледахме се и не знаехме да се смеем ли, или да се ядосваме.

Колко смешно бе от наша страна да си въобразяваме, че Сенките са устояли на оръдията ни под защитата на всичко забулващия прахоляк! С други думи, тези променливи пъзльовци вече изобщо не бяха тук! Където се стоварват лавини, остават само сърцати мъже, но не и страхливи бабаити, лишени от гръбначен стълб! Но как бе станала тая работа? Как така една толкова гъста тълпа бе съумяла да се отдалечи, без да предизвика и следа от бъркотия? Ами много просто и лесно! Както първоначално се бяха сбутали в компактна маса, така бързо, много бързо бяха разчистили и терена. Още при първите топовни изстрели ариергардът бе потърсил далечината, защото такива груби обноси никоя Сянка не понася. По този начин съвсем естествено бе възникнал нов ариергард, който изцяло споделил същото мнение и извършил абсолютно същото — направил кръгом. Ето как ариергард след ариергард се отделял сърцато, за да поеме тайно обратно. Видяхме отделните ескадрони да яздят вече извън долината, събирайки се там отново в едно дружно и сговорно цяло. Двата авангарда се намираха сравнително близо. Те съвсем неочаквано и за свое най-голямо изумление бяха забелязали, че вече не са отпред, а отзад, и моментално бяха обърнали, за да застанат отново начело. Тропота от техните галопиращи коне бяхме чули. Тъкмо се насочвах

от две страни към шатрата на Ахриман мирза и препускаха, сякаш се бяхме окачили на вратовете им с цялата си мощ.

— Сенки! — рече Устад с тон, все едно го беше гнус. — И с такава измет някои искат не само нас, ами и шах-ин-шаха да впечатлят! Колко глупаво от наша страна да правим такива приготовления там, където и един от нас е прекалено много. Кажи-речи ме е срам от себе си!

Видяхме, че хората ни в дуара бяха удивени също като нас, но не се поколебаха да се възползват от ситуацията. Конницата изскочи и се зае с преследването. По северния път отсреща се появи с хората си скритият досега раис на Шурд, последван от Ибн ел Идрак с такива кюрдите. От пътя за Долината на чувала изскочиха джамикуни, след тях динаруните, предвождани от шейха си. Яздеха с цялата бързина на конете си по състезателната писта от двете страни на водата, за да подкарат Сенките към обединените сили на калхураните и северните джамикуни. Капитанът на охраната се метна на коня си; ходи-и-джуна също. Джафар мирза се втурна нагоре към къщата да си вземе кон. Всички джамикуни, които бяха започнали да се спускат, бързо поеха обратно, понеже конете им се намираха от другата страна на билото. Оттам им беше лесно да слязат на изток и да подсилат обкръжението на Сенките. Изключвайки хората на шах-ин-шаха, които след отдалечаването на капитана бяха командвани от един старши лейтенант, всичко живо сякаш бе обхванато от треска за преследване.

Ние не сметнахме за необходимо да напругаме конете си заради бягащите Сенки. Останахме. А пък и бяхме задържани от гледката, която предлагаха сега руините, лавината, както вече бе споменато, се беше сринала в две половини. В заден план се бяха съединили образуванията от това два купа пръст и камъни. Отпред в развалините се бе формирало тясно „заливче“, което оставаше свободна вратата за Светилището, част от масабаните бяха пазили там тайния ходник. Както по-късно се установи, беше им се удало да се спасят с бягство и временно да се укрият. И все пак там имаше хора. Те излязоха един след друг от вратата и показаха с движенията си колко много са шокирани от представилата им се гледка. Последваха ги още неколцина, а когато пристъпиха по-напред, видяхме, че това бяха нашите хора, поставени на пост в галерията, за да не пропуснат ултратаките. Те много ясно бяха доловили громада на лавината и

подобния на земетресение трус и изпратили един от другарите си да види какво се е случило. Той им бе съобщил и сега всички излизаха да се спасяват. Та нали знаеха, че колоните под руините са започнали да рухват, и бяха убедени, че потопът не е в състояние да издържи стоварилите се маси. Срутеше ли се, всеки, който се намираше в застрашената част на галерията, щеше да бъде изгубен. Ето защо бяха побягнали и бързаха да се спуснат в дуара.

Зад тях се появиха затворените таки, начело на всички — Блажения, Светеца, имамът и генералите. Много добре помислили как да избегнат опасността от битката, те сега бяха попаднали в една много по-голяма. Как чевръсто само умееха да се спускат! Как скачаха и търчаха съвсем противно на всяко демонстрирано по-рано достойнство! Само за да отведат на сигурност скъпоценното земно тяло! След тях от вратата напиреха и другите, всичките врагове, които имахме при таки. Бутаха се, изтикваха се и се изблъскваха с юмруци напред. Броят им растеше ли растеше. И както бликаха така от тъмата на земята и крещейки, проклинайки, спъвайки се и стоварвайки се един върху друг, опитваха в безумна припряност да се измъкнат, само да се измъкнат, много ми приличаха на бягащи плъхове, които вече не искат да знаят за кораба си, понеже е започнал да потъва. Така уплашено бягаха презглава, че веднага захвърлиха всичко, що бе оръжие при тях, когато старши лейтенантът пристъпи отдолу към тях и каза, че като врагове трябва да ги вземе в плен. Но въпреки тази драговолност Блажения, Светеца, имамът и двамата генерали заявиха, че незабавно трябвало да говорят с Устад. Нито те, нито присъстващите тук таки били предприели някога нещо срещу нас, така че щяло да бъде въпиюща несправедливост от наша страна, ако гледаме на тях и ги третираме като пленници. Когато чуха, че Устад е тук горе, при Бейт-и-Ходех, поискаха да бъдат отведени при него, та тази важна работа да бъде веднага решена. Старши лейтенантът не сметна за грешка да се съгласи с това искане и ето как ни прати цялата кохорта, придружена от известен брой телохранители в качеството на стража.

Когато стигнаха горе, всички влязоха в храма и се събраха зад нас. Блажения пристъпи напред да говори с Устад, ала този го прикани засега още да мълчи и гледа насреща към руините, където току-що бе

започнал да говори един друг, който бил извисен над всички „блажени“ и чието слово не само сме щели да чуем, но и да видим.

Не беше се пресилил в думите, защото онова, което се подготвяше сега там отсреща, щеше да изпълни с ужас всеки, който го гледаше. На изток напълно се бе зазорило и слънцето беше близо до изгрев. Високо горе алабастровата корона бе обляна вече в златист плам. Тя пръскаше искри като милиони диаманти и рубини. Но ниско под нея беше зловещо. Нещо там се размърдваше и раздвижваше, ала не можеше да се различи къде и как. Беше като бавно полюшване насам-натам. Тук и там почвата се разтърсваше и се самопоглъщаше в дълбината като в току-що възникнали шахти. Чухме грохот, сякаш земята се взриви отвътре навън. Последва хрущене и трошене на камъни, все едно някое гигантско митично чудовище бе захванало да гризе планината и да раздробява със зъби нейните скални кости. И тогава... тогава... тогава пред очите ни се разтвори там отсреща една страховита паст и започна да поглъща руините ведно със свеклите се от височините маси! И докато те изчезваха в това ненаситно, стръвно гърло, изтласканата вода на дълбината избликна като лиги отстрани и по същото време бе изстреляна с такава сила от канала в езерото, че се втурна по повърхността му като примаял за плячка левиатан и се умири далеч някъде там в края.

Но ние не гледахме нито високите вълни на езерото, в което сега се бе изляло цялото съдържание на подземните басейни, нито на нещо друго, а цялото ни внимание бе приковано по поразителен начин само към едно-единствено място. От руините виждахме само предния зид. Всичко, което се бе намирало зад и над него, беше изчезнало, превърнато в едно съвършено равно поле, почти така, както бе изобразено върху скицата на Устад за църквата. И точно там, където върху скицата стоеше в задния план на колонадата празният постамент, сияеше насреща ни с цялото си великолепие освободената сега най-сетне чрез катаклизма алабастрова статуя на „Вкаменената молитва“. Открояваща се двойно по-ярко на тъмния фон на нишата, тя бе издигнала протегнати ръце към изгрева, за да приема и въздава с отворени длани благословията, в която се бе преобразило хилядолетното проклятие. И както тя се извисяваше към жадуваното слънце, така неговата светлина заструи надолу от искрящата Алабастрова корона радостно и благодатно, понесена сякаш от

ангелски крила. Целуна челото, страните, устата на стоящия точно под тази корона Молител и заля после цялата долина, осведомявайки, че досега е било само утро, но ето че най-сетне настана истинският ден.

Устад не проронваше дума. Беше уловил ръката ми и я стискаше така, че наистина не бяха необходими слова да го разбере. Толкова погльчовити бяха стоящите зад нас. Тяхната догма ги принуждаваше да разглеждат появилата се по толкова загадъчен начин фигура като светотатство, защото Аллах е запретил да се изготвят портрети и скулптури на одушевени същества. Който се моли пред икони, е идолопоклонник. Но който пък кара статуи да се молят, е богохулник, по-голям от който не може да има. Те го казаха съвсем открито и с такива остри изрази, че се удивих на самообладанието на Устад, който се извърна към тях и ги попита какво всъщност търсят на това място. Тогава Блажения отвори уста и държа своята реч, основната теза на която бе твърдението, че нито един от тях не е замислил някога да предприеме нещо враждебно срещу джамикуните. Те не били врагове и следователно трябвало на мига да бъдат освободени. За подсилване даде от името на всички честната си дума, че е казал истината.

— От името на всички? Наистина ли? — попита Устад, отправяйки взор във всеки поотделно.

Те вдигнаха ръце в знак на потвърждение, никой не направи изключение. Устад кимна на мен и Кара да го последваме. Тръгна, без да даде отговор. Възседнахме конете си и поехме към дуара. Със стигането си долу, съобщи на старши лейтенанта, че пленниците са свободни, но веднага трябва да напуснат територията на джамикуните.

— Свободни? — извика почти разгневено Кара, несъумял да се въздържи. — Та всички те, всички излъгаха в името на своята чест! Блажения, Светеца, имамът, генералите и всички таки, от първия до последния!

— Това го знам също така добре както те самите — отговори Устад усмихнато. — Но точно затова ги освобождавам, защото такива „честни мъже“ не бих желал да имам при себе си дори като пленници! Сега разбра ли ме?

Първото, което сторихме, бе да се осведомим за Ахриман мирза и ханъм Гюл. Защото това, че катастрофата бе унищожила шейх ул ислям заедно с руините, не се нуждаеше от въпрос.

Ханъм Гюл беше мъртва, нанизана на сабята. Мирзата седеше до нея, телом неувреден, но със слабоумно лице и празни очи. Вече не ни познаваше. Изглежда не познаваше вече и самия себе си и каквото и да кажехме, си ломотеше все едно и също изречение: „Ахриман мирза е Княза на Сенките и щом той се сгромоли, с тях е свършено. Ахриман мирза е Княза на Сенките и щом той се сгромоли, с тях е свършено...“! Устад беше постигнал своето. Само с едничката дума „Ходем“, употребена на правилното място и в подходящото време, го беше извел от „шаблона“, който не бе нищо друго, освен една лъжа! Сега пред себе си имахме не копринената, а истинската черна маска на Емир-и-Силлан. И този психически препарат бе принуден от силата на обстоятелствата да не прави нищо, нищо друго, освен съвсем открито да си повтаря отново и отново така грижливо забулваната досега тайна!

Когато излязохме от къщата, срещнахме ага Сибил и домашните му, които при приближаването на Сенките бяха развалили напълно разпродадената шатра и побягнали нагоре към нас, сега се връщаха на напуснатото място. От всички страни се стичаха също така близките на празничните гости и жените и децата на местните джамикуни. Те естествено се бяха оттеглили, а сега бяха получили вестта, че могат да се приберат. Не е трудно човек да си представи удивлението им, когато видяха промяната, настъпила с мястото на руините. Предупредихме тези, които понечиха веднага да се качат. Преди човек да се осмелеше да го стори, трябваше първо масите да се успокоят и слегнат. Същевременно пристигнаха онези от хората ни, които бяха заели отвън входа на тайната галерия от другата страна на планинския хълм. Те също бяха чули детонациите и усетили трусовете на земята. Когато установили по-късно, че ултратаки вече не са в галерията, сметнали, че могат да напуснат своя пост. Те тъкмо навлизаха от едната страна в дуара, когато от другата, откъм страната на храмовия хълм, приближиха затворените преди туй от тях таки. Преминаха гордо, с отмерени, изпълнени с достойнство крачки и високо вирнати глави между джамикуните и се изгубиха в клисурата на потока! А на другите Устад каза, че незапалените сигнални огънове тази вечер ще се превърнат в огънове на радостта, при което ще бъдат употребени и раздадените факли. Това предизвика бързо движение също сред тълпата на жените и децата. Хората веднага се заловиха за работа.

Всичко живо тръгна да събира горивен материал и да увеличава броя на камарите струпани дърва, защото вечерта в долината трябваше да е светло като ден.

След това бе решено да се направи една езда около езерото за оглед на загиналите Сенки. Те лежаха само на местата, обстреляни от топовете. Намерихме не само довереника на мирзата, но и всички педерахн, които бяха дошли по време на неделното богослужение с мирзата и Палача в качеството му на кръвен отмъстител. Устад реши всички тези трупове да бъдат пратени на ултратаките, за да могат да ги погребат според догмата и ритуала, предписани от шейх ул ислям. Това щеше да бъде керван на смъртта, който щеше да превозва истински мъртъвци, а не пушки за размирниците.

Когато стигнахме другия край на езерото, заварихме шатрата на Ахриман напусната, съвсем безлюдна. Влязохме. Беше княжески подредена. При задното платнище между един диван и дълъг серир за хранене бе сложена великолепно изработена заключена ракла. Над нея висяха малък портрет и позлатен ключ. Устад пристъпи да види що за портрет беше. Едва погледът му падна върху него и нададе вик на изненада. Сне го и отиде до входа да го разгледа по-добре. После разтвори отпред дрехата си и измъкна една бисерна огърлица, на която висеше портрет със същата форма и големина. Приблужи ги един до друг, за да ги сравни. Това може би беше онзи портрет, за който Пекала ми беше разказала, че го носи в един-единствен ден на годината върху власеницата си? След известно време се върна при раклата и пробва дали ключът става. Ставаше. Тя, изглежда, съдържаше само книжа. Той бръкна да види какви бяха. Зачете се, бръкна отново и пак се зачете. После се обърна към мен и каза:

— Лошо впечатление ли ще ти направи, ако те помоля сега да ме оставиш? Трябва да бъда сам, да търся и чета. В преследването на Сенките няма да участвам. Те ме отвращават. Но съдейки по това, което виждам тук, не бива никой да се изплъзне, нито един. Трябва да ги заловя и предам на владетеля, всичките, всичките, всичките. Царството трябва да бъде свободно от тях, напълно свободно! Ето защо ви моля, препуснете след нашите хора и се погрижете да не проявяват снизходителност или лекомислие! Предполагам че ще са ми необходими много часове, докато свърша, така че няма защо да бързате заради мен с връщането си.

И тъй, тримата яхнахме отново конете и потеглихме — не обратно към дуара, а на изток, към проходите. Водещата натам равнина беше свободна. По нея не се мяркаше никакъв човек. Бързо побягналите Сенки не бяха оставили уморени или изостанали, а и преследвачите се бяха носили също така бързо подире им. Когато стигнахме в близост на планинската верига, видяхме, че хората се бяха разделили, за да минат едновременно през двата прохода. Ние избрахме южния, този на Заека, през който преди време Кара бе яздил с Тифл. С изкачването си на превала видяхме пред нас да се шири безстопанствената, степоподобна площ, където Кара бе спасил преследвания от кръвните отмъстителите шейх на калхураните и неговата жена. Тя представляваше един здраво захлопнат капан, в който сега се намираха силан.

Образуваше голям, обграден от природата с планински вериги четириъгълник, чиито страни бяха заети по следния начин: Западната, сиреч тази точно под нас, от дуарските джамикуни, войнството на Шурд и съюзните таки; северната — от всички наши гости на празника, пристигнали да се намесят точно в подходящото време; на изток — северните джамикуни и калхураните, а на юг — южните джамикуни с динаруните. Следователно обкръжението беше извършено съвършено и точно така, както го бе замислил Устад. Сенките се намираха по средата, нито една не липсваше. И през ум не им минаваше да сформират фаланга и да опитат да направят пробив — бяха твърде страхливи за такава цел — а язدهа съвсем безпомощно насам-натам на отделни отряди или групи и допускаха да бъдат все поплътно пристягани.

Недалеч от мястото, при което Заешкия проход се отваряше в южния ъгъл на капана, се бяха събрали на съвещание всички наши предводители, към които току-що се присъедини шейхът на калхураните от най-отдалечената точка на нашата позиция. Започнахме да яздим надолу. Пътят обаче беше много стръмен и ние щадяхме конете. Ето защо пристигнахме точно когато краткото обсъждане бе свършило. Шейхът на калхураните, най-добре запознат с местността, бе направил едно предложение и другите единодушно го бяха приели. То се отнасяше за най-добрия метод и начин, по който Сенките да бъдат бързо разоръжени и после лесно пазени. Аз прибавих със закъснение заповедта на Устад да не допуснат никой да се изплъзне.

Откъм северната страна имаше една голяма, широка скалиста клисура, чиито стени бяха толкова стръмни и високи, че никой човек не можеше да ги изкачи. В нея се влизаше само през един тесен процеп откъм равнината. Сенките трябваше да бъдат подкарани към този процеп и там разоръжени. Намереха ли се веднъж в клисурата, измъкване нямаше за никого.

След това решение предводителите се върнаха по местата си, за да придадат на разстановката новата форма, което стана много бързо, тъй като място за необходимите движения имаше повече от достатъчно. Досегашният ни четириъгълник се преобрази в триъгълник, чийто отворен връх водеше към клисурата. Когато всичко това бе извършено, врагът бе притиснат да тръгне към този връх. Видяхме, че той се поколеба да го стори. Изглежда, събра най-сетне кураж поне да даде вид, че иска да се отбранява. Тогава енергичният раис на Шурд много-много не се церемони. Заповяда на своите бойци да извадят ятаганите, оглави ги, обнажил своя, препусна с тях досами Сенките и започна да говори. Не можехме да чуем какво казваше, но постигна възнамерявания ефект. Задните започнаха да напират непреодолимо напред и предните бяха принудени да се придвижат по-нататък. Тъй като по време на бягство намиращите се отпред никога не са били най-куражливите, те много благоразумно съзнаха колко ги превъзхождаме и че съпротивата би била само глупост. Слязоха, предадоха оръжията и конете си и изчезнаха в клисурата.

Примерът подеждва, а каквото може един, може го и другият! Докато ние непрекъснато притискахме врага от другите страни, хората ни при източната имаха достатъчно работа с прекарването на плякосаните коне и оръжия. Но единственият достъп до масовия затвор беше толкова тесен, че „настаняването“ на Сенките ставаше много по-бавно, отколкото желаехме. Впрочем те не приемаха съдбата си много трагично. Сенки ще ти мислят от днес за утре! Когато с времето ги хвана съклет по седлата, те слязоха и се разположиха удобно по земята. А когато нашите хора отидоха после да отведат конете, получиха към тях без всяко възражение също пушките, пищовите и ножовете им. Стана така, че бяхме събрали пляката, докато половината от Сенките стоеше още на открито и чакаше да бъде настанена.

Що се отнася до тази плячка, Устад я беше отказал от името на всички джамикуни. Тя щеше да се падне само на нашите съюзници и те още на самото място назначиха комисия, която да оцени и справедливо да разпредели отделните неща. Така и стана. И точно когато последната Сянка изчезна в процепа на клисурата, последният от техните коне се сдоби със своя нов стопанин и последното от оръжията им намери новото си място. Същевременно почти се бе свечерило.

Пазенето на пленниците бе поверено на калхураните, за чийто шейх можехме да бъдем сигурни, че ще изпълни достатъчно добре дълга си. Какво щеше да става оттук насетне, можеше да ми е безразлично. Ето защо реших да яздя към къщи и Джафар мирза се присъедини със същата цел. Тогава видяхме далеч на изток да се задава един камилски ездач. Животното му не беше обикновено. То развиваше бързина, която накара Джафар да възкликне:

— Това може да бъде само бърз пратеник! Може би отново шах-ин-шаха!

Правилно предположи. Ние яздихме така, че мъжът да ни срещне, и тогава узнахме, че идва от страна на владетеля и има по едно писмо за Джафар мирза и Устад. Първият получи своето и веднага го прочете. То представляваше дълъг, тесен, многократно подпечатан лист. Джафар се усмихна, ала засега не каза нищо. Продължихме ездата, поддържайки темпото на куриера. Но на моя Сирр миризмата на камилата бе явно неприятна. Той тръсна глава, прогонвайки сякаш досаден рояк комари, и се измъкна настрани. Това не помогна достатъчно. Тогава се изправи негодуващо на задните крака и препусна в галоп, който ме отведе далеч преди другите при шатрата на Ахриман мирза. Устад беше още там. Каза, че току-що бил привършил с четенето и в утрешния ден щял да ми съобщи на какво се е натъкнал съвсем неочаквано. Разказах му по какъв начин са били разоръжени и „подслонени“ Сенките и в този момент дойде и куриерът да му предаде писмото.

Междувременно се бе стъмнило толкова, че запалихме в шатрата свещ, за да може Устад да чете. Писмото съдържаше два листа и двата с печата и саморъчния подпис на владетеля. Единия даде на мен със забележката да го използвам, както намеря за добре. Беше... пълното, безусловно помилване на ашика. Другия пъхна в джоба си, без да

заговори за неговото съдържание. Най-належащата работа за него беше транспортирането на раклата, която бе невъзможно да остави тук. Щеше да е не само безразсъдство, а направо безумие да не съхрани документи от такъв характер по-добре от принца. Тогава куриерът си предложи услугите да вземе раклата на камилата си. Трябваше да отиде с нея до дуара и да ни чака там, докато бъдеха готови докладът на Устад и отговорът на Джафар. Тя му беше подадена горе и здраво вързана. После поехме към вкъщи.

Вкъщи! Да, някакво чувство за родно огнище накара тази дума да изтече от перото ми. Който не се чувства при добри хора като у дома си, за него нийде няма дом. Той трябва тепърва да си го... изкупи! А който не знае, че има също духовни и душевни обиталища, които са по-прекрасни и по-свети от всеки земен бащин дом, той е по-нищо и от просяка, на когото някоя малка странноприемница е предоставила подслон. В едно от тези свети места се бе превърнала за мен къщата на Устад, а дуарът — в местожителство на скъпи роднини. Ето защо денят на неговото освобождаване от сенки и привидения бе не само за тях, а и за мен един празничен ден. И аз радостно се ослушах, когато сега там най-отпред отекна оглушителният залп от всички топове и със своя тътен разбуди огньовете по височините.

Яздехме в бавен ход, за да се наслаждаваме без припряност на развиващата се гледка. Пламъците се извисиха най-напред при Бейт-и-Ходех, сякаш там бе застанал Исая, накарал неговото „Стани, свети!“^[6] да отекне в огненото зарево. И цялата долина се подчини. Планините „станаха“ и всички височини „светнаха“. А високо над тези планини небосводът запали своите лампади и „светлината отгоре“ заструи към земята. Алабастровата корона се появи в звездния зрак, извисена от мрака на планинските гълбини, протегнати сякаш от небето към земните селения. Тогава и този мрак стана и се подчини. Заблестяха факли, носени из дуара от весели деца. След това върху запазилия се циклопски преден зид лумнаха от двете страни на възникналата днес площадка за църквата два огромни факела, образувани от могъщите клади, които Шакара бе накарала да струпат, за да илюминират царството на унищожението. Това създаде такова обилие от светлина, че тъмата бързо се отдръпна и разтваряйки се уплашено в разтреперани сенки, запълзя нагоре по хълма. А от средата на този грозен, мятащ се страх изпъкна във възвишена красота и

импониращо спокойствие безукорната, великолепна фигура на Молителя, прилична на откровение, на манифестация на радостно възликуваща човешка душа. Въздействието на нейната поява бе толкова грабващо и непреодолимо, че Устад спря коня си, посегна към оглавника и на моя и тихичко каза:

— Стой... почакай! Нека другите продължат! Смущават ни!

Те отминаха. А ние слязохме и дълго, дълго стояхме, вгълбени в мисли, или, по-правилно, буквално издишвайки мислите, с които ни произпълваше душата на тази освободена от проклятието благословия.

— Моя мила, малка, отдавна желана църквичка! — прекъсна Устад най-сетне нашето мълчание и дълбоко си пое дъх. — Сега мога и най-после ще те построя! Нищо, нищичко не се налага да разчиствам от мястото, което си бях наумил. Един друг го стори за мен. Водата от басейните се отдръпна в езерото и ще остане там. Потъналите квадри ми дават най-добрата основа. Исполинските кубични и цилиндрични елементи за пиластрите и колоните на портика трябва да се възстановят, наистина, но тук навсякъде изобилства от материал. Върху празния постамент бе издигната тази скулптура и ако моите джамикунци схванат после, че молитвата е изкуство, и то най-съвършеното на земята, макар природата да ги учи още от деца, те на драго сърце ще се задоволят и с малката църквичка. Вече виждам да се издига молитвеният дом, който ще покаже колко велик, колко велик е Вселенския властелин, но колко нищожно, нищожно дребно е клетото човече. Вече чувам там от хълма звънко да бият камбаните и по цялата долина... чуй!

Спря по средата, защото зад нас се чува тържествените салюти, с които завръщащите се бойци приветстваха засиялото от отраженията на пламъците езеро и обсеяния с проблясъци дуар. Ето защо се метнахме отново на седлата и побързахме да стигнем там. Но не спряхме, а продължихме директно нагоре към къщата. Още преди портата настигнахме Джафар и Кара с куриера и ашика, които се бяха позадържали малко долу. Със стигането си в двора бяхме поздравени с ликуващи викове от стоящия все още на поста си тук гарнизон и научихме, че катастрофата не е причинила от тази страна на хълма ни най-малки щети. Куриерът бе предаден на тези хора като гост. Устад нареди раклата да бъде отнесена в неговото жилище и я последва „по петите“, толкова важна бе за него. Джафар също тръгна да се

преоблече, тъй като бяхме чули, че за нас и всички предводители е приготвена празнична гощавка. Кара побърза да отиде при баща си и майка си. Поиска, наистина, преди туй да се погрижи за конете, но аз поех работата и ашикът ми помогна. Предоставих му другите коне, като се заех само със Сирр. След това се качих в стаите си, но не през къщата, а отвън. Още преди да стигна платформата, видях Шакара, която стоеше горе на стъпалата, за да ме поздрави. Как стана, че само си подадохме ръце и нищо не си казахме? Тя ме притегли към балюстрадата и посочи долу Вкаменената молитва. Оттук я виждахме заедно с цокъла в още по-пълно измерение отколкото отдолу. Защо ли сега ми се струваше по-красива, извисена и впечатляваща? Сключих ръце. Тогава Шакара попита:

— Ефенди, знаеш ли преданието за „Взидания Ходех“?

Вече се канех да отговоря: „Та нали самата ти ми го разказа!“ Но погледнах осветеното ѝ от алабастровите проблясъци на Молителя лице и видях, че дяволито се усмихва. Ето защо останах безмълвен. След малко тя отново попита:

— Ефенди, знаеш ли преданието за „Вкаменената молитва“?

Естествено и този път не отговорих. Тогава тя продължи:

— Преди да дойдеш, стоях тук и размишлявах дали тези две предания имат предвид едно и също нещо. Аз мисля — да. И ако това е вярно, значи съм намерила планината, която търсех...

---

[1] Керна — персийски рог — б.а. ↑

[2] Курбач — камшик — б.нем.изд. ↑

[3] Мир десеб (перс.) — военен съдия — б.а. ↑

[4] Шутури ба'ауд — „вихрени камили“, наричани така заради тяхната бързина — б.а. ↑

[5] Яллях! — Напред, бий! — б.а. ↑

[6] Библия, Исая, 60:1 — б.пр. ↑

КЪМ АЛАБАСТРОВИЯ ШАТЪР

*Вървах напред. Следвахте ме вие без колебание,
защото равна бе пътеката и добре известна.*

*Когато наставлявах, беше все едно брътвение за
далечна някаква и приказна източна страна.*

*Към дружините ваши угрижено често поглеждах,
познавах аз времето и своето поколение.*

*Твърде много слаби бяха, сред вас които виждах, а
само за силни бе Шатъра на разположение.*

*Тази далечна цел да премълча се налагаше, защото
далеч и високо бе на моя Устад къщата, а ако знаехте, че
да се изкачвате трябваше, никога нямаше да мога от
Басра да ви изведа.*

*Дълбоко в низината лежи на живота блатото, от
което да се спаси човекът е рядко искал.*

*Предупреждението на мъдреца е за него напусто;
той безгрижно го зад себе си захвърля и става... сил!*

Издание:

Карл Май. Вкаменената молитва

Издателство „Калпазанов“, Габрово, 1997

Band 29, Das versteinerte Gebet. Karl May Verlag, Bamberg

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.